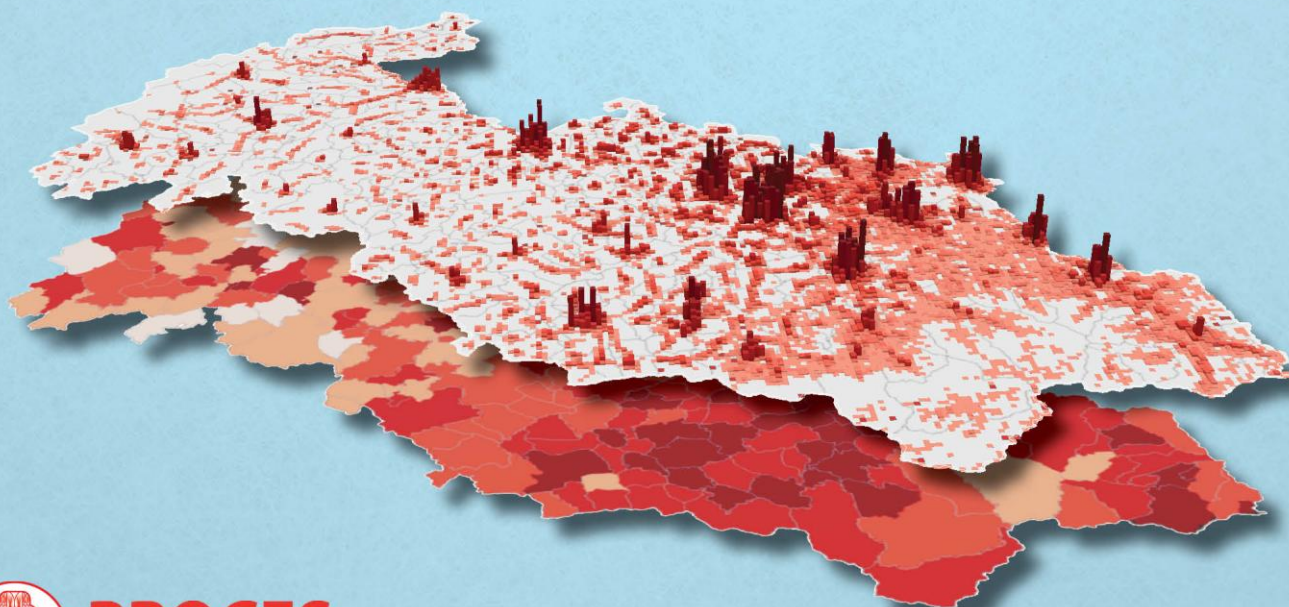

Územní studie Sídelní struktura Moravskoslezského kraje Aktualizace 2024

I. Textová část

Původní studii v roce 2012 zpracovala společnost PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. Švabinského 1749/19, 702 00 Moravská Ostrava, IČ: 28576217, tel.+420 595 136 023, <http://rozvoj-obce.cz/>, e-mail: info@rozvoj-obce.cz.

Aktualizaci studie 2014 zpracovala společnost Institut regionálních informací, s.r.o. Beethovenova 4, 602 00 Brno, IČ 25585991, tel. +420 542 212 597, <http://www.iri.cz>, e-mail: iri@iri.cz

Revizi a aktualizaci územní studie 2024 zpracovala společnost PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. Moravská 758/95, 700 30 Ostrava-Hrabůvka, IČ: 28576217, tel.+420 595 136 023, <http://rozvoj-obce.cz/>, e-mail: info@rozvoj-obce.cz.

Autorský kolektiv:

- Doc. Ing. Lubor Hruška, Ph.D. – expert v oblasti prostorové sociologie a hodnocení sídelní struktury
- PhDr. Andrea Hrušková – expert v oblasti sociologie
- Ing. arch. Dagmar Saktorová – expert v oblasti urbanismu a územního plánování
- Ing. arch. Miroslav Hudák – autorizovaný architekt České komory architektů v oboru územní plánování, číslo autorizace: 03554, expert v oblasti urbanismu a územního plánování
- Ing. Ivana Foldynová, Ph.D. – expert v oblasti regionálního rozvoje a urbanismu
- Ing. Petr Proske – expert v oblasti vyhodnocování ekonomický dopadu investic do území
- RNDr. Jan Bitta, Ph.D. – expert v oblasti GIS a prostorového modelování
- Ing. David Kubáň – expert v oblasti GIS
- Mgr. Petra Koprajdová – expert v oblasti geografie a regionálního rozvoje
- Mgr. Martina Melárová – expert v oblasti geografie a regionálního rozvoje
- a další.

Obsah

Použité zkratky.....	4
Úvod	6
1 Stav sídelní struktury území kraje a identifikace jádrové a periferní oblasti	7
1.1 Vývoj sídelní struktury Moravskoslezského kraje a porovnání s ČR.....	7
1.2 Funkční hierarchizace a klasifikace obcí vycházející z metodiky MMR	25
1.3 Vymezení městských sídel, sídel plnicích funkce měst a venkovských sídel	38
1.4 Vymezení obcí s převládající rezidenční funkcí	46
1.5 Vymezení lokalit s významným nárůstem obyvatelstva vlivem migrace	52
1.6 Identifikace prostorové diferenciacie obyvatelstva a vývoje regionálních rozdílů	65
1.7 Nové vymezení sídelní a průmyslové aglomerace.....	76
1.8 Identifikace periferních oblastí prostřednictvím socioekonomických procesů.....	85
2 Vliv socioekonomických a přírodních podmínek	96
2.1 Přírodní podmíněnost rozvoje sídel	96
2.2 Struktura průmyslu, průmyslové uzly, lokalizační faktory.....	105
2.3 Typizace míst a oblastí cestovního ruchu a rekreace	114
2.4 Regionalizace služeb a maloobchodu, obslužná sídla a jejich hierarchie.....	128
2.5 Identifikace sociálně slabých oblastí	143
2.6 Prognóza ekonomického vývoje a distribuce pracovních míst na úrovni obce.....	147
3 Dopravní infrastruktura	157
3.1 Dopravní a spojové uzly.....	158
3.2 Lokalizace hlavních toků přepravy.....	160
3.3 Dopravní dostupnost veřejnou dopravou	164
4 Vývoj sídelní struktury a demografická prognóza.....	168
4.1 Demografická prognóza na úrovni SO ORP do roku 2030 a pro města nad 20 000 obyvatel	169
4.2 Lokalizace bydlení v kraji	174
4.3 Lokalizace území potenciální rezidenční suburbanizace	180
4.4 Lokalizace území potenciální komerční suburbanizace.....	185
4.5 Vývoj sídelní struktury v širších souvislostech.....	191
5 Seznamy.....	199
5.1 Seznam informačních zdrojů a literatury	199
5.2 Seznam tabulek	201
5.3 Seznam obrázků.....	203

Použité zkratky

AUÚP	Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR
BEO	Běžná evidence obyvatel
CR	Cestovní ruch
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
FUA	Funkční urbanizovaná oblast
HDP	Hrubý domácí produkt
HMMS	Hrubá míra migračního salda
HMPP	Hrubá míra přirozeného přírůstku
HPH	Hrubá přidaná hodnota
IL	Imisní limit
KODIS	Koordinátor ODIS (Integrovaný dopravní systém Moravskoslezského kraje)
KV	Komplexní velikost
LAU	angl. Local Administrative Units
MF	Ministerstvo financí
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPA	Míra podnikatelské aktivity
MSK	Moravskoslezský kraj
MV	Ministerstvo vnitra
NKP	Národní kulturní památka
NUTS	franc. Nomenclature des Unites Territoriales Statistique
OECD	angl. Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
OPM	Obsazená pracovní místa
ORP	Obec s rozšířenou působností
PN	Podíl nezaměstnaných
POÚ	Pověřený obecní úřad
RES	Registr ekonomických subjektů
RF	Rezidenční funkce
RUD	Rozpočtové určení daní
RURÚ	Rozbor udržitelného rozvoje území
ŘSD	Ředitelství silnic a dálnic
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SO	Správní obvod
TSA	angl. Transportation Security Administration (Úřad pro bezpečnost v dopravě)

ÚAP	Územně analytické podklady
ÚPD	Územně plánovací dokumentace
ÚSES	Územní systém ekologické stability
ÚÚR	Ústav územního rozvoje
VHD	Veřejná hromadná doprava
VRT	Vysokorychlostní trať

Úvod

Sídelní struktura Moravskoslezského kraje prochází v současné době výrazným procesem přeměny, který je způsoben řadou faktorů. Cílem aktualizace této studie je popis a analýza těchto faktorů zaměřená na aktuální problémy kraje a obecné trendy ve vývoji moderní společnosti, která je pod silným tlakem zejména v sociální a demografické oblasti.

Vynořily se pojmy jako sociální inkluze, sociální exkluze, vyloučené lokality, sociální koheze, které jsou součástí politického diskurzu, jenž dnes představuje snahu přesunout pozornost od sociálních problémů Evropy v sociální stratifikaci k nerovnostem uvnitř společnosti. Zastírání klíčových problémů v sociální stratifikaci vede dnes už k rozpadu soudržnosti a solidarity větších územních celků, a zároveň vyvyšování dílčích procesů marginalizace. Česká společnost stárne, dlouhodobě není schopna reprodukce přirozenou měnou, přičemž kladné saldo migrace se zahraničím se stalo významným jevem po roce 1990 a nově kvůli válce na Ukrajině. Hlubokou proměnu vykazují kvantitativní i kvalitativní charakteristiky domácností, včetně skutečnosti, že stále roste podíl dětí narozených mimo manželství.

Vlastní sídelní struktura území je dlouhodobě pod suburbanizačním tlakem, který se projevuje jak v oblasti bydlení, tak u jiných druhů zástavby. Významnou roli zde hraje doprava, nejen trasování nových kapacitních komunikací, ale i růst automobilizace spojený s relativně nízkými náklady na individuální dopravu. Výrazně se mění městská centra, přičemž dochází ke ztrátě jejich funkcí. Změna sídelní struktury přitom probíhá v krajině, jejíž míra antropogenní transformace roste.

Nová zástavba vzniká v situaci, kdy značná část území je blokována tzv. brownfieldy, mnohé průmyslové areály jsou využívány jen s nízkou intenzitou, přičemž jejich nízké využití jen v některých případech souvisí např. s omezeným dopravním napojením. Nástroje ochrany přírody jsou sice bohatě rozvinuty, nikoliv však z hlediska kvantifikace externalit či urbanistické ekonomie využití území.

Všechny tyto procesy extenzivní transformace území probíhají v prostředí mediálně ovlivněné percepce, za kterou stojí jak obecná míra poznání, vzdělanosti společnosti, tak i tlak zájmových skupin. Jedním z příkladů může být oblast bydlení. Nájemní bydlení, zejména v panelových bytových domech, bylo dlouhodobě stigmatizováno, až se stalo nepřijatelným pro část střední třídy společnosti. Mocná lobby finančních institucí, realitních kanceláří a stavebních firem se snaží stále více rozvíjet bydlení na dluh s jednostranným přenesením rizik na dlužníky. Sídelní struktura se tak stále více transformuje, dál se posiluje sektor bydlení, který trvale v ČR vykazuje mnoho znaků nerovnováhy.

Studie se snaží prohloubit poznání ekonomických determinant rozvoje sídelní struktury, a to od makroekonomických rámců až po dopady na území obcí. Současně se pokouší formulovat možná opatření vedoucí k optimalizaci další transformace sídelní struktury. Možnosti samotného územního plánování jsou omezené, nikoliv však nevýznamné. Zejména hlubší poznání a respektování zákonů urbanistické ekonomie území by mohlo přispět k omezení extenzivního a neefektivního využívání přírodních i antropogenně vzniklých zdrojů, jejichž rozsah je omezen a územně diferencován. Hledání a přiblížení praktických řešení rozvoje území by mělo vést ke komplexnosti v rámci všech tří pilířů udržitelného rozvoje – hospodářského, soudržnosti obyvatel území i životního prostředí.

1 Stav sídelní struktury území kraje a identifikace jádrové a periferní oblasti

Rozbor sídelní struktury je založen na sídlech a jejich vzájemných vazbách, přičemž jednotlivá sídla mají rozdílné funkce a tvoří hierarchickou strukturu¹. Základní prvkem sídelní struktury je sídlo, které lze vymezit následovně: Sídlo je prostorový útvar, v jehož zastavěné části plošně dominují stavby pro bydlení. Postupně s rozvojem sídla bylo území využíváno pro další funkce podle velikosti a typu sídla. Zástavbu tvoří různá prostorová a funkční seskupení zastavěných a nezastavěných (veřejných, vyhrazených a soukromých) pozemků. Ve svém prostorovém, účelovém i správním uspořádání je sídlo bezprostředně ovlivněno dlouhodobým historickým vývojem území. Na správním území obce se může nacházet jedno i více různých sídel.²

Sociologové vnímají sídlo šířeji, především z pohledu komunity, která na daném území působí, např. Heřmanová (1996: 983) považuje za sídlo „prostorově oddělené seskupení lidských obydlí resp. domů, hospodářských objektů a dopravních zařízení na určitém území spojené s koncentrací lidských činností s nejrůznějšími funkcemi (např. průmyslovou, obchodní, dopravní, těžební, lázeňskou, rekreační, správní, vojenskou, vzdělávací, zábavní apod.) a specifickou komunitou fungující na bázi sociální směny, sousedství, rodinných, pracovních a zájmových vztahů.“

Z důvodu cíle a rozsahu této studie se nebude pracovat s jednotlivými sídly, ale základní prostorovou jednotkou bude obec (dle § 1 zákona č. 128/2000 Sb.), která je i základním územním samosprávným společenstvím občanů. Rovněž na této prostorové úrovni jsou k dispozici srovnatelná data především z datových zdrojů ČSÚ, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva financí. Z důvodu zpracování rozboru udržitelného rozvoje území budou v některých kapitolách zohledněny i obce s rozšířenou působností.

1.1 Vývoj sídelní struktury Moravskoslezského kraje a porovnání s ČR

1.1.1 Historické souvislosti vývoje sídelní struktury

Struktura osídlování Moravskoslezského kraje má své historické kořeny v období středověku, kdy se v českém prostředí, na širším pozadí evropských urbanizačních procesů, formují města. Přeměna převážně venkovských společností na městské se označuje pojmem urbanizace, která je součástí, ale i výslednicí sociální, kulturní, hospodářské a technologické proměny.

Vznik středověkých městských sídel byl ovlivněn vhodnými přírodními podmínkami s jejich ochrannou funkcí (hradby), obslužností zemědělského území (existence trhu) a křížením obchodních cest nejčastěji s vodními toky. S geomorfologií terénu a s průběhem osídlování území v čase souvisí různé způsoby osídlovacích technik a typy vsí na území kraje. Ve sníženinách, ve starém sídelním území osídleném už od neolitu, jsou to převážně poměrně kompaktní soustředěné vsi návesní a uliční, které

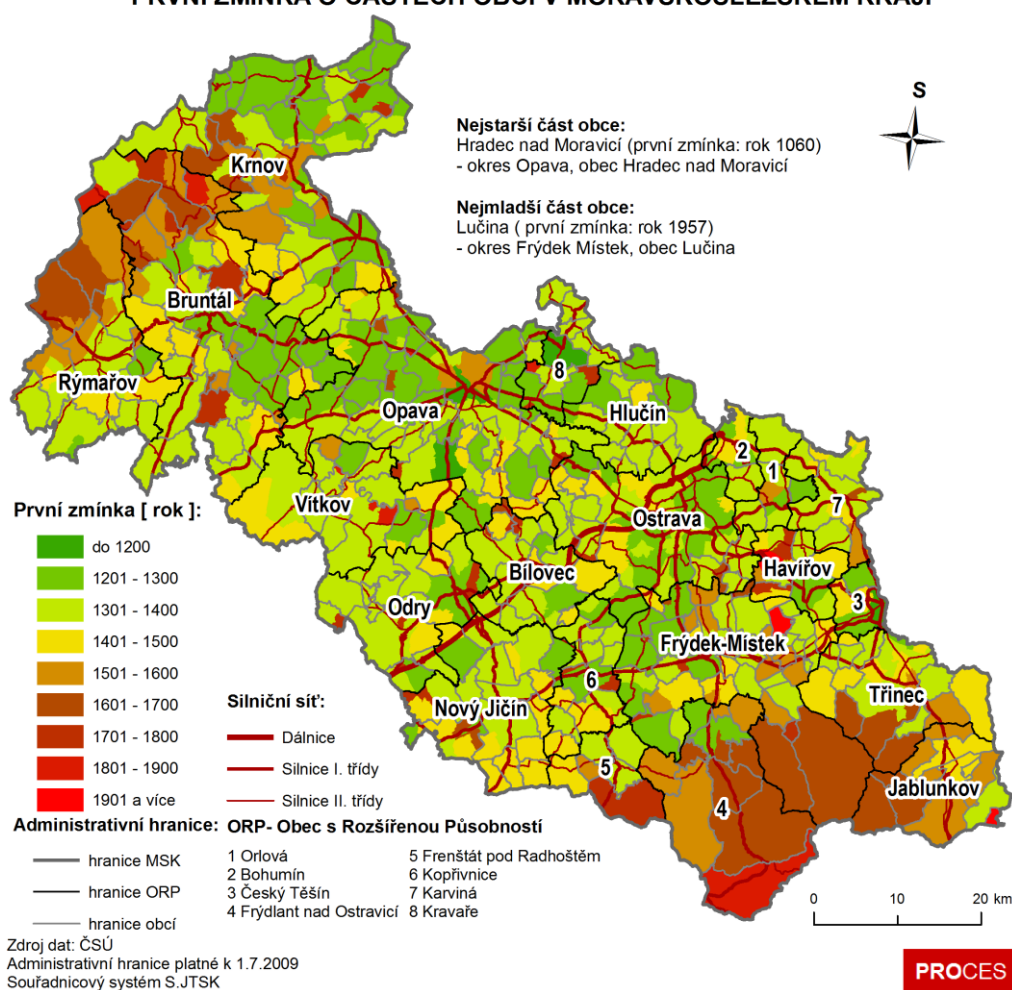
¹ Dle doporučení AUÚP: Struktura osídlení (Sídelní struktura) je daná rozmístěním, velikostí, členěním a vzájemnými prostorovými, funkčními a ekonomickými vztahy sídel v území. UÚR (2024) Slovník územního rozvoje. Verze k 26. 6. 2024. Dostupné z <https://www.uur.cz/media/hq4jrrsj/slovník-ur-20240626.pdf>

² Definice je upravená autory studie, ale vychází z ČSÚ (2008) a Baše (2010).

se vyskytují zejména na Opavsku, Hlučínsku a Osoblažsku, a také částečně na Bílovecku a Fulnecku. Řadové vsi, zejména tzv. vsi lesní lánové s volnějším půdorysem, byly zakládány v rámci pozdně středověké kolonizace ve vyšších nadmořských výškách méně příznivých pro zemědělství. Oblast řadových vsí v kraji nejrozsáhlejší, zahrnuje území Hrubého a Nízkého Jeseníku včetně Zlatohorské vrchoviny a Oderských vrchů a pokračuje přes Poodří a jihozápad Ostravska až k podhůří Beskyd. Pro mladé sídelní území ve vyšších polohách Beskyd, osídleném v rámci valašské, resp. tzv. goralské kolonizace, jsou typické velmi volné řetězové vsi nebo vsi dvorcové, tvořené neplánovaným seskupením usedlostí. V Moravskoslezském kraji vznikl díky překotnému rozvoji industrializace také specifický typ rozptýlené slezské zástavby, která pokrývá celé katastry obcí roztroušenými rodinnými domky. Tento typ zástavby je rozšířen ve východní části kraje, od Ostravy na východ a jihovýchod.

Obrázek 1.1: První zmínka o částech obcí v MSK

PRVNÍ ZMÍNKA O ČÁSTECH OBCÍ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

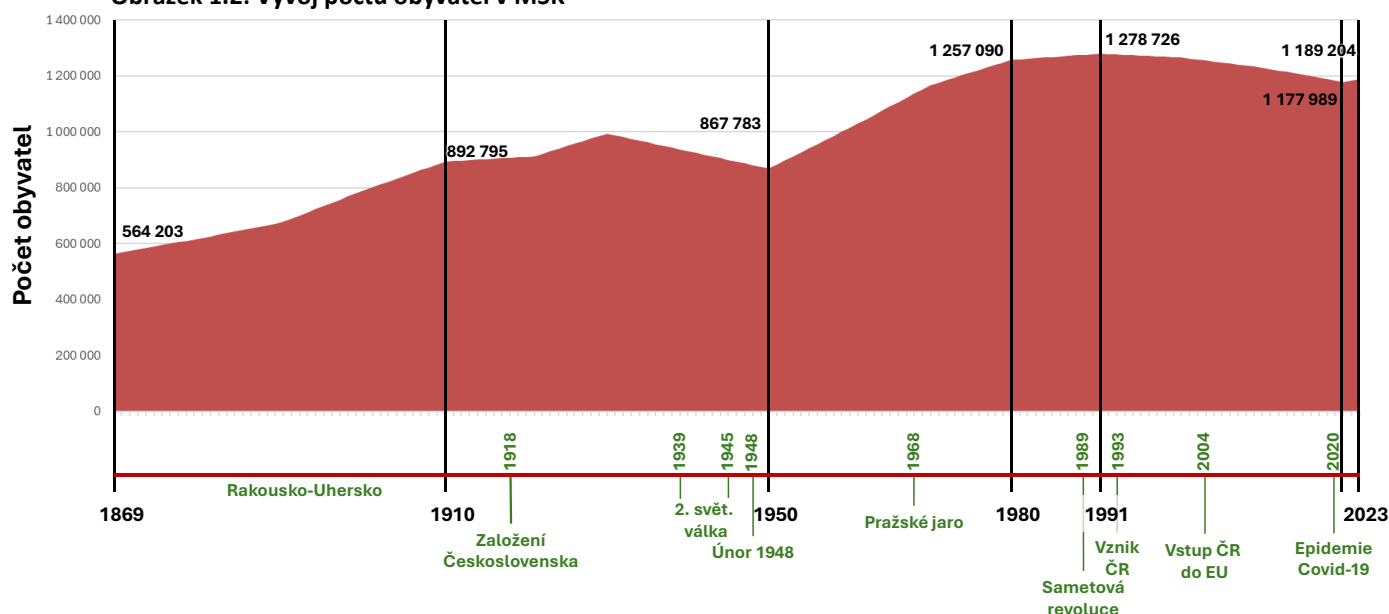
Převážná část měst v Moravskoslezském kraji byla plánovitě založená v rámci pozdně středověké kolonizace, pouze zřejmě jen Opavu a Krnov můžeme označit za města vývojová, která měla status města už v době předkolonizační, tj. dříve než ve 13. století. Až ve 20. století byla plánovitě založena města Havířov, Český Těšín a rozsáhlé městské části Bohumína, Karviné a Orlové. Další města vznikla

z vesnic v souvislosti s industrializací (Třinec, Kopřivnice) nebo jen díky masivnímu nárůstu počtu obyvatel, jako například Rychvald a Šenov (Saktorová, 2018).³

Z hlediska prvních zmínek o jednotlivých sídlech se sídelní struktura Moravskoslezského kraje řadí k mladším v porovnání s ostatními kraji ČR, nicméně obdobně jako v ostatních krajích nejvíce sídel bylo poprvé zmíněno v období 1301–1400. Starší sídla se nacházejí v okresech Ostrava, Karviná a Opava, tzn. v oblastech vhodných pro zemědělství v nižších nadmořských výškách. Mladší sídla jsou v horských částech kraje, především v okresech Bruntál a Frýdek-Místek. Základ sídelní struktury v Moravskoslezském kraji vznikl do konce středověku, jelikož u 76 % sídel jsou první zmínky datovány před rokem 1500.⁴

Základním procesem, který ovlivnil další vývoj sídelní struktury Moravskoslezského kraje, byla industrializace způsobená objevem mnohostranně využitelného černého uhlí v druhé polovině 18. století s následným založením hutí a rozvojem dalšího zpracování železa. V polovině 19. století posílilo tuto vlnu industrializace postavení železnice z Vídně do solných dolů v polské Haliči, jednalo se o Severní dráhu císaře Ferdinanda, přičemž úsek Vídeň – Bohumín byl zprovozněn v roce 1847.

Obrázek 1.2: Vývoj počtu obyvatel v MSK

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

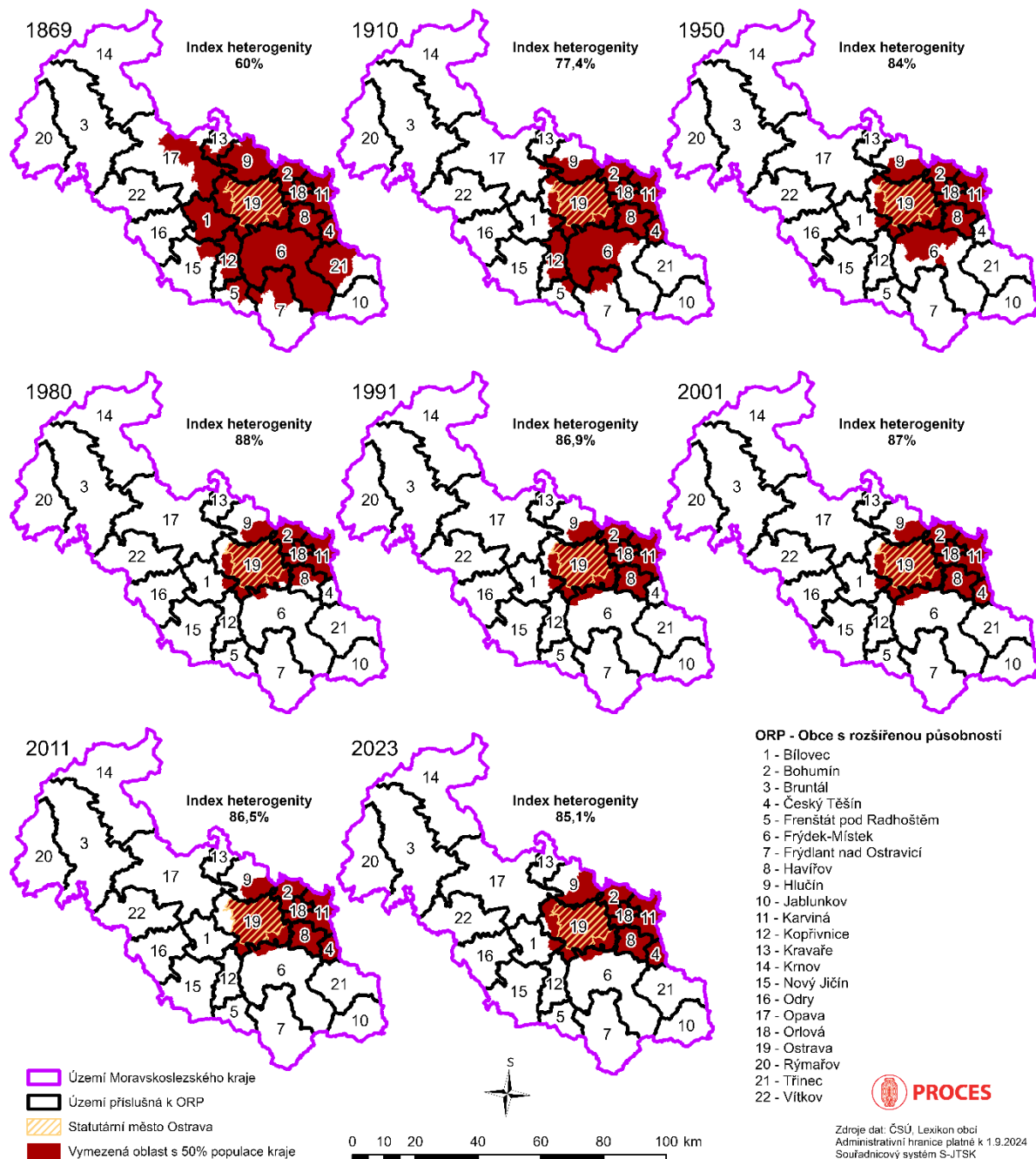
Silný vliv na utváření sídelní struktury kraje měly i stavební řády, které byly odlišné pro moravskou a pro slezskou část kraje a platily s malými změnami až do konce II. světové války. Moravský stavební řád (1894) podporoval kompaktní výstavbu v intravilánu obce a na druhou stranu ve Slezsku platil

³ Urbanistické hodnoty a hodnoty krajiny Moravskoslezského kraje (MSK; 2018)

⁴ Za území se znaky nejstaršího osídlení je považováno Opavsko, Hlučínsko, Osoblažsko (Bílovesko a Fulnecko). Jedná se o vsi návěsní, silniční a ulicovky. Naopak za nejmladší osídlené území je považována oblast vyšších poloh Beskyd jako Frenštátsko, Frýdlantsko, částečně Frýdecko-Místeko, Třinecko a Jablunkovsko, kam patří valašské a goralské řetězové vsi a dvorcové vsi. Území se znaky středověké kolonizace je typologicky nejednotnější a nejrozsáhlejší území kraje, kam patří oblast Jeseníků, Oderských vrchů, Poodří, část Ostravska, podhůří Beskyd, což jsou vsi řadové, lesní lánové vsi a krátké řadové vsi. Území, které bylo ovlivněné industrializací, je rozptýleným územím osídlení, kam spadá Ostravsko, Karvinsko, Třinecko, částečně Frýdecko-Místeko, jedná se o vsi hromadné cestní. (Saktorová, 2009)

téměř beze změn stavební řád z roku 1883, který umožňoval rozvolněnou zástavbu bez vazby na již zastavěné území, tzv. roztroušenu slezskou zástavbu.

Obrázek 1.3: Vývoj indexu heterogenity v MSK

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Technologické využití uhlí v moderním hutnictví, energetice, chemickém průmyslu a dopravě přineslo rozvoj ekonomiky a podnítilo industrializaci nevídaného rozsahu. Ta postupovala tak rychle, že se tomuto trendu nemohlo přizpůsobit urbanizační uspořádání opoždující se za průmyslovými zájmy. Rozmach hornictví přinesl sídelní roztříštěnost, jež zbrzdila vývoj městotvorných aktivit. Spolu s rozmachem průmyslu a těžby se zvyšoval zcela mimořádně i počet obyvatel. Nárůst počtu obyvatel podnítil rozvoj stavebního podnikání v oblasti bydlení, na němž se kromě soukromých podnikatelů podíleli i majitelé dolů a hutí, kteří pronajímali dělníkům i úředníkům závodní byty. Tyto historické

souvislosti spolu s výstavbou nových sídlišť na okraji těžební oblasti (Havířov, Orlová, Karviná, Ostrava, Český Těšín, Třinec) ovlivňují dodnes současnou strukturu osídlení kraje.

Uvedené procesy lze identifikovat i na výše uvedených kartogramech, kde je vymezena červená oblast, ve které se nachází 50 % obyvatelstva kraje. Je vidět, jak v dlouhodobém časovém období docházelo ke zmenšování rozlohy této oblasti procesem koncentrování obyvatel do blízkosti center těžby a průmyslu⁵. Po roce 1990 dochází k pomalému procesu dekoncentrace a odlivu obyvatel z největších měst Ostravské aglomerace způsobenému rozvojem suburbanizace, ale také stěhováním mimo kraj, zejména do Prahy.

Na základě těchto procesů vznikala polycentrická sídelní struktura měst, která je silně ovlivněna Ostravskou aglomerací. V obcích, které jsou součástí aglomerace, má krajská metropole primární vliv. V blízkém sousedství aglomerace jsou obce se sekundárním vlivem a na ostatní obce působí aglomerace nepřímo.

1.1.2 Porovnání sídelní struktury Moravskoslezského kraje s Českou republikou

Moravskoslezský kraj patří mezi nejvíce urbanizované prostory v rámci republiky a do roku 2008 byl i nejlidnatějším krajem, maximálního počtu obyvatel (1 285 600) dosáhl v roce 1994. Od toho roku dochází k mírnému poklesu, např. v roce 2010 poklesl počet o 4 153 obyvatel. K 1. 1. 2011 byl Moravskoslezský kraj na třetím místě s 1 243 220 obyvateli, nejvíce obyvatel měli Středočeský kraj (1 264 978) a hlavní město Praha (1 257 158). K 1. 1. 2024 se Moravskoslezský kraj nacházel na čtvrté pozici mezi ostatními kraji ČR s celkovou populací 1 189 204 obyvatel.

Tabulka 1.1: Počet obcí v ČR a v MSK

Velikostní kategorie obce dle počtu obyvatel	Česká republika						z toho Moravskoslezský kraj					
	1971	1981	1991	2001	2011	2021	1971	1981	1991	2001	2011	2021
0 – 199	1 539	491	1 354	1 664	1 524	1 432	31	0	13	13	13	16
200 – 499	2 819	1 418	1 931	2 036	1 975	1 991	105	21	53	63	57	58
500 – 999	1 755	1 281	1 221	1 275	1 356	1 359	116	25	68	76	77	76
1 000 – 1 999	796	710	647	657	724	776	77	42	68	77	79	69
2 000 – 4 999	389	394	348	365	400	427	49	42	36	38	40	49
5 000 – 9 999	123	136	131	130	140	139	14	14	14	16	18	17
10 000 – 19 999	61	79	71	68	69	70	5	8	5	4	4	4
20 000 – 49 999	27	39	41	41	41	43	5	8	7	7	7	7
50 000 – 99 999	13	19	17	17	16	11	3	4	4	4	4	3
100 000 a víc	4	5	7	5	6	6	1	1	1	1	1	1
Celkem	7 526	4 572	5 768	6 258	6 251	6 254	406	165	269	299	300	300

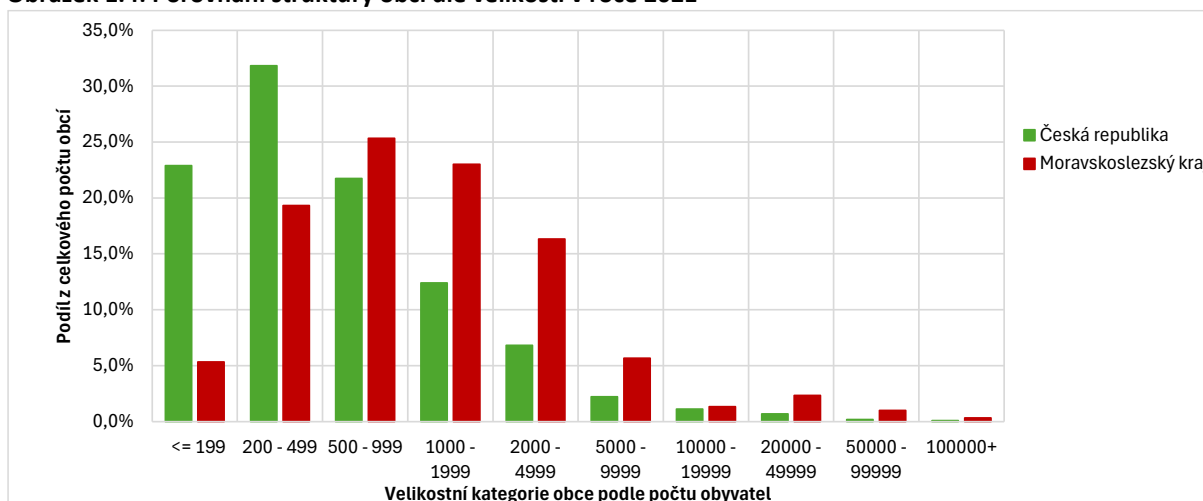
Zdroj: ČSÚ, SLDB 1971 až 2021, zpracování PROCES, 2024.

Největší proměna sídelní struktury byla mezi roky 1971 až 1981 a byla způsobená slučováním obcí. V tomto období v České republice klesl počet obcí ze 7 526 na 4 572. Po roce 1989 došlo v rámci opačného trendu k odlučování obcí a od roku 1991 je struktura osídlení v Moravskoslezském kraji v podstatě stabilizovaná, podobně jako v rámci celé České republiky.

⁵ Tato koncentrace obyvatelstva se měří indexem heterogenity, který je vypočítán jako podíl bílé části k celkové ploše kraje (viz obr. 1.3).

V ČR jsou nejpočetnější skupinou obce ve velikostní kategorii 200–499 obyvatel, přičemž v této kategorii se Moravskoslezský kraj zcela odlišuje. Nejvíce zastoupená sídla jsou ve velikostní kategorii 1 000–1 999 obyvatel a v kategorii 500–999 obyvatel. Obě tyto kategorie dohromady tvoří 48,3 % všech obcí v MSK. Významné rozdíly jsou mezi ČR a Moravskoslezským krajem také v zastoupení sídel v kategorii 2 000–4 999, v kategorii 5 000–9 999 a v kategorii 20 000–49 999 obyvatel. Při porovnání struktury osídlení mezi kraji se od ostatních území nejvíce odlišuje struktura Prahy, což je dáno specifičností území hlavního města, a následně pak struktura osídlení Moravskoslezského kraje.

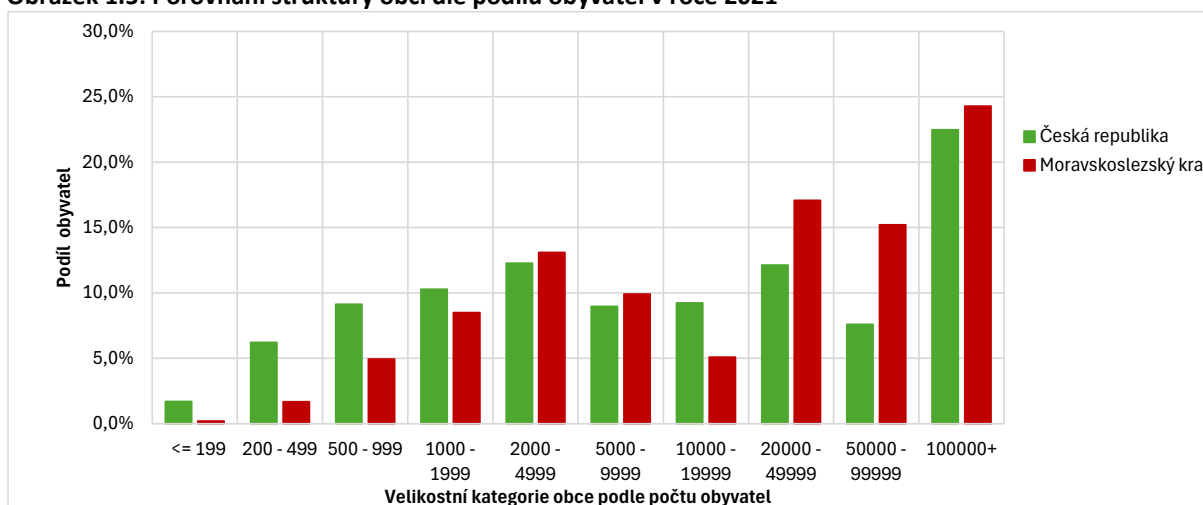
Obrázek 1.4: Porovnání struktury obcí dle velikosti v roce 2021

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021, zpracování PROCES, 2024.

V Moravskoslezském kraji výrazná převaha obyvatel žije ve městech nad 20 tis. obyvatel, jedná se o 56,6 % obyvatel. V rámci České republiky v obcích této velikosti žije jen 42,2 % obyvatel. Na druhou stranu v malých obcích do 500 obyvatel v ČR žije 7,9 % populace, přičemž podíl takových obcí na celkové sídelní struktuře je 54,7 %. Rovněž s výjimkou Prahy má Moravskoslezský kraj nejvyšší hustotu zalidnění, která dosahuje hodnoty 219,0 obyvatel na km². Ukazuje to na silnou koncentraci obyvatel v Moravskoslezském kraji do měst, a to především v rámci Ostravské aglomerace.

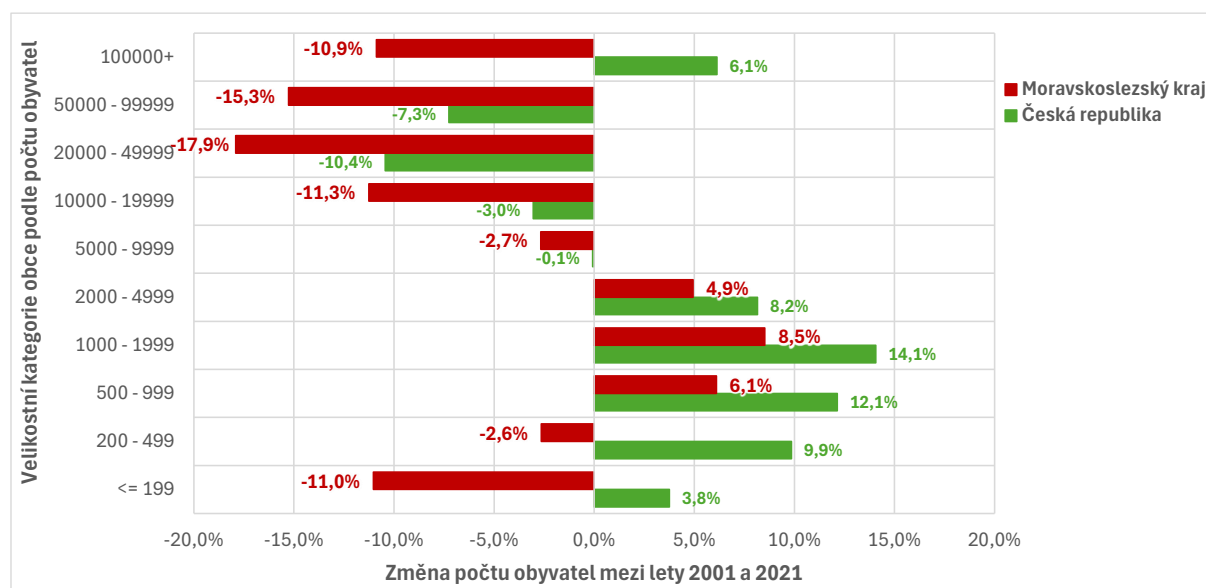
Obrázek 1.5: Porovnání struktury obcí dle podílu obyvatel v roce 2021

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021, zpracování PROCES, 2024.

Od roku 2001 dochází ke snižování počtu obyvatel ve městech nad 5 tis. obyvatel a narůstá počet obyvatel v menších obcích. Nejsilnější nárůst obcí je v kategorii 1 000–1 999 obyvatel. Tyto procesy jsou výraznější v Moravskoslezském kraji než v ČR. V Moravskoslezském kraji je nejvyšší ztráta 17,9 % obyvatel ve městech velikostní kategorie 20 tis. až 49,9 tis. obyvatel (viz následující graf). Dalším odlišným procesem je rozdílný vývoj v kategorii největších měst nad 100 tis. obyvatel, kdy v ČR dochází obecně k jejich růstu (podrobněji viz oddíl 1.1.4), ale v Moravskoslezském kraji, kde tuto kategorii zastupuje Ostrava, dochází k poklesu. V Moravskoslezském kraji dochází k výraznému snižování populační váhy měst ve prospěch nárůstu obcí ve velikostní kategorii do 5 tis. obyvatel.

Obrázek 1.6: Vývoj sídelní struktury podle změny počtu obyvatel od roku 2001 do roku 2021

Zdroj: ČSÚ, SLDB, zpracování PROCES, 2024.

1.1.3 Porovnání vývoje krajů

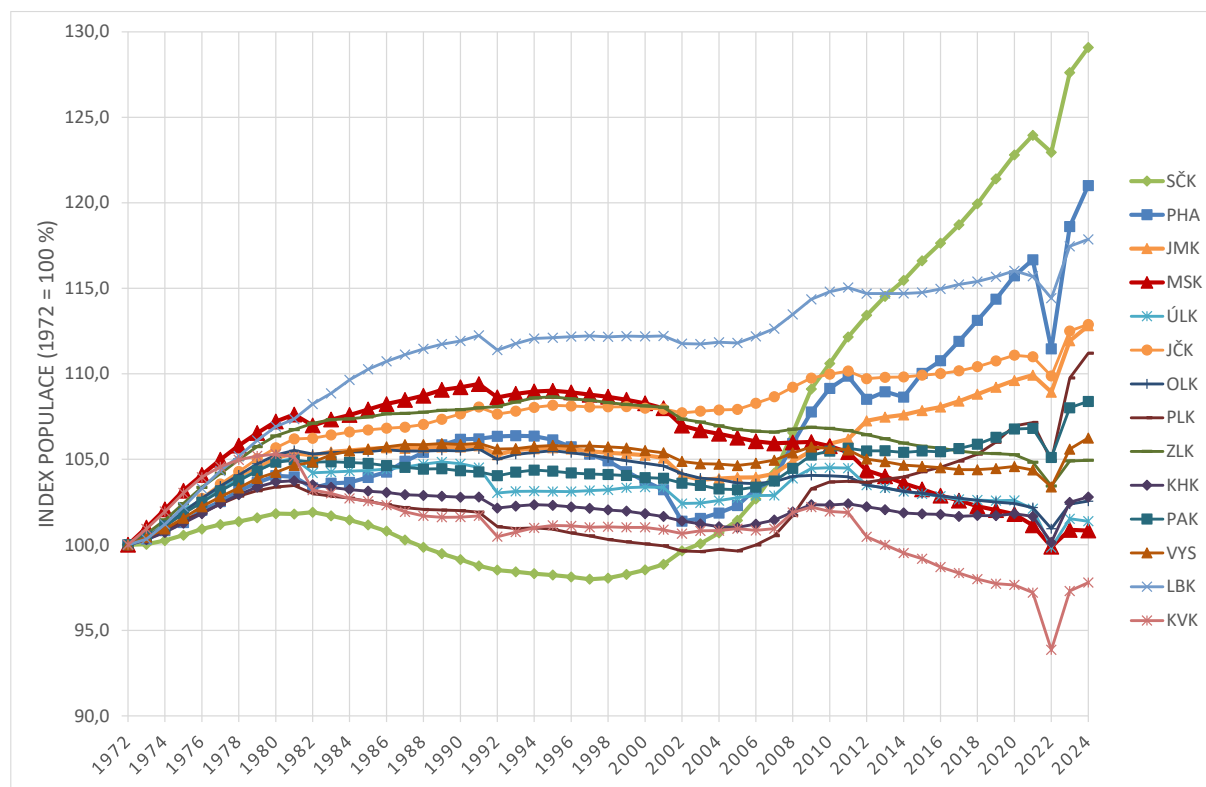
Pro posouzení situace v Moravskoslezském kraji je cílem v následující části porozumět kontextu dynamiky populačního vývoje a koncentrace pracovních funkcí ve vyšších územně správních celcích v ČR, tj. v krajích. Data o územním vývoji populace jsou přepočítána podle aktuálních hranic krajů. Pro přesnější a názornější analýzu dynamiky vývoje populace odstraněním velikostních rozdílů mezi krají jsou využity indexy. Nutno podotknout, že kraj Praha musí nutně vykazovat jinou dynamiku, jelikož se jedná jen o jádrové město a jeho funkční zázemí je ve Středočeském kraji.

Výrazné poklesy k 1. 1. 2022 jsou způsobeny zpracováním revize dat ze SLDB 2021. Data z běžné evidence obyvatel jsou nadhodnocována především nedostatečnou evidencí zahraniční emigrace, proto je nejvýraznější pokles zaznamenán u Prahy. Nárůst obyvatel v letech 2023 i 2024 je způsoben nárůstem cizinců, zejména z Ukrajiny⁶, jelikož uprchlíkům v souvislosti s válkou na Ukrajině bylo v roce 2022 uděleno dlouhodobé vízum. Na druhou stranu z aktuálních výzkumů vyplývá, že 66 % z nich chce

⁶ Za obyvatele jsou považováni všechny osoby, které k danému datu byly přihlášeny v daném území k pobytu, tedy jak státní občané ČR (dříve ČSSR), tak i cizinci.

zůstat v ČR. Jedná se především o ty, kteří jsou v ČR delší dobou, zvládají český jazyk, mají do 35 let, studují tady nebo podnikají⁷. Proto je vhodné je do dalších úvah o sídelní struktuře začlenit.

Obrázek 1.7: Dlouhodobý vývoj obytné funkce v krajích vyjádřený populačním růstem, resp. poklesem

Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatel, výpočet PROCES, 2024.

V dlouhodobém období je vidět specifický vývoj Středočeského kraje, kde po roce 1982 dochází k poklesu, který trvá do roku 1997, poté následuje extrémní populační růst. Tento proces je dán zejména nárůstem suburbanizace směrem z Prahy. Ekonomická situace se v tomto období po změně režimu stabilizovala, i když v roce 1999 v ČR probíhala recese, tento vývoj nebyl zbrzděn a po skončení recese došlo k akceleraci.

Specifický je vývoj Libereckého kraje, který s mírnými poklesy má od roku 1972 rostoucí populaci, což, jak je zřejmé v následující kapitole, se promítá i do demografického vývoje města Liberec. Jediný z krajů, který od roku 1972 do roku 2024 zaznamenal pokles, je Karlovarský kraj.

Moravskoslezský kraj vykazuje nejvyšší nárůst populace do roku 1980, poté pokračuje pozvolnější růst do roku 1990, který je následován dlouhodobým poklesem. Současná hodnota je však stále mírně nad úrovní roku 1972.

⁷ Podíl odpovědí žadatelů z Ukrajiny o prodloužení dočasné ochrany z hlediska setrvání v ČR je následující:

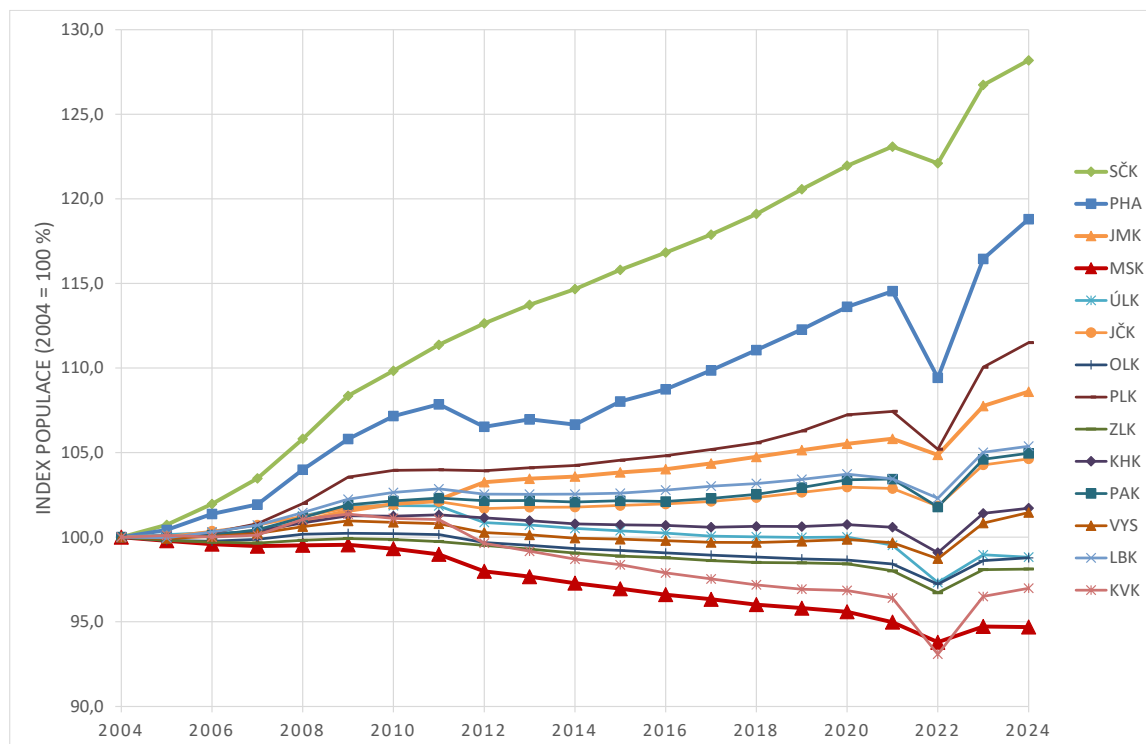
28 % „určitě chce zůstat v ČR“,

38 % „spíše chce zůstat v ČR“

10 % „spíše se chce vrátit na Ukrajinu“,

12 % určitě se chce vrátit na Ukrajinu. Zbývající respondenti nejsou rozhodnutí nebo nechtěli odpovědět. Zdroj: CVVM (2024). Ukrajinci uprchlíci v ČR 2024. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření mezi registrovanými žadateli o prodloužení dočasné ochrany. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR pro MVČR, březen/květen 2024.

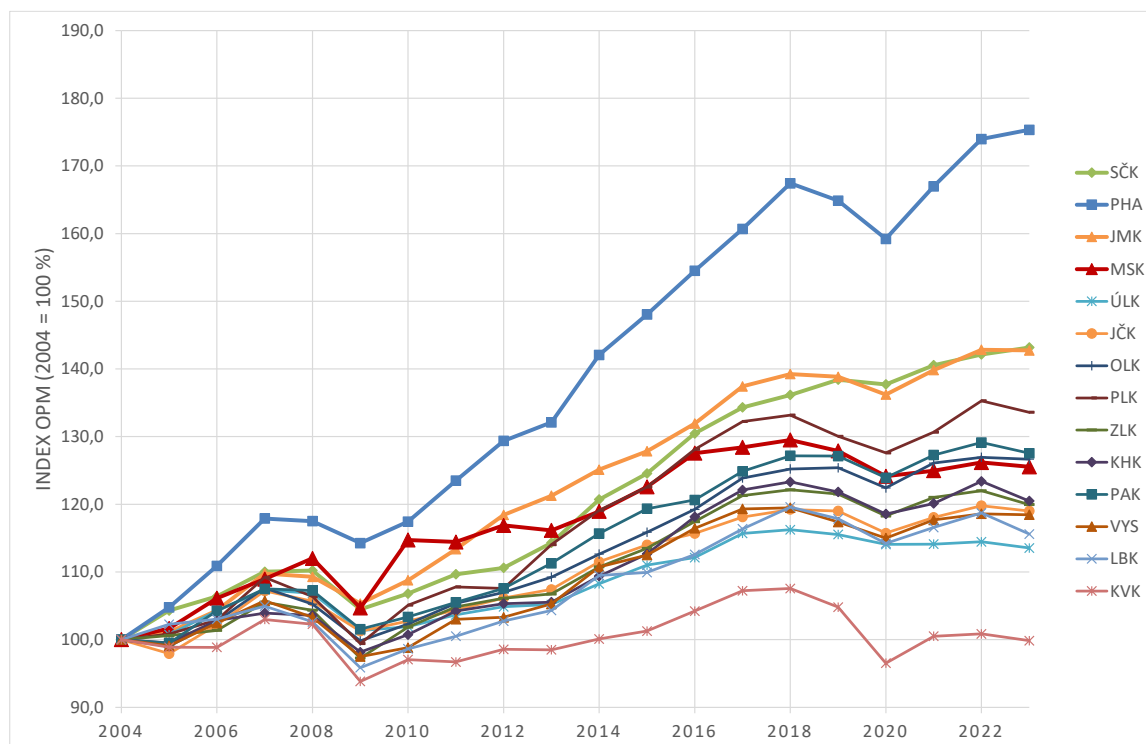
Obrázek 1.8: Dvacetiletý vývoj obytné funkce v krajích vyjádřený populačním růstem, resp. poklesem

Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatel, výpočet PROCES, 2024.

Pokud srovnáme vývoj v krajích v posledních dvaceti letech, tak v Moravskoslezském kraji došlo k největšímu poklesu populace. Naopak největší nárůsty vykazují kraje Středočeský, Praha, Jihomoravský a Plzeňský.

Obrázek 1.9: Dvacetiletý vývoj pracovní funkce v krajích vyjádřený obsazenými pracovními místy

Zdroj: MF, RUD – příloha vyhlášky, výpočet PROCES, 2024.

Pracovní funkce je dána počtem obsazených pracovních míst v území. Na výše uvedeném grafu je vidět propad vlivem celosvětové ekonomické recese v roce 2008 až 2009. Poté u většiny krajů dochází k nárůstu. Další recese přichází s celosvětovou pandemií covid-19, ta je dále ovlivněná energetickou krizí z důvodu války na Ukrajině. Po propadu v roce 2020 následuje u všech krajů větší či menší růst. Pouze v Karlovarském kraji pracovní funkce v letech 2021 až 2023 dosahuje jen úrovně roku 2004. Jedním z možných důvodů je větší počet obyvatel zaměstnaných v zahraničí, což při velikosti kraje může ovlivňovat výše uvedenou stagnaci. U ostatních krajů je zaznamenán minimálně 10% nárůst pracovní funkce. Stagnaci pracovní funkce od roku 2018 vykazuje Ústecký kraj. V Moravskoslezském kraji nastal po recesi roku 2009 prudký nárůst pracovních míst, což bylo částečně ovlivněno výstavbou závodu Hyundai v Nošovicích (2008–2009), na který je navázána další výroba v území, případně postupným růstem společnosti Tieto Czech v Ostravě od roku 2004 z 50 zaměstnanců na současných 2 300. Po dopadu ekonomické recese v roce 2020 je nárůst velmi pozvolný a v roce 2023 se jedná spíše o propad, který pokračuje i v roce 2024, což je dáno ekonomickým úpadkem společnosti Liberty Ostrava.

KOMPLEXNÍ VELIKOST KRAJŮ

Pro celkové zhodnocení krajů je využita komplexní velikost obce/regionu (KV), která agregátním vyjádřením koncentrace funkce rezidenční a pracovní a je vypočtena jako průměr podílů příslušné obce/regionu na celé ČR podle výše zmiňovaných funkcí⁸. Tento postup je i v souladu s metodikou MMR⁹.

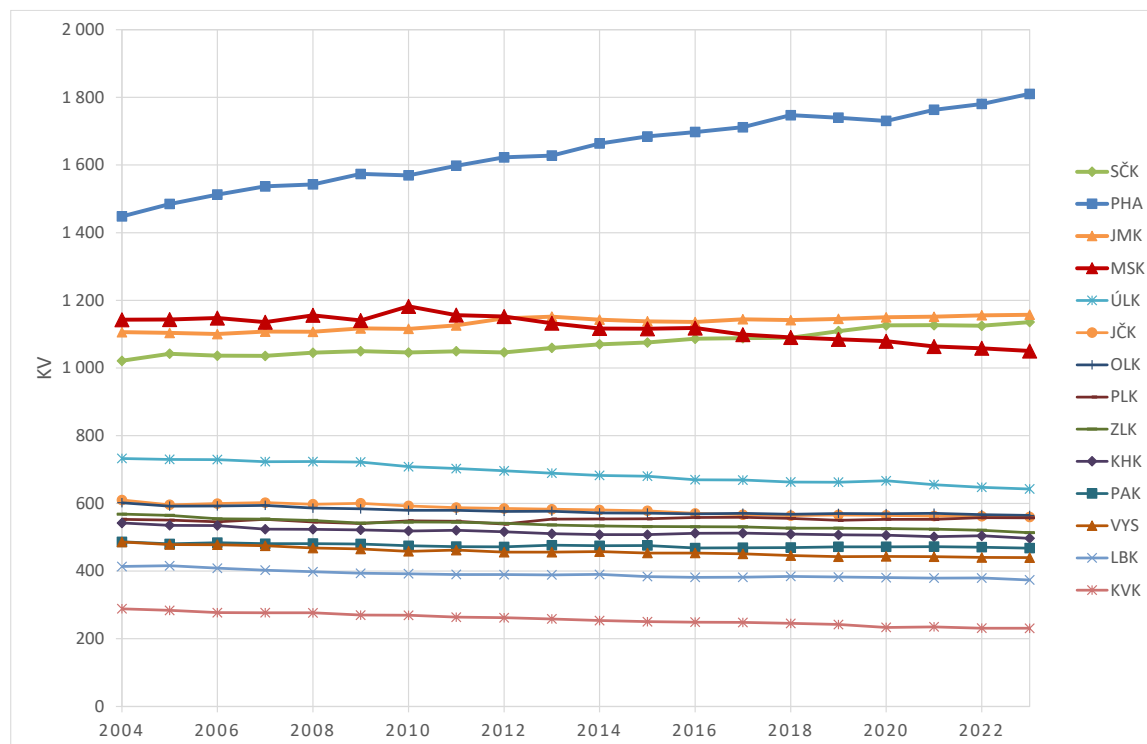
Dle komplexní velikosti lze kraje rozdělit do třech skupin:

- Kraj tvořený hlavním městem Praha, který vykazuje dlouhodobý rostoucí trend.
- Velké kraje z hlediska rezidenční a pracovní funkce: Jihomoravský, Středočeský a Moravskoslezský. KV se pohybuje mezi hodnotami 1000 až 1200.
- Menší kraje z hlediska rezidenční a pracovní funkce: Ústecký kraj s klesajícím významem, zbývajících kraje a nejmenší kraj Karlovarský, který má výrazně klesající trend. KV se pohybuje mezi hodnotami 200 až 800.

⁸ Pro výpočet KV byl použit následující postup: $KV_i = ((POPi / POP_{CR}) + 2(OPMi / OPM_{CR})) / 3 \cdot 10\,000$, kde POP = obytná funkce vyjádřená počtem obyvatel, OPM = obsazená pracovní místa. Veličiny končící _CR jsou hodnoty pro celou Českou republiku. viz (Hampl a kol., 2005, str. 44)

⁹ MMR (2024) Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. 3. vydání.

Obrázek 1.10: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) krajů

Zdroj: ČSÚ, MF, výpočet PROCES, 2024.

1.1.4 Porovnání významných center A v České republice

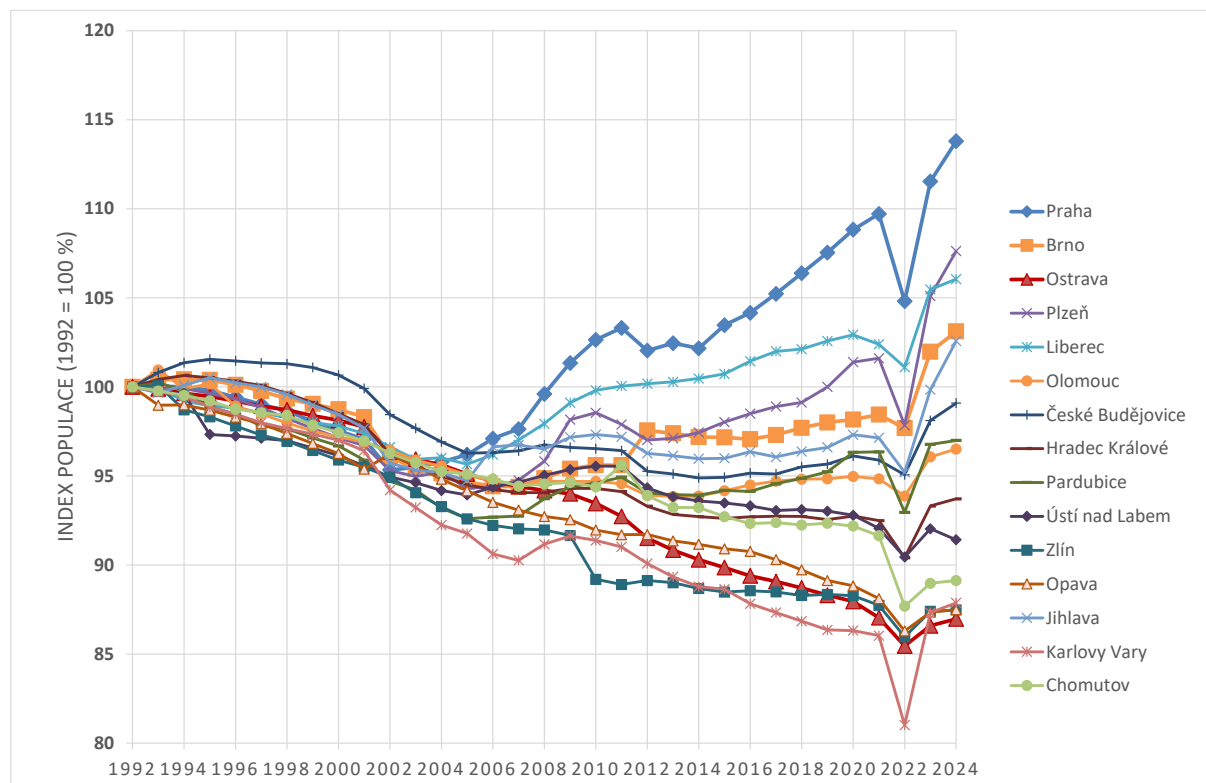
V České republice dle metodiky MMR¹⁰ jsou označena jako vyšší centra významná (A): Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Chomutov, Jihlava, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Opava, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha, Ústí nad Labem, Zlín.

Vzhledem k tomu, že kategorie A zahrnuje centra rozdílné velikosti a regionálního významu, členění se dále na:

- A1 – vyšší centrum celostátní (Praha)
- A2 – vyšší centrum nadregionální (Brno)
- A3 – vyšší centra regionální – všechna ostatní krajská města (vč. Ostravy). Jejich spádový obvod nepřesahuje (mimo lokální výjimky) území kraje. V územích Ústeckého a Moravskoslezského kraje s vyšším zastoupením velkých měst a složitější sídelní strukturou, jsou vymezena dvě regionální centra (navíc Chomutov a Opava).

¹⁰ MMR (2024) Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. 3. vydání.

Obrázek 1.11: Dlouhodobý vývoj obytné funkce vyšších center typu A vyjádřený populační změnou

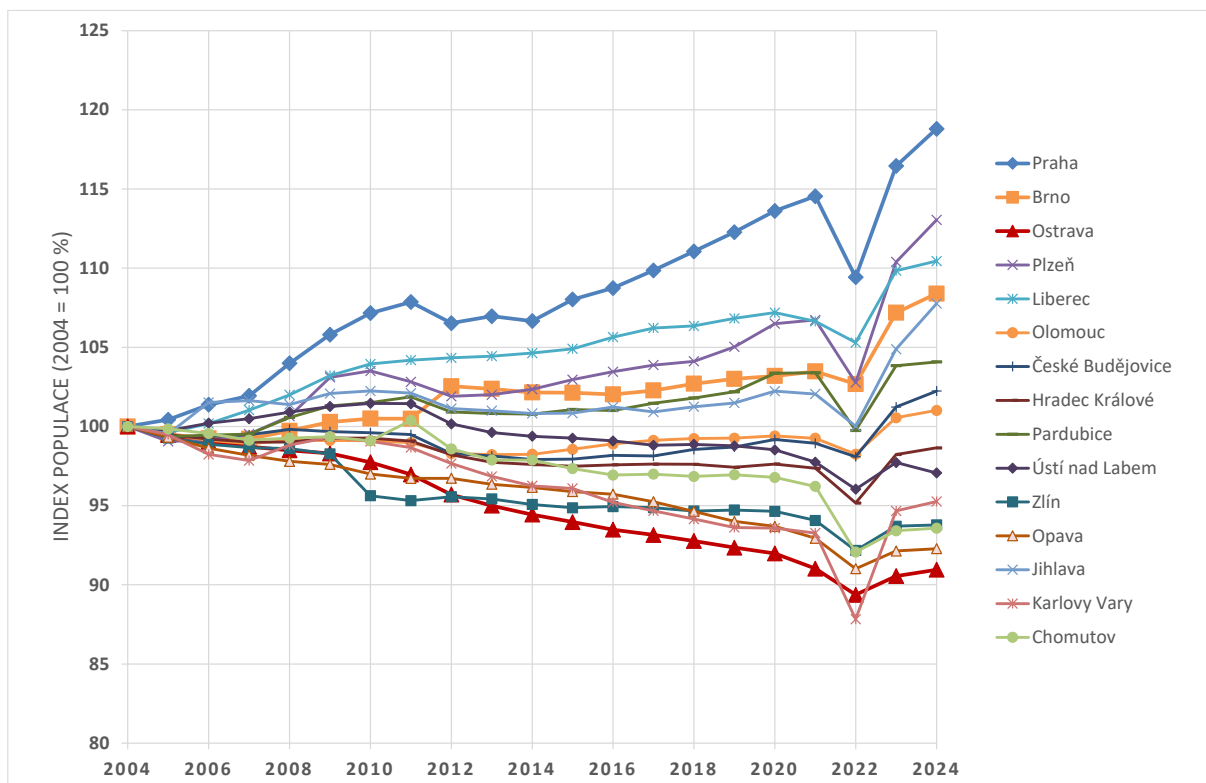
Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatel, výpočet PROCES, 2024.

Od roku 1992 do roku 2004 dochází u všech vyšších center k oslabení rezidenční funkce. Tento negativní vývoj jako první zvrátila Praha, kterou následoval Liberec a s větším odstupem Plzeň. U ostatních center tento vývoj nastává se zpožděním, případně pokračuje negativní trend.

Z následujícího obrázku 1.12 je zřejmé, že i v období posledních dvaceti let jsou z hlediska populačního vývoje mezi vyššími centry typu A značné rozdíly. Zatímco Praha, Liberec, Plzeň, Brno, České Budějovice a Olomouc rostou, ostatní města stagnují či ztrácejí a pozitivní trend vykazují až po poklesu v roce 2022.

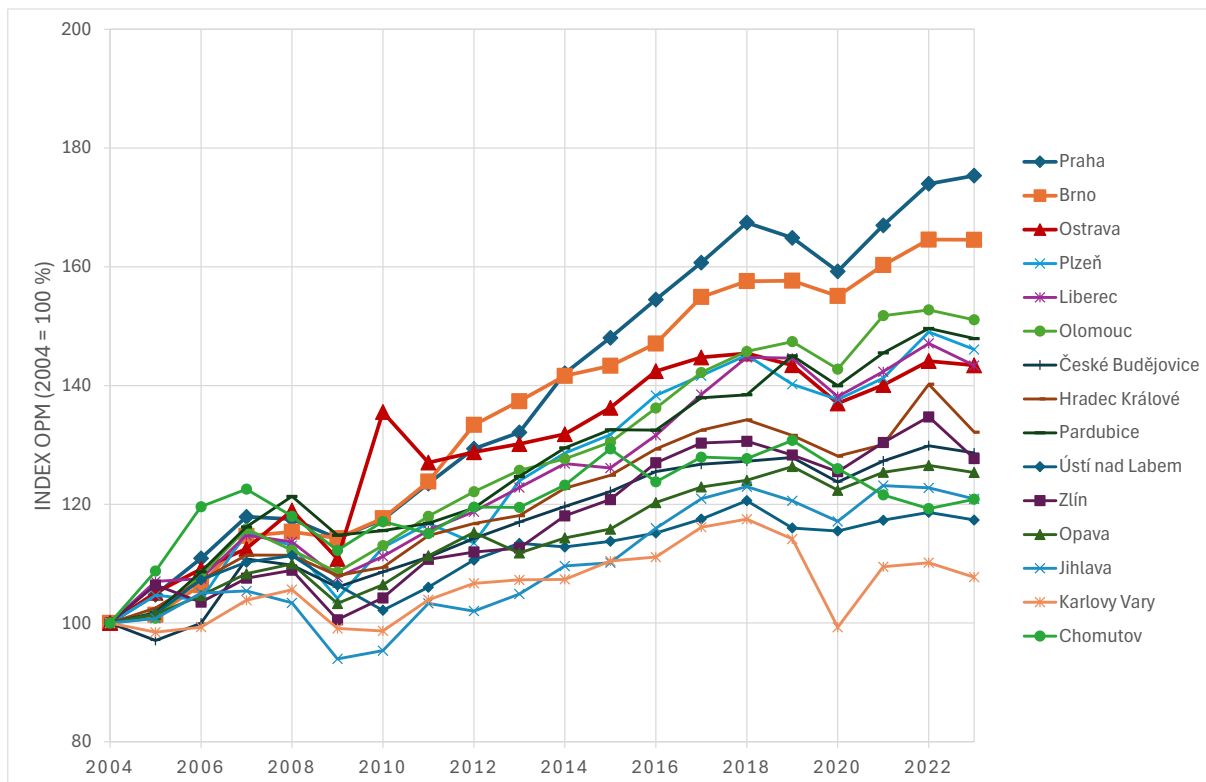
Vývoj pracovní funkce center typu A však nekopíruje vývoj jejich rezidenční funkce. Z obrázku 1.13 je zřejmé, že zatímco populačně Ostrava s výjimkou posledních dvou let klesá, její pracovní funkce s mírnými výkyvy v letech 2009 a 2022 trvale roste a mezi krajskými městy je dle přepočítané hodnoty indexu obsazených pracovních míst v první úspěšnější polovině.

Obrázek 1.12: Dvacetiletý vývoj obytné funkce vyšších center typu A vyjádřený populační změnou

Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatel, výpočet PROCES, 2024.

Obrázek 1.13: Dvacetiletý vývoj pracovní funkce vyšších center typu A vyjádřený obsazenými pracovními místy

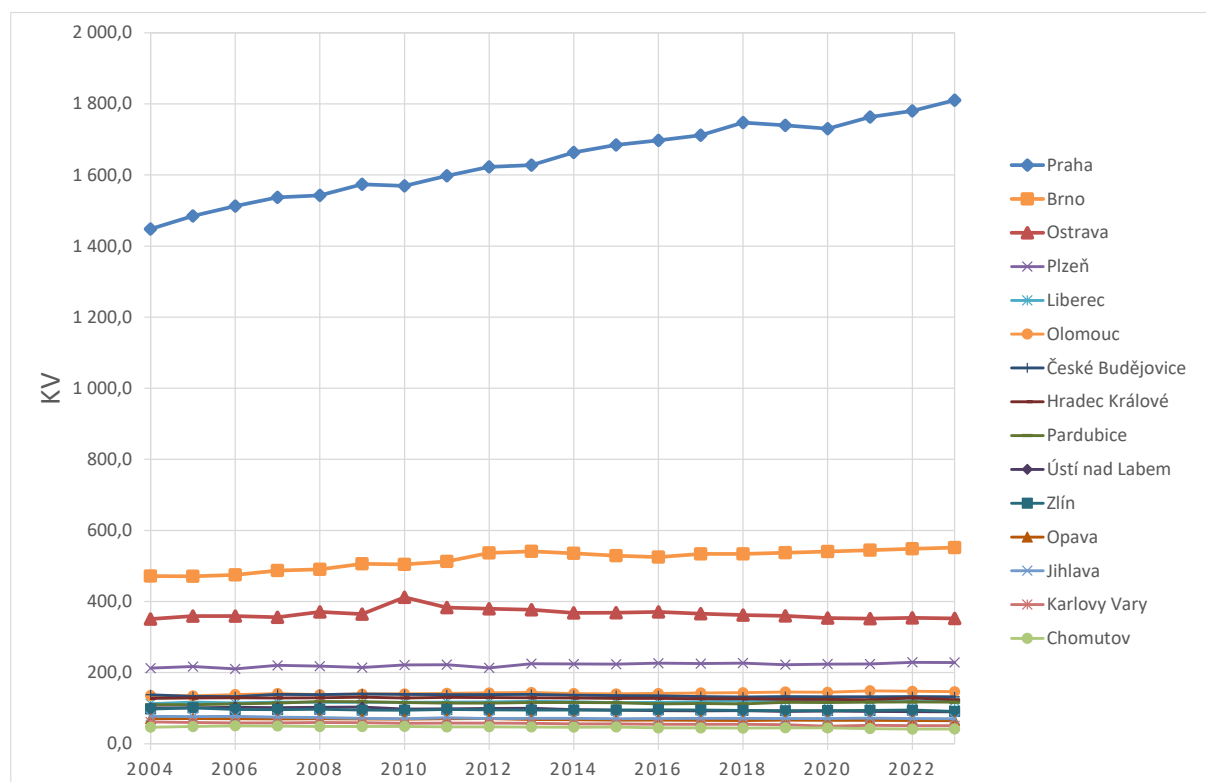
Zdroj: MF, RUD – příloha vyhlášky, výpočet PROCES, 2024.

KOMPLEXNÍ VELIKOST VYŠŠÍCH CENTER TYPU A

Stejně jako pro porovnání krajů je pro celkové zhodnocení vyšších center typu A využita komplexní velikost obce (KV), která agregátním vyjádřením koncentrace funkce rezidenční a pracovní a je vypočtena jako průměr podílů příslušné obce na celé ČR podle výše zmiňovaných funkcí¹¹. Tento postup je v souladu s metodikou MMR¹² a pro význam sídla má velkou vypovídací hodnotu.

Z obrázku níže, který porovnává všechna centra typu A, je zřejmý velký významový odstup Prahy měřený komplexní velikostí sídla. Následuje Brno, Ostrava a Plzeň s menšími vzájemnými odstupy. Ostatní krajská města a Opava s Chomutovem jsou z hlediska komplexní velikosti za nimi a vytvářejí téměř homogenní masu.

Obrázek 1.14: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) vyšších center typu A

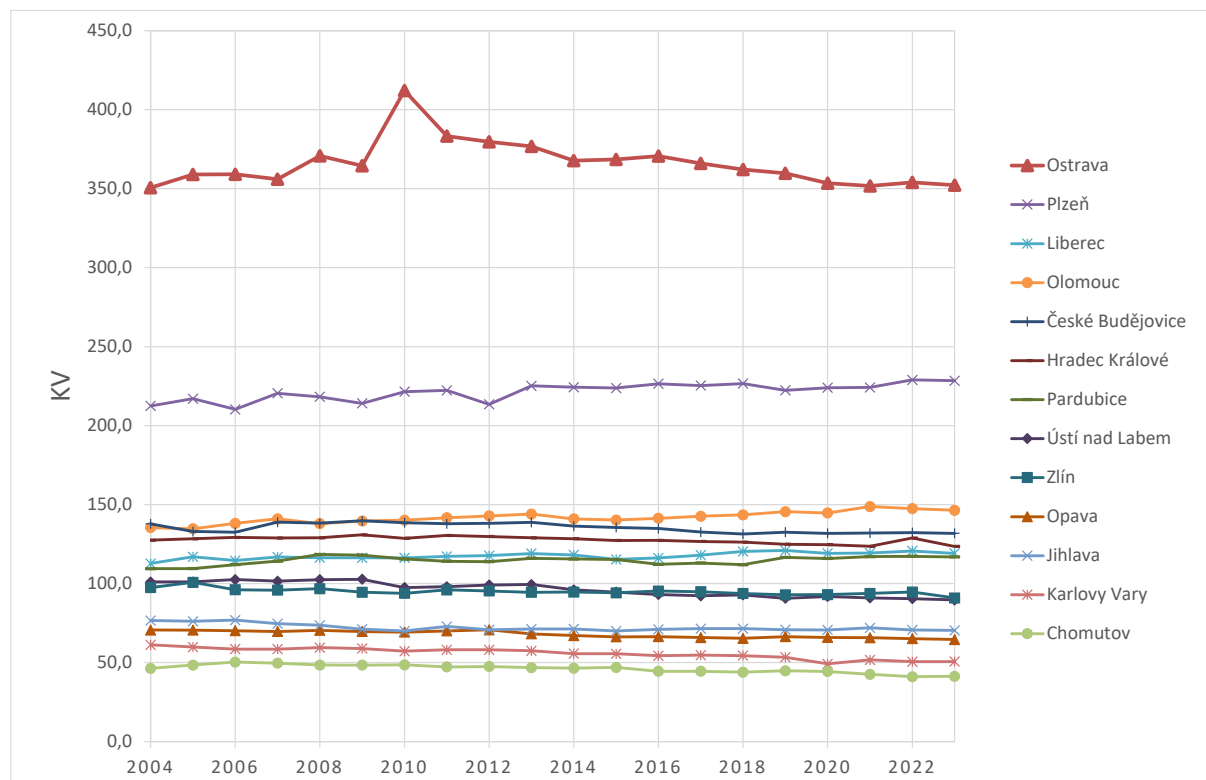
Zdroj: ČSÚ, MF, výpočet PROCES, 2024.

Z porovnání vyšších regionálních center typu A3 (tj. vyšších center bez Prahy a Brna) v grafu níže je ještě více viditelný významový rozdíl Ostravy, následovaný Plzní, proti ostatním centrům zařazeným do stejné skupiny. Rozdíl vynikne zvláště u zcela nesouměřitelného Chomutova. Z uvedeného je zřejmé, že zařazení Ostravy do této skupiny neodpovídá jejímu významu.

¹¹ Pro výpočet KV byl použit následující postup: $KVi = ((POP_i / POP_{CR}) + 2(OPM_i / OPM_{CR})) / 3 \cdot 10\,000$, kde POP = obytná funkce vyjádřená počtem obyvatel, OPM = obsazená pracovní místa. Veličiny končící _CR jsou hodnoty pro celou Českou republiku. viz (Hampl a kol., 2005, str. 44)

¹² MMR (2024) Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. 3. vydání.

Obrázek 1.15: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) vyšších center typu A3

Zdroj: ČSÚ, MF, výpočet PROCES, 2024.

1.1.5 Středoevropský kontext sídelní struktury

V rámci mezinárodních komparací sídelní struktury je problém ve velké diferenciaci velikosti základních územně samosprávných jednotek, přičemž extrémem je situace v ČR. V rámci všech zemí OECD se Česká republika vyznačuje nejmenšími obcemi z hlediska počtu obyvatel (průměrně 1 688 obyvatel), na druhém místě je Slovensko (1 854 obyvatel) a na třetím místě je Francie (1 885 obyvatel). V ostatních zemích OECD je výrazně větší populační velikost územních samosprávných jednotek¹³.

Koncept funkčních městských oblastí (Functional Urban Area, dále jen „FUA“) využívá EUROSTAT i OECD. Silnou stránkou je metodicky srovnatelné vymezení v rámci EU bez vlivu administrativních hranic. Vymezení městských oblastí vychází z identifikace městských jader na základě hustoty obyvatelstva a vymezení zázemí, jejichž trh práce je vysoce integrován s jádrem měst na základě toku denních cest za prací. Dle metodiky OECD je navržena klasifikace funkčních městských oblastí do čtyř typů podle velikosti populace:

1. malé městské oblasti s počtem obyvatel pod 200 000 obyvatel;
2. středně velké městské oblasti s počtem obyvatel mezi 200 000 a 500 000 obyvatel;
3. metropolitní oblasti s počtem obyvatel mezi 500 000 a 1,5 miliony;
4. velké metropolitní oblasti s počtem obyvatel 1,5 milionu a více.

¹³ OECD, *Subnational Government Structure and Finance*, 2016. Nejmenší samosprávná úroveň, resp. lokální vlády.

Konkrétní vymezení FUA je uvedeno na mapovém portálu OECD¹⁴.

Metodika vymezení: Základem pro hodnocení je populační rastr 1x1 km s hustotou zalidnění > 1,5 tis. obyvatel (bez vodních ploch). Shluky buněk rastru > 50 000. Spádová oblast: podíl vyjíždějících do centra > 15 % ze zaměstnaných osob. Odstranění exkláv, tj. přiřazení obcí, které nesplňují podmínky, pokud jsou obklopené obcemi splňujícími podmínky (viz obrázek 1.6).

Obrázek 1.16: Schéma vymezení FUA

Metodologie vymezení funkčních městských oblastí (FUA)	
Definice městských center	Identifikace hustě obydlených oblastí (více než 1 500 osob na km²) Výběr spojitého shluku hustě obydlených oblastí s celkovou populací 50 000 osob a více
Definice měst	Výběr lokálních oblastí, kde více než 50 % obyvatel žije v městském centru a kombinace spojitých lokálních oblastí Kontrola, zda dvě či více měst budou spadat do stejné polycentrické funkční městské oblasti (pokud 15 % populace cestuje z jednoho centra města do druhého centra města)
Definice dojížděkových zón	Výběr lokálních oblastí, které obklopují města a ze kterých více než 15 % populace dojíždí do města
Definice FUA	Spojení města a jeho dojížděkové zóny

Zdroj: OECD (2002). Definition of Cities and Functional Urban Area. Dostupné na:

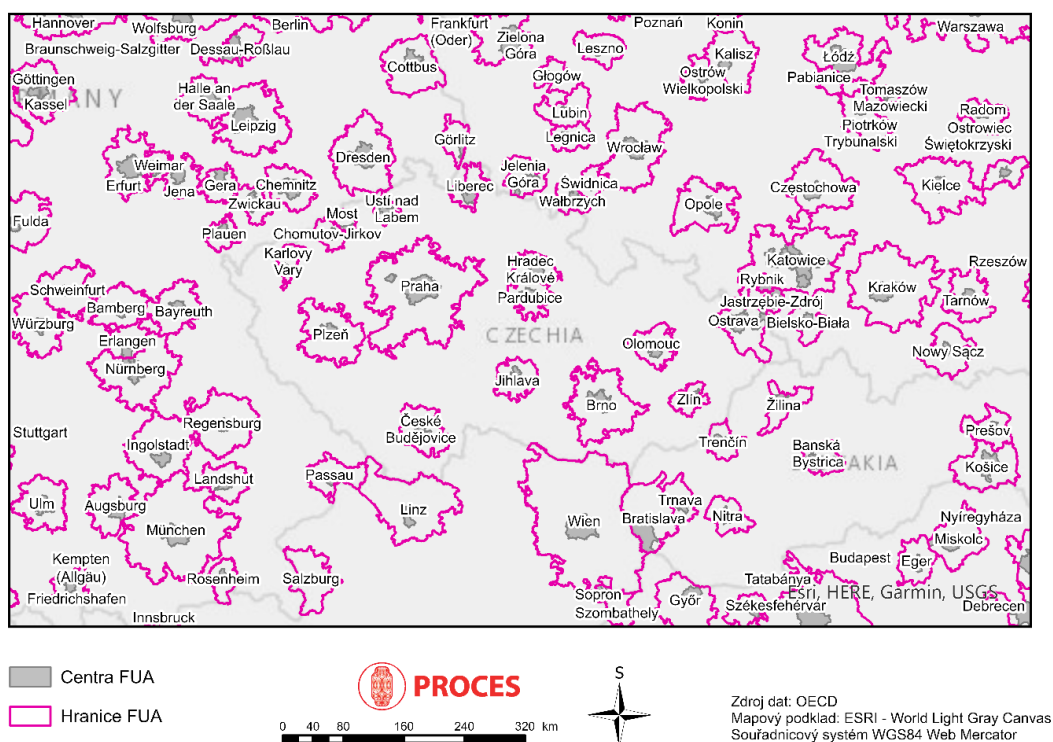
<https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-definition-of-cities-and-functional-urban-areas.html>

Z níže uvedeného mapového výstupu je zřejmé, že sídelní struktura tvořená funkčními městskými oblastmi vykazuje ve střední Evropě nerovnoměrnost. Existují prostory s vyšším stupněm urbanizace, např. Hornoslezské konurbace s největším městem Katovice, které představují jádro, čítající celkem 19 měst s 2,1 miliony obyvateli. V celé Katovické aglomeraci žije 5 mil. obyvatel. Dle výzkumu ESPON METROBORDER Katovická a Ostravská aglomerace vytvářejí přeshraniční polycentrickou metropolitní oblast¹⁵. Na rozdíl od dalších analyzovaných oblastí však není sledována velikost přeshraniční dojížděky.

¹⁴ OECD 2022. The OECD Regions and Cities Atlas. Dostupné na: https://regions-cities-atlas.oecd.org/TL2/x/x/REGION_DEMOGR-T-T/2021

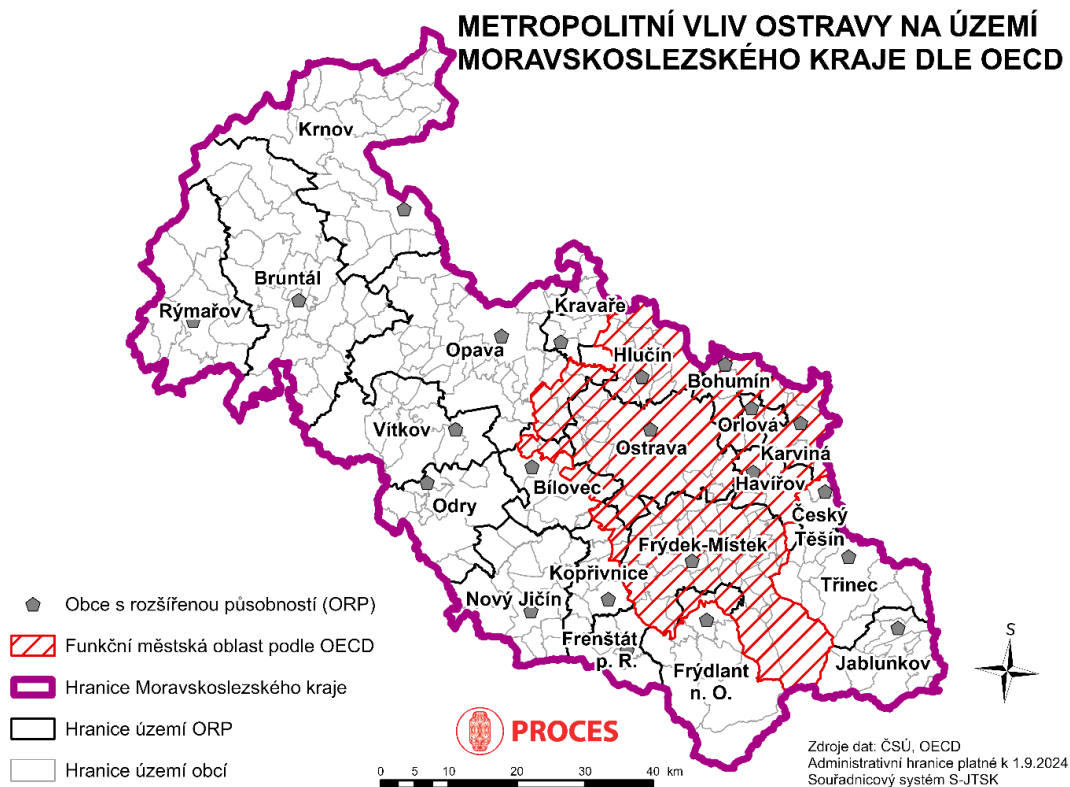
¹⁵ METROBORDER – Cross-Border Polycentric Metropolitan Regions. <https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2013/targeted-analyses/metroborder-%E2%80%93-cross-border-polycentric-metropolitan>

Obrázek 1.17: Funkční městské oblasti ve středoevropském prostoru

Zdroj: OECD, 2022, zpracování PROCES, 2024.

Obrázek 1.18: Funkční městská oblast Ostravy

Zdroj: OECD, 2022, zpracování PROCES, 2024.

Dle OECD (2022) do funkční městské oblasti Ostravy spadají obce ve správním obvodu ORP Ostrava, Karviná, Bohumín, Orlová, Karviná, Havířov, Frýdek-Místek, téměř celé území ORP Hlučín (bez jedné obce) a částečně správní území ORP Opava a Bílovec (viz obrázek 1.18). Důvodem je provázanost zastavěného území obcí, jež na sebe navazují (srůstají), i když jejich katastrální území, např. v SO ORP Frýdek-Místek, zahrnuje i horské oblasti.

1.1.6 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

Proces koncentrace obyvatelstva do zázemí Ostravy probíhal především v období 1869 až 1980. K období s nejintenzivnější koncentrací obyvatelstva patřila ovšem první vlna industrializace, doba mezi 1869 až 1950. Mezi roky 1950 až 1991 byl proces koncentrace slabší. V letech 1991–2023 se proces heterogenizace opět změnil – oblast, ve které žilo 50 % obyvatelstva kraje, se začala totiž mírně rozšiřovat. V současnosti žije 50 % obyvatelstva na území, které je tvořeno městem Ostrava, jihovýchodní částí SO ORP Ostrava, několika obcemi SO ORP Hlučín a Frýdek-Místek a celými správními obvody SO ORP Orlová, Bohumín, Havířov, Český Těšín a Karviná. Desindustrializace spojená se suburbanizací vedla k nové formě expanze území s největší koncentrací obyvatelstva, tj. města Ostravy a jeho zázemí. Takový proces je v odborné literatuře označován jako tzv. „decentralizovaná koncentrace“.

Sídelní struktura Moravskoslezského kraje v porovnání s Českou republikou je složena z větších měst, nicméně v posledním období roste především v rámci suburbanizace počet sídel do 2 000 obyvatel v zázemí velkých měst, jak ilustrují následující kapitoly. Ve všech městech nad 10 000 obyvatel se snižuje počet obyvatel především migrací, ale i negativním přirozeným přírůstkem. Na druhou stranu u těchto měst roste počet pracovních míst (s výjimkou Karviné, Bohumína a Orlové). Územní plány těchto měst musí na uvedené trendy reagovat a připravit města na zvyšující se podíl seniorů a na nárůst obslužné funkce. Rovněž management měst musí zefektivnit hospodaření, jelikož se bude snižovat počet obyvatel a tím i příjmy z rozpočtového určení daní, ale mírněji porostou příjmy obcí z pracovních míst na jejich území. Z důvodu poklesu obyvatelstva se bude i nadále zdražovat provozování technické infrastruktury.

1.2 Funkční hierarchizace a klasifikace obcí vycházející z metodiky MMR

1.2.1 Východiska a definice pojmů

Prostor společně s časem podmiňují každý sociální jev a proces a jsou od sebe neoddělitelné. V prostoru je zakotven minulý vývoj společnosti ve formě jejích prostorových struktur, ke kterým lze přistupovat dvojím způsobem. V prvním přístupu socioekonomické struktury a procesy formují prostorovou strukturu společnosti, tzn., že sídelní struktura je geografickým výrazem těchto procesů. U druhého přístupu je prostorová struktura považována za aktivní prvek diferenciaci socioekonomických procesů formováním sociálních struktur. Z tohoto pohledu je možno zkoumat územní podmíněnost chování regionálních společenství v kontextu způsobu života, ve využívání sociálních sítí, specifika v hledání práce, roli elit v rozvoji území atd.

Sociální jevy a procesy lze vysvětlovat pouze tehdy, je-li brán v úvahu prostor i čas. Důležitým pojmem je časoprostorová konvergence – tedy proces zkracování vzdáleností v čase, což je dáno rozvojem dopravy. Tento proces může v budoucnu výrazně změnit vymezení funkčních regionů¹⁶, neboť díky rozvoji automobilové dopravy v dnešní době klesá geografická imobilita, a tak se snižuje i díky rozvoji informačních a komunikačních technologií její vliv na dostupnost práce. Přestože se rozvíjejí nové formy organizace práce, které nejsou tak silně vázány na prostor, jejich využití je v České republice i přes extrémní nárůst během pandemie covid-19 zatím pro většinu profesí omezené. Proto stále je a v nejbližší době bude trh práce geograficky segmentován.

Definice pojmů

V odborné literatuře se setkáváme s různými pojmy, se kterými tato studie pracuje, proto je nutné věnovat následující prostor jejich vymezení.

Region je územně-prostorový útvar, ve kterém lze definovat základní socioekonomický systém a lze ho v prostoru pomocí jednoho či více znaků přesně vymezit. Region můžeme určit na základě funkčnosti, tzn., že sloučíme území, která mají silné vzájemné prostorové vazby (charakterizované například dojížděním do zaměstnání), nebo na základě homogenity, tzn., že sloučíme homogenní území dle vybraných znaků.

Přirozený region je charakterizován jak kulturně sociálními prvky (historickým vývojem lokálních společenství), tak prvky geografickými (např. úrodností země, nadmořskou výškou, klimatickými podmínkami). Pro přirozený region jsou charakteristické silné vnitřní ekonomické, sociální a kulturní vazby. Dále je pro něj charakteristická existence jednoho, příp. více center a spádových oblastí. Přirozený region se často vymezuje mírou dojížděky do zaměstnání. Pro komplexnější vymezení

¹⁶ Socioekonomické procesy v současnosti se vykazují mnohem menší prostorovou zakotveností. Dochází k celkovému růstu otevřenosti území spojené s vyšším prostorovým pohybem osob a zároveň dochází redukci funkčních regionů. Počet funkčních regionů v ČR klesá (od roku 1991 do roku 2011 se jedná o pokles o 20,7 %), tzn., že rostla jejich velikost, a přesto klesala jejich uzavřenost z hlediska trhu práce (tzn. počet dojížděkových vztahů do zaměstnání přes hranice vymezených mikroregionů roste). Tyto trendy jsou identifikovány i v dalších zahraničních zemích: USA (za 20 let pokles o 11,2 %), Spojené Království (pokles o 26,0 %), Francie (pokles o 12,6 %), Švédsko (pokles o 32,1 %), Itálie (pokles o 22,1 %). Zdroj: TONEV, P., HALÁS, M., Klapka, P. Prostorová neurčitost funkčních regionů: porovnání pracovní dojížděky v letech 1991–2011. In XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 285–292.

přirozených regionů se používá i míra dojížděky za službami, což je velice různorodá kategorie, a spadají do ní jak služby osobní povahy (holič, krejčovství atd.), tak i veřejné služby (zdravotnictví, soudnictví atd.). Neopomenutelný je také sport a kultura, za kterými lidé dojíždějí do center vyššího řádu. Oproti tomu stojí rekreace a volnočasové aktivity, za kterými se vyjíždí z měst do okolí. Prostorové chování obyvatelstva je ovlivňováno řadou proměnných, mezi něž patří demografické, sociální a ekonomické faktory. Obecně platí, že čím vyšší mají lidé vzdělání, tím dojíždějí za prací do větších vzdáleností¹⁷.

Administrativní region je účelově vymezená oblast pro systém řízení veřejné správy, která se ale často liší od přirozených sociogeografických regionů. V rámci této studie se pracuje zejména s obcemi a se správními obvody obcí s rozšířenou působností (dále jen SO ORP), které zpracovávají pro svá území územně analytické podklady včetně rozboru udržitelného rozvoje území.

Typy území

Metodika MMR¹⁸ (2024) vymezuje pro svou aplikaci 3 základní typy území:

1. **Metropolitní oblasti** / Aglomerace – území v zázemí nejvýznamnějších center osídlení, které vychází z vymezených území pro Integrované teritoriální investice (ITI) v ČR¹⁹. Prioritou pro vymezení nižších center osídlení v prostoru metropolitních oblastí / aglomerací je zajistit přiměřené spektrum obslužných funkcí pro obyvatele centra osídlení a jeho spádového území, a to přednostně z hlediska základní úrovně vybavenosti.
2. **Řídce osídlená území** – území s malou hustotou obslužných center osídlení. Prioritou pro vymezení nižších center osídlení v řídké osídleném území je zajistit obyvatelům všech sídel dostupnost základní úrovně vybavenosti. Vymezeno bylo na základě správních obvodů obcí s pověřeným úřadem (dále jen „SO POÚ“), kde pro úhrnnou komplexní velikost (KV) všech obcí ve správním obvodu platí $\Sigma(KV) < 10$. Z takto vymezených území se zpravidla vyloučí SO POÚ, pokud jeho centrum leží v ITI. V MSK se jedná o SO POÚ Osoblaha, Město Albrechtice, Vrbno pod Pradědem, Horní Benešov, Odry, Fulnek, Studénka. Přístup MMR zohledňující absolutní velikost SO POÚ nebyl pro situaci v MSK vhodný z důvodu malé četnosti POÚ. Řídce osídlené území bylo vymezeno na základě míry zalidnění do 150 osob na km² a na základě snížené dostupnosti obslužných center osídlení. Další podmínkou bylo, aby řídké osídlené území nebylo součástí Ostravské aglomerace.

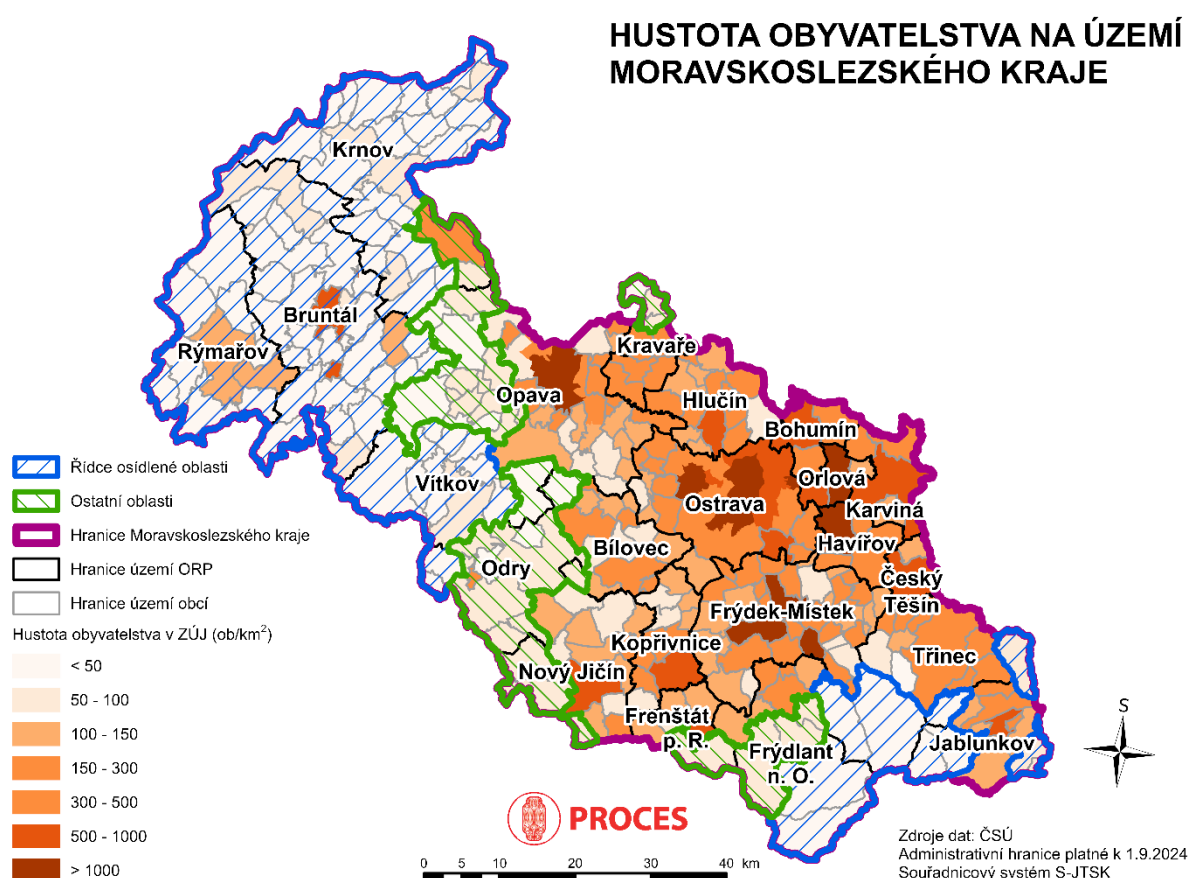
¹⁷ IVAN, I.; TVRDÝ, L. (2008) *Sociodemografické faktory ovlivňující vzdálenost migrace a její vývoj*. Regionální studia. Praha: VŠE, 2008.

¹⁸ MMR (2024) *Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center*. 3. vydání. Praha: MMR.

¹⁹ Vytvořil Ouředníček, M. a kol. (2020) *Vymezení území aglomerací a metropolitních oblastí pro programové období 2021–2027*. 3. vydání. Praha: MMR. Vymezení vychází:
(i) z posouzení intenzity a koncentrace kontaktů v rámci integrovaných systémů středisek vymezených na základě aktuálních dat mobilního operátora (2019);
(ii) z posouzení podílu obyvatelstva integrovaného v rámci denních systémů aktivit a průměrného času stráveného v jádrových městech metropolitních oblastí opět na základě dat mobilního operátora (2019);
(iii) z posouzení dynamiky rezidenční suburbanizace založené na dlouhodobé statistice realizované bytové výstavby a směrové migrace z jader metropolitních oblastí do subúrbánních obcí (2009–2016).

3. **Ostatní území** – území nezařazená do metropolitní oblasti / aglomerace ani do řídce osídlených území dle předchozích bodů. V MSK se jedná o oblast západní části SO ORP Opava s vazbou na Krnov a urbanizovanou severní část SO ORP Frýdlant nad Ostravicí s návazností na SO ORP Frenštát pod Radhoštěm (Trojanovice). Obdobné vlastnosti vykazuje území SO ORP Odry s navazujícím územím Vítkovska (Březová), Opavska (Skřipov) a Novojičínska (Jeseník nad Odrou, Starý Jičín, Hostašovice) a také severní výběžek SO ORP Kravaře (Sudice, Třebom). Nejedná se o území „s nízkou hustotou center osídlení“, mj. i kvůli dobré dostupnosti Opavy, Frýdku-Místku, Nového Jičína a Frenštátu pod Radhoštěm.

Obrázek 1.19: Metropolitní oblast, řídce osídlené oblasti a ostatní území v MSK

Zdroj: PROCES, 2024.

Kategorizace center osídlení

Metodika MMR²⁰ dále definuje vyšší centra (A a B) a střední centra (C a D), která by měla saturovat podstatnou část potřeb (vč. nabídky pracovních míst) obyvatel svého spádového území. Pro nižší centra významná od kategorie E (nižší centra významná) počínaje má mimo obslužných zařízení (veřejných i komerčních) významnou roli nabídka pracovních míst. Dojíždka za prací je pro tato centra významnější než dojíždka za službami. Počet přítomných obyvatel (vč. dojíždějících) je obvykle vyšší (někdy i významně) než počet obyvatel bydlících. Tato skutečnost ovlivňuje zejména nároky na

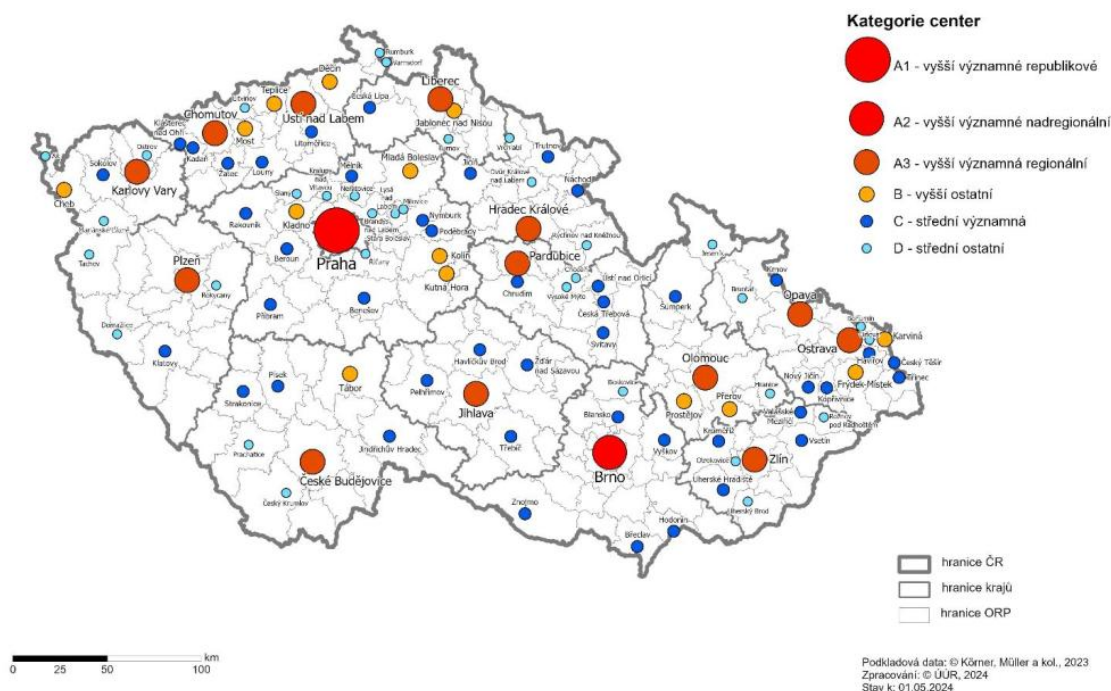
²⁰ MMR (2024) *Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center*. 3. vydání. Praha: MMR.

komerční zařízení (obchod, služby). U kategorií F (nižší centra ostatní) a G (malá centra) jsou to významná zařízení pro uspokojení základních potřeb obyvatel (obchod, lékař, škola).

MMR vymezilo vyšší a střední centra dle následujících kategorií:

- **vyšší centra významná (A)** v členění na republiková (A1), nadregionální (A2), regionální (A3)
- **vyšší centra ostatní (B)**
- **střední centra významná (C)**
- **střední centra ostatní (D)**

Obrázek 1.20: Centra osídlení vyšší a střední kategorie v ČR.

Zdroj: MMR, 2024.

Úkolem krajů je vymezit s použitím metodiky MMR:

- **Nižší centra významná (E)** (poskytují svým obyvatelům a obyvatelům dalších sídel v okruhu časové dostupnosti 30 min veřejnou hromadnou dopravou vedle základní úrovně vybavenosti též širší spektrum obslužných funkcí vyššího významu).
- **Nižší centra ostatní (F)** (poskytují svým obyvatelům a obyvatelům dalších sídel v okruhu časové dostupnosti 20 min veřejnou hromadnou dopravou základní úroveň vybavenosti včetně některých obslužných funkcí vyššího významu).
- **Malá centra (G)** (poskytují svým obyvatelům a obyvatelům dalších sídel v okruhu časové dostupnosti 15 min veřejnou hromadnou dopravou základní spektrum obslužných funkcí).

Tabulka 1.2: Kategorie center osídlení ČR dle MMR (2024)

Kategorie center			Počet obyvatel (v tisících) cca ²		Počet center (návrh) ³
			Centra	Spádové území (včetně centra)	
A	Vyšší	Významná	100	200	15
B		Ostatní	50	100	13 (14)
C	Střední	Významná	20	40	42 (45)
D		Ostatní	15	30	30 (33)
E	Nižší	Významná	10	obvykle > 20	Vymezují kraje
F		Ostatní	5 (3)	obvykle > 20 (10)	Vymezují kraje
G	Malá		2 (1)	obvykle > 5	Vymezují kraje

Zdroj: MMR, 2024.

Metodika MMR (2024) na území MSK vymezuje následující **centra osídlení vyšší a střední kategorie**:

- **Vyšší centra významná (A)** respektive podkategorie A3 – vyšší centra regionální, jejichž spádový obvod nepřesahuje (mimo lokální výjimky) území kraje. Jedná se obecně o krajská města, ale v území Moravskoslezského kraje s vyšším zastoupením velkých měst a složitější sídelní strukturou jsou vymezena dvě regionální centra Ostrava a Opava.
- **Vyšší centra ostatní (B)**: Frýdek-Místek, Karviná.
- **Střední centra významná (C)**: Český Těšín, Havířov, Kopřivnice, Krnov, Nový Jičín, Třinec.
- **Střední centra ostatní (D)**: Bohumín, Bruntál, Orlová.

Základní kritéria pro kategorizaci nižších center osídlení:

- Pro vymezení nižšího centra osídlení se především sleduje, zda sídlo dosahuje kritických hodnot vybraných kritérií určených jako rozhodující kritérium (v tabulce značeny zeleně). Jako doplňující indikativní ukazatele se sledují další požadované kritériální hodnoty (v tabulce 1.3 uvedeno normálním textem bez zvýraznění).
- Za růst počtu obyvatel se považuje průměrný roční nárůst v posledních 20 letech větší než 2 % základu (zdroj: ÚAP krajů), za růst počtu trvale obydlených bytů se považuje roční nárůst v posledních 20 letech větší než 1 % základu (zdroj: ÚAP krajů).
- Časová dostupnost se zjišťuje jako jízdní doba prostředky veřejné hromadné dopravy osob (vlak, autobus) podle platného jízdního řádu ve všední den (zdroj: např. IDOS, datové sady CHAPS apod.), popřípadě se může uvažovat jako dvojnásobek jízdní doby automobilem (zdroj: např. mapy.cz, GIS analýza na základě údajů o dopravní infrastruktuře v územně analytických podkladech apod.). Do této jízdní doby se nezapočítává čas strávený cestou na zastávku hromadné dopravy ani cesta ze zastávky k cíli cesty.

Tabulka 1.3: Základní kritéria pro stanovení center osídlení v kategorii nižších sídel.

Typ území	Počet obyvatel v centrální obci (minimum)	Počet obyvatel v centrální obci a v okruhu její dostupnosti (minimum)	Vývoj počtu obyvatel v uplynulých 20 letech	Vývoj počtu trvale obydlených bytů v uplynulých 20 letech	Časová dostupnost centra ze sídel s trvalou obytnou funkcí (maximum)
E – nižší centra významná					
metropolitní oblasti / aglomerace	10 000	neurčeno	růst	růst	nesleduje se
ostatní území	10 000	20 000	neurčeno	růst či stagnace	30 minut jízdy VHD
řídce osídlené	10 000	neurčeno	neurčeno	neurčeno	30 minut jízdy VHD
F – nižší centra ostatní					
metropolitní oblasti / aglomerace	5 000	neurčeno	růst	růst	nesleduje se
ostatní území	5 000	20 000	neurčeno	neurčeno	20 minut jízdy VHD
řídce osídlené	3 000	neurčeno	neurčeno	neurčeno	20 minut jízdy VHD
G – malá centra					
metropolitní oblasti / aglomerace	2 000 (doporučeno 3 000)	neurčeno	růst	růst	15 minut jízdy VHD
ostatní území	2 000	5 000	neurčeno	neurčeno	15 minut jízdy VHD
řídce osídlené	2 000 (v odůvodněných případech 1 000)	neurčeno	neurčeno	neurčeno	15 minut jízdy VHD

Zdroj: MMR, 2024.

Specifická kritéria pro kategorizaci nižších center osídlení:

V případě rozhodování o volbě centra osídlení lze použít doplňkově ještě další specifická kritéria typu:

- relativní pracovištní význam, tj. velký počet obsazených pracovních míst v obci vzhledem k jejímu počtu obyvatel (zejména u center osídlení v kategorii E je dojíždka za prací významnější než dojíždka za službami),
- umístění významného pracoviště terciárního sektoru ekonomiky v obci (například léčebné zařízení, specializované vzdělávací zařízení, pracoviště vědy a výzkumu),
- specifická nadmístní komunitní funkce – například funkce průmyslu, dopravy anebo cestovního ruchu (lázně, rekreační a volnočasové aktivity), která dominuje hospodářskému a sociálnímu charakteru obce, jež nesplňuje základní kritéria pro centrum osídlení, ale jejíž územně strukturální účinek zřetelně přesahuje vlastní obec nebo představuje funkci zřetelně prominentní ve srovnání s ostatními úkoly centra,
- dopravně příznivé umístění, třeba jako cílový nebo uzlový bod veřejné hromadné dopravy,
- centrální umístění v území umožňující dobrou dostupnost z jiných obsluhovaných sídel,
- urbanistické kvality pro plnění obslužné funkce (například dochované prostorové uspořádání a charakter zástavby historického městečka odpovídající typu centra osídlení).

1.2.2 Socioekonomická regionalizace Moravskoslezského kraje

Polynodální Ostravský region

V odborné literatuře je inspirující pro socioekonomickou regionalizaci v polycentrickém sídelním systému postup, který aplikoval Marada a jeho kolegové²¹ s využitím dat ze SLDB 2011 a navazuje na předchozí sociogeografické regionalizace ČR. Vymezení je pro potřeby hierarchizace polynodálních mikroregionálních středisek, které jsou základními stavebními prvky moderních metropolitních areálů, kde interakce a mobility mezi jednotlivými centry přispívají k vyšší regionální integritě a funkční provázanosti celého systému. Polynodální středisko označuje soustavu více vzájemně propojených center, která společně tvoří jádro regionu. Tato centra jsou charakterizována vzájemnými vazbami, např. dojížděnou za prací, která probíhá nejen směrem k hlavnímu centru, ale i mezi jednotlivými sekundárními centry. Významně se odlišují od mononodálních středisek, která mají pouze jedno dominantní centrum.

Obrázek 1.21: Maradova sociálně geografická regionalizace 2023

Zdroj dat: Marada a kol. (2023), zpracování PROCES, 2024.

Metodika vymezení je založena primárně na výsledcích SLDB, konkrétně pak na údajích o meziobecních dojížděkových vztazích za prací a o populačních velikostech jednotlivých obcí. V prvním kroku vymezení jsou stanoveny tzv. integrované systémy středisek prostřednictvím reciproční složky mobility, tj. průnik obou směrů dojížděky násobený dvěma. Vymezování je stanoveno na základě intenzitního ukazatele, tj.

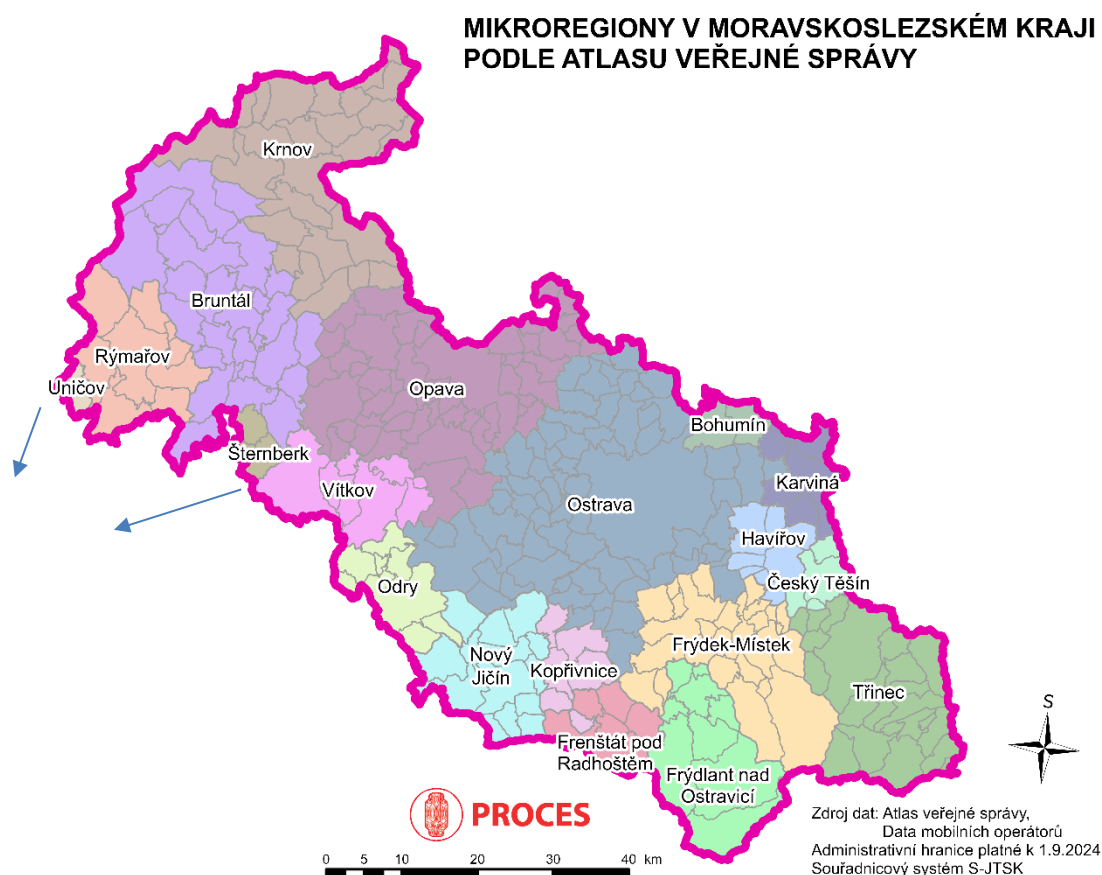
²¹ MARADA, M., KOMÁREK, M., ŠIMBERA, J. (2023): Metropolitní polynodální jádra jako základ nové regionální organizace Česka. *Geografie*, 128, 1, 49–74.

dvojnásobku síly slabšího z obou směrů dojížděky přepočítaného na jeden kilometr vzdušné vzdálenosti mezi centroidy obcí (intenzita reciproční mobility). Minimální celková populační velikost regionů obou typů byla převzata z opakovaně prověřené metodiky M. Hampla, tedy celkem alespoň 15 000 obyvatel, z toho nejméně 5 000 v zázemí mikroregionu. Polynodální regiony s jádrem tvořeným integrovaným systémem středisek metropolitní úrovně jsou nazývány metropolitními areály. Ve výše uvedeném mapovém výstupu na datech ze SLDB 2011 mikroregiony nevytváří ORP Jablunkov, Český Těšín, Frýdlant nad Ostravicí, Odry, Vítkov, Rýmařov, Kravaře, dále pak ORP v zázemí Ostravy.

Regionalizace na základě geolokačních dat od mobilních operátorů

Popis a analýza procesů hierarchizujících sídelní strukturu je zásadně omezena poklesem vypovídací schopnosti výsledků SLDB 2011 a 2021, což podrobně komentuje i samotný ČSÚ při prezentaci zásadních výstupů dojížděky. Proto je vhodnější přístup MVČR²², které na základě dat geolokačních dat od mobilních operátorů z období podzim 2021 až jaro 2022 vymezilo funkční socioekonomické mikroregiony.

Obrázek 1.22: Funkční mikroregiony

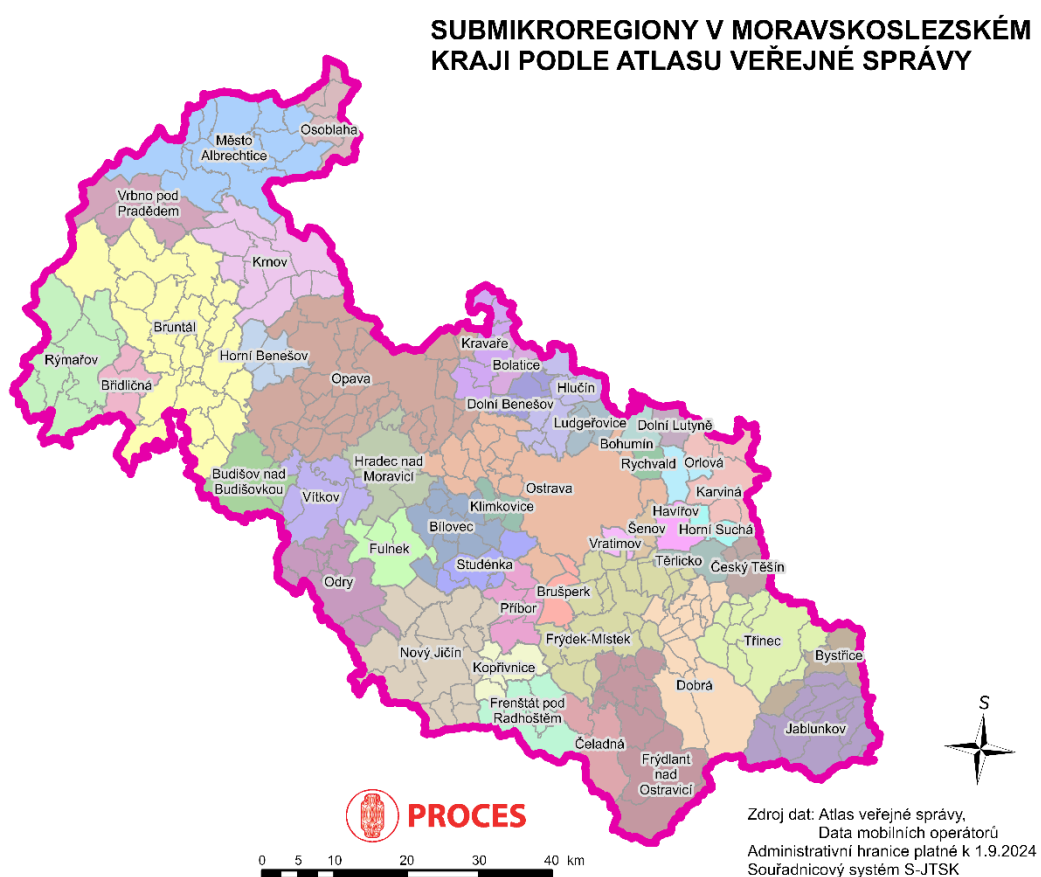
Zdroj dat: MVČR, 2024, zpracování PROCES, 2024.

²² MVČR (2024) Hodnotící zpráva dopravní mobility obyvatel Česka a identifikace jejich potřeb pro zajištění územní dostupnosti služeb veřejné správy. Dostupná na <https://www.mvcr.cz/clanek/zlepseni-podminek-pro-decentralizaci-a-dostupnost-verejne-spravy-v-uzemi.aspx>

Identifikovaná střediska, mikroregiony v MSK, odpovídají soustavě ORP, pouze to neplatí pro ORP v bezprostředním zázemí Ostravy (Bílovec, Hlučín Orlová), Opavy (Kravaře) a specifický Jablunkov, které v rámci území nevytváří mikroregionální střediska. Obce ležící v Jablunkovské brázdě jsou ovlivněny suburbanizací – odlivem obyvatel z Třince do jejich území. Do Třince míří převládající dojížděkové proudy, a proto spolu tvoří funkční mikroregion. Dále jako hraniční mikroregiony z hlediska zvolených kritérií lze označit Vítkov (výrazný spád do Opavy) a Frýdlant nad Ostravicí (zde je pro obce výrazná dominance Frýdku-Místku). V zázemí krajské metropole jsou spádové oblasti mikroregionů výrazně ovlivněny gravitační přitažlivostí jádra aglomerace. Ve venkovských oblastech lze považovat strukturu ORP za stabilní, tato sídla jsou místem koncentrace soukromých i veřejných služeb a centry lokálního trhu práce, tzn. jsou přirozenými cíli denní vyjížďky pro okolní obyvatelstvo. (MVČR, 2024, str. 3).

Dále byla na základě geolokačních dat vymezena i submikroregionální úroveň, která do velké míry odpovídá struktuře SO POÚ. Tuto strukturu je navíc nutné rozšířit o regiony, které dosahují stejných hodnot jednotlivých ukazatelů i míry integrace okolí jako současné SO POÚ.

Obrázek 1.23: Funkční submikroregiony

Zdroj dat: MVČR, 2024, zpracování PROCES, 2024.

Klasifikace center osídlení

Pro klasifikaci center byla využita metodika MMR (2024). Podle této metodiky vzniklo vymezení center kategorie A až D – **Varianta MMR**. Vymezení dle metodiky MMR bylo **následně** upřesněno na základě dalších dostupných relevantních dat, zejména dle aktuálních dat pro komplexní velikost (KV) ze SLDB

2021, dat z MF k 1. 12. 2023, dat ČSÚ k velikosti populace k 1. 1. 2024 a dle funkčních mikroregionů vzniklých na základě skutečného pohybu obyvatel z dat mobilních operátorů (MVČR, 2024). Tak bylo vytvořeno níže uvedené zařazení center do kategorií A až D – **Varianta MSK** (viz tabulka 1.4).

Rozdíly oproti metodice MMR jsou následující:

- Ostrava musí být řádově v jiné kategorii než Opava, hodnota koeficientu KV je 5x vyšší. Ostrava jako metropole obsluhuje spádovou oblast včetně Opavy. Rovněž je součástí přeshraniční metropolitní oblasti – Hornoslezské konurbace s jádrem v Katovicích (5 mil. obyvatel). Opava jako druhé nejvýznamnější centrum má podobnou komplexní velikost jako Frýdek-Místek. Obě města mají rovněž obdobnou spádovou oblast z hlediska velikosti populace (proto byla Opava navržena k přeřazení z kategorie A3 do B).
- Karviná ztrácí komplexní velikost (změna za 20 let je -19,1 bodů), a to jak snižováním rezidenční, tak pracovní funkce. Její význam jako sídelního centra klesl těsně pod úroveň Třince, proto je navrženo přeřazení z kategorie B do kategorie C.

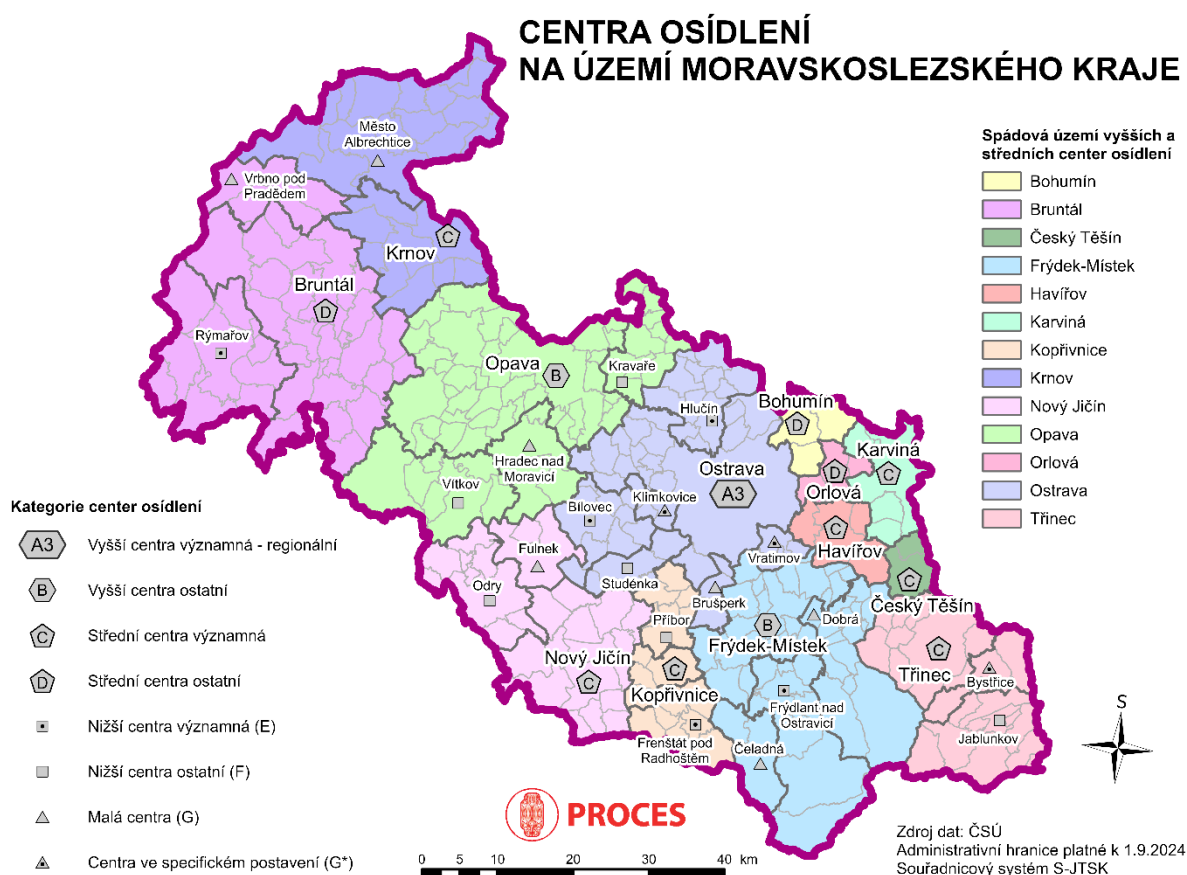
Ze středních mikroregionálních center pouze Orlová nevytváří dle geolokačních dat mobilních operátorů mikroregionální centrum a převládá zde dominance dojížděky do Ostravy.

Tabulka 1.4: Vyšší a střední centra osídlení seřazená dle komplexní velikosti (KV)

Město / centrum	Kategorie dle varianty		KV		Populace		OPM		Počet obydlených bytů		Mikroregion počet obyvatel
	MMR	MSK	2021	Změna za 20 let	2024	Změna za 20 let	2023	Změna (2023-2004)	2021	Změna za 20 let	2024
Ostrava	A3	A3	314,2	25,6	284 765	-26 637	220 288	66 671	134 637	6 249	313 133
Opava	A3	B	63,1	-9,0	55 600	-4 243	39 515	7 992	24 886	2 165	86 506
Frýdek-Místek	B	B	48,7	-6,4	53 938	-5 959	26 480	6 053	24 874	1 766	84 603
Havířov	C	C	45,8	-10,8	69 694	-15 090	17 658	1 158	33 714	288	88 077
Třinec	C	C	40,9	-3,8	34 266	-3 952	24 468	1 355	14 807	453	46 275
Karviná	B	C	40,7	-19,1	49 724	-13 743	21 672	-2 627	23 498	-1 547	64 680
Nový Jičín	C	C	23,4	-8,1	22 993	-3 338	14 606	2 492	10 108	666	48 831
Kopřivnice	C	C	22,5	0,1	21 604	-1 785	14 281	6 122	9 291	624	27 466
Krnov	C	C	20,0	-4,6	22 716	-2 726	10 023	1 029	9 954	389	28 805
Český Těšín	C	C	19,4	-1,7	23 282	-2 777	10 864	3 308	10 251	469	24 677
Bohumín	D	D	19,0	-4,6	20 519	-2 559	10 323	-1 040	9 116	-5	33 617
Orlová	D	D	16,9	-8,4	27 794	-6 232	5 212	-2 972	12 573	79	36 365
Bruntál	D	D	15,1	-2,9	15 244	-2 387	8 555	799	6 897	276	28 823

Zdroj: PROCES, 2024 na základě dat ČSÚ, MF, MVČR.

Obrázek 1.24: Centra osídlení v MSK – varianta MSK

Zdroj: PROCES, 2024 s částečným využitím metodiky MMR, 2024.

Nižší a malá centra jsou definována s využitím metodiky MMR (2024). Avšak v kontextu MSK, kde převažují v polycentrické struktuře větší města, je nutno přistupovat k území specificky, tzn., že například malá centra v MSK se nebudou podobat malým centrům na Vysočině. V MSK platí, že obce v metropolitní oblasti mají požadované vybavení nižších center, ale nemají svoji spádovou oblast požadované velikosti.

V kategorii malých středisek E až G bylo navrženo rozšíření o specifický podtyp G*, tj. centra v zázemí jádra mikroregionu vystavené silnému tlaku suburbanizačních procesů, která mají rostoucí populační i pracovní funkci prostřednictvím aglomeračních efektů.

Tabulka 1.5: Nižší a malá centra osídlení seřazená dle komplexní velikosti (KV)

Město	Vymezení	KV		Populace		OPM		Počet obydlených bytů		Mikroregion počet obyvatel
		2021	Změna za 20 let	2024	Změna za 20 let	2023	Změna (2023-2004)	2021	Změna za 20 let	2024
Frenštát pod Radhoštěm	E	12,5	-0,8	10 676	-533	7 422	692	4 649	405	19 624
Hlučín	E	10,3	0,3	13 421	-774	4 455	1 437	5 674	494	31 553
Frýdlant nad Ostravicí	E	8,8	0,2	9 923	171	4 400	1 066	4 009	509	20 063
Rýmařov	E	6,4	-1,9	7 862	-1 149	2 695	-157	3 579	264	14 031
Bílovec	E	5,6	-0,7	7 401	-88	2 547	189	2 918	257	13 009
Studénka	F	6,7	-1,4	9 309	-1 034	2 762	584	3 897	44	12 693
Odry	F	6,6	-0,2	7 343	7	3 136	43	2 846	308	11 203
Příbor	F	6,0	-0,7	8 402	-396	2 440	118	3 513	271	13 223
Vítkov	F	4,8	-1,1	5 641	-563	2 306	-241	2 297	73	10 477
Jablunkov	F	4,7	-0,7	5 257	-548	2 544	478	1 989	110	20 474
Kravaře	F	4,5	-0,3	6 655	-163	1 694	254	2 341	158	21 104
Vratimov	G*	5,8	1,8	7 360	896	2 376	982	2 987	482	11 371
Hradec nad Moravicí	G	4,8	0,0	5 485	260	2 222	-1 225	1 999	248	8 963
Fulnek	G	4,5	-0,3	5 516	-571	2 036	595	2 198	137	5 732
Vrbno pod Pradědem	G	4,3	-1,5	4 752	-1 277	1 914	-1	2 153	-24	6 187
Bystřice	G*	3,5	0,6	5 266	141	1 462	580	1 788	263	9 620
Klimkovice	G*	3,1	0,4	4 536	717	1 080	204	1 660	313	5 922
Dobrá	G	2,6	0,0	3 248	307	1 042	218	1 144	156	17 408
Město Albrechtice	G	2,5	-0,9	3 415	-235	1 060	-341	1 400	187	10 429
Čeladná	G	2,4	0,8	2 904	732	988	340	1 072	395	5 355
Brušperk	G	2,4	0,3	4 157	499	663	228	1 516	209	8 905

Zdroj: PROCES, 2024, na základě dat ČSÚ, MF, MVČR.

1.2.3 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

Na základě této části lze jednoznačně identifikovat současné administrativní vymezení kraje na obce s rozšířenou působností a pověřené obecní úřady nerespektující přirozené spádové oblasti, a to především v bezprostřední blízkosti Ostravy, kde obce s rozšířenou působností jsou zcela ovlivňovány městem Ostrava (zejm. SO ORP Bílovec, Hlučín, Bohumín, Orlová, Karviná a Havířov). Zatímco Ostrava svou pozici dlouhodobě upevňuje, tak zejména Karviná své postavení ztrácí. Pozitivní posilování Třince je založeno z větší části na pozici jednoho zaměstnavatele, ale objevuje se zde řada inovativních firem včetně nemocnice Podlesí s nadregionálním významem. Vazba na Slovensko v širším pojetí přes Jablunkovskou brázdu na Žilinu byla v minulosti pojímána jako velmi problematická, ovšem nyní se zdá být pozitivně stabilizována.

V praxi je velmi problematické pracovat s jednotlivými obcemi s rozšířenou působností rovněž z důvodu, že **středisko** ORP často neleží v centru správního obvodu, ale na jeho hranici (např. Krnov nebo **Havířov**). Dalším problémem při práci s těmito jednotkami jsou extrémní rozdíly v počtu obcí, které tvoří SO ORP (např. Bohumín a Orlová jsou tvořeny třemi obcemi, Český Těšín dokonce jen dvěma, zatímco SO ORP Opava má 41 obcí a SO ORP Frýdek-Místek 37 obcí).

Tyto problémy ve vymezení SO ORP se promítají i do tvorby územně analytických podkladů, především v rámci rozboru udržitelného rozvoje území. Z důvodu porovnatelnosti metodiky mezi jednotlivými SO ORP musí být zohledněn počet obcí v rámci SO ORP a v případě Českého Těšína a Bohumína je nutné zohlednit při posuzování jednotlivých vlivů okolní obce mimo správní **území (např. z hlediska přenosu nezaměstnanosti)**. Další problém při hodnocení správních obvodů obcí s rozšířenou působností především v sociálním a ekonomickém pilíři je v přímé provázanosti se sousedními sídly, např. s Havířovem a s Ostravou. S výjimkou Havířova, **Orlové a Hlučína** ve všech sídlech správních obvodů obcí s rozšířenou působností převládá funkce sídla výrobní, tzn., sídla jsou centrem pracovních příležitostí. Tato role má rostoucí význam **z hlediska dopravní zátěže území**. Nejvýrazněji se to projevuje v růstu významu **malých obcí s lokalizací průmyslových zón významných** v rámci celého kraje, např. **Mošnov a Nošovice**. Snižuje se význam **celého bývalého okresu Karviná** v sídelní hierarchii na základě **obytné i výrobní funkce**.

V současnosti je v Moravskoslezském kraji trend koncentrace obyvatelstva do **okolí Ostravy a Podbeskydí, suburbanizační projevy např. v okolí Bruntálu jsou poměrně slabé**. Z hlediska sídelní struktury by bylo proto prospěšné v první řadě podpořit hlavní střediska v periferní oblasti kraje (tj. obce s rozšířenou působností Bruntál, Krnov, Rýmařov a Vítkov). Rovněž sídla pověřených obecních úřadů v této oblasti (tj. Vrbno pod Pradědem, Osoblaha, Horní Benešov) by měla poskytovat svému okolí alespoň základní obslužnost a tím přispět ke stabilizaci osídlení v území i v současném období, **kdy jsou tyto regiony pod silným sociálně-ekonomickým tlakem**.

1.3 Vymezení městských sídel, sídel plnících funkce měst a venkovských sídel

1.3.1 Východiska a definice pojmů

Dle doporučení AUÚP je město definováno jako „*sídlo vyznačující se vyšším počtem obyvatelstva, vyšší hustotou zástavby, zastoupením všech základních funkcí, vyšší úrovní občanského a technického vybavení*“²³. Město se od ostatních obcí venkovského charakteru liší zejména: počtem obyvatel, urbanistickou strukturou (charakterem, hustotou zástavby a architektonickým rázem obce), koncentrací obytné, pracovní a obslužné funkce pro obyvatele města a pro své zázemí (např. poskytování správních, vzdělávacích, kulturních a obchodních služeb). V rámci této studie je dělení na městská a venkovská sídla doplněno dvěma přechodovými kategoriemi:

- **Obec plnící částečně funkci města** (tj. obec, která sice nenaplnjuje všechny definované znaky města, ale přesto v určitém rozsahu zajišťuje některé funkce typické pro města). Specifikem těchto obcí je:
 - **Částečná koncentrace funkcí:** Zajišťují některé městské funkce, jako je základní správní (např. sídlo POÚ), vzdělávací (ZŠ), zdravotní (např. ambulance praktického lékaře), nebo obchodní obslužnost.
 - **Menší měřítko a nižší intenzita služeb:** Ve srovnání s městy poskytují tyto služby v menším rozsahu a často méně komplexně.
 - **Urbanistický a architektonický charakter:** Typicky se jedná o sídla, kde převládají rodinné domy, ale je zde významný podíl vícepodlažních budov nebo sídlišť.
 - **Vazby na větší sídla:** Mohou být závislé na větších městech pro zajištění další funkcí, jako jsou specializovaná zdravotní péče nebo středoškolské vzdělání.
- **Obec s charakterem suburbia** (tj. obec s výrazně rezidenční funkcí, která se nachází v těsné blízkosti větších měst a vykazuje znaky příměstské oblasti). Specifika těchto obcí:
 - **Funkční provázanost s městem:** Slouží primárně jako rezidenční zázemí pro obyvatele dojíždějící za prací, vzděláním, kulturou nebo dalšími službami do sousedního města. V některých případech dochází i ke stěhování výrobních funkcí do těchto obcí.
 - **Urbanistická struktura:** Přebývá nízkopodlažní zástavba rodinných domů.
 - **Relativně vyšší počet obyvatel:** U těchto obcí dochází k výraznému populačnímu růstu, mají často i nad 3 000 obyvatel.
 - **Vyšší vybavenost:** Disponují občanskou vybaveností (mateřské a základní školy, místní obchody), která slouží především místním obyvatelům, ale nedosahují úrovně služeb a zařízení typických pro města; v těchto obcích je ale vyšší podíl zaměstnanosti ve službách.

Venkovské obce jsou obce bez významnějšího postavení v sídelním systému, nevytvářejí si vlastní zázemí²⁴. Venkov ale není homogenní prostor, jsou zde výrazné rozdíly, které odrážejí různé míry

²³ UÚR (2024) Slovník územního rozvoje. Verze k 26. 6. 2024. Dostupné z <https://www.uur.cz/media/hq4jrrsj/slovník-ur-20240626.pdf>

²⁴ Dle MMR (2019) Koncepce rozvoje venkova. Praha. str. 16. Dostupná na: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/regionalni->

vybavenosti, dostupnosti služeb a možností rozvoje, což ovlivňuje kvalitu života a perspektivy obyvatel venkovských oblastí. Pro MSK jsou zásadní níže uvedené dva typy venkova²⁵:

- **Rozvinutý typ:** území v zázemí významnějších regionálních center charakteristické velmi dobrou občanskou a technickou vybaveností, dostatečnou nabídkou veřejné hromadné dopravy (např. území SO ORP Hlučín, Frýdek-Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod Radhoštěm, Nový Jičín).
- **Polohově a sociálně znevýhodněný typ:** území s rozdrobenou sídelní strukturou v periferních polohách se slabou nabídkou veřejné hromadné dopravy s horším stavem technické infrastruktury, často s vyšší mírou podnikavosti a s vyšším potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu (např. území SO ORP Krnov, Bruntál, Rýmařov, Vítkov).

Na druhou stranu se rozdíly mezi venkovem a městskými oblastmi postupně snižují²⁶. Na základě reprezentativního průzkumu²⁷ v roce 2023 byla prokázána větší spokojenost obyvatel žijících na venkově než ve městě.

1.3.2 Kategorizace obcí se zaměřením na městské funkce a venkovská sídla

Přístupy k vymezení městských sídel vycházejí většinou z určení kvantitativního a/nebo kvalitativního ukazatele, případně z kombinace více ukazatelů, na jejichž základě lze pak vymezit venkovské a městské oblasti. Ukazatele indikují zařazení, ale na závěr je nutné expertní posouzení, které zohlední pozici obce v sídelní struktuře, např. rozdílný význam velikosti ukazatelů v aglomeraci a v řídce osídlené oblasti (viz kap. 1.2.2).

V rámci této studie byla města a obce částečně plnící funkci města vymezena na základě:

- **Počtu obyvatel** a/nebo hustoty zalidnění, případně kombinace těchto dvou ukazatelů, např. malá a středně velká města²⁸ lze např. vymezit jako sídla s počtem obyvatel mezi 5 000 až 50 000 a hustotou zalidnění mezi 300 a 1 500 obyvateli na km². Pro potřeby této studie byla ale pro města zvolena minimální velikost 3 000 obyvatel, která vychází z legislativního přístupu ČR, optimální hodnota je nad 5 000 obyvatel.
- **Koncentrací funkcí** (měřeno komplexní velikostí obce optimálně 7,4 a min. 2,2) a vývojovou dynamikou KV včetně přihlédnutí, zda vytváří spádovou oblast, resp. funkční submikroregiony (viz kap. 1.1.2).
- **Statutu dané obce**, dle právních norem²⁹.
- **Urbanistickou strukturou** (měřeno podílem bytových domů na všech domech určených k bydlení, optimálně 50 %).

[rozvoj/regionalni-politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova](https://www.ur.cz/media/qypm3n4q/espon-role-malych-a-stredne-velkych-mest-v-ur-a-soudrznosti-2024-07-02.pdf).

²⁵ Perlín a kol. (2019) Typologie mikroregionů Česka Urbanismus a územní rozvoj, 2019, 22(4), s. 8 -13.

²⁶ Hruška, L. a kol, (2024) Metodika Ukazatelé rozvoje venkova. MMR.

²⁷ Hruška, L. a kol, (2024) Metodika Hodnocení image venkova. MMR.

²⁸ ESPON (2024) Role malých a středně velkých měst v územním rozvoji a soudržnosti. Dostupné <https://www.uur.cz/media/qypm3n4q/espon-role-malych-a-stredne-velkych-mest-v-ur-a-soudrznosti-2024-07-02.pdf>

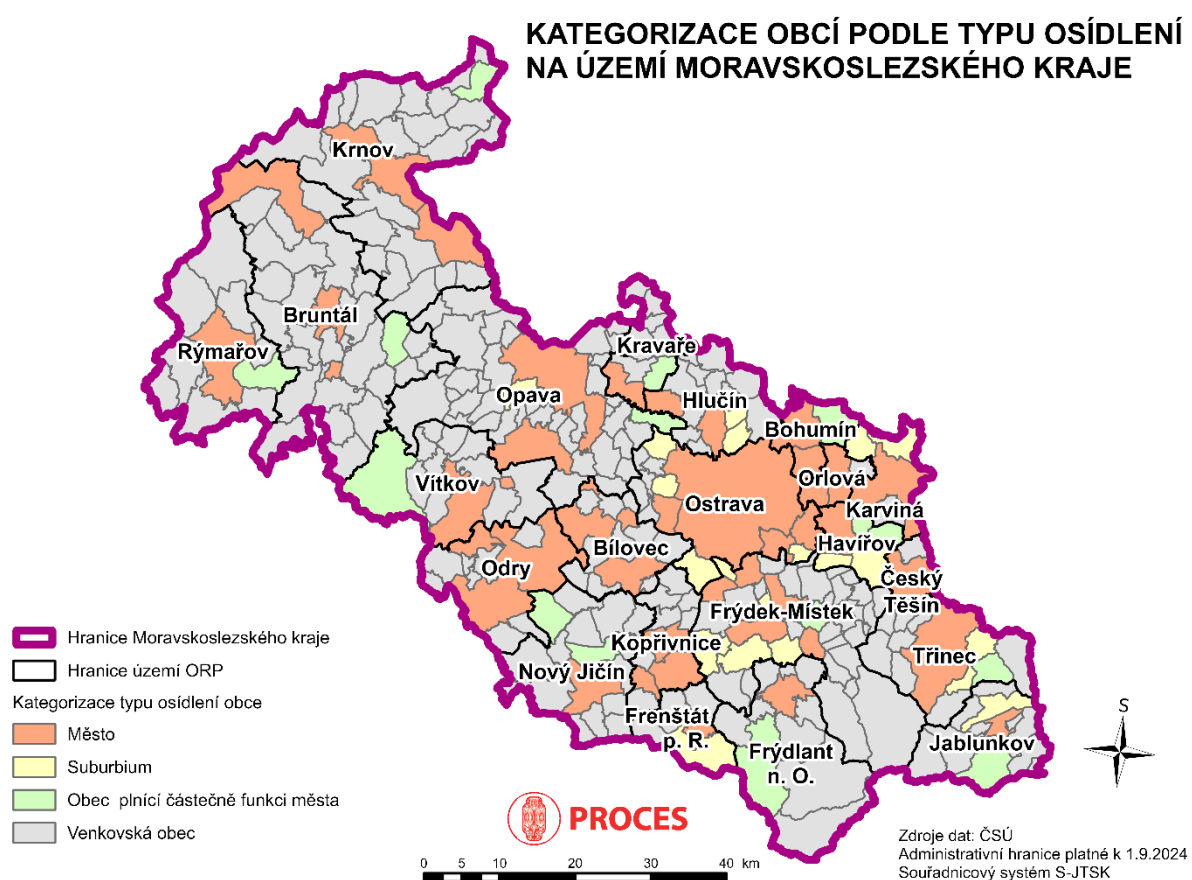
²⁹ Nejmenším městem dle prvního statutu v rámci MSK je Janov, i když má v současnosti pouze 264 obyvatel, a druhým nejmenším městem Andělská Hora (378 ob.), jedná se o historická horní města. Další města dle prvního statutu jsou již ve velikostní kategorii 2 000 až 3 000 obyvatel a některé městské funkce jim zůstaly do současnosti: Horní Benešov (2 214 ob.), Budišov nad Budišovkou (2 824 ob.), Břidličná (2 931 ob.).

- Expertním posouzení role a funkcí sídla v širším území (nutnost zohlednit specifikum sídel na území Ostravské aglomerace nebo v území s nízkou hustotou zalidnění).

V rámci MSK jsou městy všechny sídla nad 5 000 obyvatel, s výjimkou Dolní Lutyně a Bystřice. Venkovské obce jsou všechny obce pod 2000 obyvatel s výjimkou Osoblahy, která k 1. 1. 2024 měla jen 1 022 obyvatel, ale v rámci svého území má omezenou střediskovou funkci (včetně submikroregionální spádové oblasti). Obce mezi těmito velikostními hranicemi byly expertně posouzeny a rozříděny (viz zdůvodnění níže) s přihlédnutím k výše uvedeným výjimkám.

Výsledkem jsou 4 kategorie obcí: města, obce částečně plnící funkci města, obce nad 2 000 obyvatel s charakterem suburbia a obce venkovského charakteru

Obrázek 1.25: Kategorizace obcí v MSK podle typu osídlení

Zdroj: PROCES, 2024.

Kategorie/typy obcí:

Kategorie 1: Města

- Do kategorie měst spadají všechna města s počtem obyvatel nad 5 000 s výjimkou Dolní Lutyně a Bystřice (nesplňují komplexní městské funkce dle výše uvedených kritérií) tj. 30 měst, ve kterých žije 834 165 obyvatel.
- V kategorii 3 000 až 4 999 obyvatel je přidáno dalších 7 měst, která vykazují vyšší koncentraci funkcí, mají svoji submikroregionální spádovou oblast a městský charakter. Tato města mají celkem 28 214 obyvatel. Konkrétně se jedná o následující města: Vrbno pod Pradědem (4 752);

Klimkovice (4 536); Brušperk (4 157); Paskov (3 913); Dolní Benešov (3 892); Štramberk (3 549); Město Albrechtice (3 415).

- Celkem ve městech žije 862 379 obyvatel, tj. 72,5 % obyvatel MSK. Jedná se o vysokou míru urbanizace (s výjimkou Prahy je nejvyšší v ČR).

Kategorie 2: Obce částečně plnící funkci města

- Tyto obce jsou významná lokální centra s určitými městskými funkcemi, které ale nedosahují plného městského charakteru. Výrazný podíl bytových domů.
- Jsou rozptýleny po celém kraji, přičemž jejich rozmístění naznačuje, že slouží širším spádovým oblastem.

Tabulka 1.6: Obec plnící částečně funkci města

KOD_OBEC	OBEC	Obyvatelstvo k 1.1.2024	Zdůvodnění
598968	Dolní Lutyně	5 315	Vývoj počtu obyvatel je ovlivněn suburbanizací s významnými vazbami na sousední Bohumín, a přestože má obec více než 5 000 obyvatel, neplní plnohodnotné městské funkce, ale díky své populační velikosti poskytuje správní, vzdělávací služby, dostupnost maloobchodní sítě včetně specializovanějších prodejen.
598062	Bystřice	5 266	I přes vyšší počet obyvatel z důvodu suburbanizace má charakter rozvinuté obce s omezenými městskými funkcemi zaměřenými na lokální obsluhu, např. obchodní síť včetně supermarketů, sportovní a rekreační infrastrukturu (bazén) s významnými vazbami na Třinec.
506214	Bolatice	4 501	Obec má submikroregionální spádovou oblast pro okolní sídla, přičemž nabízí základní občanskou vybavenost a pracovní příležitosti (zejména intenzivně se rozvíjející průmyslová zóna).
552739	Horní Suchá	4 366	Obec s rozvinutou infrastrukturou a výraznou rezidenční funkcí s výraznějším zastoupením bytových domů, avšak bez komplexní koncentrace městských funkcí. Služby s významnými vazbami na sousední Havířov, obec má submikroregionální spádovou oblast.
598925	Albrechtice	3 818	Slouží jako rezidenční zázemí Havířova s výraznějším zastoupením bytových domů a nabízí lokální služby zejména rozvinutou maloobchodní síť i se specializovanějšími prodejny a základní občanskou vybavenost s významnými vazbami na Havířov.
598453	Mosty u Jablunkova	3 687	Obec s částečnou střediskovou funkcí v oblasti Jablunkovska zajišťující správní a základní obslužné funkce s významnými vazbami na Jablunkov.
598089	Dobrá	3 248	Obec s výraznou vazbou na Frýdek-Místek, poskytuje základní vybavenost a služby pro místní obyvatele, ale i pro další obyvatele v souvislosti s vybudováním nového obchodního centra.
506753	Háj ve Slezsku	3 245	Obec s významnou rezidenční funkcí, která však nedosahuje úrovně plnohodnotného města, ale zajišťuje některé městské služby pro své okolí, např. maloobchodní síť i se specializovanějšími prodejny.
597228	Břidličná	2 931	Obec s historickým městským statutem, která má submikroregionální spádovou oblast, omezené městské funkce včetně základní občanské vybavenosti, výraznější podíl pracovní funkce a vysoký podíl bytových domů (75 %).
598071	Čeladná	2 904	Významná obec s turistickým a rekreačním potenciálem nabízející základní vybavenost a služby, s vyšším podílem bytových domů.
599930	Suchdol nad Odrou	2 903	Obec se spádovou funkcí a základní občanskou vybaveností sloužící jako lokální centrum.
506460	Budišov nad Budišovkou	2 824	Historicky významná obec s částečnou obslužnou rolí v rámci regionu Vítkovska, s vyšším podílem bytových domů.
597350	Horní Benešov	2 214	Obec s historickým městským statutem poskytující omezené služby ve spádové oblasti, sídlo POÚ.
554171	Šenov u Nového Jičína	2 074	Obec s významnými vazbami na Nový Jičín poskytující omezené služby místnímu obyvatelstvu kromě rezidenční funkce je zde i významná pracovní funkce (vyšší hodnota KV s rostoucí tendencí).
597716	Osoblaha	1 022	Navzdory nízkému počtu obyvatel má Osoblaha omezenou střediskovou funkci ve spádové oblasti, sídlo POÚ.

Zdroj: PROCES, 2024 na základě dat ČSÚ, MF, MVČR.

Kategorie 3: Obce nad 2 000 obyvatel s charakterem suburbia

- Obce s počtem obyvatel 2 000 až 5 000, který roste z důvodu suburbanizačních procesů jsou typické pro okolí větších měst (příměstský charakter), především Ostravy, Havířova, Frýdku-Místku, Třince a dalších. Tyto obce slouží jako rezidenční zázemí a vykazují silnou funkční vazbu na větší městská centra, tvoří „prstenec“ kolem městských oblastí.

Tabulka 1.7: Obec nad 2 000 obyvatel s charakterem suburbia

KOD_OBEC	OBEC	Obyvatelstvo k 1.1.2024	Zdůvodnění
507971	Ludgeřovice	4 980	Obec s rezidenčním charakterem a silnou vazbou na Ostravu jako spádové město, poskytuje základní služby.
599077	Petrovice u Karviné	4 945	Rezidenční obec s přímou vazbou na Karvinou, slouží jako její zázemí.
599158	Těrlicko	4 841	Obec se silnou rezidenční funkcí, turistickým potenciálem díky přehradě a s vazbou na Havířov.
554928	Vendryně	4 486	Příměstská obec s vazbou na Třinec, poskytuje základní služby a rezidenční zázemí.
598941	Dětmarovice	4 435	Obec s významnou rezidenční funkcí a dobrým dopravním napojením na Karvinou, Orlovou a Bohumín.
598011	Baška	4 029	Příměstská obec s rezidenčním charakterem a vazbou na Frýdek-Místek.
554014	Návsí	3 852	Obec poskytující rezidenční zázemí pro Jablunkov a základní obslužné funkce.
598551	Palkovice	3 518	Rezidenční obec s dobrou dopravní dostupností a vazbou na Frýdek-Místek.
500291	Vřesina	2 831	Příměstská obec s výraznou rezidenční funkcí a silnou vazbou na Ostravu.
599999	Trojanovice	2 759	Obec s turistickým a rezidenčním potenciálem, silně navázaná na Frenštát pod Radhoštěm.
598178	Horní Bludovice	2 591	Rezidenční obec v blízkosti Havířova s vazbou na městskou infrastrukturu.
598348	Krmelín	2 353	Příměstská obec s rezidenčním charakterem a dostupností do Frýdku-Místku i Ostravy.
598739	Stará Ves nad Ondřejnicí	2 974	Příměstská obec poskytující rezidenční zázemí pro Ostravu a základní obslužné funkce.
569631	Sviadnov	2 226	Příměstská obec s rozvinutou rezidenční funkcí a těsnou vazbou na Frýdek-Místek.
508128	Markvartovice	2 204	Příměstská obec s rezidenčním charakterem a vazbou na Hlučín a Ostravu.
598691	Hukvaldy	2 175	Obec s rezidenční funkcí a turistickým významem navázaná na Frýdek-Místek.
510882	Velká Polom	2 146	Příměstská obec s vazbou na Ostravu a rezidenčním zázemím.
510289	Slavkov	2 126	Obec poskytující rezidenční zázemí pro Opavu, s omezenými službami.
598836	Václavovice	2 115	Rezidenční obec s výraznou vazbou na Ostravu a Havířov.

Zdroj: PROCES, 2024 na základě dat ČSÚ, MF, MVČR.

Kategorie 4: Obce venkovského charakteru

- Jedná se převážně o sídla s nižší hustotou zalidnění a menším počtem obyvatel, které se obvykle vyznačují omezeným rozsahem občanské vybavenosti, nižší mírou urbanizace a převážně rezidenčním nebo zemědělským využitím území. Tyto obce mají zpravidla rozptýlenou nebo méně zahuštěnou zástavbu, kde převažují rodinné domy a tradiční venkovská architektura. Obce venkovského charakteru tvoří důležitou součást krajiny a sídelního systému, přičemž jejich role spočívá zejména v podpoře tradičních venkovských hodnot, péči o krajinu, místní kulturu a v některých případech i jako zázemí pro cestovní ruch.
- V kategorii 2 000 až 4 000 obyvatel mají venkovský charakter následující obce: Kobeřice (3 204); Štěpánkovice (3 169); Kozlovice (3 112); Starý Jičín (2 994), Hať (2 555); Ostravice (2 529); Kunčice pod Ondřejníkem (2 451); Mořkov (2 430); Nýdek (2 080); Fryčovice (2 395); Staříč (2 249); Píšť (2 085); Raškovice (2 052); Janovice (2 001).

- Do kategorie venkovských obcí patří všechny obce s počtem obyvatel pod 2 000, **s výjimkou Osoblahy**, která k 1.1.2024 má pouze 1 022 obyvatel, ale vykazuje omezenou střediskovou funkci včetně obsluhy submikroregionální spádové oblasti.

Venkovský prostor v Moravskoslezském kraji lze charakterizovat následovně: V Moravskoslezském kraji je 229 obcí, které mají venkovský charakter, což tvoří 76,3 % celkového počtu obcí v regionu. Tyto obce zabírají 3 281 km², což představuje **60,4 % celkové rozlohy kraje**. K 1. 1. 2024 žije v těchto obcích 214 921 obyvatel, což odpovídá **18,1 % celkové populace kraje**. Charakteristickým rysem je nízká míra zalidnění, která je 66 osob na km².

Vytvořené kategorie obcí nemají stanovené přesné limity u jednotlivých indikátorů, ale při expertním posouzení byla využita celá sada indikátorů. Níže jsou uvedené jejich statistické charakteristiky.

Tabulka 1.8: Statistické charakteristiky typů obcí

Proměnné	Statistiky	Typ obce				Proměnné	Statistiky	Typ obce			
		Město	Obec plnicí částečně funkci města	Obec s charakterem suburbia	Venkovská obec			Město	Obec plnicí částečně funkci města	Obec s charakterem suburbia	Venkovská obec
Populace k 1.1.2024	Průměr	23 308	3 355	3 241	939	Změna populace (2004–2024)	Průměr	-2 636	33	530	81
	Medián	7 862	3 245	2 831	788		Medián	-591	-77	549	43
	Min	3 415	1 022	2 115	79		Min	-28 323	-767	43	-580
	Max	284 765	5 315	4 980	3 204		Max	1 123	752	939	589
Komplexní velikost 2021	Průměr	25,7654	3,0296	2,1918	,7364	Změna KV (2001–2021)	Průměr	1,9835	,4819	,5227	,1372
	Medián	7,3506	2,8867	1,8161	,5067		Medián	,3119	,1727	,4972	,0712
	Min	2,23	,74	1,21	,04		Min	-12,94	-,85	,19	-3,74
	Max	368,60	6,47	3,98	8,10		Max	80,04	3,17	,94	6,93
Počet dost. bytů (2004–2023)	Průměr	701	200	261	61	Změna obydl. bytů (2001–2021)	Průměr	485	133	238	43
	Medián	416	148	246	48		Medián	276	128	216	32
	Min	61	15	150	0		Min	-1 547	-42	115	-181
	Max	7 455	642	391	205		Max	6 249	395	372	189
Podíl bytů v bytových domech	Průměr	48,8	29,6	5,2	10,8	Míra zalidnění	Průměr	524,4	197,7	267,0	97,8
	Medián	49,1	32,8	3,9	7,5		Medián	452,9	132,7	241,5	81,8
	Min	7,7	3,6	0,0	0,0		Min	52,3	35,7	77,0	5,0
	Max	85,5	74,6	11,8	54,2		Max	2172,8	445,7	468,3	452,0
Podíl zam. ve službách	Průměr	63,1	61,0	67,8	59,8	Podíl vysokošk. oláků	Průměr	15,3	14,7	21,0	13,8
	Medián	64,9	63,0	68,6	60,3		Medián	15,3	14,7	20,2	13,5
	Min	49,1	40,3	54,7	31,0		Min	8,7	5,3	14,2	0,9
	Max	75,0	73,6	77,4	91,9		Max	24,2	27,6	28,3	30,6

Zdroj: PROCES, 2024 na základě dat ČSÚ, MF, MVČR.

Charakteristika jednotlivých kategorií obcí v Moravskoslezském kraji:

- Města** – mají nejvyšší průměrnou populaci (23 308 obyvatel) i nejvyšší míru zalidnění (524 obyvatel/km²). Maximum (284 765 obyvatel) má významné centrum Ostrava. Průměrná hodnota KV (25,8) ukazuje, že města plní významnou roli v nabídce služeb, infrastruktury a dalších funkcí. Nejvyšší hodnota (368,6) potvrzuje dominantní roli Ostravy v regionu. Bytové domy tvoří

48,8 % bytového fondu. Města mají nejvyšší počet dostavěných bytů (průměr 701 za období 2004–2023), přesto ztrácí populaci (-2 636 obyvatel v průměru), jelikož dochází k rostoucímu podílu jednočlenných domácností a přesunu obyvatel do příměstských oblastí. Vyšší podíl osob s VŠ (15,3 %) naznačuje, že města jsou centrem vzdělané populace, ale na druhou stranu tato populace má zvýšenou tendenci se stěhovat do suburbánních zón.

2. **Obce plnící částečně funkci města** – průměrná populační velikost (3 355 obyvatel) a míra zalidnění (197 obyvatel/km²) řadí tyto obce mezi města a venkov. Střední KV (průměr 3,0) odráží omezenou nabídku pracovních a rezidenčních funkcí ve srovnání s městy. Počet dostavěných bytů (průměr 200) ukazuje na mírnou stavební aktivitu, podíl bytových domů (29,6 %) je vyšší než u suburbíí a venkovských obcí. Zaměstnanost ve službách je relativně vysoká (61,0 %) a naznačuje přechodný charakter mezi městy a venkovem. Tyto obce vykazují velmi malý růst populace (+32,9 obyvatel v průměru), což svědčí o stabilní, ale neexpanzivní funkci. Vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (14,7 %) odpovídá městskému charakteru, tato hodnota je výrazně nižší u obcí ležících v periferní západo-jihní části kraje.
3. **Obec s charakterem suburbia** – průměrná populační velikost (3 241 obyvatel) a vyšší míra zalidnění (267 obyvatel/km²) naznačují rezidenční funkci těchto obcí. Maximální populace (4 980 obyvatel) odpovídá rozsáhlým příměstským oblastem. Suburbia vykazují nejvyšší růst populace (+510 obyvatel v průměru), což potvrzuje trend suburbanizace. KV (průměr 2,2) potvrzuje, že suburbia jsou především obytné oblasti s omezenou infrastrukturou. Průměrný počet dostavěných bytů (261) ukazuje na vysokou rezidenční výstavbu. Bytové domy tvoří jen 5,2 % bytového fondu, což naznačuje zcela výraznou převahu rodinných domů. Suburbia mají nejvyšší zaměstnanost ve službách (68,6 %), což odráží potřebu uspokojovat rezidenty zvýšeným poskytováním služeb. Suburbia mají nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (21,0 %), což potvrzuje, že suburbanizační proces je spojen i s vyšším socioekonomickým statutem, osoby s VŠ se častěji stěhují do těchto obcí.
4. **Venkovské obce** – nejnižší populační velikost (průměr 939 obyvatel) a míra zalidnění (97,8 obyvatel/km²) potvrzuje venkovský charakter těchto obcí. Mírný růst populace (+81 obyvatel v průměru) naznačuje určitou stabilitu, i když některé obce populaci ztrácejí. KV je velmi nízká (průměr 0,74), což odráží omezenou rezidenční a pracovní funkci obcí. Průměrný počet dostavěných bytů (61) je nejnižší ze všech kategorií a rovněž je nízký podíl bytových domů (10,8 %). Podíl zaměstnaných ve službách je 59,8 %. Nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (13,8 %) odpovídá venkovskému charakteru.

1.3.3 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

Míra urbanizace je v Moravskoslezském kraji vysoká, ve 37 městech žilo k 1. 1. 2024 celkem 72,5 % obyvatel, toto území zabírá 27,5 % kraje. Další kategorie obcí vystavených urbanizačním tlakům jsou obce plnící částečně funkci města (15 obcí) a obce s charakterem suburbia (19 obcí), ve kterých dohromady žije dalších 9,4 % obyvatel. Městské funkce (třeba jen částečné, neboť leží u dobře dopravně dostupných větších sídel) jsou dostupné pro 81,9 % populace kraje a pokrývají 39,6 % území MSK. Z hlediska prostorového plánování je důležitým faktem, že města ztrácejí své hranice, tzn., že i územní plány měst musí zohledňovat okolní obce. V tomto ohledu je vhodné při tvorbě ÚAP, zejména zpracovávání rozborů udržitelného rozvoje území, zohlednit tyto širší souvislosti a analyzovat jednotlivé sociodemografické a ekonomické procesy s ohledem i na okolní sídla.

V současné době dochází k proměně funkce venkova. Tyto oblasti nejsou jako dříve zaměřeny na zemědělství a lesnické hospodářství, ale roste jejich funkce jako rekreačního území. Venkovský prostor, tak, jak byl vymezen, představuje v Moravskoslezském kraji téměř 60,4 % rozlohy kraje a žije na něm pouze 18,1 % obyvatel ve 229 obcích, tj. v 76,3 % obcí MSK. Tato data potvrzují, že venkovské oblasti Moravskoslezského kraje jsou stále významné rozlohou, ale méně významné z hlediska koncentrace obyvatelstva, což ovlivňuje jejich socioekonomickou dynamiku a úroveň vybavenosti. Venkov zde slouží především jako prostor s přírodním a rezidenčním významem, případně jako zázemí pro zemědělské, rekreační nebo jiné specifické činnosti.

Charakteristiky domovního a bytového fondu svědčí o tom, že v domovní zástavbě převažují ve venkovském prostoru rodinné domy. Typická venkovská obec (medián) leží na katastru o velikosti cca 10,7 km², má 788 obyvatel, což představuje 3,5krát menší míru zalidnění než ve městech.

V rámci stanovení kapacit pro veřejnou infrastrukturu v území je nutné zohlednit území s převahou rodinných domků s trvalým obyvatelstvem a rekreačními objekty, které mají sezónní využívání. Největší výkyvy ve využívání objektů dle typu užívání jsou v oblasti Beskyd v SO ORP Frýdlant nad Ostravicí a v hornaté části okresu Frýdek-Místek (podrobněji kapitola 2.3).

1.4 Vymezení obcí s převládající rezidenční funkcí

1.4.1 Definice pojmu

Obec může plnit různé funkce, které podle Hampla³⁰ zahrnují rezidenční, pracovní a obslužnou funkci. **Rezidenční (obytná) funkce** je spojena s bydlením obyvatel v obci, zatímco **pracovní funkce** vyjadřuje počet obsazených pracovních míst na území obce. **Obslužná funkce** zahrnuje dostupnost a kvalitu služeb, kterou data ze SLDB od roku 2011 nesledují (vyjíždka a dojíždka za práci v sektoru služeb). V současnosti se tedy pracuje pouze s rezidenční a pracovní funkcí obcí. Tento postup je i v souladu s metodikou MMR³¹. Význam obou funkcí v sídelním systému, resp. hodnoty u obcí je vztažen k republikové úrovni. Pro vymezení obcí s převládající rezidenční funkcí (RF) byl použit následující postup: $RF_i = (POPi / POP_CR) / ((POPi / POP_CR) + (OPMi / OPM_CR)) * 100$, kde POP = obytná funkce vyjádřená počtem obyvatel, OPM = obsazená pracovní místa. Veličiny končící $_CR$ jsou hodnoty pro celou Českou republiku. Výsledná hodnota pro jednotlivé obce vychází v procentech, pokud je větší než 50 % převládá rezidenční funkce obce. Pro zhodnocení dynamiky vývoje RF byla využita data ze SLDB 2001 a 2021.

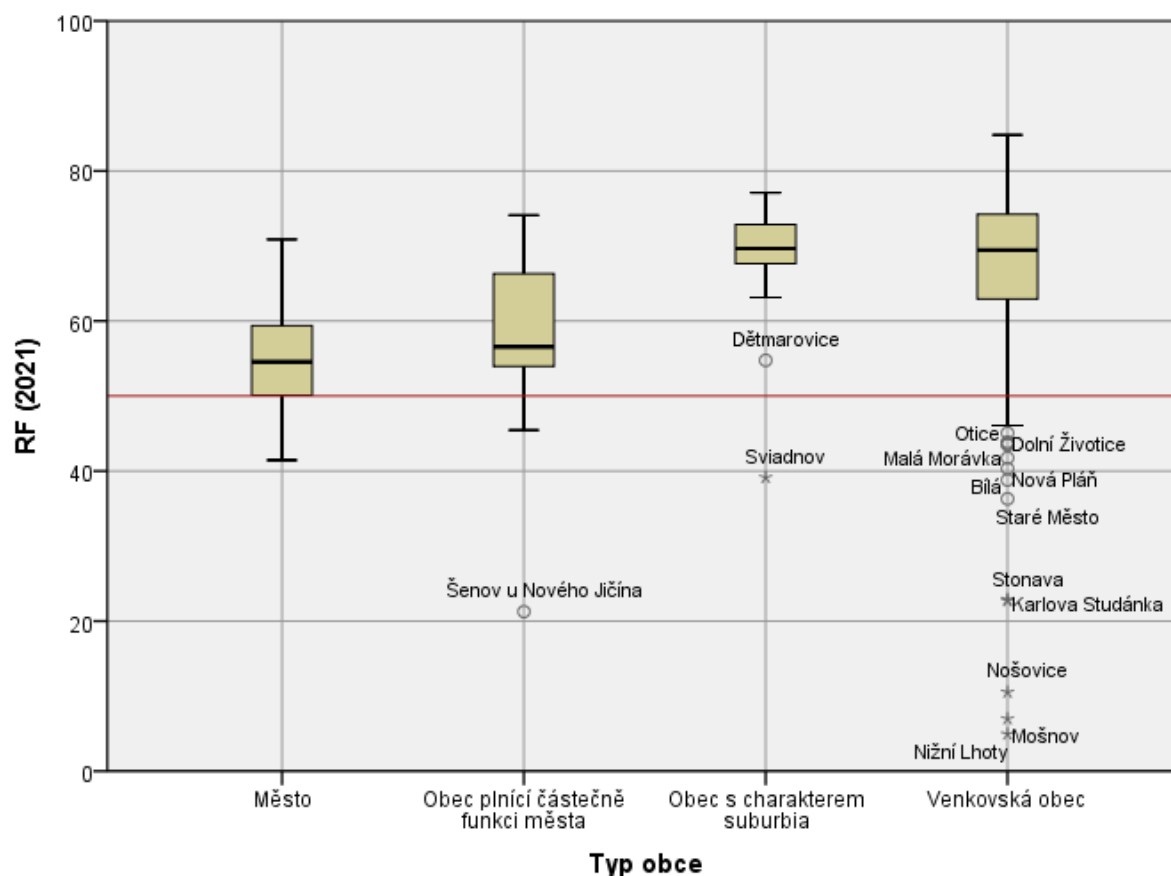
1.4.2 Vymezení rezidenční funkce

Města, jak byla vymezena v předchozí kapitole, vykazují nižší rezidenční funkci (RF), což odpovídá jejich roli center s koncentrací pracovních míst, zatímco obce suburbánního typu dosahují nejvyšších hodnot RF, což odráží jejich primární rezidenční charakter spojený s dojížděním za prací do blízkých měst. Níže uvedený graf ve formě box-plotu zřetelně ukazuje rozdíly mezi jednotlivými typy obcí. Červená vodorovná čára označuje referenční hodnotu RF 50 %, tj., hranici mezi převládající funkcí rezidenční a pracovní. Z grafu je patrné, že všechny typy obcí mají hodnoty mediánu (tj. střední hodnota, která je znázorněna čarou uprostřed obdélníku) vyšší než 50 %, tzn., že ve většině obcí převládá rezidenční funkce. To platí v různé míře pro všechny typy obcí. Výjimku představují obce pod červenou čarou (referenční hodnotou), které mají výraznou pracovní (většinou výrobní) funkci.

³⁰ HAMPL, M. (2005) *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

³¹ MMR (2024) *Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center*. 3. vydání.

Obrázek 1.26: Rozložení rezidenční funkce dle typů obcí

Zdroj: PROCES, 2024.

Pozn.: Pokud je vzdálenost obce od horního nebo dolního kvartilu větší než 1,5 mezikvartilového rozpětí, jedná se o hodnoty odlehlé (o), pokud je tato vzdálenost větší než 3 jedná se již o hodnoty extrémní (*).

Města: Rezidenční funkce měst má střední hodnotu nižší než u ostatních typů obcí, což je v souladu s jejich zaměřením na pracovní funkci. Rozptyl hodnot RF je relativně malý, což naznačuje homogenní charakter měst ve vztahu k rezidenční funkci.

Obce plnící částečně funkci města: Tyto obce představují přechodnou kategorii mezi městy a venkovem. Mají střední hodnotu RF mírně vyšší než města, což značí kombinaci rezidenční a pracovní funkce. Variabilita hodnot RF naznačuje různorodost obcí v této kategorii, kde některé mohou mít větší rezidenční význam, zatímco jiné si zachovávají charakter blízký městům. Specifické postavení má Šenov u Nového Jičína, který je územně srostlý s Novým Jičínem a jsou zde průmyslové areály.

Obce s charakterem suburbia: Suburbánní obce dosahují nejvyšších hodnot RF, což potvrzuje jejich zaměření na rezidenční funkci. Střední hodnota RF je zde nejvyšší, přičemž rozptyl je poměrně malý, což ukazuje na konzistentní rezidenční charakter těchto obcí. **Obce s odlehlými hodnotami** mají nižší RF, než je běžné pro suburbánní obce, což ukazuje nižší rezidenční význam a orientaci na pracovní funkce: **Dětmarovice** (významný zaměstnavatel Elektrárna Dětmarovice), **Sviadnov** (vyšší přítomností průmyslových areálu, výrobních firem a obchodních center).

Venkovské obce: Rezidenční funkce venkovských obcí je vysoká, avšak s větším rozptylem hodnot než u suburbánních obcí. To odráží různorodost venkovských obcí, kde některé mají silně rezidenční

charakter, zatímco jiné mohou být orientované více na pracovní funkce. **Odlehlé hodnoty:** Tyto obce vykazují nižší hodnoty RF, což naznačuje, že mají na svém území vyšší podíl pracovní funkce. Jedná se především o obce, kde se nachází infrastruktura pro intenzivní cestovní ruch (**Malá Morávka, Nová Pláň, Bílá**) případně o obce ležící v zázemí větších měst, kde může docházet k přesunu komerčních a pracovních aktivit z města na území obce (**Otice, Staré Město, Dolní Životice**). **Extrémní hodnoty:** Jedná se o menší obce, kde je lokalizovaná průmyslová zóna (**Mošnov, Nošovice**) nebo jiný významný zaměstnavatel (**Nižní Lhoty, Stonava**). **Karlova Studánka** má velmi nízké RF kvůli specifickému zaměření obce na lázeňství a turistiku

Z důvodu snižování počtu obyvatel v celém Moravskoslezském kraji většina měst zaznamenala spíše pokles RF, což může být způsobeno rostoucím významem pracovních funkcí, suburbanizací nebo migrací mimo kraj, případně vyšším podílem úmrtnosti oproti živě narozeným dětem (viz tabulka níže).

Tabulka 1.9: Vývoj rezidenční funkce u měst

Města	POP 1.1.2024	RF (2001)	RF (2021)	Rozdíl	Města	POP 1.1.2024	RF (2001)	RF (2021)	Rozdíl
Ostrava	284 765	52,7	44,3	-8,4	Rychvald	7 783	68,7	63,9	-4,7
Haviřov	69 694	66,2	64,1	-2,1	Petřvald	7 407	61,8	59,0	-2,9
Opava	55 600	43,4	43,3	-0,1	Bílovec	7 401	56,3	58,0	1,7
Frydek-Místek	53 938	53,3	51,7	-1,5	Vratimov	7 360	68,3	56,5	-11,8
Karviná	49 724	52,4	54,8	2,3	Odry	7 343	52,4	50,2	-2,2
Třinec	34 266	44,2	41,5	-2,8	Kravaře	6 655	62,5	62,8	0,4
Orlová	27 794	61,9	68,1	6,2	Šenov	6 585	68,5	59,9	-8,6
Český Těšín	23 282	57,8	54,8	-3,1	Vítkov	5 641	51,6	52,1	0,6
Nový Jičín	22 993	43,6	46,9	3,3	Fulnek	5 516	58,2	54,7	-3,5
Krnov	22 716	50,8	51,9	1,0	Hradec nad Moravicí	5 485	50,8	51,9	1,1
Kopřivnice	21 604	51,4	45,6	-5,8	Jablunkov	5 257	52,6	52,3	-0,3
Bohumín	20 519	48,6	50,1	1,5	Vrbno pod Pradědem	4 752	51,7	51,9	0,1
Bruntál	15 244	48,3	47,7	-0,6	Klimkovice	4 536	61,8	60,9	-0,9
Hlučín	13 421	63,4	58,9	-4,5	Brušperk	4 157	71,8	70,9	-1,0
Frenštát pod Radhoštěm	10 676	43,7	42,4	-1,3	Paskov	3 913	37,9	41,9	4,0
Frydlant nad Ostravicí	9 923	54,4	52,3	-2,1	Dolní Benešov	3 892	47,7	46,3	-1,5
Studénka	9 309	59,1	59,4	0,3	Štramberk	3 549	70,2	69,1	-1,1
Příbor	8 402	59,2	60,3	1,0	Město Albrechtice	3 415	50,7	59,2	8,5
Rýmařov	7 862	53,2	54,6	1,3					

Zdroj: PROCES, 2024.

Největší pokles RF zaznamenala **Ostrava** (-8,4 %), která dlouhodobě funguje jako centrum s vysokou koncentrací pracovních míst (jedná se o město s nejvyšším nárůstem komplexní velikosti, tzn. zvětšující se význam v sídelní hierarchii ČR). Ještě větší pokles rezidenční funkce byl patrný u **Vratimova** (-11,8 %), což může naznačovat změnu v charakteru obce z důvodu komerční suburbanizace. Další výrazný pokles byl zaznamenán u měst **Šenov** (-8,6 %) a **Kopřivnice** (-5,8 %), což rovněž souvisí s růstem ekonomických aktivit na území obce, ale i s částečným odlivem obyvatel z kopřivnických sídlišť za bydlením do suburbanizovaných obcí.

Naopak některá města vykazují nárůst RF, což naznačuje posun k rezidenčnějšímu charakteru. Nejvýraznější nárůst RF byl zaznamenán u **Města Albrechtice** (+8,5 %) následovaného **Orlovou** (+6,2 %), **Paskovem** (+4 %), **Karvinou** (+2,3 %) a **Novým Jičínem** (+3,3 %). Tato města mohla profitovat z příznivého rozvoje rezidenčních oblastí nebo ze zlepšení dostupnosti bydlení, ale u **Orlové** a **Karviné** dochází především k poklesu pracovní funkce.

Celkově jsou mezi městy rozdílné trendy vývoje rezidenční funkce, přičemž větší centra, jako je Ostrava, ztrácí rezidenční význam ve prospěch pracovních funkcí, zatímco menší města (např. Paskov, Hradec nad Moravicí) a periferní oblasti (např. Město Albrechtice, Vrbno pod Pradědem) zvyšují svůj rezidenční charakter. Tato data ilustrují dynamiku v prostorové organizaci funkcí obcí a jejich vazbu na demografický a ekonomický vývoj.

Tabulka 1.10: Vývoj rezidenční funkce u měst

Obce částečně plnící funkci města	POP 1.1.2024	RF (2001)	RF (2001)	Rozdíl
Dolní Lutyně	5 315	79,8	71,5	-8,3
Bystřice	5 266	71,6	63,7	-7,9
Bolatice	4 501	63,2	55,8	-7,5
Horní Suchá	4 366	51,6	53,2	1,6
Albrechtice	3 818	76,2	73,9	-2,2
Mosty u Jablunkova	3 687	70,8	74,1	3,3
Dobrá	3 248	54,5	54,8	0,2
Háj ve Slezsku	3 245	69,3	68,3	-1,0
Břidličná	2 931	49,9	52,8	2,9
Čeladná	2 904	57,5	56,1	-1,4
Suchdol nad Odrou	2 903	46,5	45,4	-1,1
Budišov nad Budišovkou	2 824	59,0	60,6	1,7
Horní Benešov	2 214	53,9	56,6	2,6
Šenov u Nového Jičína	2 074	32,4	21,3	-11,2
Osoblaha	1 022	66,1	64,3	-1,8

Zdroj: PROCES, 2024.

Obce částečně plnící funkci města s poklesem RF a nárůstem pracovní funkce jsou **Šenov u Nového Jičína** (-11,2 %), **Dolní Lutyně** (-8,3 %), **Bystřice** (-7,9 %) a **Bolatice** (-7,5 %) vykazují nejvýraznější pokles rezidenční funkce, ale zároveň je v těchto obcích nárůst pracovní funkce. Tento trend je způsoben rostoucí koncentrací pracovních příležitostí, například rozvojem průmyslových zón, logistických center nebo jiných ekonomických aktivit, které zvyšují význam těchto obcí jako pracovních center na úkor rezidenční funkce. Dolní Lutyně například může profitovat ze své blízkosti k průmyslovým oblastem v okolí Karviné a Ostravy, což přitahuje pracovníky z okolních obcí.

Obce s poklesem RF jako **Albrechtice** (-2,2 %), **Háj ve Slezsku** (-1,0 %), **Čeladná** (-1,4 %) a **Osoblaha** (-1,8 %), zaznamenaly mírný pokles RF, přičemž zůstávají především rezidenčně orientované, ale mohou čelit problémům spojeným s demografickými změnami, jako je stárnutí populace.

Mezi **obce s nárůstem RF** patří **Mosty u Jablunkova** (+3,3 %), které vykazují největší nárůst RF, což může být způsobeno jejich atraktivním prostředím pro bydlení a zlepšením rezidenčních podmínek. Také **Břidličná** (+2,9 %), **Horní Benešov** (+2,6 %) a **Budišov nad Budišovkou** (+1,7 %) zaznamenaly růst

RF, což naznačuje posílení rezidenčního charakteru těchto obcí, ale na úkor snížení pracovní funkce. **Horní Suchá** (+1,6 %) a **Dobrá** (+0,2 %) rovněž vykazují mírný nárůst RF, což ukazuje na stabilitu jejich rezidenční funkce.

1.4.3 Dílčí hodnocení v souvztáznosti k prostorovému plánování

Prostorové plánování vyžaduje detailní pohled na hierarchii rezidenční funkce podle typů a velikostí obcí, což je klíčové pro optimalizaci využití území a určení priorit při rozvoji jednotlivých lokalit. Klesající rezidenční funkce, zejména ve větších městech, by mohla být interpretována jako snížení potřeby ploch pro bydlení. Tento trend je však nutné vnímat v širších souvislostech. Přestože rezidenční funkce klesá, sociodemografické změny, jako je pokles počtu osob na byt a nárůst jednočlenných domácností, mohou vést k vyšší poptávce po menších bytech či specifických typech bydlení.

Pokles počtu osob na byt souvisí například se stárnutím populace, kdy přibývá tzv. „vdovských domácností“, tedy starších žen, které zůstávají v bytě samy po úmrtí partnera. Dále dochází k nárůstu domácností tzv. singles, tedy osob v produktivním věku, které žijí samostatně z důvodu preference nezávislého životního stylu nebo absence vhodného partnera pro založení rodiny. Tyto faktory naznačují potřebu přizpůsobit nabídku bytového fondu měnící se poptávce, například výstavbou menších bytů nebo flexibilního bydlení.

U obcí částečně plnících funkci města, jako jsou **Dolní Lutyně**, **Bystřice** a **Bolatice**, je nutné v územním plánování zohlednit nejen pokles rezidenční funkce, ale i rostoucí význam pracovní funkce. Tento trend naznačuje potřebu optimalizace infrastruktury spojené s dopravou, pracovními příležitostmi a občanskou vybaveností, která zajistí vyvážený rozvoj obcí. V Dolní Lutyni může být například vhodné podpořit rozvoj smíšených ploch, které kombinují pracovní i rezidenční funkce, aby bylo možné zachovat obytnou atraktivitu při rostoucí pracovní zátěži.

Naopak obce částečně plnící funkci města s nárůstem RF, jako jsou **Mosty u Jablunkova**, **Horní Suchá**, **Dobrá**, by měly být dále rozvíjeny jako stabilní rezidenční oblasti s rozšířením ploch pro bydlení a zajištěním odpovídající infrastruktury. Obce s mírným poklesem RF, například **Čeladná** nebo **Osohlaha**, je třeba monitorovat, aby bylo možné reagovat na demografické změny, jako je stárnutí obyvatel, a zabránit dalšímu úbytku rezidenční atraktivity.

Odlehlé a extrémní hodnoty RF, jako u malých obcí **Mošnov**, **Nižní Lhoty**, **Karlova Studánka** či **Dětmárovice**, ukazují na specifické místní faktory, které ovlivňují jejich funkční zaměření. U těchto obcí je nutné provést podrobnější analýzy, aby byly zohledněny jejich zvláštnosti v územním i strategickém plánování. Například průmyslové zóny, jako je zóna v Mošnově, snižují rezidenční funkci ve prospěch pracovní, zatímco lázeňský charakter Karlovy Studánky může významně ovlivnit rezidenční využití díky vyššímu podílu turistických služeb.

Z pohledu územního plánování je proto nezbytné brát v úvahu nejen samotné hodnoty RF, ale i socioekonomické a demografické faktory, které je ovlivňují. To zahrnuje nejen plánování nových obytných zón, ale také revitalizaci a adaptaci stávajících ploch, aby odpovídaly potřebám specifických skupin obyvatel. Významné je rovněž vyhodnocení vztahů mezi pracovními a rezidenčními funkcemi

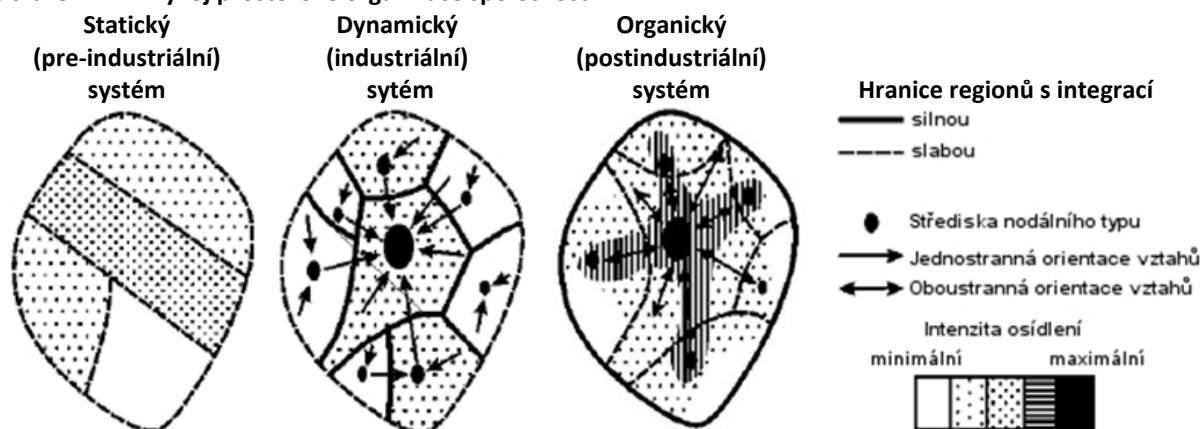
v jednotlivých lokalitách, což umožní efektivnější využití území a lepší rozložení dostupnosti bydlení a pracovních příležitostí. Zásadní je identifikovat oblasti s potenciálem pro rozvoj oblasti, kde je třeba vyvážit funkce, aby se předešlo degradaci nebo naopak přehlčení území. Prostorové plánování by mělo zohlednit tuto diverzitu a podporovat vyvážený rozvoj obcí podle jejich specifických potřeb a trendů.

1.5 Vymezení lokalit s významným nárůstem obyvatelstva vlivem migrace

1.5.1 Východiska

Industriální společnost byla postavena na industriálních regionech vyznačujících se silnou koncentrací obyvatelstva. S procesem industrializace a rozvojem měst byl spojen nárůst prostorové mobility obyvatelstva. Tento růst dále pokračuje, avšak v industriálním období docházelo k silně koncentračním tendencím, kdy se lidé jednostranně stěhovali do průmyslových měst. V době postindustriální je charakteristický obousměrný pohyb (mezi jádrem a zázemím). Zatímco v preindustriálním období byly určujícím faktorem osídlení přírodní podmínky, pak v industriálním období se zvýšil vliv spojený s trhem práce. V současné fázi proměny společnosti dochází k výrazným dekoncentračním tendencím v rozmístění obyvatelstva částečně podporovaných suburbanizací a proti nim stojící koncentrace pracovních míst do aglomerací spojená s ekonomickými úsporami (viz obrázek 1.27). (Hampl, 2005)

Obrázek 1.27: Vývoj prostorové organizace společnosti

Zdroj: Hampl, 2005.

V České republice je migrace spojená se změnou místa trvalého bydliště. Migrační pohyby vyvolávají řadu významných demografických, ekonomických, sociálních a politických efektů, a to jak při procesu vystěhování, tak i při procesu přistěhování a jsou citlivým indikátorem ekonomického vývoje v regionu. V této kapitole se zaměříme jak na vnitrostátní migraci, tak na migraci zahraniční. Je nutné podotknout, že v současné době mezinárodní migrace v České republice výrazně ovlivňuje stabilizaci celkového počtu obyvatel. Lze očekávat, že i v Moravskoslezském kraji poroste příliv cizinců, který bude souviset především s ekonomickým vývojem v kraji a lokalizací zahraničních podniků v průmyslových zónách.

1.5.2 Migrační trendy v MSK

Migrace se dělí podle překročení hranic vyšších administrativních celků. Za vnitřní migraci považujeme migraci, jež se odehrává uvnitř MSK, dále je použita úroveň SO ORP. Mezikrajská migrace odpovídá migraci z kraje nebo do kraje, tzn. vystěhování mimo území MSK a přistěhování na území MSK z ostatních krajů ČR a jedná se tak o migraci vnější.

Tabulka 1.11: Počty migrantů v MSK podle typů stěhování

Typ migrace	Jednotka	Období					Celkem
		2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2019	2020–2023	
Celkový migrační pohyb v kraji	Počet	134 178	148 499	157 635	168 801	158 056	767 169
Tuzemský	Počet	114 952	129 764	143 292	150 624	116 195	654 827
Zahraniční	Počet	19 739	18 735	14 343	18 177	41 861	112 855
Přistěhovalí z ostatních krajů ČR	Počet	13 522	15 389	14 894	17 472	15 764	77 041
	%*	15,1	15,4	13,2	14,7	17,2	15,0
Vystěhovalí mimo MSK	Počet	24 874	29 712	30 226	31 895	24 669	141 376
	%*	24,6	26,0	23,5	24,0	24,6	24,5
Mezikrajské migrační saldo	Počet	-11 352	-14 323	-15 332	-14 423	-8 905	-64 335
Přistěhovalí ze zahraničí	Počet	11 820	13 569	7 212	11 339	33 252	77 192
	%**	11,7	11,9	6,0	8,7	26,6	13,1
Vystěhovalí do zahraničí	Počet	7 881	5 166	7 131	6 838	8 609	35 625
	%**	7,2	4,3	5,3	4,9	7,9	5,8
Zahraniční migrační saldo	Počet	3 939	8 403	81	4 501	24 643	41 567
V rámci kraje bez SO ORP	Počet	51 222	56 116	66 305	70 055	52 949	296 647
	%***	44,6	43,2	46,3	46,5	45,6	45,3
V rámci SO ORP	Počet	24 859	28 547	31 867	31 202	22 813	139 288
	%***	21,6	22,0	22,2	20,7	19,6	21,3
Migrační pohyb v rámci kraje celkem	Počet	76 081	84 663	98 172	101 257	75 762	435 935
	%***	66,2	65,2	68,5	67,2	65,2	66,6

Zdroj dat: ČSÚ, Běžná evidence migrace, zpracování PROCES, 2024.

Pozn.:

* Procento u přistěhovalých vyjadřuje podíl přistěhovalých osob z jiných krajů k celkovému počtu tuzemských osob, které po stěhování mají trvalý pobyt v kraji. U vystěhovalých osob je to analogicky.

** Procento u přistěhovalých vyjadřuje podíl přistěhovalých osob z jiných zemí k celkovému počtu osob, které po stěhování mají trvalý pobyt v kraji. U vystěhovalých osob je to analogicky.

*** Vztaženo k celkovému migračnímu pohybu v kraji.

Celkem za sledované období (2000–2023) ztratil kraj migrací do ostatních krajů ČR 64 335 obyvatel. Celkový migrační pohyb v MSK v průběhu let 1991 až 2010 činil 495 118 obyvatel. Nejvýraznější rozdíl je v letech 2010–2014, kdy kraj ztratil 15 332 obyvatel. V posledním období (2020–2023) se však hodnota výrazně snížila na -8 905. Vnitrokrajská migrace se na celkovém migračním pohybu podílí ze 67 %. V rámci SO ORP je tento podíl 21 %. Jak však některé studie ukazují (Ivan, Tvrdý, 2008), dochází od 90. let k mírnému nárůstu vzdáleností migrace v rámci kraje. Rovněž roste vzdálenost mezikrajské migrace, což je způsobeno především odchodem mladých lidí do Prahy a Středočeského kraje.

Na druhou stranu ve sledované období (2000–2023) kraj získal zahraniční migrací do ČR 41 567 obyvatel. Zahraniční migrační saldo bylo kladné ve všech obdobích a výrazně vzrostlo v letech 2020–2023 (+24 643) především díky prudkému nárůstu počtu přistěhovalých ze zahraničí (33 252). Ukrajina je nejvýznamnějším zdrojem zahraničních migrantů v MSK, tvoří 38,8 % všech přistěhovalých ze zahraničí do MSK. Tento vysoký podíl lze vysvětlit zejména válečným konfliktem, který přinutil mnoho Ukrajinců opustit svou zemi, a zároveň pracovními příležitostmi v MSK, které lákají ukrajinské pracovníky. Sousední země, ze kterých se přistěhoval významný podíl osob, jsou **Slovensko** (19,1 %) a **Polsko** (7,3 %). Vietnamští migranti (6,3 %) tvoří dlouhodobě významnou skupinu v rámci zahraničních přistěhovalých, zejména díky historickým vazbám mezi Československem a Vietnamem a pokračující

migrací za účelem podnikání či práce. Z důvodu zahraničních investic v MSK byly další skupiny migrantů z Korejské republiky (3,9 %), Ruska (1,8 %) a Indie (1,4 %). Podíl přistěhovalých z Indie může souviset i s rostoucím nedostatkem odborníků v oblasti IT a dalších technických oborech v MSK.

Tabulka 1.12: Vývoj migračního salda (MS) a hrubé míry migračního salda (HMMS) od roku 2000 do roku 2023

SO ORP	Migrační saldo		Přistěhovaní do SO ORP				Vystěhovalí z SO ORP			
	Počet	HMMS	Počet	Ze zahraničí	Z ČR bez MSK	Z MSK	Počet	Do zahraničí	Do ČR bez MSK	Do MSK
Bílovec	-434	-16,7	10 143	10,2%	13,6%	76,2%	9 827	2,9%	26,2%	70,9%
Bohumín	619	21,3	15 579	8,4%	9,1%	82,5%	14 098	3,2%	21,5%	75,3%
Bruntál	-3 869	-101,2	12 307	9,6%	37,0%	53,3%	15 543	3,6%	54,5%	42,0%
Český Těšín	-2 576	-97,9	11 066	13,5%	11,9%	74,5%	12 797	5,1%	23,1%	71,8%
Frenštát pod Radhoštěm	1 202	63,0	8 075	14,4%	21,4%	64,2%	6 314	9,5%	37,1%	53,3%
Frýdek-Místek	2 457	22,3	40 819	16,7%	14,1%	69,1%	34 869	9,6%	29,1%	61,3%
Frýdlant nad Ostravicí	4 889	206,3	14 217	7,8%	11,0%	81,2%	8 850	7,1%	21,1%	71,8%
Haviřov	-11 041	-118,3	35 418	16,3%	14,1%	69,6%	43 184	5,8%	28,1%	66,1%
Hlučín	1 911	47,6	14 605	5,6%	7,6%	86,8%	12 250	3,0%	16,8%	80,1%
Jablunkov	-94	-4,2	6 446	10,3%	11,9%	77,8%	6 202	5,2%	21,0%	73,8%
Karviná	-9 106	-130,1	23 682	25,7%	12,7%	61,6%	31 866	16,2%	26,9%	56,9%
Kopřivnice	-2 885	-69,7	13 533	16,6%	20,6%	62,8%	15 158	6,5%	30,9%	62,6%
Kravaře	348	16,3	6 393	6,7%	8,1%	85,3%	5 901	4,8%	16,5%	78,7%
Krnov	-2 296	-54,9	12 357	12,4%	28,4%	59,2%	13 773	4,7%	46,7%	48,5%
Nový Jičín	-892	-18,5	16 728	16,3%	26,3%	57,4%	15 813	5,9%	43,2%	51,0%
Odry	-1 191	-68,3	6 123	14,2%	23,6%	62,2%	6 704	3,9%	35,2%	60,9%
Opava	-3 137	-30,8	26 458	17,0%	20,8%	62,2%	26 778	6,3%	36,7%	57,0%
Orlová	-5 390	-121,5	19 751	5,7%	9,7%	84,5%	24 640	2,6%	19,1%	78,3%
Ostrava	-30 089	-91,2	110 242	29,9%	21,6%	48,5%	121 075	11,3%	33,1%	55,6%
Rýmařov	-2 086	-128,1	5 352	9,6%	47,0%	43,4%	7 087	2,3%	61,5%	36,2%
Třinec	-11	-0,2	16 277	14,9%	12,4%	72,7%	15 164	8,6%	26,3%	65,1%
Vítkov	-664	-48,0	5 410	7,1%	17,7%	75,3%	5 856	2,8%	29,0%	68,2%

Zdroj dat: ČSÚ, Běžná evidence migrace, zpracování PROCES, 2024.

SO ORP s nejvyšším podílem přistěhovalých ze zahraničí:

- **Ostrava (29,9 %):** Ostrava má nejvyšší podíl přistěhovalých ze zahraničí. To lze přisoudit atraktivitě města jako krajského centra, které nabízí pracovní příležitosti a infrastrukturní výhody.
- **Karviná (25,7 %):** Druhé nejvyšší procento přistěhovalých ze zahraničí ukazuje na vliv blízkosti hranic, dostupné bydlení a specifické poptávky po pracovní síle v tomto regionu.
- **Opava (17,0 %) a Nový Jičín (16,3 %):** Tyto oblasti vykazují nadprůměrný podíl zahraniční migrace, což může být dáno jak atraktivním zaměstnáním v průmyslu, tak blízkostí větších regionálních center.

SO ORP s nejnižším podílem zahraniční migrace:

- **Orlová (5,7 %):** Orlová má nejnižší podíl zahraniční migrace, což naznačuje nízkou atraktivitu pro zahraniční migranty, pravděpodobně kvůli menšímu trhu práce a infrastruktuře.

- **Hlučín (5,6 %):** Hlučín má obdobně nízký podíl zahraniční migrace jako Orlová s dominantními migračními pohyby v rámci MSK.

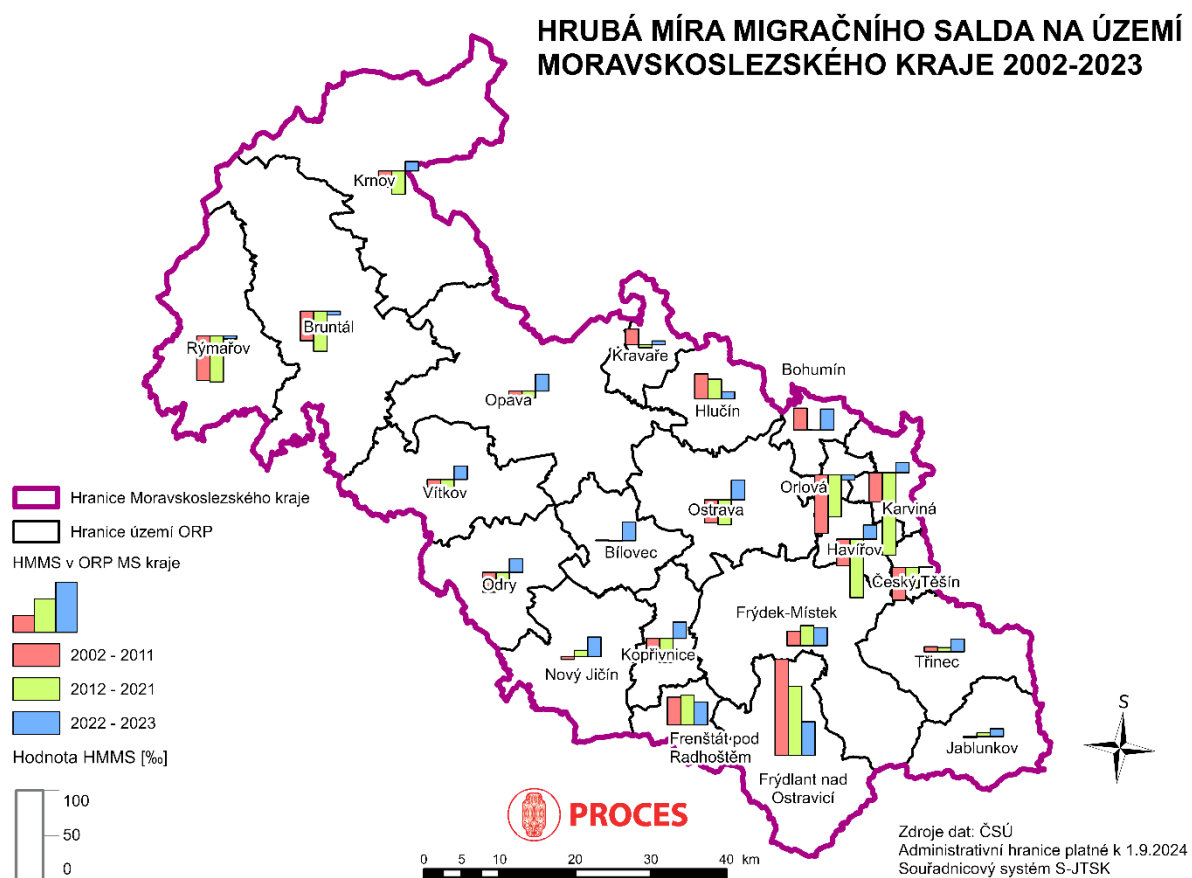
SO ORP s největšími celkovými ztrátami:

- **Ostrava (-30 089):** Ostrava vykazuje největší celkovou ztrátu obyvatel přesto, že má vysoký podíl zahraniční migrace. Vysoký počet vystěhovalých do jiných krajů ČR (33,1 %) naznačuje odliv lidí hledajících lepší životní podmínky mimo kraj.
- **Havířov (-11 041):** Druhá největší ztráta obyvatel, hlavně kvůli velkému počtu vystěhovalých do jiných krajů (28,1 %), zatímco zahraniční migrace tvoří 16,3 % přistěhovalých.
- **Karviná (-9 106):** Třetí největší ztráta obyvatel, způsobená vysokým počtem vystěhovalých a relativně nižší atraktivitou pro vnitrokrajskou migraci.

SO ORP s nejlepšími výsledky (kladné saldo)

- **Frýdlant nad Ostravicí (+4 889):** Nejlepší saldo ze všech SO ORP. Významný podíl vnitrokrajských přistěhovalých (81,2 %) a nízký odliv obyvatel naznačuje vysokou atraktivitu pro život.
- **Frenštát pod Radhoštěm (+1 202) a Hlučín (+1 911):** Pozitivní saldo je dáno především vysokým podílem vnitrokrajských přistěhovalých a relativně nízkým odlivem do jiných krajů.

Obrázek 1.28: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP na území Moravskoslezského kraje (2002–2023)

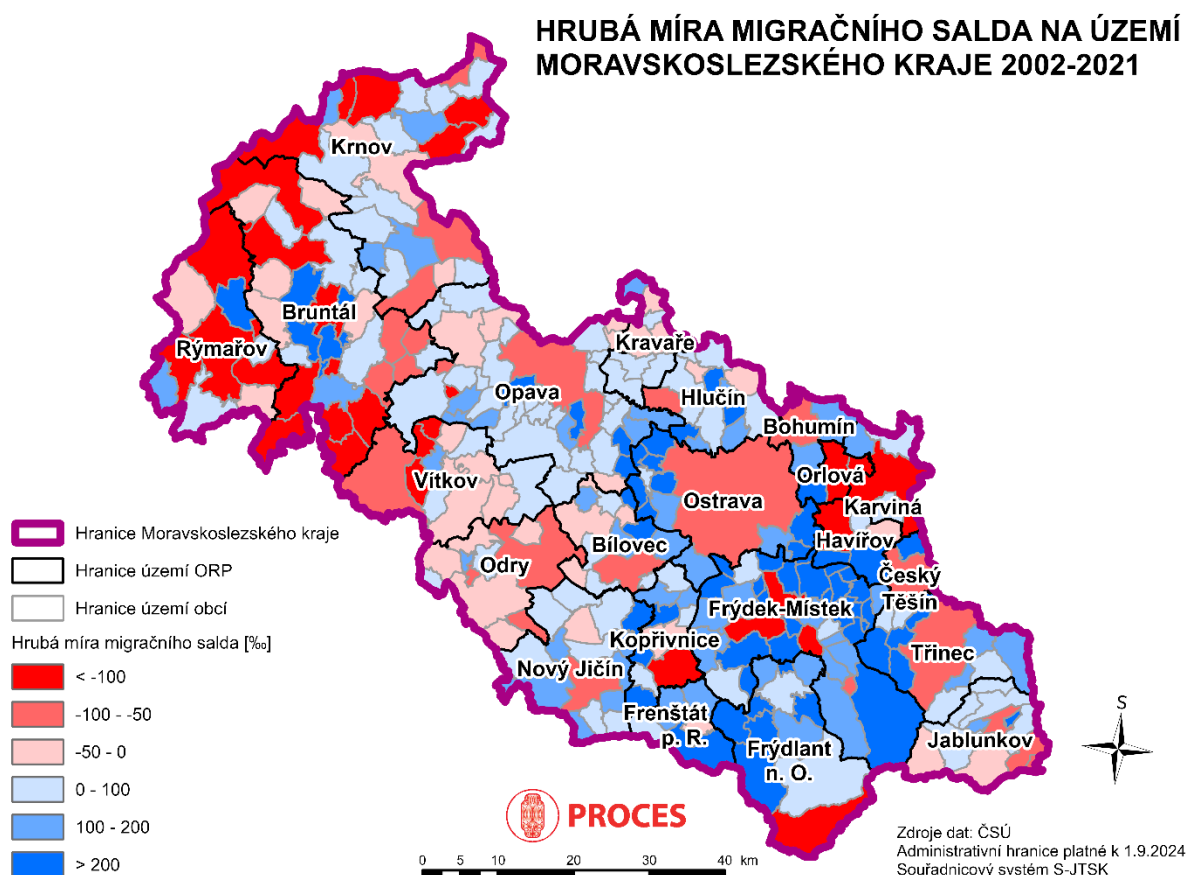

Zdroj: PROCES, 2024.

Obrázek 1.28 ukazuje dynamiku vývoje HMMS v jednotlivých správních obvodech obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Tento indikátor je důležitý z hlediska územního a prostorového plánování především v tom, že vymezuje oblasti, ze kterých odchází obyvatelstvo, a z toho důvodu klesá počet obyvatel využívajících služeb sídla ORP. Nejpozitivnější migrační saldo vykazuje Frýdlant nad Ostravicí, který je atraktivní díky vysoké kvalitě života a blízkosti přírody, následován je Frenštátem pod Radhoštěm. Do těchto oblastí dochází ke stěhování především obyvatel ze SO ORP Ostrava. To následně vyvolává rostoucí nároky na technickou i dopravní infrastrukturu. Naopak negativní saldo dlouhodobě zaznamenává Orlová, což naznačuje výrazný odliv obyvatel, pravděpodobně kvůli menší atraktivitě pro bydlení a práci. Oblasti jako Bruntál a Rýmařov mají také trvalé negativní saldo kvůli omezeným pracovním příležitostem a relativně periferní poloze v rámci kraje i celé ČR.

Pro znázornění procesů suburbanizace je nutné provést analýzu migračních toků na úrovni obcí. Tato analýza ukazuje především požadavky na výstavbu rodinných domů v okolí měst, nicméně požadavky na obslužnost území v rámci SO ORP neklesají (viz obrázek 1.29).

Obrázek 1.29: Hrubá míra migračního salda v obcích MSK v letech 2002–2021

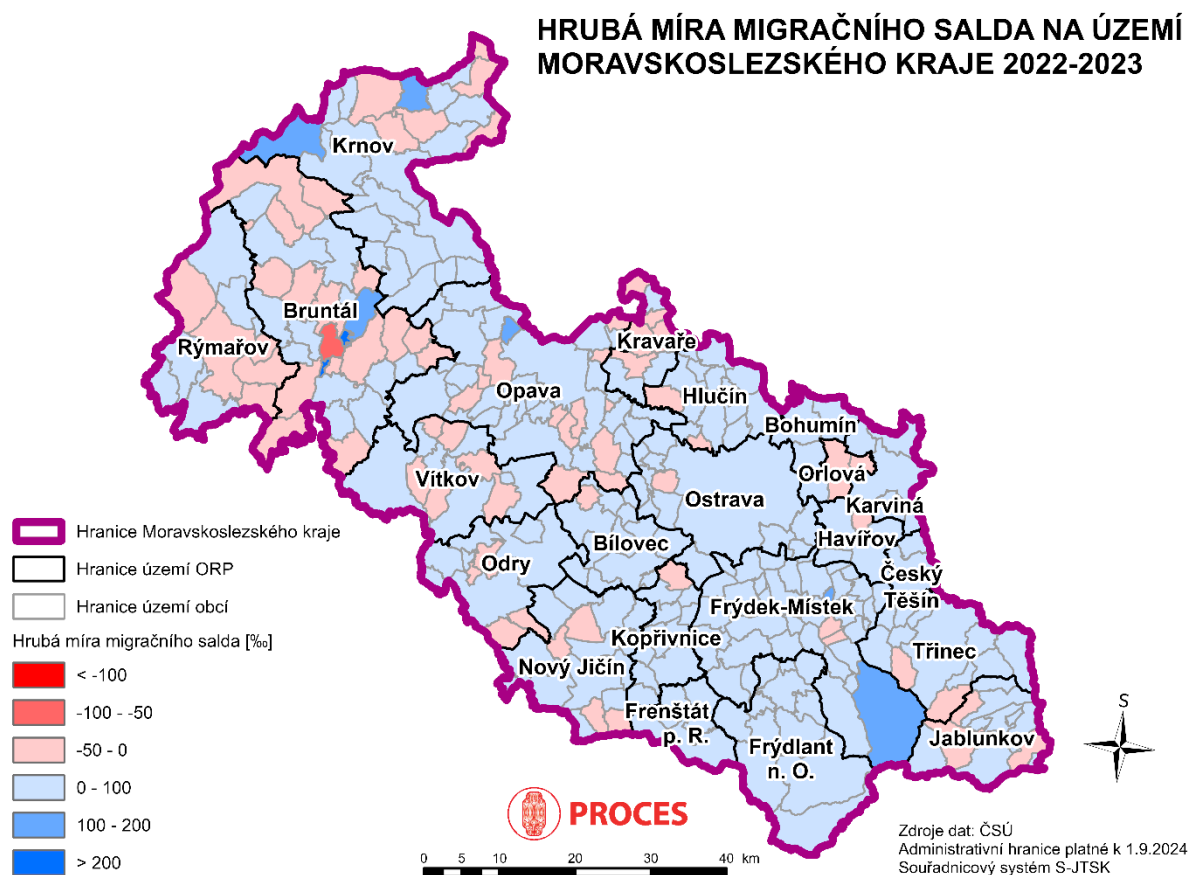

Zdroj: PROCES, 2024.

Pokud se podrobněji zaměříme na HMMS v jednotlivých obcích kraje v období let 2002-2021 (tj. bez vlivu zahraniční migrace Ukrajiny z důvodu válečného konfliktu), je zřejmá vysoká míra vlivu sídla SO ORP na celkovou HMMS celého ORP, což je nutné poznamenat pro dokreslení informací z předchozí mapy. Lze identifikovat silné suburbanizační procesy v rámci Ostravy, a to především směrem jižním a západním. Rovněž velice specifický vývoj je v SO ORP Frýdek-Místek, kde sídlo ORP Frýdek-Místek

vykazuje záporné saldo, nicméně všechny ostatní obce (s výjimkou obce Pražmo) v rámci SO ORP mají migrační saldo kladné. Podobný vývoj je i v SO ORP Nový Jičín a Třinec. V SO ORP Opava lze identifikovat suburbanizační procesy především v jižní části území. V SO ORP Bruntál se jedná o obce prstencovitě rozprostřené kolem města. Oproti tomu migrační vlna z let 2022–2023 směřovala na celé území MSK s výjimkou některých obcí zejména na Rýmařovsku a Bruntálsku (viz obrázek 1.30).

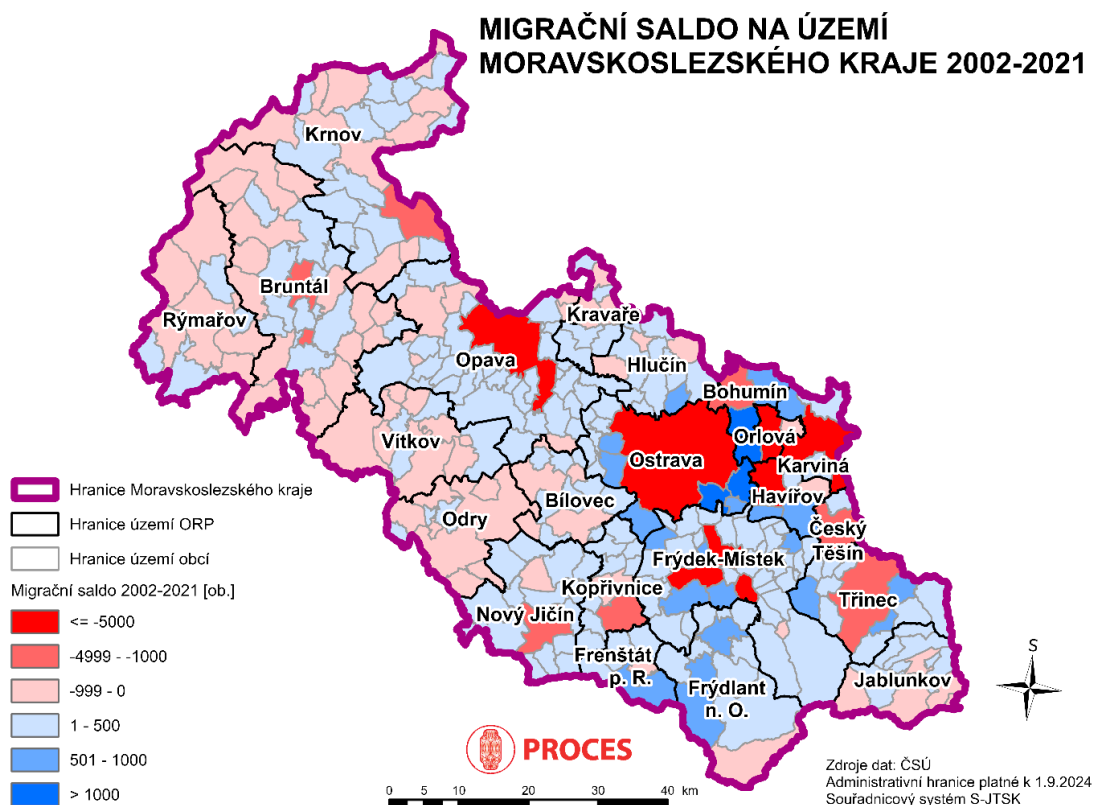
Obrázek 1.30: Hrubá míra migračního salda v obcích MSK v letech 2022–2023

Zdroj: PROCES, 2024.

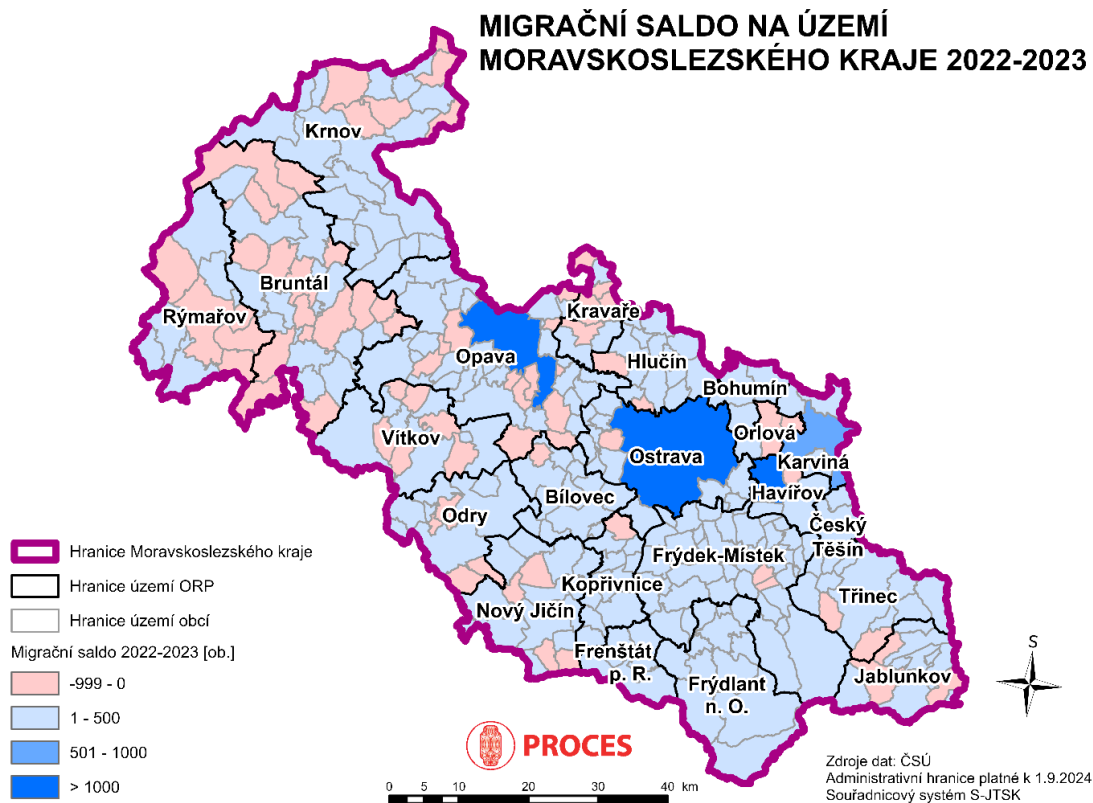
Tyto relativní ukazatele identifikují především dopad migrace na danou obec ve vztahu k počtu obyvatel v dané obci. Pro vyhodnocování urbanistických souvislostí je také nutné znát celkové počty obyvatel, kteří migrovali. Z porovnání absolutních počtů přistěhovalých a vystěhovalých obyvatel v období 2002-2021 (viz obrázek 1.31) a poslední doby, let 2022-2023 (viz obrázek 1.32), je zřejmé, že zejména z důvodu válečného konfliktu na Ukrajině vzrostl příliv obyvatel do kraje, a to i do měst, která v předchozím období výrazně obyvatele ztrácela. Migrační saldo za města v období 2022-2023 bylo: Ostrava + 7 039 obyvatel, Havířov +1 416, Karviná + 633, Opava + 1 082.

Obrázek 1.31: Migrační saldo v obcích MSK v letech 2002–2021

Zdroj: PROCES, 2024.

Obrázek 1.32: Migrační saldo v obcích MSK v letech 2022–2023

Zdroj: PROCES, 2024.

Pro vyhodnocení procesu migrace v rámci Moravskoslezského kraje byla vytvořena následující typologie oblastí, která zohledňuje jak krátkodobý, tak i dlouhodobý vývoj migrace, resp. migračního salda, a rovněž zohledňuje důvody migrace vyplývající z podmíněnosti daného území:

A – migračně ziskové oblasti

A1 = jižní část kraje, která je dobře dopravně dostupná do aglomerace.

A2 = dobře dostupná oblast (na severozápad od Ostravy).

B – oblasti s relativně stabilním vývojem migrace obyvatelstva (pouze mírně vyšší dlouhodobá ztráta u města Opavy v letech 2001–2021, ale v letech 2022–2023 bylo migrační saldo výrazně kladné a pokrývá předchozí migrační ztráty).

C – oblasti s migračními ztrátami

C1 = jedná se o silně urbanizované oblasti postižené restrukturalizací s velkými migračními ztrátami v posledních dvaceti letech (vysoké záporné hodnoty migračního salda v období 2001–2021), přestože v letech 2022–2023 bylo migrační saldo kladné (např. Ostrava, Karviná, Havířov) nepokrývá ztráty v předchozím období.

C2 = vnitřní i vnější periferie kraje postižené odlivem obyvatelstva z důvodu nedostatku pracovních příležitostí (vyšší hodnoty hrubého migračního salda). Tomuto typu oblastí je pozornost věnována podrobněji v kapitole č. 1.8.

Tabulka 1.13: Vývoj dlouhodobého a krátkodobého migračního salda a hrubé míry migračního salda (HMMS)

Kód	SO ORP	Typ oblasti	2002–2021		2022–2023	
			Migrační saldo	HMMS	Migrační saldo	HMMS
8101	Bílovec	B	-3	-0,1	360	14,0
8102	Bohumín	A2	834	23,3	611	18,2
8103	Bruntál	C2	-2 911	-72,8	-36	-1,0
8104	Český Těšín	C1	-1 555	-56,0	35	1,4
8105	Frenštát pod Radhoštěm	A1	1 218	60,7	428	21,9
8106	Frýdek-Místek	A1	4 204	36,3	1 944	17,3
8107	Frýdlant nad Ostravicí	A1	4 286	173,4	706	27,8
8108	Havířov	C1	-8 636	-87,8	1 667	19,5
8109	Hlučín	A2	1 972	46,8	289	7,2
8110	Jablunkov	B	71	3,0	122	5,4
8111	Karviná	C1	-8 370	-114,1	902	14,8
8112	Kopřivnice	C1	-2 107	-48,6	681	16,8
8113	Kravaře	A2	297	13,4	86	4,1
8114	Krnov	C2	-1 823	-41,7	482	12,3
8115	Nový Jičín	B	176	3,5	913	18,8
8116	Odry	C2	-637	-35,0	143	8,4
8117	Opava	B	-1 843	-17,3	1 792	17,9
8118	Orlová	C1	-4 457	-106,2	-179	-4,9
8119	Ostrava	C1	-17 417	-50,2	7 667	24,2
8120	Rýmařov	C2	-1 619	-94,9	1	0,1
8121	Třinec	B	553	9,5	640	11,8
8122	Vítkov	C2	-518	-35,8	156	11,8

Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatelstva

Pozn.: A1 = jižní část kraje, dobře dopravně dostupná do aglomerace

A2 = dobře dostupná oblast

B = oblasti s relativně stabilním vývojem migrace obyvatelstva

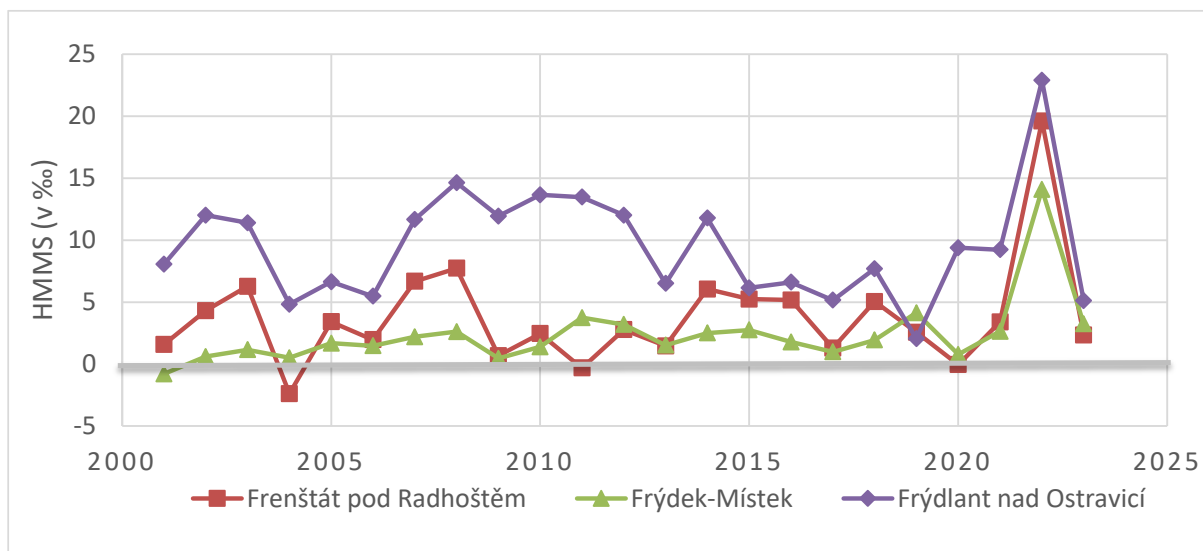
C1 = oblasti postižené restrukturalizací s velkými migračními ztrátami v posledních dvaceti letech

C2 = vnitřní periferie kraje postižené odlivem obyvatelstva z důvodu nedostatku pracovních příležitostí.

1.5.3 Oblasti s největšími migračními zisky

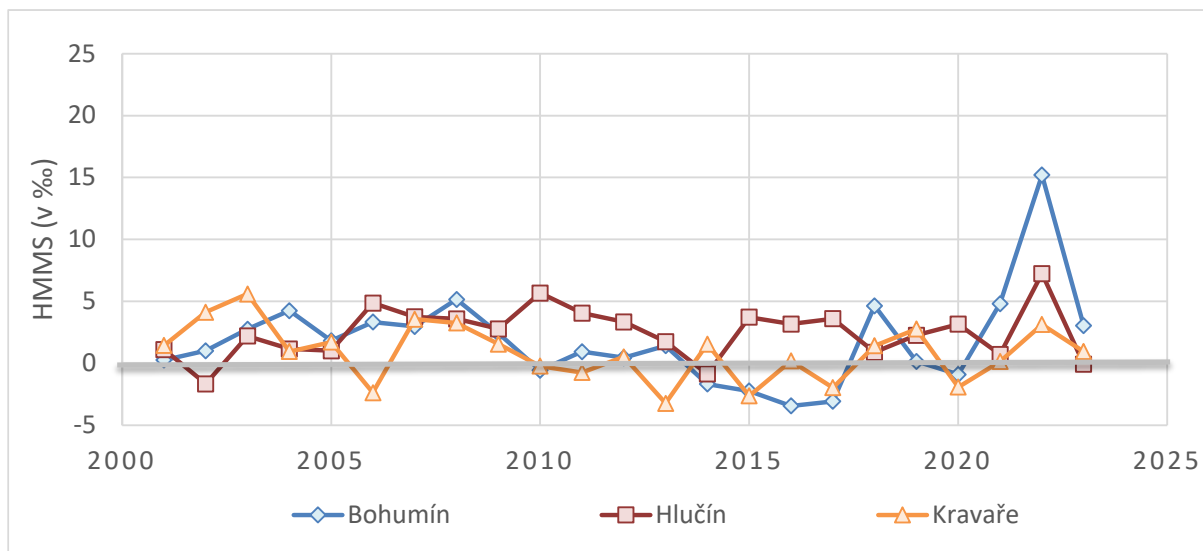
SO ORP s největším relativním přírůstkem obyvatel způsobeným migrací jsou: Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek-Místek (typ A1) a Hlučín, Kravaře a Bohumín (typ A2). Největší dlouhodobý nárůst (2002–2021) je patrný u SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, následuje ho sousední SO ORP Frenštát pod Radhoštěm (viz obrázek 1.33). Další SO ORP s dlouhodobě vysokým relativním migračním ziskem je SO ORP Hlučín, jež je typu A2 a má stabilní pozitivní vývoj s menšími výkyvy (viz obrázek 1.34).

Obrázek 1.33: Vývoj hrubé míry migračního salda ve SO ORP typu A1 v letech 2001–2023

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Obrázek 1.34: Vývoj hrubé míry migračního salda ve SO ORP typu A2 v letech 2001–2023

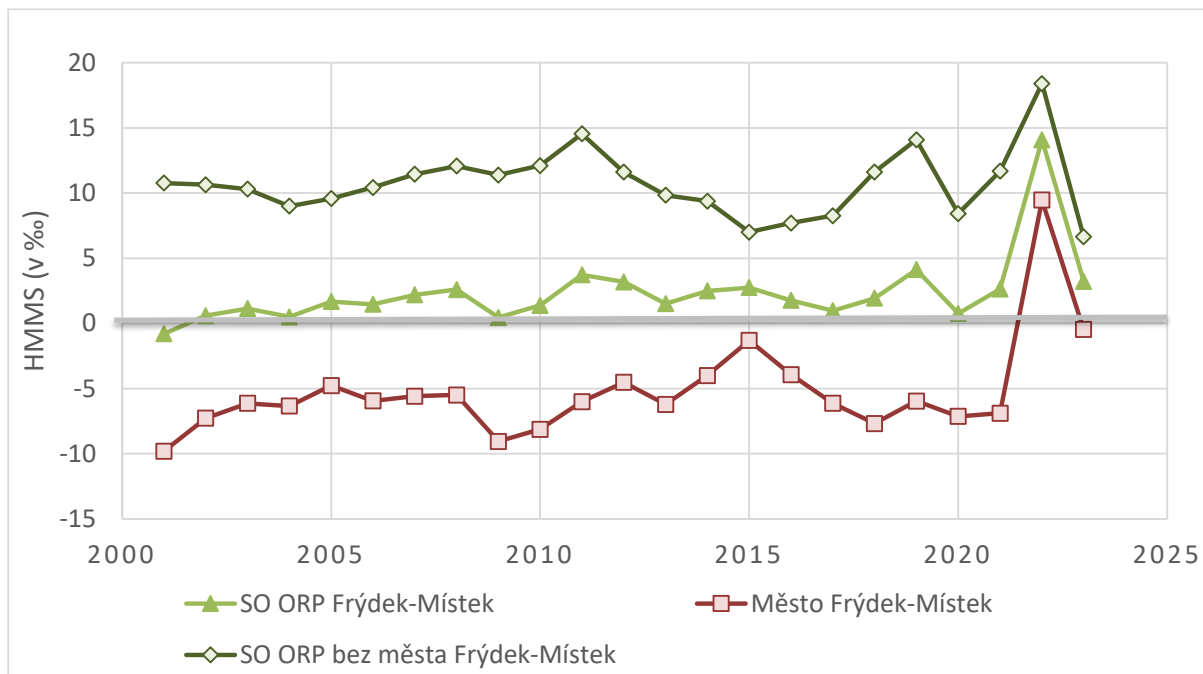

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Z hlediska dlouhodobého migračního vývoje v rámci SO ORP Frýdek-Místek lze identifikovat výraznou změnu přírůstku obyvatelstva migrací mezi městem a jeho zázemím. V období 2001–2021 ztratilo město Frýdek-Místek migrací 7 459 obyvatel, ale díky změně ve vykazování a započítání osob z Ukrajiny s dočasnou ochranou do migrace obyvatel ČR mělo město v roce 2022 pozitivní migrační saldo

(512 osob). Lze předpokládat, že tento trend bude nadále pokračovat. Na druhou stranu v celém sledovaném období dochází ke kontinuálnímu růstu počtu obyvatel migrací v ostatních obcích v rámci SO ORP Frýdek-Místek, konkrétně se jedná o 13 034 obyvatel.

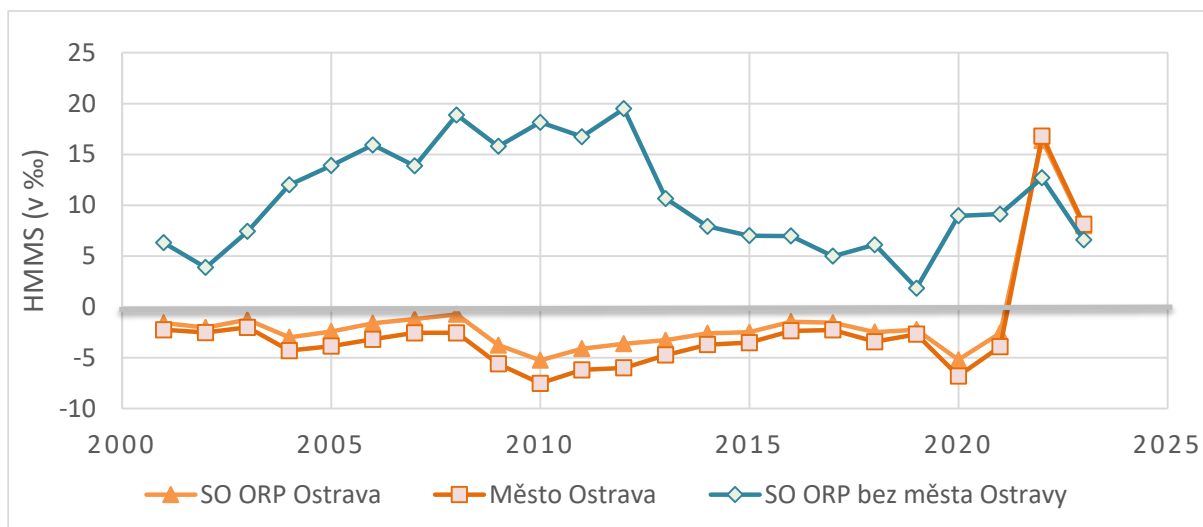
Obrázek 1.35: Vývoj hrubé míry migračního salda v rámci SO ORP Frýdek-Místek v letech 2001–2023

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Pro komplexní posouzení migračně ziskových oblastí je nutno prověřit i vývoj v SO ORP Ostrava, jelikož dle migračního salda v období 2022–2023 dosahovala druhých nejvyšších hodnot v relativní míře HMMS (viz tabulka 1.13). Trend je podobný jako u Frýdku-Místku, ale data za SO ORP kopírují zcela vývoj Ostravy z důvodu její extrémní váhy v SO ORP Ostrava. V období 2001–2021 ztratila Ostrava migrací 24 643 obyvatel, ale díky změně ve vykazování a započítání osob z Ukrajiny s dočasnou ochranou do migrace obyvatel ČR mělo město v letech 2022–2023 pozitivní migrační saldo (7 039 osob).

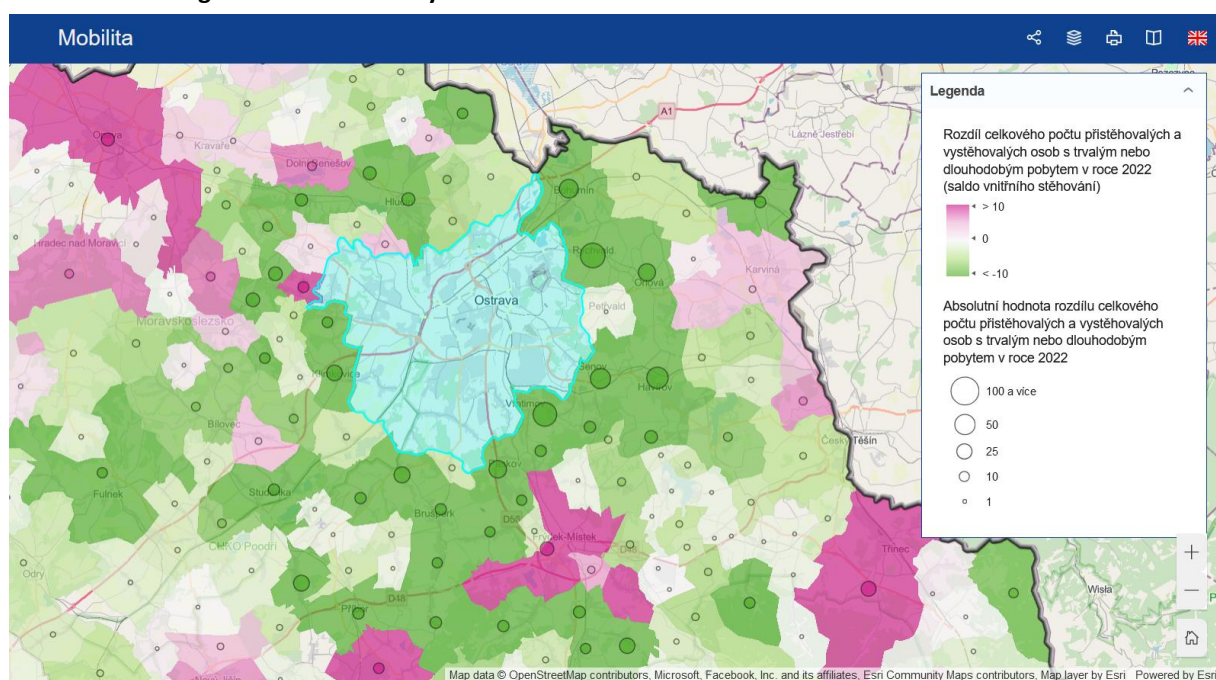
Obrázek 1.36: Vývoj hrubé míry migračního salda v rámci SO ORP Ostrava v letech 2001–2023

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Suburbanizační proces v roce 2022³² v okolí Ostravy je dán zejména dvěma migračními proudy (zeleně vyznačené obce), které jsou ovlivněny cenami pozemků. Východním směrem (do obcí Rychvald, Šenov, Václavovice, Vratimov) se stěhují do nových rodinných domů obyvatelé většinou s nižšími příjmy. Severním (do obcí Hať, Kozmice, Háj ve Slezsku) a západním směrem (do obcí Hrabyně, Horní Lhota, Kyjovice, Vřesina, Klimkovice) pak obyvatelé s vyššími příjmy. Podobné trendy lze spatřovat i v dalších evropských městech, jejichž západní části jsou osídleny bohatšími obyvateli, jelikož je tam menší imisní zátěž daná prouděním větrů. Další migrační trend je jižním směrem až k hranicím kraje. Tato oblast je dobře dopravně dostupná a dochází v ní k výraznému zvyšování počtu obyvatelstva ve většině obcí s výjimkou větších měst (Frýdek-Místek, Kopřivnice atd.).

Obrázek 1.37: Migrační saldo z Ostravy v roce 2022

Zdroj: ČSÚ, Statistický geoportál v sekci Mobilita, Vnitřní stěhování v roce 2022.

³² Podrobněji lze analyzovat migrační proudy (vnitřní stěhování v ČR) z jednotlivých obcí za rok 2022 dle věku a pohlaví na Statistickém geoportálu v sekci Mobilita, který zřídilo ČSÚ. Dostupný z <https://geodata.csu.gov.cz/portal/apps/sites/#/homepage>

1.5.4 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

V současné době dochází k výrazným proměnám struktury osídlení spojené s migračním přesunem obyvatelstva. Migračně ziskové území se nachází v jižní části kraje (oblast A1) a v nejbližším okolí Ostravy (oblast A2). Jedná se především o nárůst menších obcí.

Suburbanizační proces v okolí Ostravy přináší významné výzvy a příležitosti pro územní plánování. Migrační trendy ovlivněné cenami pozemků a socioekonomickým profilem obyvatelstva vedou k diferenciaci nově osídlených oblastí. Východní směry přitahují obyvatele s nižšími příjmy, zatímco severní a západní směry preferují obyvatele s vyššími příjmy. Další migrační trend je jižním směrem až k hranicím kraje. Tato oblast je dobře dopravně dostupná a dochází v ní k výraznému zvyšování počtu obyvatelstva zejména v menších obcích.

Suburbanizační procesy v letech 2002–2021 lze sledovat v rámci zázemí všech větších sídel v Moravskoslezském kraji, přičemž větší města populačně stagnují. Obyvatelstvo ve prospěch obcí ve svém nejbližším okolí ztrácí kromě Ostravy i Havířov, Karviná, Třinec, Český Těšín, Frýdek-Místek, Kopřivnice, Orlová, Bohumín, Nový Jičín, Opava, Bruntál.

Z hlediska územního plánování je klíčové reagovat na tyto migrační procesy tak, aby byla zajištěna udržitelná urbanizace. To zahrnuje minimalizaci záboru nezastavěného území, efektivní využití zastavěného území i zastavitelných ploch včetně plánování dostatečné občanské vybavenosti a technické a dopravní infrastruktury a zohlednění environmentálních aspektů, například proudění větrů a imisní zátěže a prostupnosti území pro biotu (územní systém ekologické stability).

Migrační procesy nelze zcela regulovat, lze je pouze ovlivňovat a snižovat jejich negativní projevy. Suburbanizační procesy také zdůrazňují potřebu spolupráce mezi obcemi v zázemí velkých měst. Integrované prostorové plánování může přispět ke zmírnění negativních dopadů suburbanizace, podpoře rovnoměrného rozvoje a zachování kvalitního životního prostředí v kraji.

Územní plánování samo o sobě nemůže změnit stav území a jeho populace, ale může ovlivnit jeho vývoj přípravou podmínek pro pozitivní změnu. Stavební zákon (zákon č. 283/2021, ve znění pozdějších předpisů) vytváří pro regulaci těchto procesů následující předpoklady:

V rámci naplňování cílů územního plánování (§ 38 stavebního zákona) je třeba zejména:

- vytvářet předpoklady pro udržitelný rozvoj území a za tímto účelem **vyhodnocovat potenciál rozvoje území a prognózy jeho dalšího vývoje;**
- zvyšovat kvalitu vystavěného prostředí sídel, rozvíjet jejich identitu a **vytvářet funkční a harmonické prostředí pro každodenní život jejich obyvatel;**
- chránit a rozvíjet přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, jeho urbanistické, architektonické a archeologické dědictví včetně krajiny jako podstatné složky prostředí života obyvatel;
- určovat podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťovat ochranu nezastavěného území a ochranu a rozvoj zelené infrastruktury.

V rámci plnění úkolů územního plánování (§ 39 stavebního zákona) prostřednictvím nástrojů územního plánování, kterými jsou územně plánovací podklady, politika územního rozvoje a územně plánovací dokumentace, je třeba zejména:

- zjišťovat a posuzovat stav území a stanovovat s ohledem na to koncepci jeho využití a rozvoje včetně dlouhodobé urbanistické koncepce sídel;
- vytvářet předpoklady pro hospodárné využívání území, zejména důsledným využíváním zastavěného území sídel prostřednictvím cílené revitalizace znehodnocených nebo zanedbaných ploch;
- s ohledem na charakter území a kvalitu vystavěného prostředí vyhodnocovat a, je-li to účelné, vymezovat vhodné plochy pro výrobu;
- vytvářet v území podmínky pro odstraňování následků náhlých hospodářských změn zejména prověřováním a případným vymezováním zastavitelných ploch nebo transformačních ploch;
- **stanovovat podmínky pro obnovu a rozvoj sídelní struktury**, pro kvalitní bydlení a pro rozvoj rekreace a cestovního ruchu;
- prověřovat a posuzovat potřebu změn v území, stanovovat podmínky pro jejich provedení a koordinovat je s veřejnými zájmy.

1.6 Identifikace prostorové diferenciace obyvatelstva a vývoje regionálních rozdílů

1.6.1 Východiska a definice pojmů

Cílem kapitoly je identifikace prostorové diferenciace obyvatelstva a regionálních rozdílů na úrovni obcí v rámci Moravskoslezského kraje. Prostorová diferenciace se zaměřuje na nerovnoměrnosti v rozmístění obyvatelstva nebo jiných socioekonomických a demografických jevů v prostoru. Prostorová diferenciace je obecnějším pojmem než jsou regionální rozdílů, ale lze ho zúžit a odlišit od regionálních rozdílů níže uvedeným způsobem³³:

- **Prostorová diferenciace** se vztahuje ke studiu geografické organizace jevů v prostoru a hodnotí míru nerovnoměrnosti v distribuci socioekonomických, demografických či jiných jevů na základě prostorové blízkosti mezi prostorovými jednotkami. Zaměřuje se na prostorové vzorce a jejich vazby, což umožňuje identifikovat shluky podobných hodnot v prostoru. Pro měření prostorové diferenciace byl použit globální Moranův Index³⁴ a pro konkrétní znázornění Hot Spot analýzy.
- **Regionální rozdílů** se zabývají rozdílů mezi předem definovanými regiony v různých charakteristikách, jako jsou ekonomické, demografické nebo sociální ukazatele, a zahrnují hodnocení, zda jsou rozdílů stabilní, zvyšují se (divergence), nebo snižují (konvergence). Tento přístup vyžaduje předem definovanou regionální strukturu, která je často založena na administrativním členění (např. SO ORP). Pro měření regionálních rozdílů byly použity následující statistické charakteristiky:
 - směrodatná odchylka – měří přesně rozdílů od průměru u všech obcí, ale může být ovlivněna extrémními charakteristikami;
 - koeficient šikmosti – hodnota ukazuje, jak dochází k nárůstu asymetrie, např. v míře nezaměstnanosti; kladné hodnoty ukazují, jak se obce nejvíce postižené nezaměstnaností vzdalují od průměru, rovněž tato charakteristika je citlivá na extrémní hodnoty;
 - mezikvartilové rozpětí – měří vzdálenost mezi prvním kvantilem (tzn. 25 % obcí je pod touto hodnotou) a třetím kvantilem (tzn. 75 % obcí je pod touto hodnotou), tento ukazatel je robustní, tzn. není citlivý na extrémní hodnoty a velice přesně popisuje situaci v území;
 - index nesourodosti – měří podíl populace, která by musela změnit místo pobytu, aby se dosáhlo rovnoměrného rozdělení ve sledované oblasti.

Takto vymezená prostorová diferenciace a regionální rozdílů jsou podle Netrdové a Noska (2018) komplementární a vhodně se doplňují.

³³ NETRDOVÁ, P., NOSEK, V. (2018): Vývojové pravidelnosti a specifika geografické diferenciace obyvatelstva a jeho struktury na úrovni obcí v Česku v transformačním období. *Geografie*, 123, 2, 225–251.

³⁴ Globální Moranův index měří celkovou úroveň prostorové autokorelace v celém analyzovaném prostoru. Poskytuje jedinou hodnotu, která shrnuje, zda a jak silně jsou podobné hodnoty seskupeny nebo rozptýleny.

Pro identifikaci těchto procesů bylo použito několika charakteristik vztažených k nezaměstnanosti, komplexní velikosti a věkové struktuře obyvatelstva (tj. podílu obyvatelstva v klíčových věkových kategoriích do 14 let a nad 65 let).

1.6.2 Dynamika vývoje regionálních rozdílů a prostorová diferenciace

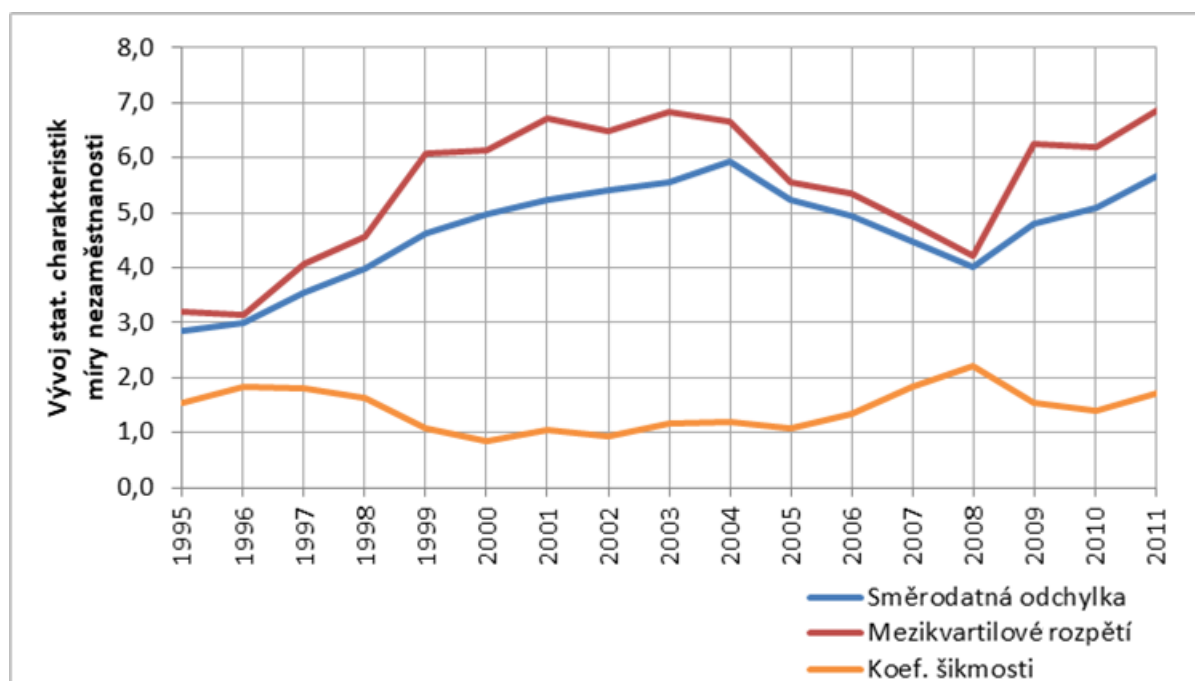
Pojem regionální rozdíly neboli disparity není v odborné literatuře zcela jednoznačně vymezen. Dle definice Ministerstva pro místní rozvoj ČR (GaREP, 2009) jsou regionální disparity „*neodůvodněné regionální rozdíly v úrovni ekonomického, sociálního a ekologického rozvoje regionů. Disparitami, které je třeba řešit, jsou rozdíly vyvolané subjektivní lidskou činností, nikoliv rozdíly vzniklé z objektivních příčin, např. na základě přírodních podmínek.*“ Podle Kutscherauera a kolektivu (2010) „*disparita je rozdílnost, resp. nerovnost znaků, jevů či procesů, jejichž identifikace a srovnávání má nějaký racionální smysl (poznávací, psychologický, sociální, ekonomický, politický apod.). Regionální disparita je rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této územní struktury.*“

V rámci této studie využijeme pro definování regionálních rozdílů jednoznačný kvantitativní přístup, který nelze zpochybnit. Regionální rozdíl a jeho vývoj je měřen pomocí statistických charakteristik jako vzdálenost mezi regiony v abstraktním metrickém prostoru. Tento prostor může být popisován buď jedním vybraným deskriptorem, nebo jejich množinou, a to jak staticky, tak i dynamicky (Hančlová, Tvrdý 2002). Tato definice při vhodně zvoleném deskriptoru jednoznačně měří, jak je území polarizováno. Z hlediska prostorové validity i reliability³⁵ deskriptoru na úrovni obcí je míra nezaměstnanosti jednou z nejlepších charakteristik pro identifikaci disparit a měření socioekonomické polarizace území. Váže se na trvale žijící obyvatelstvo v daném území a ukazuje sociální i ekonomický potenciál území.

Míra nezaměstnanosti je podíl nezaměstnaných ke všem osobám schopným pracovat (tedy zaměstnaným i nezaměstnaným). Od roku 2014 je míra nezaměstnanosti nahrazena podílem nezaměstnaných, který ve jmenovateli využívá počet osob v produktivním věku 15 až 64 let. Aby byly odstraněny sezónní vlivy, jsou použity roční průměry. Takto spočítaná míra nezaměstnanosti, resp. podíl nezaměstnaných, vykazuje vysokou reliabilitu a je vhodným indikátorem vývoje území. Patří mezi klíčové indikátory při vymezování hospodářsky slabších regionů a rovněž ovlivňuje koupěschopnost poptávky v území, která je v přímém vztahu k možnosti podnikání v oblasti služeb pro místní obyvatelstvo. V sociální oblasti je nezaměstnanost spojena s negativními jevy, jako je ztráta sociálního statusu, změna sociální role nezaměstnaného, snížení jeho životní úrovně či sociálně patologickými jevy.

³⁵ Pro lepší prostorovou reliabilitu, tzn. stabilitu ukazatele v čase, je použit roční průměr míry nezaměstnanosti.

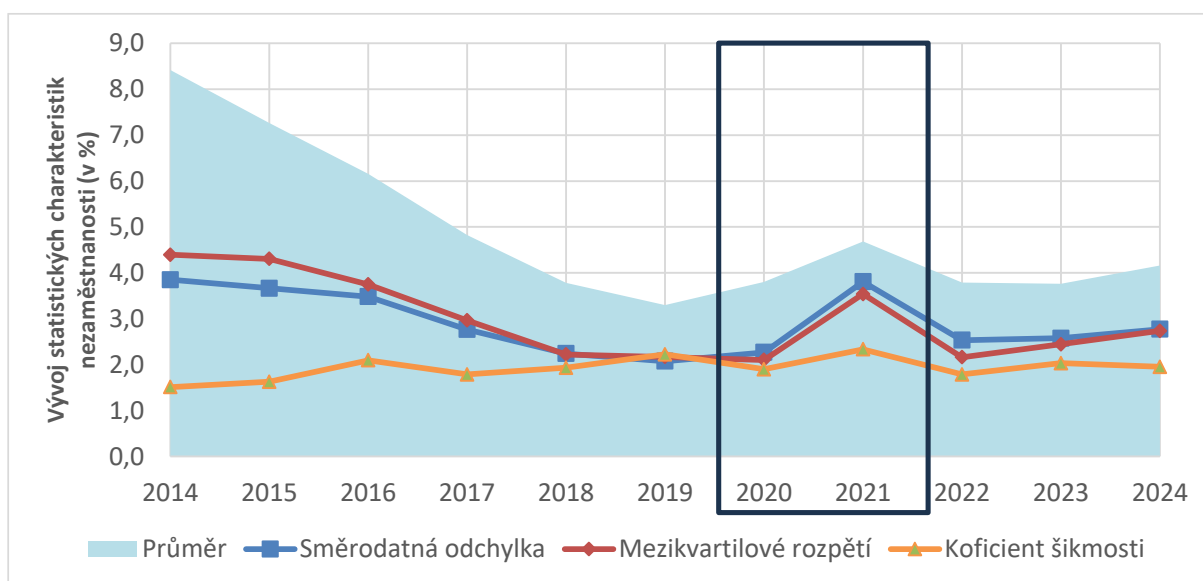
Obrázek 1.38: Regionální rozdíly v MSK měřeno mírou nezaměstnanosti v letech 1995 až 2011

Zdroj: MPSV, zpracování PROCES, 2011.

Na území Moravskoslezského kraje docházelo od roku 1995 do roku 2011 k růstu regionálních rozdílů měřených mezikvartilovým rozpětím, které jsou spojeny i s průběhem jednotlivých ekonomických recesí. První výrazný nárůst byl identifikován po roce 1996 do roku 1999, kdy v rámci ČR probíhala první výrazná ekonomická recese. Po roce 2001 docházelo k určitému poklesu těchto rozdílů, nicméně v roce 2008 regionální rozdíly opětovně narůstaly v souvislosti s další recesí, která výrazně postihla Moravskoslezský kraj, a to především z důvodu jednostranné orientace na automobilový průmysl a navazující výroby. Koeficient šikmosti ukazuje na začátku recese vždy nárůst, což znamená, že na ekonomicky nejslabší obce dopadne recese nejdříve.

Obrázek 1.39: Regionální rozdíly v MSK měřeno podílem nezaměstnanosti v letech 2014 až 2024

Zdroj: MPSV, zpracování PROCES, 2024.

Od roku 2014 do roku 2019 došlo ke snížení nezaměstnanosti na minimální průměrnou hodnotu 3,3 %, což ovlivnilo i snížení regionálních rozdílů měřených mezikvartilovým rozpětím. Po vypuknutí pandemie covid-19 a následné energetické krizi došlo ke krátkodobému nárůstu ekonomických rozdílů a pak k jejich poklesu. Od roku 2022 jsou regionální rozdíly stabilní s mírně rostoucí tendencí.

Tabulka 1.14: Popisná statistika podílu nezaměstnanosti v období 2015 až 2024

Rok	Průměr			Medián			Směrodatná odchylka			Mezikvartilové rozpětí		
	kraj	aglom.	mimo	kraj	aglom.	mimo	kraj	aglom.	mimo	kraj	aglom.	mimo
2015	7,3	5,5	9,7	6,0	5,0	9,2	3,7	1,8	4,1	4,3	1,6	4,8
2020	3,8	3,0	4,9	3,1	2,7	4,3	2,3	1,4	2,7	2,1	1,3	3,7
2024	4,2	3,0	5,8	3,3	2,7	5,1	2,8	1,5	3,2	2,7	1,4	3,7

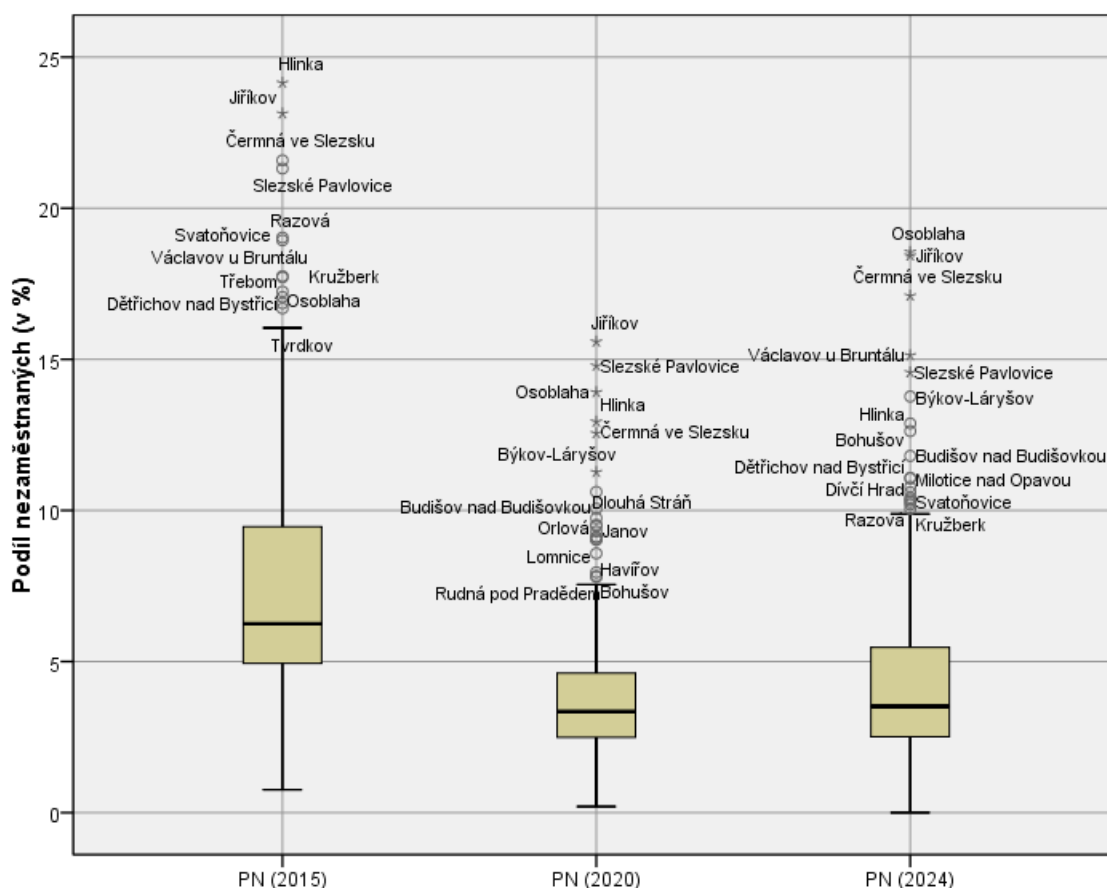
Zdroj: MPSV, zpracování PROCES 2024.

Pozn.: kraj – hodnoty pro všechny obce v Moravskoslezském kraji; aglom. – hodnoty pro obce v aglomeraci; mimo – hodnoty pro obce mimo aglomeraci.

Dříve popsáný vývoj z hlediska nezaměstnanosti potvrzuje i tabulka 1.14. Vývoj statistických charakteristik míry nezaměstnanosti (průměr, medián, směrodatná odchylka a mezikvartilové rozpětí) v letech 2015–2024 je zde zobrazen pro celý Moravskoslezský kraj a zvlášť pro obce ležící v aglomeraci i mimo ni. Postup, jakým byla aglomerace v Moravskoslezském kraji vymezena, je uveden v následující kapitole. Údaje týkající se obcí v aglomeraci jsou na tomto místě uvedeny proto, že ilustrují v posledním období opětovný mírný nárůst regionálních rozdílů v Moravskoslezském kraji. Rozdíly stále přetrvávají (měřeno průměrem a mediánem) mezi obcemi v aglomeraci a mimo ni. Z hlediska homogenity jsou obce ležící mimo aglomeraci výrazněji diferenciovány (měřeno směrodatnou odchylkou) než obce uvnitř aglomerace.

Nezaměstnanost nejsilněji zasahuje obce v Osoblažském výběžku, na Bruntálsku, na Vítkovsku a rovněž Karvinou, Havířov a jejich okolí (viz obrázek 1.40 s extrémními a odlehlými hodnotami).

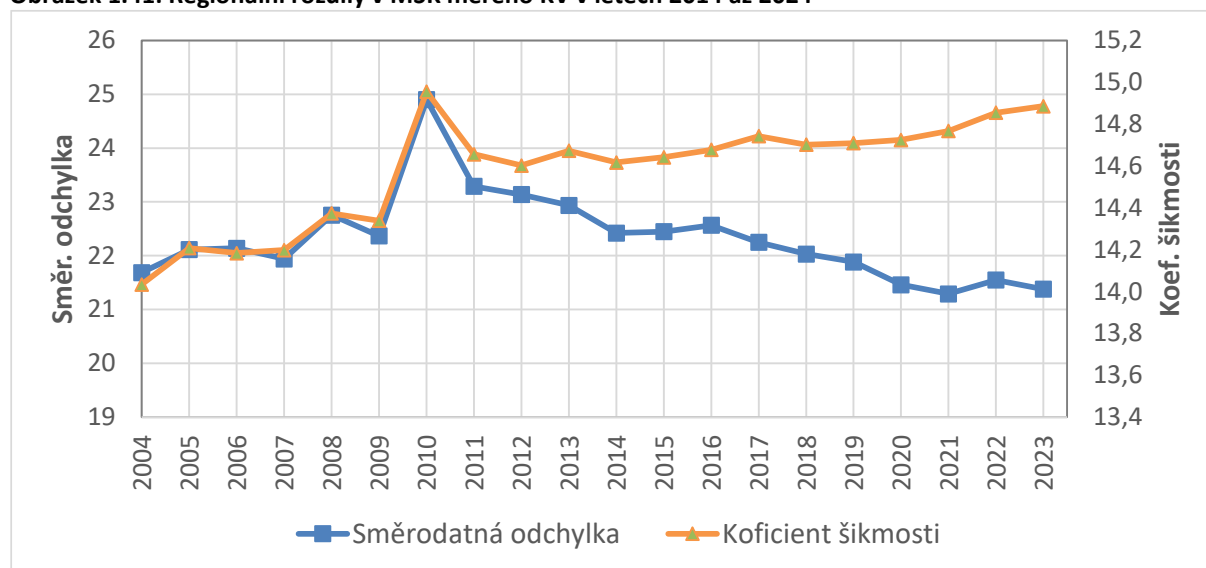
Obrázek 1.40: Rozložení obcí MSK dle průměrného podílu nezaměstnaných v letech 2015, 2020, 2024

Zdroj: MPSV, zpracování PROCES, 2024.

Dalším vhodným agregátním indikátorem, kterým lze zhodnotit vývoj regionálních rozdílů, je komplexní velikost sídel. Tento indikátor měří význam obce v sídelním systému v ČR (způsob výpočtu viz kap. 1.13). Do roku 2010 dochází k růstu regionálních rozdílů, měřeno jak směrodatnou odchylkou, tak i robustnějším mezikvartilovým rozpětím. V následujícím období 2010 až 2023 dochází k jejich poklesu pod úroveň roku 2004, přičemž se snižuje i průměrná hodnota KV, což znamená, že u většiny obcí dochází ke snižování jejich významu v sídelní hierarchii ČR. Na druhou stranu od roku 2011 koeficient šikmosti ukazuje na rostoucí asymetrii, což naznačuje, že některé obce si svůj význam udržely, resp. nedošlo u nich k výraznějšímu snížení KV tak jako u ostatních obcí. Největší pokles KV je u obcí ležících v blízkosti oblastí zaměřených na důlní činnost: Karviná, Orlová, Stonava, Staříč, což souvisí s ukončováním těžby.

Obrázek 1.41: Regionální rozdíly v MSK měřeno KV v letech 2014 až 2024

Zdroj: ČSÚ, MF, zpracování PROCES, 2024.

Prostorová metrika – Index nesourodosti

Index nesourodosti³⁶ měří nesourodost dvou populací v jednom území, například obcí v rámci SO ORP. Na základě velikosti indexu je možné určit, kolik procent jedné skupiny populace musí změnit své bydliště (přestěhovat se do jiné oblasti), aby bylo zajištěno rovnoměrné zastoupení všech populací ve zkoumaném území. Hodnoty indexu se pohybují v intervalu $<0;1>$, kdy výsledek vynásobený 100 udává procentuální podíl analyzované populace, která by měla být přemístěna. Index nesourodosti byl vypočten podle následujícího vzorce:

$$\Delta = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \left| \frac{U_i}{U} - \frac{P_i}{P} \right|$$

Formule předpokládá, že hodnota U reprezentuje sledovaný ukazatel (počet dětí, počet seniorů, počet nezaměstnaných) a hodnota P reprezentuje velikost populace. Hodnoty U a P bez indexu jsou celkové hodnoty pro zájmovou oblast a hodnoty U_i a P_i reprezentují příslušné hodnoty v jednotlivých N částech zájmové oblasti (zde v obcích).

Index nesourodosti byl vypočítán pro **podíl nezaměstnaných**, **podíl dětí (0–14 let)** a **podíl seniorů (65+)** pro jednotlivé správní obvody obcí s rozšířenou působností (SO ORP) v Moravskoslezském kraji. **Index nesourodosti** odráží rozdíly mezi jednotlivými SO ORP v rámci kraje a ukazuje na prostorovou diferenciaci těchto ukazatelů. Rovněž je vypočítán index za celý kraj. Na území Moravskoslezského kraje je nejvyšší nesourodost v podílu nezaměstnanosti (17,5 %). Nejvyšší odchylky mezi obcemi jsou v SO ORP Hlučín (16,3 %), Frýdek-Místek (14,8 %), Vítkov (13,3 %) a Opava (12,8 %), tzn. v těchto SO ORP se vyskytují obce s vysokým i nízkým podílem nezaměstnanosti. Dle věkové struktury populace je nesourodost výrazně nižší, nejvyšší nesourodosti jsou v obou případech v SO ORP Vítkov.

³⁶ IVAN, I.; HORÁK, J. Využití prostorových metrik pro studium procesu deindustrializace na příkladě Ostravy. In: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. p. 674–681. ISBN 978-80-7368-903-2. https://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Geografie_mesta/Vyuziti_prostorovych_metrik.pdf

Tabulka 1.15: Index nesourodosti pro SO ORP a MSK

KOD_ORP	Území/SO ORP	Počet obcí	Nezaměstnaní*	Děti**	Senioři**
8101	Bílovec	12	8,5%	3,3%	4,3%
8102	Bohumín	3	8,3%	2,6%	2,0%
8103	Bruntál	31	9,2%	4,7%	4,5%
8104	Český Těšín	2	2,0%	1,6%	1,0%
8105	Frenštát pod Radhoštěm	6	6,7%	4,7%	3,2%
8106	Frýdek-Místek	37	14,8%	4,5%	3,1%
8107	Frýdlant nad Ostravicí	11	4,6%	2,9%	3,8%
8108	Havířov	5	5,8%	2,5%	2,1%
8109	Hlučín	15	16,3%	4,2%	4,1%
8110	Jablunkov	12	4,7%	3,6%	4,4%
8111	Karviná	4	7,3%	1,3%	2,6%
8112	Kopřivnice	10	10,1%	2,5%	2,9%
8113	Kravaře	9	8,3%	1,6%	1,8%
8114	Krnov	25	6,9%	3,1%	3,9%
8115	Nový Jičín	16	8,1%	3,3%	3,4%
8116	Odry	10	7,3%	2,1%	2,3%
8117	Opava	41	12,8%	4,1%	3,3%
8118	Orlová	3	6,7%	2,8%	0,3%
8119	Ostrava	13	4,6%	1,2%	0,7%
8120	Rýmařov	11	7,2%	4,1%	3,8%
8121	Třinec	12	8,8%	3,5%	2,5%
8122	Vítkov	12	13,3%	5,1%	5,1%
	Moravskoslezský kraj	300	17,5%	3,7%	3,1%

Zdroj dat: * ÚP 2024, ** ČSÚ, SLDB 2021, výpočet PROCES, 2024.

Prostorová diferenciace – Moranův index

Hodnota Moranova indexu³⁷ identifikuje nejvyšší prostorovou autokorelaci u **nezaměstnanosti** (0,562), což značí velmi výrazné prostorové shlukování podobných hodnot. **Podíl dětí** (0,211) a **podíl seniorů** (0,278) vykazují mírnější prostorové vzorce, přičemž seniorní populace má o něco silnější prostorovou autokorelaci než podíl dětí, který je rozprostřen rovnoměrněji, což může odrážet rozdílné demografické vzorce (např. vyšší migrace mladších rodin vs. stabilita starší populace). Všechny vypočtené hodnoty Moranova indexu reprezentují významné prostorové vzorce, což je potvrzeno statistickým testem na hladině významnosti 0,001 (viz P-hodnota v tabulce níže).

Tabulka 1.16: Moranův index pro MSK

Ukazatel	Moranův index	Z-skóre	P-hodnota	Interpretace
Nezaměstnanost	0,562	19,75	0,000	Silná kladná prostorová autokorelace: Obce s vysokou nezaměstnaností tvoří shluky, stejně tak obce s nízkou nezaměstnaností.
Podíl dětí	0,211	7,45	0,000	Slabší kladná prostorová autokorelace: Obce s vysokým či nízkým podílem dětí jsou prostorově seskupené, ale vzorec není tak výrazný.
Podíl seniorů	0,278	9,77	0,000	Slabší až střední kladná prostorová autokorelace: Obce s vysokým či nízkým podílem seniorů tvoří prostorové shluky.

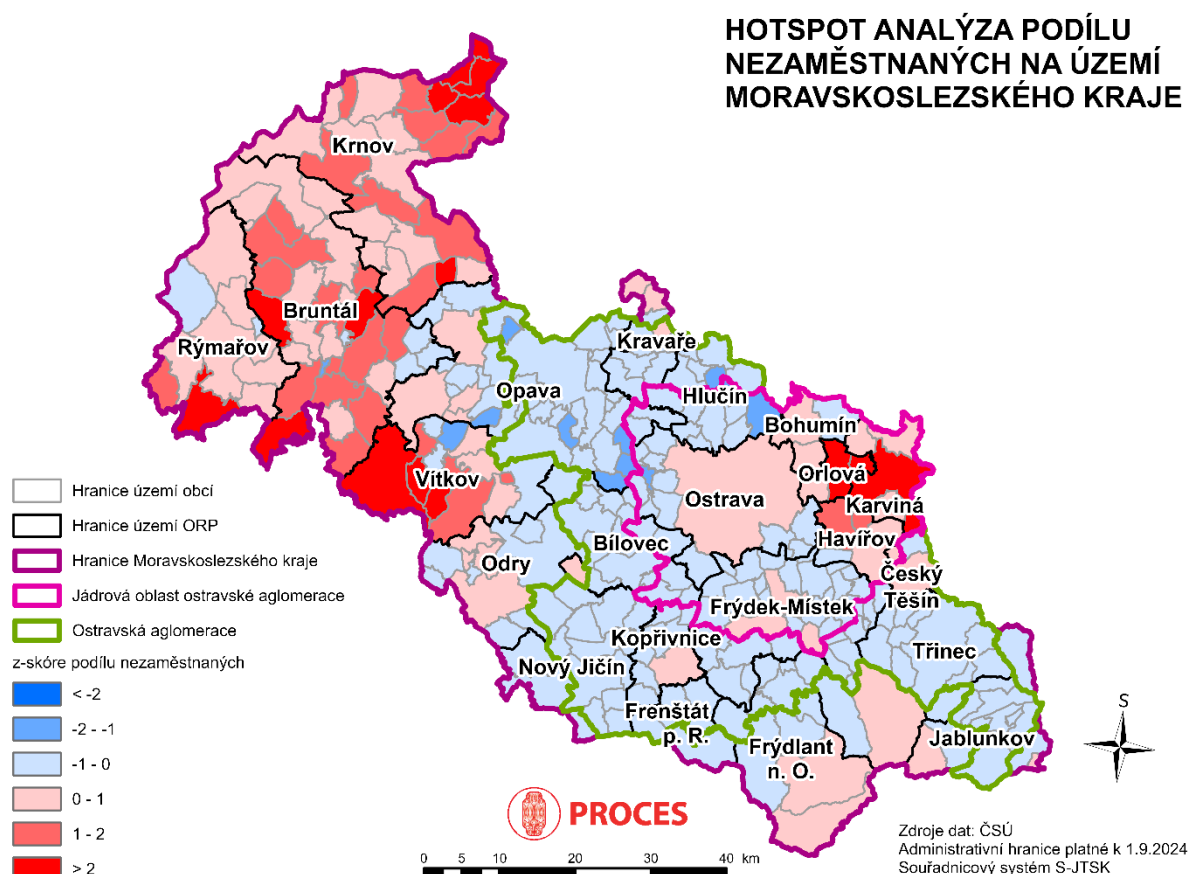
Zdroj dat: * ÚP 2024, ** ČSÚ, SLDB 2021, výpočet PROCES, 2024.

³⁷ Parametry výpočtu: Inverse distance: Vliv klesá s rostoucí vzdáleností mezi prostorovými jednotkami. Distance method: Euklidovská vzdálenost. Standardizace: Normalizace podle řádku („Row standardization“), aby byly váhy konzistentní.

Prostorová diferenciacie – Hot Spot analýzy

Hot Spot analýza na mapě zobrazuje prostorové rozložení z-skóre podílu nezaměstnaných na celkové populaci obcí v Moravskoslezském kraji. Je použita metoda **Getis-Ord Gi***, která identifikuje oblasti s vysokými (hot spots – červené oblasti) nebo nízkými (cold spots – modré oblasti) hodnotami nezaměstnanosti.

Obrázek 1.42: Hot Spot analýza podílu nezaměstnaných (2024)

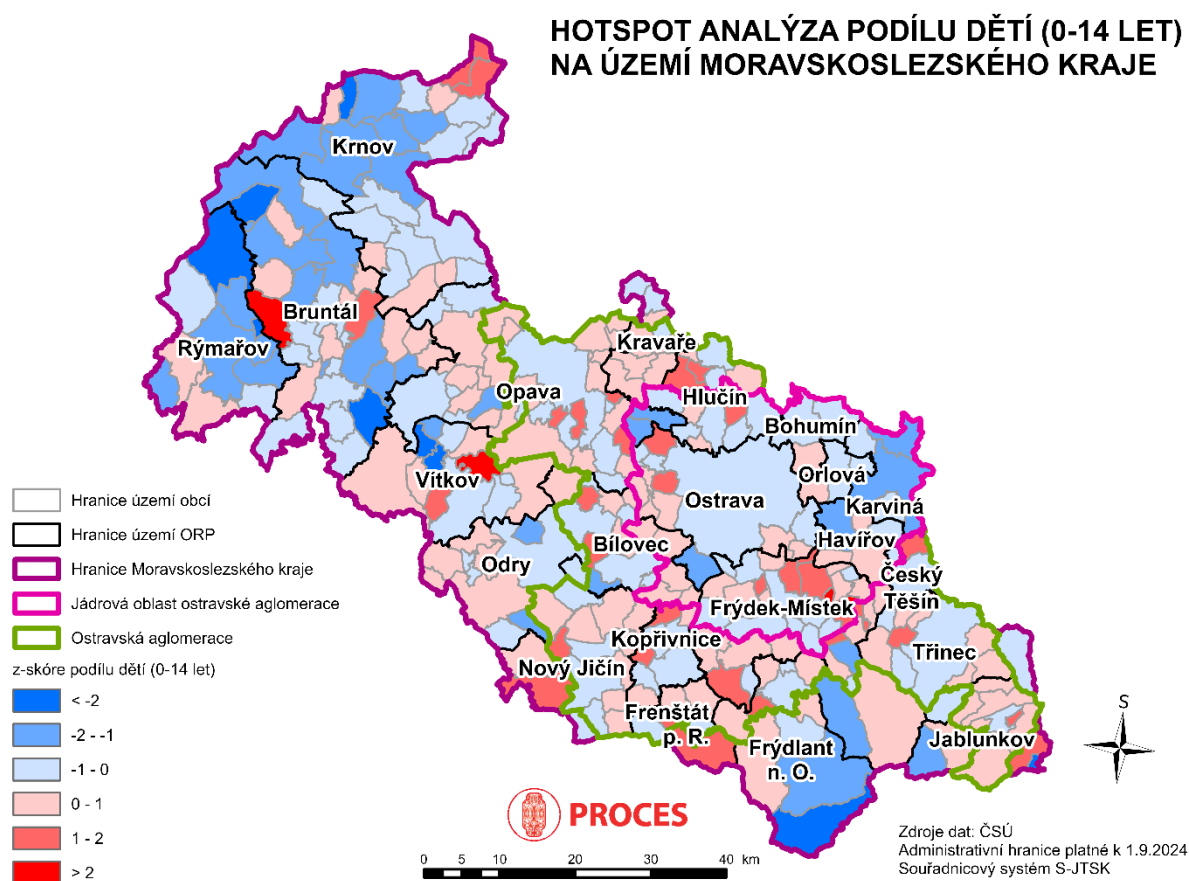
Zdroj: PROCES, 2024.

Oblasti s vysokou nezaměstnaností (červené oblasti – Hot spots) jsou:

- **Karvinsko (Karviná, Orlová)** vykazuje nejvyšší koncentraci vysoké nezaměstnanosti, což je spojeno s restrukturalizací a jejími dopady na zaměstnanost.
- **Vítkovsko (v okolí Vítkova)** je periferní oblast s podobně vysokou nezaměstnaností způsobenou horší dostupností pracovních míst; prostorovou bariérou je hranice vojenského prostoru Libavá v sousedním Olomouckém kraji.
- **Bruntálsko a Krnovsko (okolí Bruntálu)** jsou další periferní oblasti vysoké nezaměstnanosti s nízkou dostupností pracovních příležitostí.

Oblasti s nízkou nezaměstnaností (modré oblasti – Cold spots) leží v aglomeraci, jsou zde přítomny průmyslové podniky (např. průmyslová zóna Mošnov, Nošovice, Třinecké železárny, Tatra) a je zde dobrá dopravní dostupnost do jádra aglomerace.

Obrázek 1.43: Hot Spot analýza podílu dětí ve věku 0 až 14 let (2021)

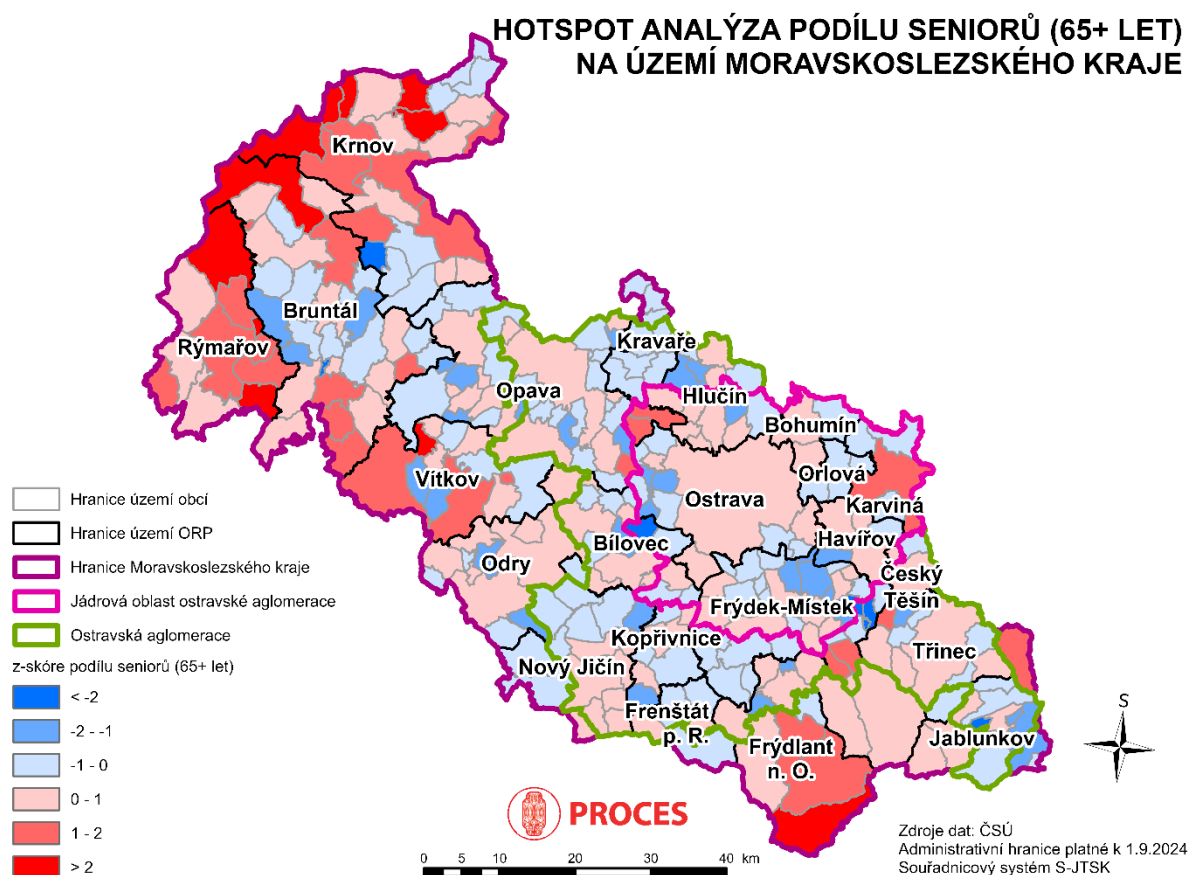
Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021, zpracování PROCES, 2024.

Oblasti s vyšším podílem dětí (červené oblasti) jsou v oblastech suburbií, což je způsobeno převahou mladších rodin (např. v SO ORP Frýdek-Místek, Bílovec) dále také vyšší porodností zejména v oblastech s vyšším podílem věřících (SO ORP Kravaře, Hlučín) nebo oblastech venkovského charakteru, kde se častěji vyskytují rodiny s více dětmi (např. Jablunkovsko nebo Osoblažsko). V minulých obdobích (např. v roce 1995) byl největší podíl obyvatel mladších 14 let evidován na Bruntálsku a Rýmařovsku, ale postupem let se odsud mladí lidé vystěhovali. Z důvodu dlouhodobého odchodu mladých z těchto oblastí se zde přestávají rodit děti.

Oblasti s vyšším podílem seniorů (červené oblasti viz obrázek 1.44):

- **Krnovsko, Bruntálsko, Rýmařovsko, Vítkovsko:** Tyto oblasti vykazují nejvyšší podíl seniorů na celkové populaci. Jedná se o horské venkovské oblasti a vnitřní periferie s převažující starší populací a intenzivním odchodem mladých lidí.
- **Frýdlantsko:** Vyšší podíl seniorů může být spojen se stabilní populací starší generace v blízkosti přírodních a rekreačních oblastí (zejména v chatových oblastech, které byly využívány jako druhé bydlení). Na druhou stranu obce Bílá a Staré Hamry jsou vzdálené od potřebné infrastruktury, takže to může být jako v předchozím případě způsobeno odchodem mladších lidí z důvodu odlehlosti území.

Obrázek 1.44: Hot Spot analýza podílu seniorů ve věku 65 a více let (2021)

Zdroj: PROCES, 2024.

Oblasti s nižším podílem seniorů (modré oblasti), jedná se zejména o suburbální zóny spojené s vyšší koncentrací mladých obyvatel a rodin v aglomeraci, které jsou dobře napojeny na Ostravu, případně jde o periferní části kraje, kde je nižší věk dožití v souvislosti s hůře dostupnou zdravotní péčí a rizikovějším životním stylem obyvatel včetně stravovacích návyků (často je v těchto oblastech vyšší výskyt nádorových onemocnění střev).

Možné příčiny prostorových vzorců

- **Demografické změny:** Stárnutí populace a vyšší vystěhování mladých obyvatel vedou k vyššímu podílu seniorů v periferních oblastech.
- **Ekonomické faktory:** Silná regionální nerovnost u nezaměstnanosti – průmyslové oblasti prosperují, zatímco dříve jednostranně zaměřené těžební oblasti mají problémy.
- **Socioekonomické podmínky:** Podíl dětí je koncentrován zejména v suburbánních oblastech s vyšší kvalitou životního prostředí a s dostupnými službami buď přímo na území obce, nebo v blízkém větším městě.

1.6.3 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

Regionální rozdíly měřené nezaměstnaností v Moravskoslezském kraji se vyvíjely v závislosti na ekonomických podmínkách, přičemž významný vliv měl dopad recese, zejména na jednostranně orientované oblasti s jedním silným zaměstnavatelem a na periferní oblasti. Výrazný nárůst rozdílů byl pozorován v obdobích ekonomických recesí, zejména v letech 1996–1999 a 2008–2010, zatímco období mezi lety 2014–2019 se vyznačovalo snížením rozdílů. Po pandemii covid-19 a energetické krizi došlo ke krátkodobému nárůstu rozdílů, po němž přišla stabilizace s mírným růstovým trendem od roku 2022. Určitou homogenizaci území kraje v nezaměstnanosti lze spatřovat především v tom, že periferní oblasti s vyšší nezaměstnaností jsou dlouhodobě migračně ztrátové a z toho důvodu nakonec klesá i nezaměstnanost.

Mezi obcemi v aglomeraci a mimo ni přetrvávají rozdíly, přičemž obce mimo aglomeraci vykazují vyšší diferenciaci. Komplexní velikost sídel ukazuje, že do roku 2010 rostly regionální rozdíly, zatímco mezi lety 2010–2023 docházelo k jejich poklesu, což naznačuje snižování významu většiny obcí v sídelní hierarchii ČR. Koeficient šikmosti však od roku 2011 ukazuje, že v rámci kraje dochází k výraznému asymetrickému vývoji, což naznačuje, že u některých obcí nedocházelo k tak výraznému poklesu významu jako u jiných. Celkově vývoj regionálních rozdílů poukazuje na složitou dynamiku ekonomických a sociálních procesů v Moravskoslezském kraji.

Na základě analýzy Hot Spot lze v Moravskoslezském kraji identifikovat vnitřní periferii, zejména Vítkovsko, Rýmařovsko, Bruntálsko, Krnovsko a především Osoblažsko. Oblast Bruntálska patřila kdysi k oblastem s výrazně vyšší porodností, z toho důvodu byl podíl dětské složky výrazně nadprůměrný. Z důvodu silného odlivu obyvatelstva, především mladších věkových kategorií, tato oblast tuto svoji specifickou ztrácí a přispívá k homogenizaci. Lze hovořit o dekoncentračních tendencích systému osídlení, nicméně koncentrace obyvatel, tzn. funkce bydlení (Ouředníček, Temelová, Pospíšilová, 2011) je nahrazena koncentrací ekonomických funkcí.

Ani za období socialismu nebylo možné dosáhnout rovnoměrného rozmístění obyvatelstva. V 70. a 80. letech 20. století byl systém osídlení v ČR ovlivňován pomocí střediskové soustavy sídel a populačně posilovala především okresní města. Ani kohezní politika Evropské unie výrazně nepřispívá k větší homogenizaci území a odstraňování vnitřních periferií.

Na druhou stranu je nutné podotknout, že regionální rozdíly a rozmanitost jsou přirozené a umožňují specializaci jednotlivých oblastí. V rámci globalizace, kdy dochází ke stírání vnějších rozdílů a prohlubování vnitřních, by specializace území měla být zachována. Výzvou je, aby výše uvedená asymetrie komplexní velikosti nezpůsobila socioekonomickou degradaci oblastí mimo aglomeraci. Pro zachování funkčnosti tohoto území je nutné udržet střediska osídlení v této oblasti. V rámci prostorového plánování je možné vymezit oblast mimo aglomeraci jako ekonomicky slabou, nicméně v rámci územně plánovacích činností nelze přímo iniciovat její rozvoj. Ani prostřednictvím strategického plánování a získávání projektů z Evropské unie nelze předpokládat v nejbližší době změnu ekonomického vývoje v periferních oblastech. Lze použít pouze nástroje pro stabilizaci funkce

dané oblasti. Bližší rozvedení problematiky periferních oblastí a nástrojů na jejich řešení je uvedeno na závěr kapitoly 1.8.

1.7 Nové vymezení sídelní a průmyslové aglomerace

Aglomeraci není možné chápat jen jako prostý součet obcí v okolí většího města, kde každá má svůj počet obyvatel a další charakteristiky, ale jako novou formu sídelní jednotky svého druhu. Dle Kuty (2001) aglomerace s mimořádně silnou koncentrací obyvatel a základních fondů všeho druhu s intenzivními vnitřními vazbami a v mnoha směrech společným chováním představuje samostatnou sídelní jednotku svého druhu (Kuta, 2001, str. 58). V aglomeraci platí odlišné vztahy než v okolním prostoru. Dochází ke slévání okrajových částí větších měst s okolními obcemi a vytváření nepřetržité zástavby. Rovněž existuje pravidelná dojíždka obyvatel aglomerace do jejího jádra za prací, školou a dalšími službami. Mezi městem a jeho okolím, které nazveme aglomerací, tedy dochází k intenzivním vazbám.

1.7.1 Definice aglomerace

Heřmanová (1996) definuje aglomeraci (z lat. Agglomerare = seskupovat, shlukovat, dávat do klubka) jako seskupení několika vzájemně těsně propojených sídel, územně, ekonomicky a sociálně funkčních, v němž jedno sídlo je dominantní a tvoří centrum. Tímto sídlem bývá větší město, resp. místo s velkým a významným průmyslovým komplexem. Aglomerace vzniká v důsledku aktivity a atraktivity tohoto centra, které ovlivňuje, usměrňuje, případně i deformuje vývoj obcí ve svém sousedství a způsobuje jejich postupné srůstání. To se většinou jeví jako rozšiřování centrálního města do jeho blízkého i vzdálenějšího okolí, a proto se hovoří o „městské aglomeraci“.

„Aglomerace představuje v sídelní geografii seskupení sídel kolem jednoho hlavního sídla. Toto seskupení vzniká z atraktivní síly hlavního sídla, které ovlivňuje vývoj druhých sídel ve svém sousedství a deformuje jejich vývoj. Sídla, která jsou s ním spojená, mají výhody z vybavení komunikací, které existují kolem velkých měst a příznivě ovlivňují rozvoj menších sídel“ (Votrubec, 1980).

Dle doporučení AUÚP je aglomerace definována jako: „urbanizovaná část krajiny tvořená jádrovým městem a zázemím. Zázemí je tvořeno aglomerovanými (propojenými) obcemi s intenzivními obousměrnými vztahy s jádrem.“³⁸

Aglomerace dle Ježka (2004) může být vymezena různými způsoby. V současnosti patří k běžnému vymezení aglomerací následující kritéria:

1. urbanistická kritéria jako např. uzavřenost (kompaktnost) a hustota zástavby (hustota bytů a jejich rozestup);
2. kritéria vztahující se k obyvatelům, jako je počet obyvatel, hustota osídlení, vývoj obyvatelstva;
3. maximální tolerovaná část obyvatelstva zaměstnaného v neměstských oborech, např. ekonomicky aktivního zemědělského obyvatelstva;
4. míra vzájemného propojení např. dojíždka do zaměstnání či za službami, prostorová působnost atp.

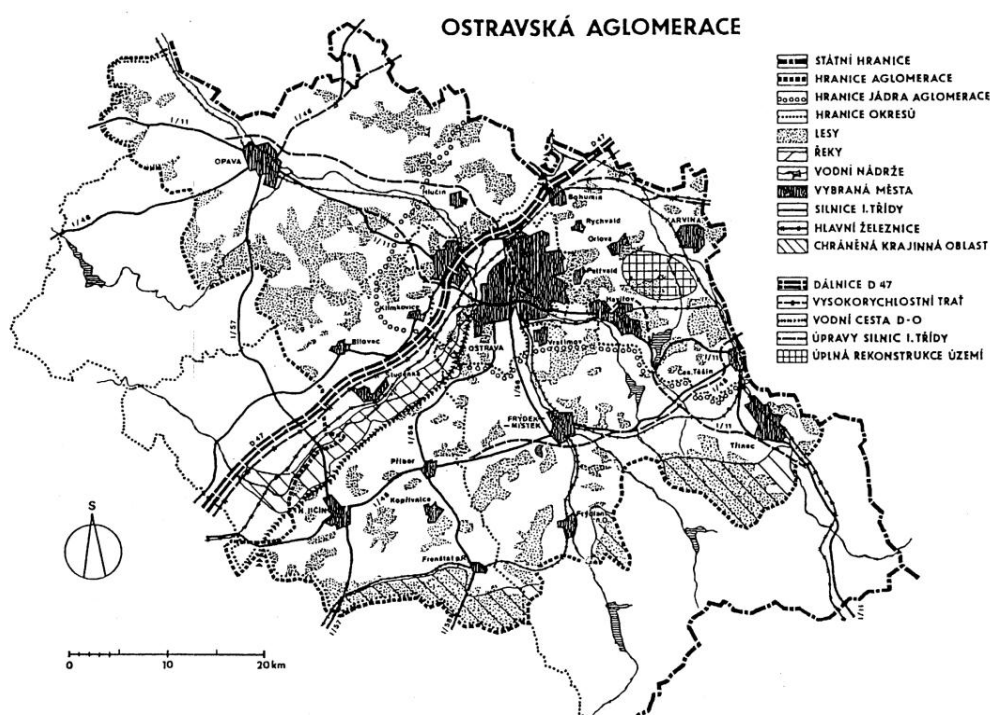
³⁸ UÚR (2024) Slovník územního rozvoje. Verze k 26. 6. 2024. Dostupné z <https://www.uur.cz/media/hq4jrjsj/slovník-ur-20240626.pdf>

V kontextu vymezování aglomerací je třeba zmínit i metropolitní oblasti, které dle doporučené definice AUÚP „představují nejvýznamnější prvky systému osídlení a jádra řádově vyšších regionů. Jsou to geograficky kompaktní hustě zalidněné oblasti skládající se z velkého města či několika měst tvořících jádro a malých měst i obcí tvořících zázemí, které se nachází ve sféře vlivu jádra. Jádro a zázemí jsou navzájem propojeny vzájemnými intenzivními funkčními vztahy, mezi které patří dojíždka za prací, službami či rekreací nebo dodavatelsko-odběratelské vztahy firem. Klíčovým znakem je nejen vysoká míra územní koncentrace obyvatelstva a ekonomických aktivit obecně, ale zejména zastoupení progresivních ekonomických aktivit (Hampl 2005), které lze na sektorové úrovni zjednodušeně ztotožnit s kvartérem a kvintérem.“³⁹.

1.7.2 Vymezení Ostravské aglomerace

Ostravská aglomerace byla po roce 1991 vymezena nařízením vlády ze dne 17. srpna 1994 způsobem uvedeným níže.⁴⁰ Pro vymezení aglomerace v roce 1994 sloužila jednak urbanistická kritéria a kritéria vztahující se k obyvatelům, dále míra vzájemného propojení (jako dojíždka do zaměstnání či za službami, prostorová působnost).

Obrázek 1.45: Vymezení Ostravské aglomerace dle nařízení vlády ze dne 17. srpna 1994

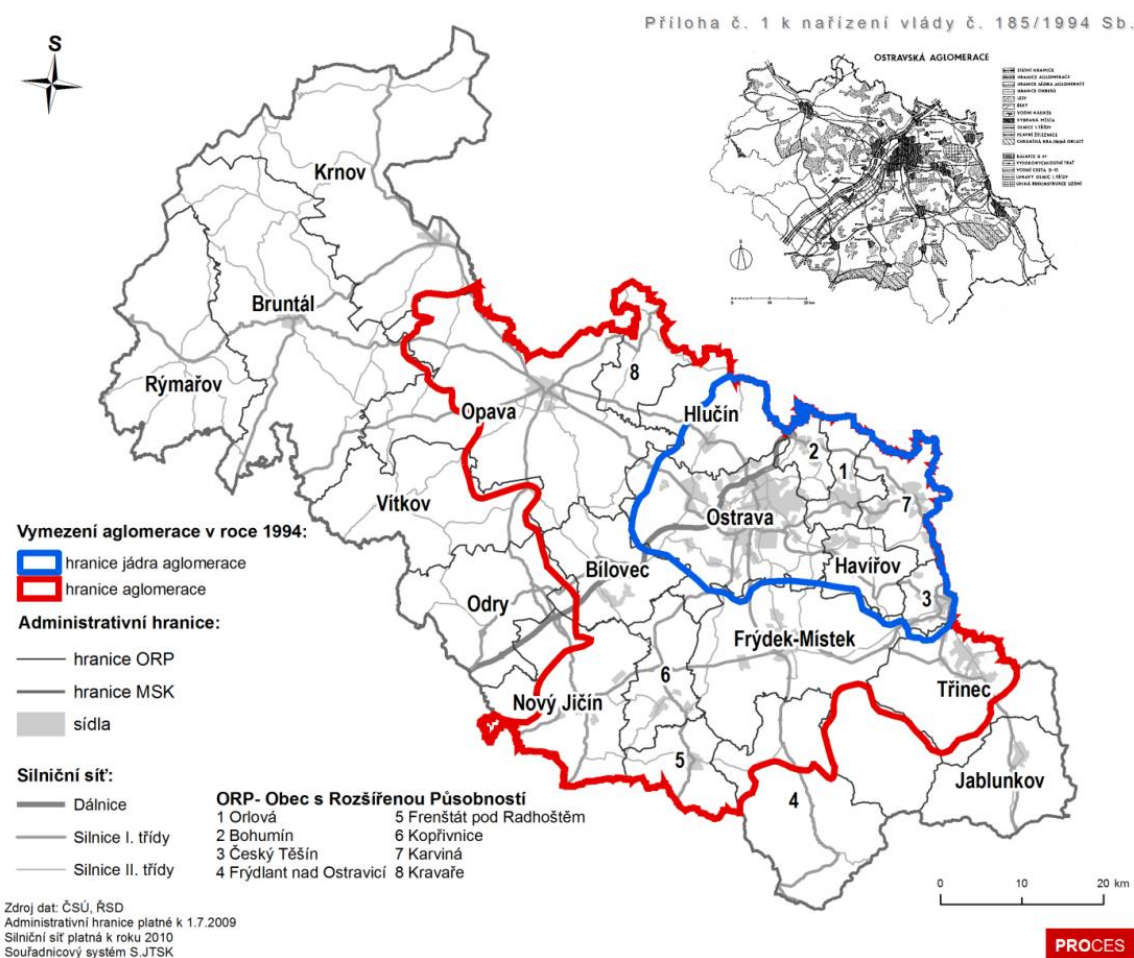
Zdroj: Nařízení vlády č. 185/1994, příloha č. 1.

Na níže uvedené mapě je znázorněno vymezení hranice jádra aglomerace (znázorněna modrou barvou) a hranice celé aglomerace (vymezena červenou barvou) z roku 1994.

³⁹ UÚR (2024) Slovník územního rozvoje. Verze k 26. 6. 2024. Dostupné z <https://www.uur.cz/media/hq4jrjs/slovník-ur-20240626.pdf>

⁴⁰ Tímto nařízením se vyhláší závazná část územního plánu velkého územního celku Ostravské aglomerace. Vláda podle zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění zákona č. 262/1992 Sb., nařizuje: Závazná část územního plánu velkého územního celku Ostravské aglomerace, vymezeného v příloze č. 1 tohoto nařízení, je uvedena v příloze č. 2 tohoto nařízení.

Obrázek 1.46: Vymezení Ostravské aglomerace v roce 1994

Zdroj: ČSÚ, Nařízení vlády č. 185/1994, příloha č. 1.

Pro potřeby „Studie sídelní struktury Moravskoslezského kraje“⁴¹ byla roce 2011 vymezena Ostravská aglomerace prostřednictvím vícekritériální analýzy indikátorů s vysokou prostorovou validitou, které co nej přesněji vypovídají o prostorové struktuře sídel a popisují základní funkční systém struktury aglomerace. Konkrétně se jedná o následující oblasti se zvolenými indikátory:

- územně technická struktura (údaje o rozložení bytového fondu přesně lokalizovaného v území, údaje o počtu dokončených bytů od roku 2001 do roku 2010 na úrovni obcí),
- ekonomická funkce území (počet obsazených pracovních míst dle jednotlivých obcí v roce 2010),
- sociálně demografická struktura a vazby (rozložení počtu obyvatel, migrační toky do/z Ostravy),
- dopravní struktura a její využívání (intenzita dopravy osobní i nákladní).

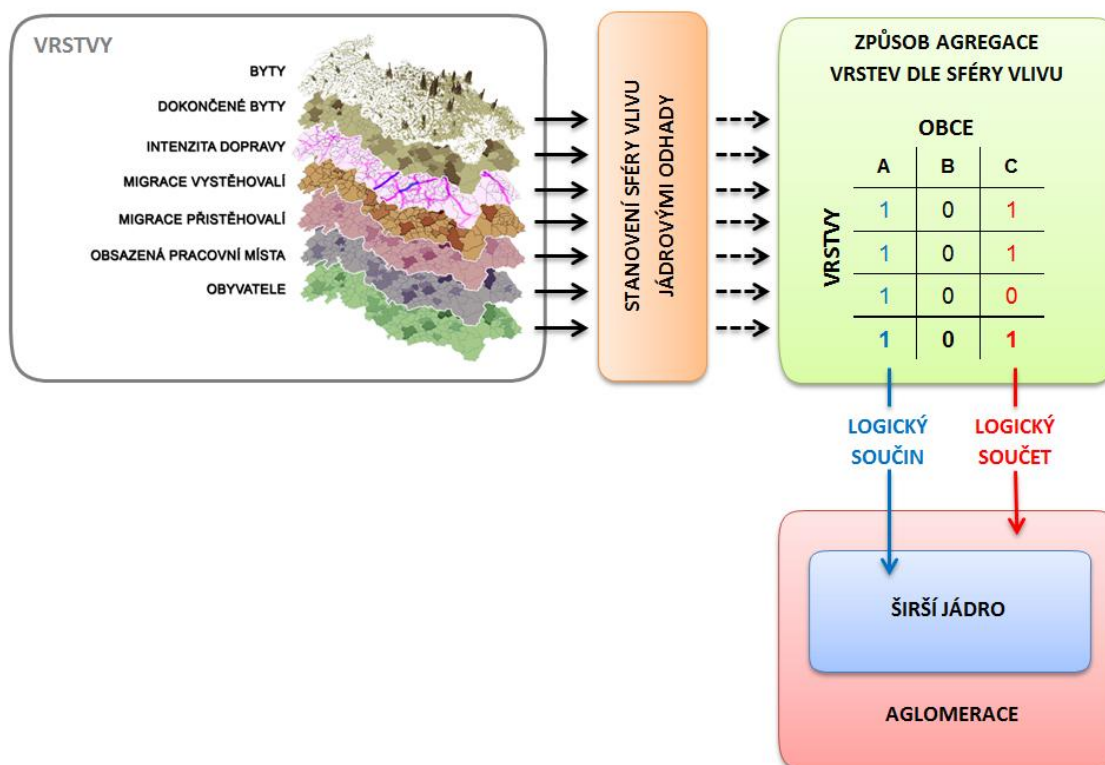
Z hlediska výše uvedeného výčtu je zde oproti dřívějšímu vymezování aglomerace kladen důraz zejména na socioekonomické jevy v území. Jednotlivé indikátory byly analyzovány v časových řezech a lze díky nim pozorovat, kterými směry se aglomerace rozšiřuje.

Na základě empirického zjištění byla každému ukazateli (vrstvě) stanovena hodnota, kterou bylo území Ostravské aglomerace vymezeno. Pro názornější představu o novém postupu vymezení Ostravské

⁴¹ MSK (2011) Studie sídelní struktury Moravskoslezského kraje. Ostrava: PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o.

aglomerace slouží schéma na níže uvedeném obrázku. Užší vymezení aglomerace bylo založeno na podkladu zařazení obcí do aglomerace ve všech ukazatelích (logický součin). Do širšího vymezení aglomerace byly zařazeny ty obce, které do aglomerace alespoň v jednom ukazateli spadaly (logický součet). V případě, že obec ani v jednom ukazateli nebyla identifikována jako součást aglomerace, pak byla tato obec zařazena mimo území Ostravské aglomerace (ve schématu identifikováno s výsledkem způsobu agregace 0).

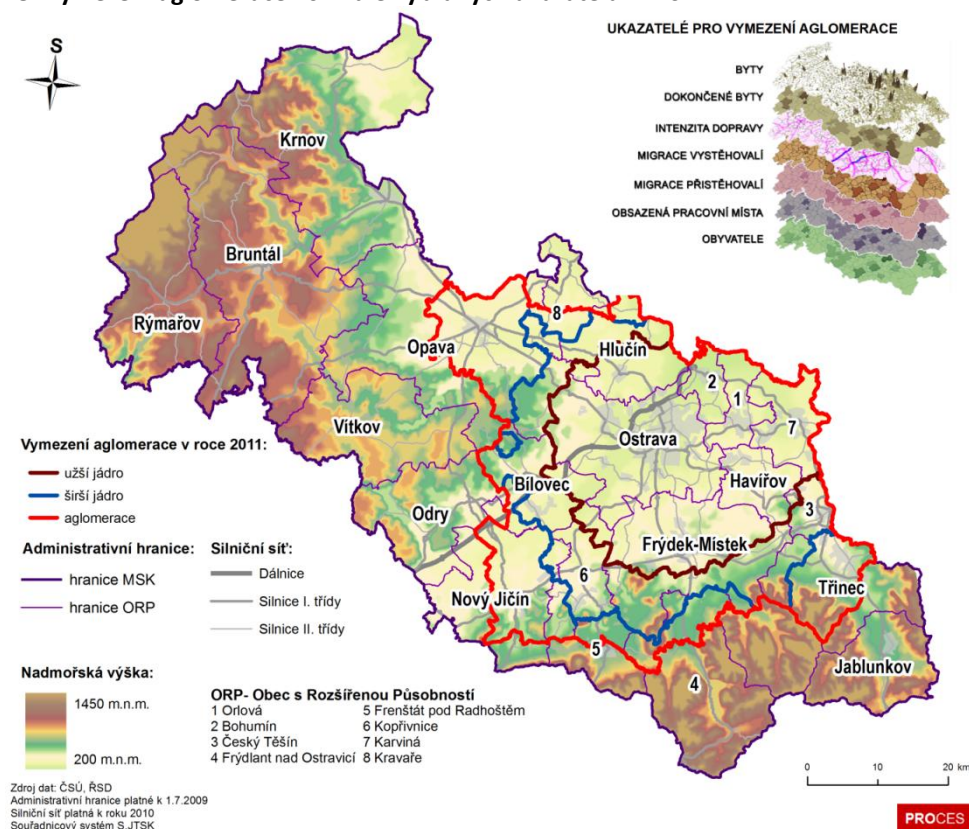
Obrázek 1.47: Schéma postupu vymezení aglomerace v roce 2011

Zdroj: PROCES, 2024.

Území aglomerace bylo rozděleno na širší jádro a užší jádro. Většina ekonomických aktivit se odehrává v užším jádru, které je bráno jako území s nejvyšší koncentrací sledovaných jevů. Je vymezeno obcemi Ostrava, Havířov, Hlučín, Orlová, Bohumín, Karviná a oproti dřívějšímu vymezení je toto území posíleno o obec Frýdek-Místek. Frýdek-Místek se stal v posledních letech atraktivní pro vystěhovalé z Ostravy, dále zde velmi narostla intenzita dopravy a celkově stoupá zájem o toto území. V širším jádru už vlivy jednotlivých ukazatelů nejsou tak silné jako v užším jádru.

Obrázek 1.48: Vymezení aglomerace 2011 dle vybraných ukazatelů v MSK

Zdroj: PROCES, 2024.

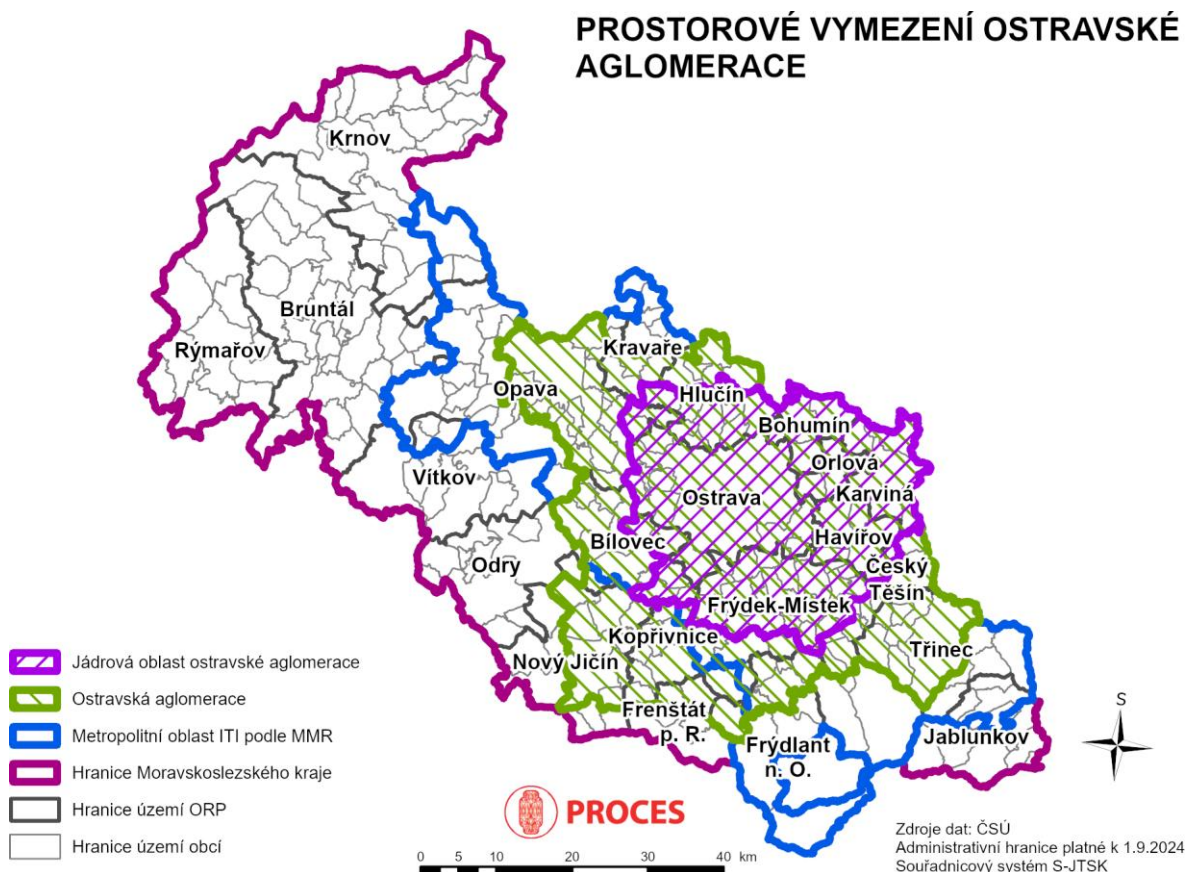
I když SO ORP Opava částečně spadá do aglomerace a obec Opava je druhým nejvýznamnějším sídlem kraje, stále si zachovává vůči Ostravě svou vlastní identitu. Je třeba neopomenout velmi silný vliv SO ORP Nový Jičín. Území Oderska, Vítkovska, Bruntálska, Rýmařovska a Krnovska zůstává územím s významným vlivem pro existenci a život kraje zejména z toho důvodu, že to jsou bezprostředně navazující rekreační oblasti, které je třeba podporovat v dalším rozvoji a podpoře cestovního ruchu.

Pro potřeby „Integrované strategie ITI 2021–2027“ byly Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy v roce 2020 jednotně vymezeny metropolitní oblasti v ČR. Pro vymezení by použity metody vycházející (i) z posouzení intenzity a koncentrace kontaktů v rámci integrovaných systémů středisek vymezených na základě aktuálních dat mobilního operátora (2019); (ii) z posouzení podílu obyvatelstva integrovaného v rámci denních systémů aktivit a průměrného času stráveného v jádrových městech metropolitních oblastí opět na základě dat mobilního operátora (2019); (iii) z posouzení dynamiky rezidenční suburbanizace založené na dlouhodobé statistice realizované bytové výstavby a směrové migrace z jader metropolitních oblastí do suburbánních obcí (2009–2016).⁴² V rámci Ostravské metropolitní oblasti je pro přípravu projektů do programových rámců Integrované územní strategie navázána spolupráce zejména mezi Ostravou a statutárními městy: Havířov, Opava, Frýdek-Místek, Karviná, Třinec a s dalšími obcemi, příp. i dalšími aktéry v území. Vymezené území je velice rozsáhlé a jsou zde zahrnuty horské obce v Beskydech, které mají minimální vazbu s Ostravou (např. obec Bílá

⁴² OUŘEDNÍČEK a kol. (2020). Vymezení území pro Integrované teritoriální investice (ITI) v ČR. Závěrečný dokument. Třetí verze Praha: MMR.

má silnější vazbu pouze v zimním období, kdy je intenzivně využíván lyžařský areál, přičemž do území není zahrnuta sousední obec Staré Hamry, přes kterou vede cesta do této obce). Na výše uvedeném přístupu lze doložit, že jen na základě kvantitativních kritérií aplikovaných z centrální úrovně bez expertního posouzení dochází k nevhodným vymezením nerespektujícím specifika území.

Obrázek 1.49: Vymezení aglomerace 2011 a porovnání s metropolitní oblastí ITI 2021+

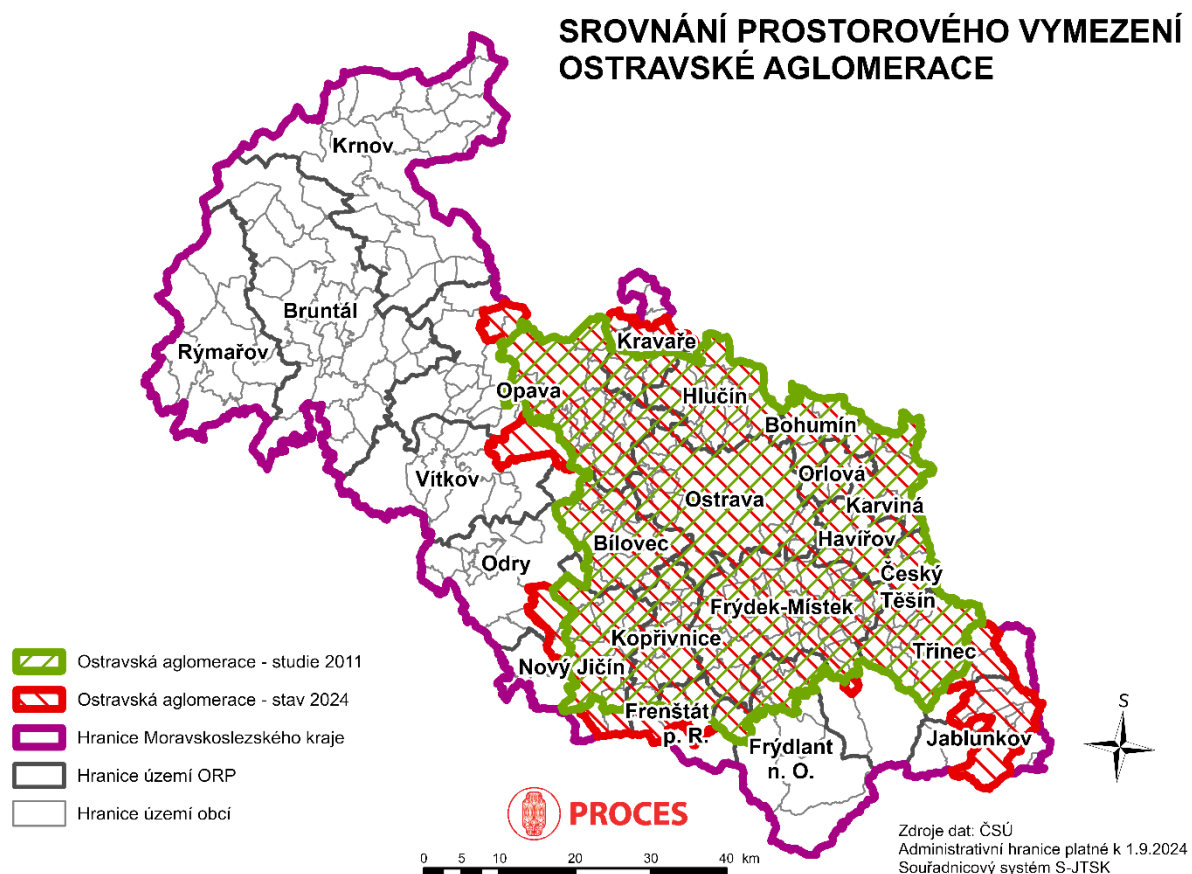
Zdroj: PROCES, 2024.

Aglomerace vymezená v roce 2011 pro potřeby Studie sídelní struktury Moravskoslezského kraje byla efektivně využívána jako podklad v rámci prostorového plánování. V rámci aktualizace v roce 2024 byly dopracovány následující drobné úpravy ve vymezení aglomerace:

- a) Intenzivní růst obchodně průmyslových areálů na severovýchodním okraji Opavy vedl k rozšíření aglomerace o obec Neplachovice, která je územně srostlá s obcí Holasovice. Na tuto část aglomerace navazuje rozvojová osa OS-N1 Opava – Krnov.
- b) Připojení Hradce nad Moravicí, který je vystaven silnějšímu suburbanizačnímu tlaku z Opavy, zejména podnikatelů, a rovněž je územně srostlý s obcí Branka u Opavy. Na katastrech obou územních celků se rozkládají objekty od významného regionálního zaměstnavatele BRANO GROUP, a.s. (správní centrum v Hradci nad Moravicí, výrobní haly v obci Branka u Opavy).
- c) S rozvojem průmyslové zóny v Bolaticích a dojížděky do ní z okolních obcí je aglomerace rozšířena o obce Hněvošice (507105); Chuchelná (507334); Kobeřice (507504); Služovice (510297); Bělá (512974);
- d) Dále byli přidány obce na rozvojové ose OS10, u kterých se zesiluje rezidenční funkce, zejména z důvodu dobrého dopravního napojení na Ostravu prostřednictvím dálnice D1.

- e) Dochází k posilování významu Frenštátu pod Radhoštěm. Především z důvodu lokalizace ekonomických aktivit a provázání s firmami v průmyslové zóně v Kopřivnici bylo do aglomerace přidáno město Frenštát a návazná oblast s vyšší mírou zalidnění. U těchto obcí dochází k posílení jejich rezidenční funkce migrací.
- f) Z důvodu růstu významu Třince a prostorovém navázání měst a obcí v Jablunkovské brázdě byla do aglomerace přidána celá oblast zahrnující rozvojovou osu OS13, která je rozvojovým směrem na Slovensko.

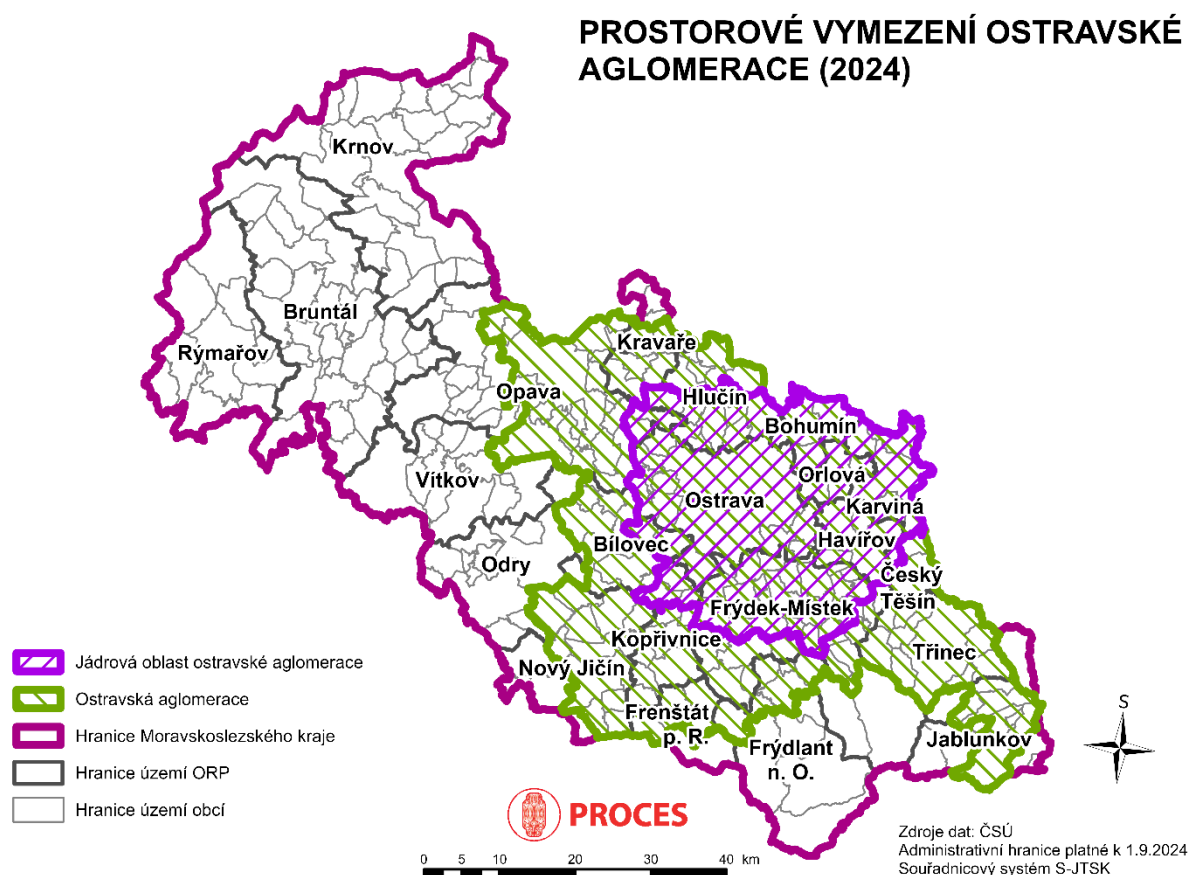
Obrázek 1.50: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace v roce 2024 a porovnání s rokem 2011

Zdroj: PROCES, 2024.

Pro zjednodušení bylo vypuštěno širší jádro a užší jádro bylo mírně upraveno jednak, aby bylo skladebné dle obcí (tj. přidána Skalice jako část města Frýdek-Místek; Lhota a Smolkov jako části obce Háj ve Slezsku). Rovněž, aby byly zohledněny prostorové vazby a z důvodu rozvoje průmyslových zón Mošnov a Nošovice byly přidány obce Mošnov, Nošovice a Vojkovice (z hlediska kompaktnosti území jádra). Z obdobného důvodu byly do jádra přidány obce Dolní Benešov (průmyslová výroba) a Hrabyně (rehabilitační centrum nadregionálního významu, což se projevuje i intenzitou dopravy prostřednictvím VHD s Ostravou).

Obrázek 1.51: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace v roce 2024

Zdroj: PROCES, 2024.

1.7.3 Dílčí hodnocení v souvztáznosti k prostorovému plánování

Ostravská aglomerace **vznikla** na základě industriálních procesů souvisejících s těžbou černého uhlí a těžkým průmyslem. Klíčovým podnětem pro její rozvoj bylo v minulosti rovněž napojení na železniční síť (Ferdinandova dráha) a v současné době dobudování dálnice D1. Aglomerace leží v severojižním dopravním koridoru evropského významu daného mj. reliéfem území. Specifičností Ostravské aglomerace je polycentrická struktura, která se projevuje v existenci relativně velkých sídel v celé aglomeraci. Dominantní pól jádra aglomerace Ostrava je umístěn excentricky. Aglomeraci protínají dvě rozvojové osy – hlavní osa je severojižní, která pokračuje směrem do polských Katovic, vedlejší rozvojovou osou je osa Krnov – Opava – Ostrava – Třinec, jejíž význam roste. Osy vytváří tzv. slezský kříž, který se projevuje v dopravní infrastruktuře. Jádro aglomerace se vyznačuje celoplošnou urbanizací. V ostatním území je zachována bodová struktura osídlení, specifikem východní části je rozptýlené slezské osídlení. Jádro území aglomerace bylo zasaženo důlní činností, nicméně v současné době na většině území tyto vlivy doznívají. Ekonomický charakter aglomerace je pořád založen na průmyslu, ale mění se jeho orientace na lehčí průmysl. Výrazně se rozvíjí sektor služeb, především v IT oblasti.

Na jihu Ostravské aglomerace výrazně posilují nejen Frýdek-Místek (s rozvojovým impulsem Nošovic), ale i Kopřivnice (rozvojová zóna Mošnov). Podbeskydská suburbanizace tak dostává další významný

rozvojový impuls. Posílení sídelní struktury vykazují území na jihozápad od Ostravy podél dálnice D1 a zlepšeného dopravního spojení na Opavu.

Doporučení pro územní plánování: V rámci užšího jádra aglomerace vymezit plochy nadmístního významu pro podnikání. Podpořit využití opuštěných ploch a areálů (brownfieldů) pro různé využití (nikoli pouze výrobu). Posílit využití rekreačního potenciálu území. Omezit nekontrolovaný růst suburbanizace, zejména v urbanisticky neefektivní rozptýlené slezské zástavbě. Vedle systému ÚSES rozvíjet rekreační zeleň v síťovém uspořádání včetně jejího propojení do okolní krajiny, tzn., že plochy by měly být vzájemně provázány a vytvářet systém zelených koridorů, které by bylo možné využívat k volnočasovým aktivitám a které by současně přispívaly ke zlepšení životního prostředí (snížení prašnosti, omezení přehřívání území atd.).

1.8 Identifikace periferních oblastí prostřednictvím socioekonomických procesů

1.8.1 Východiska

Periferie (z řeckého perifereia = oběh, okruh, později zobecněn na „něco na okraji“) označuje území polohově nebo významově odlehlé, okrajové či nedostatečně integrované. V původních konceptech bylo podle prostorové úrovně periferní území identifikováno s hranicemi státu nebo v urbanismu či sociologii města s okrajem měst. Toto území bylo bráno jako přechodné mezi městským a venkovským prostorem. V současné době se věnuje větší pozornost i vnitřním periferiím v rámci státu (např. Musil a Müller, 2008). Jedná se o rozdělení ekonomického a sociálního prostoru na jádro a periferii. K definování periferie může být využito mnoho kritérií. V zásadě však rozlišujeme dva typy perifernosti; jsou jimi:

- polohová perifernost – jako polohově periferní území se označují taková území, která mají nevýhodné postavení v integrální prostorové organizaci. Může se jednat o nedostatečnou dopravní dostupnost, fyzickogeografické bariéry atp. Často jsou polohově periferní regiony v příhraničních oblastech a regiony při hranicích administrativních celků – tzv. vnitřní periferie.
- významová perifernost – jako významově periferní území se označují taková území, která nedostatečně participují na politických, ekonomických a společenských procesech. Záleží rovněž na tom, zdali je území příjemcem nebo šířitelem impulsů rozvoje. (více Koutský, 2005 a Musil, 1988)

Po roce 1989 Česká republika prochází obdobím transformace, které se projevuje nejen přechodem centrálně řízeného hospodářství v tržní, ale i ekonomickou restrukturalizací často spojenou s desindustrializací. Rovněž dochází k proměně sociální struktury společnosti a růstu rozdílů mezi skupinami obyvatel a snižování jejich soudržnosti.

Centrálně řízené hospodářství se snažilo snižovat rozdíly ve struktuře osídlení mezi jednotlivými regiony procesy lokalizace výrobních podniků do periferních oblastí. Při snižování těchto rozdílů docházelo jen k dílčím úspěchům. Tržní systém zvýrazňuje nárůst těchto rozdílů tím, že převládají ekonomické procesy (především úspory z rozsahu), které koncentrují ekonomické aktivity do aglomerací. Jedním z politických cílů Evropské unie je kohezní politika, která se snaží eliminovat regionální rozdíly prostřednictvím operačních programů. Všechny tyto procesy se projevují v prostorové struktuře české společnosti. Dochází k růstu nejen vnějších, ale i vnitřních periferií (Musil, Müller 2008). Mění se význam jednotlivých center osídlení. Sociální polarizace se projevuje i v jednotlivých sídlech vznikem vyloučených lokalit.

Kapitola 1.8 se věnuje identifikaci periferních oblastí, u kterých došlo nebo bude docházet ke snižování počtu obyvatelstva, a to jak z důvodu migračních ztrát, tak z důvodu stárnutí a vymírání obyvatelstva. Z tohoto důvodu zde není věnována pozornost SO ORP Karviná a SO ORP Orlová, které sice patří k oblastem s nejvyššími migračními ztrátami, nicméně se jedná o silně urbanizovaný prostor, dobře dopravně dostupný, který v současné době nemůže být považován za periferii.

1.8.2 Periferní oblasti z důvodu migračních ztrát

SO ORP v níže uvedené tabulce jsou vnitřními a vnějšími periferiemi postiženými dlouhodobým odlivem obyvatelstva z důvodu nedostatku pracovních příležitostí, ale je zřejmý nárůst obyvatel v období 2022–2023, zejména u SO ORP Krnov, Vítkov a Odry z důvodu příchodu osob z Ukrajiny, což by mělo ukázat na to, že v těchto SO ORP jsou i určité pracovní příležitosti.

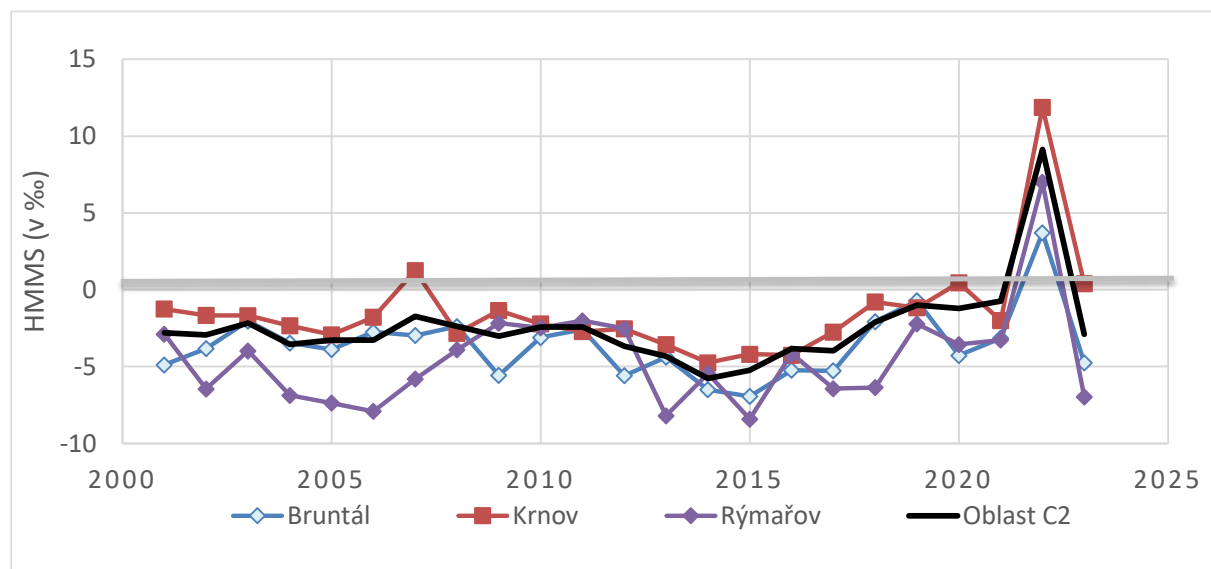
Tabulka 1.17: Vývoj migračního salda a hrubé míry migračního salda pro SO ORP C2

Kód	SO ORP	Typ oblasti	2002–2021		2022–2023	
			Migrační saldo	HMMS	Migrační saldo	HMMS
8103	Bruntál	C2	-2 911	-72,8	-36	-1,0
8114	Krnov	C2	-1 823	-41,7	482	12,3
8116	Odry	C2	-637	-35,0	143	8,4
8120	Rýmařov	C2	-1 619	-94,9	1	0,1
8122	Vítkov	C2	-518	-35,8	156	11,8

Zdroj: ČSÚ, Běžná evidence obyvatelstva, zpracování PROCES, 2024.

Venkovské oblasti s migračními ztrátami v období 2002–2021 jsou v jihozápadní části kraje: SO ORP Bruntál (-2 911), Krnov (-1 823), které mají 35 až 40 tis. obyvatel, a tři populačně menší⁴³ SO ORP Rýmařov (-1 619), Vítkov (-518) a Odry (-637). Nicméně se jedná o oblasti s nižším počtem obyvatelstva, proto i celkové hodnoty migračních ztrát jsou nižší. Vývojový trend záporného migračního salda v periferních oblastech se neměnil a tyto oblasti nadále trpěly značným úbytkem obyvatelstva s výjimkou roku 2022 (viz obrázek 1.52 a 1.53).

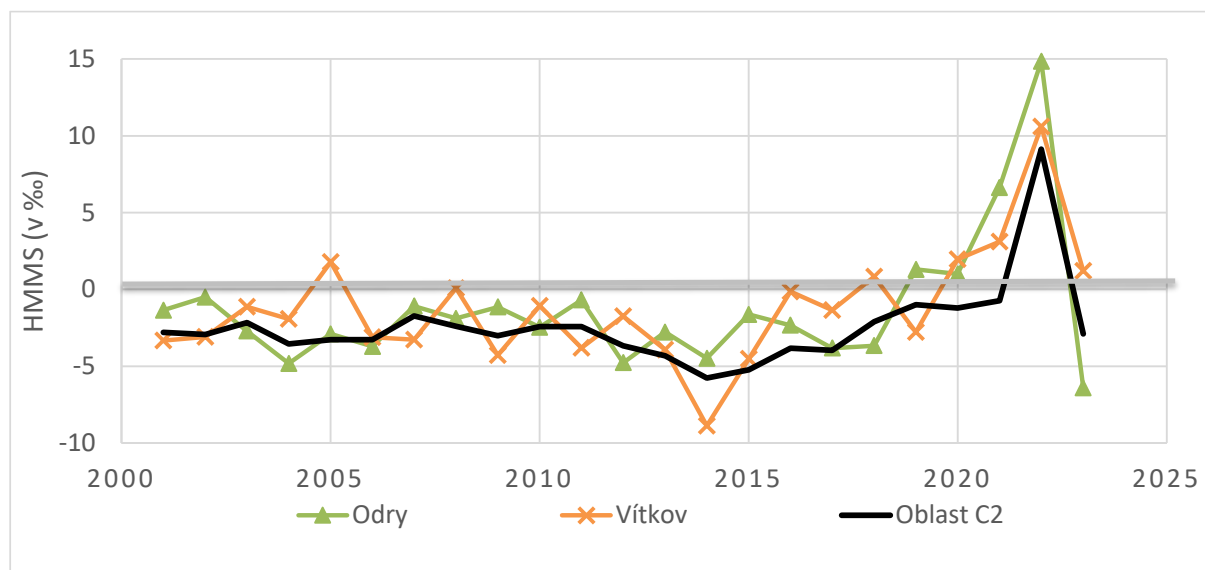
Obrázek 1.52: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP Bruntál, Krnov, Rýmařov v letech 2001–2023

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

⁴³ Tyto SO ORP mají 13 až 17 tis. obyvatel.

Obrázek 1.53: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP Vítkov, Odry v letech 2001–2023

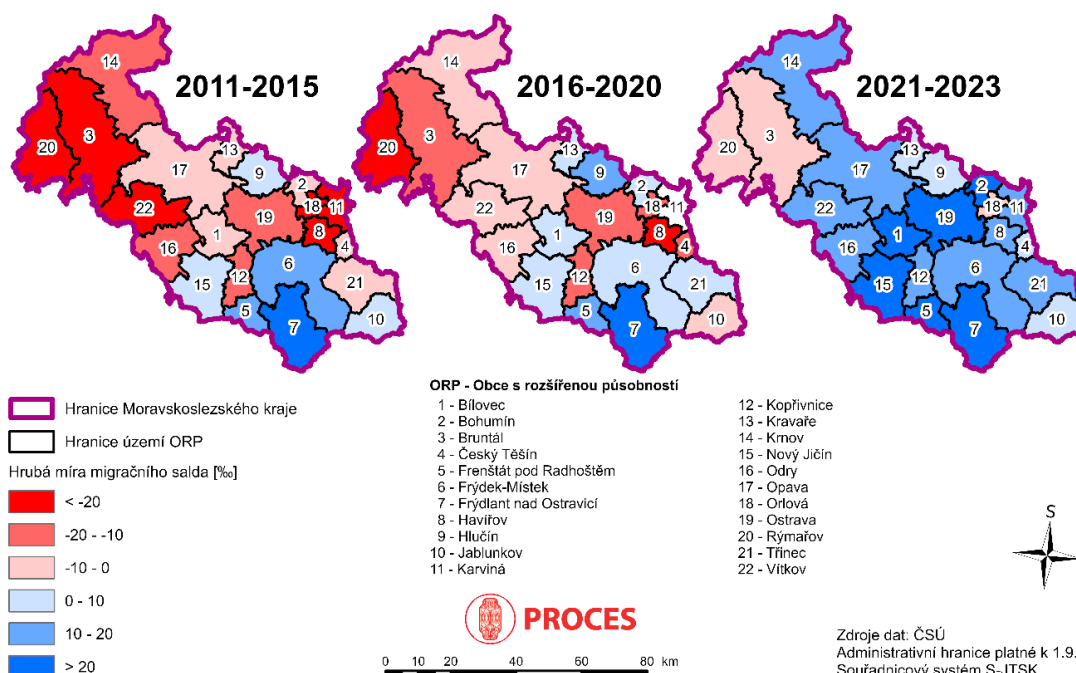

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Nejhůře z výše uvedených oblastí je na tom SO ORP Rýmařov a následně SO ORP Bruntál, které mají dlouhodobé migrační ztráty obyvatel. Tyto trendy budou i nadále pokračovat, jelikož v této oblasti je nedostatek pracovních příležitostí. Přitom se jedná o velice řídké osídlenou oblast a to znamená, že porostou i náklady na údržbu dopravní infrastruktury a na udržení základní obslužnosti území.

Obrázek 1.54: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP v letech 2011–2023

HRUBÁ MÍRA MÍRA MIGRAČNÍHO SALDA NA ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

U SO ORP s migračními ztrátami převládají následující typy migrace: Migrační ztráty SO ORP Rýmařov jsou způsobeny především odchodem obyvatel mimo kraj (61,5 %). Podobná situace je také v SO ORP Bruntál (54,5 %) a SO ORP Krnov (46,5 %). Oproti tomu u SO ORP Vítkov výrazně převládá migrace v rámci kraje (68,2 %).

Tabulka 1.18: Vývoj migračního salda (MS) a hrubé míry migračního salda (HMMS) od roku 2000 do roku 2023

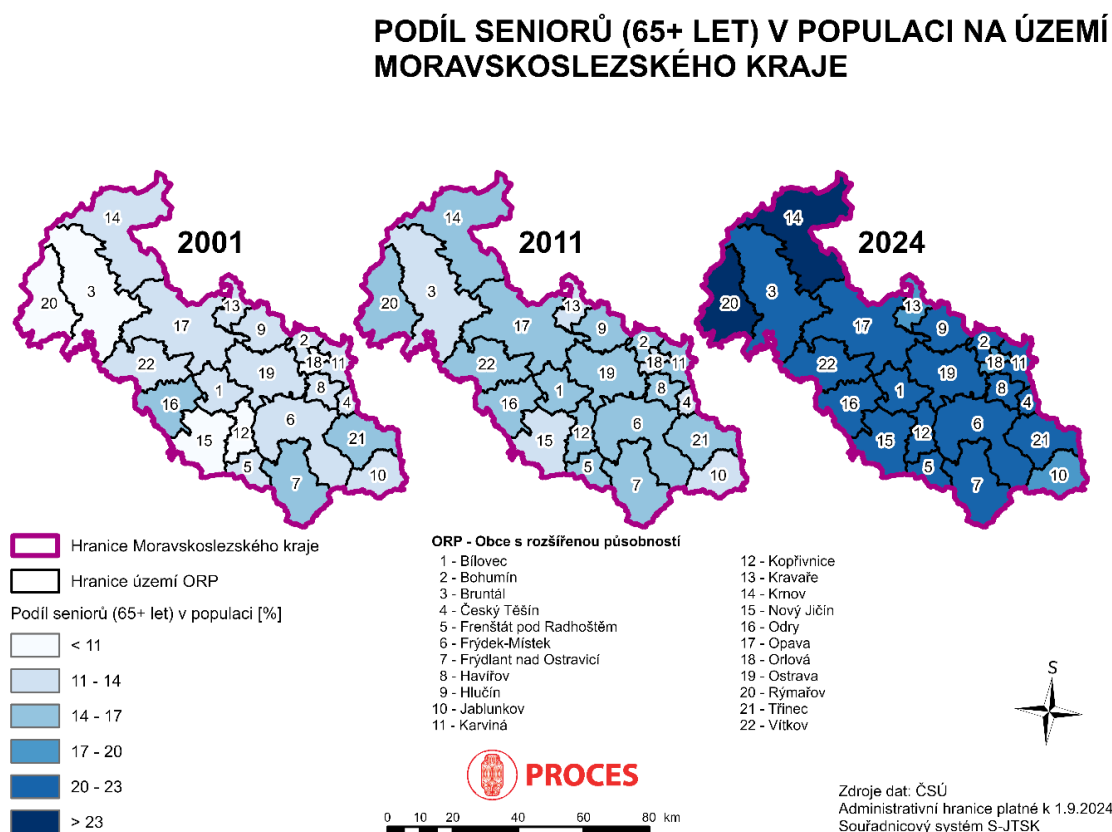
SO ORP	Migrační saldo		Přistěhovaní do SO ORP				Vystěhovalí z SO ORP			
	Počet	HMMS	Počet	Ze zahraničí	Z ČR bez MSK	Z MSK	Počet	Do zahraničí	Do ČR bez MSK	Do MSK
Bruntál	-3 869	-101,2	12 307	9,6%	37,0%	53,3%	15 543	3,6%	54,5%	42,0%
Krnov	-2 296	-54,9	12 357	12,4%	28,4%	59,2%	13 773	4,7%	46,7%	48,5%
Odry	-1 191	-68,3	6 123	14,2%	23,6%	62,2%	6 704	3,9%	35,2%	60,9%
Rýmařov	-2 086	-128,1	5 352	9,6%	47,0%	43,4%	7 087	2,3%	61,5%	36,2%
Vítkov	-664	-48,0	5 410	7,1%	17,7%	75,3%	5 856	2,8%	29,0%	68,2%

Zdroj dat: ČSÚ, Běžná evidence migrace, zpracování PROCES, 2024.

1.8.3 Periferní oblasti z důvodu stárnutí a vymírání obyvatelstva

Moravskoslezský kraj dlouhodobě patří k nejlidnatějším krajům České republiky. K 1. 1. 2024 zde žilo více než 1 189 204 osob. I přes vysoký počet však lze pozorovat pozvolný úbytek obyvatel. Na snižování počtu obyvatel Moravskoslezského kraje se tedy v posledních letech výrazně podílel migrační úbytek, ale je zde i negativní dopad pandemie covid-19 na úmrtnost a celková nízká porodnost. Tyto procesy zesilují stárnutí v rámci celého kraje. V roce 2024 je ve všech SO ORP více než 20 % seniorů, s výjimkou SO ORP Kravaře a Jablunkov. SO ORP Krnov a Rýmařov dosahují hodnoty nad 23 %.

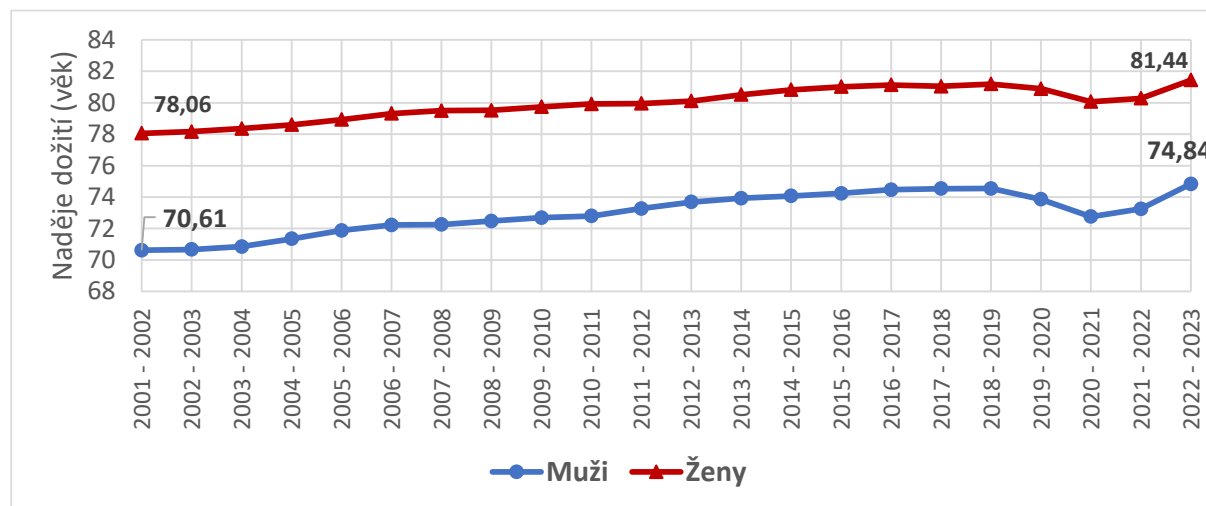
Obrázek 1.55: Vývoj podílu seniorů v SO ORP v letech 2001–2024

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

Jeden z faktorů ovlivňující tento proces je prodlužující se věk, který je měřen nadějí dožití. Ženy dosahují vyšší naděje dožití, v MSK při narození v období 2001–2002 to bylo o 7,45 let, ale při narození v období 2022–2023, to bylo o 6,60 let. Ve sledovaném období k došlo k prodloužení naděje na dožití u mužů o 4,22 let a u žen o 3,38 let. Pokles v letech 2020–2021 byl způsoben pandemií covid-19.

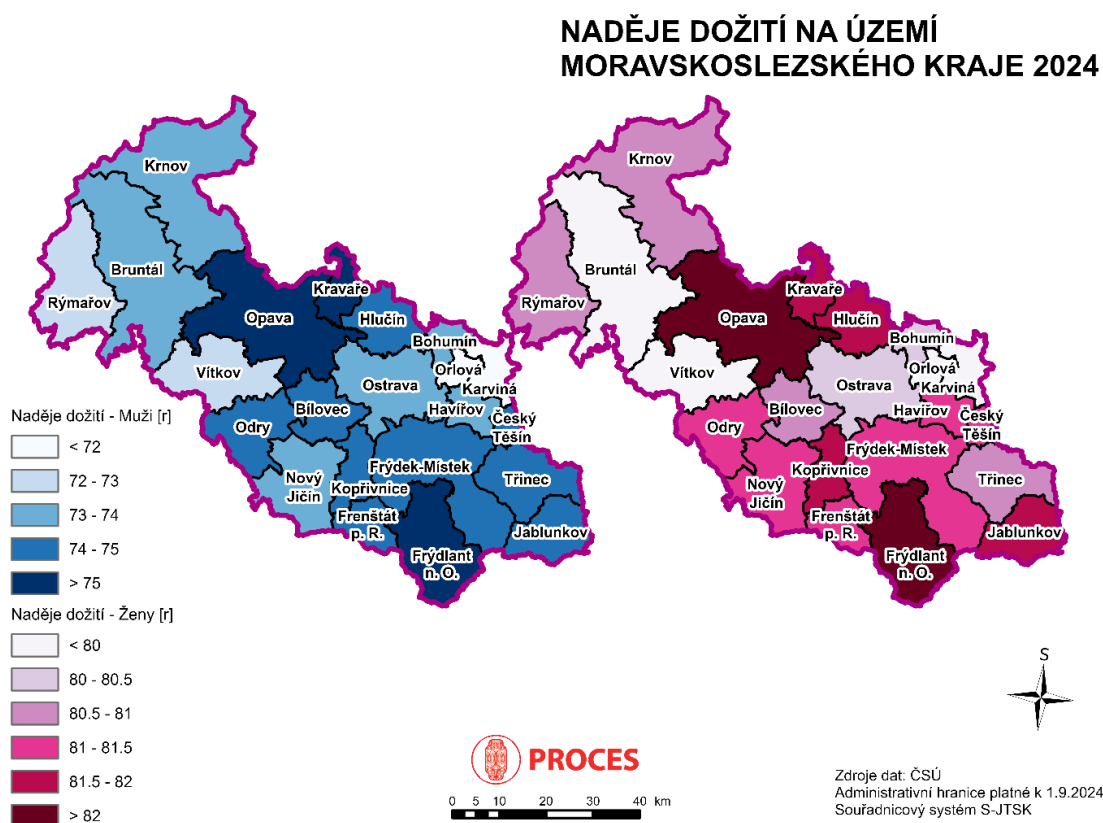
Obrázek 1.56: Vývoj naděje dožití při narození v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES, 2024.

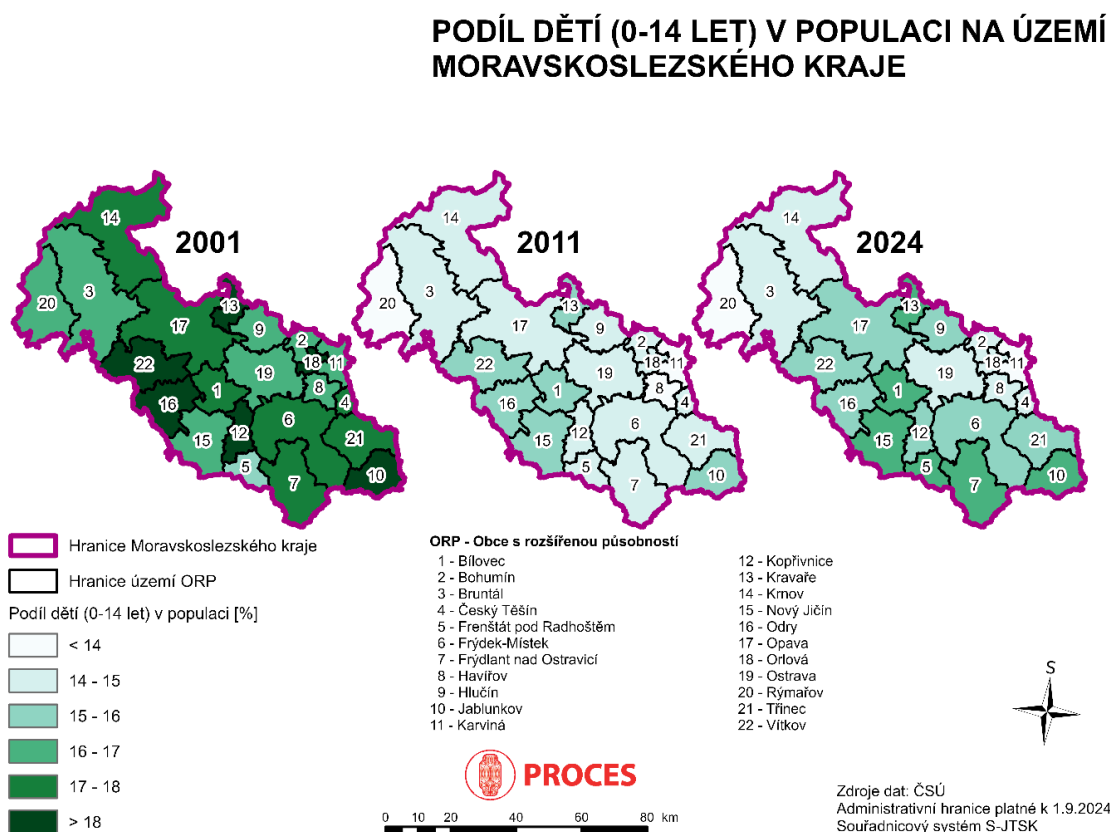
Z pohledu periferních oblastí nejnížší naděj dožití při narození mají muži i ženy ze SO ORP Vítkov, u mužů zvláště je to SO ORP Rýmařov a u žen SO ORP Bruntál. Naopak nejvyšších hodnot dosahuje SO ORP Opava a SO ORP Frýdlant nad Ostravicí.

Obrázek 1.57: Naděje dožití při narození v letech 2021-2023 podle ORP Moravskoslezského kraje

Zdroj dat: ČSÚ (2024), zpracování PROCES, 2024.

Obrázek 1.58: Vývoj podílu dětí v SO ORP v letech 2001–2024

Zdroj dat: ČSÚ (2024), zpracování PROCES, 2024.

Dalším faktorem ovlivňujícím podíl seniorů je porodnost, která se projevuje podílem dětí na populaci (viz obrázek 1.58). Z relativně vyšších hodnot podílu dětí nad 16 % v roce 2001 podíl dětí v SO ORP Bruntál a SO ORP Krnov v roce 2024 klesl pod 15 % a v SO ORP Rýmařov dokonce pod 14 %.

1.8.4 Další socioekonomické procesy ovlivňující vytváření periferií

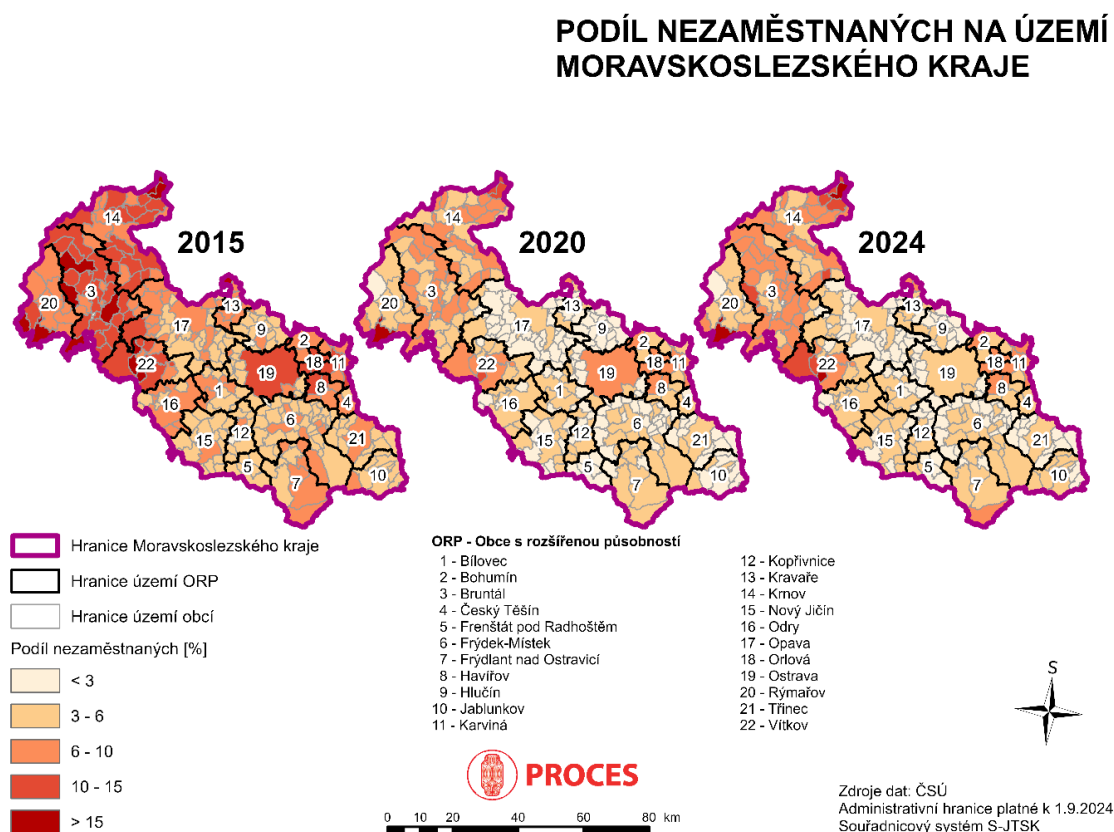
Jedním z významných socioekonomických procesů, který negativně dopadá na periferní oblasti, je nezaměstnanost. Nedostatek pracovních příležitostí zesiluje negativní migrační proces. Zvláště v periferních oblastech musí lidé hledat práci mimo toto území.

Socioekonomické vlivy

1. **Nezaměstnanost jako negativní faktor:** Periferní oblasti s vysokou nezaměstnaností jsou náchylné k migračním procesům, kdy obyvatelé odcházejí za prací do větších měst nebo jiných regionů. To oslabuje místní ekonomiku i komunitní život.
2. **Dopad na infrastrukturu:** Obyvatelé z periferií musí často každodenně dojíždět za prací na větší vzdálenosti, např. do aglomerace, a tím zatěžují dopravní infrastrukturu.
3. **Víkendová populace:** Lidé z těchto oblastí, kteří pracují mimo region, se často vrací pouze na víkendy, což omezuje jejich zapojení do místního života a spotřebu služeb v regionu.
4. **Zvýšené náklady podniků z hlediska dopravní vzdálenosti:** Podniky v periferních územích často zaměřují své aktivity na rozvinutější území s vyšší kupní silou, např. je zde i výraznější zastoupení stavebních firem pracujících často ve vzdálenějším území, nebo jsou zde podniky zaměřené na kamionovou dopravu působící v rámci celé Evropy.

Z hlediska vývoje nezaměstnanosti, je nutno podotknout, že v roce 2024 ve srovnání s roky 2015 a 2020 je patrný celkový pokles nezaměstnanosti, což naznačuje ekonomické zlepšení v kraji. Stále přetrvávají rozdíly mezi jednotlivými SO ORP. Zatímco některé oblasti dosahují nízkého podílu nezaměstnanosti (méně než 3 %), jiné, zejména periferní oblasti jako Bruntál, Krnov a Vítkov, vykazují v roce 2024 stále vyšší míru nezaměstnanosti (6 % nebo více).

Obrázek 1.59: Vývoj podílu nezaměstnaných v letech 2015–2024

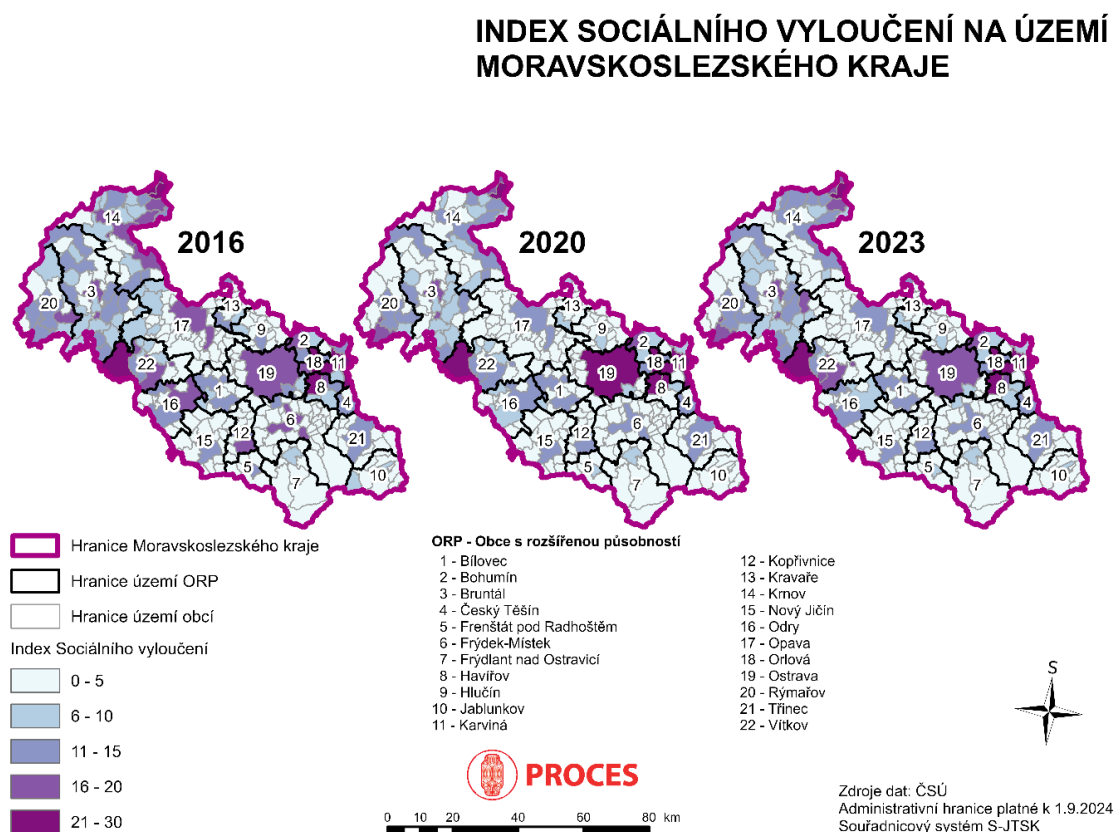
Zdroj dat: ČSÚ (2024), zpracování PROCES, 2024.

Dalším procesem významným pro identifikaci periferní oblastí je sociální vyloučení, které označuje situaci, kdy jsou někteří jednotlivci nebo skupiny nedobrovolně znevýhodněni vůči zbytku společnosti. Tito lidé jsou vytlačováni na okraj společnosti a mají omezený nebo žádný přístup ke zdrojům, které jsou ostatním dostupné. Koncept sociálního vyloučení vznikl jako reakce na to, že tradiční pojem chudoby, zaměřený pouze na materiální nedostatek, nedokáže plně postihnout všechny formy znevýhodnění a bariér v moderní společnosti. Někteří autoři však sociální vyloučení vnímají jako extrémní formu chudoby⁴⁴. Pro vyhodnocení celkového rozsahu sociálního vyloučení MMR sestrojilo index sociálního vyloučení, který agreguje údaje za:

- počet vyplacených příspěvků na živobytí v obci,
- počet vyplacených příspěvků na bydlení v obci,
- počet osob v exekuci,
- počet osob evidovaných Úřadem práce v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 6 měsíců,
- počet žáků v obci, kteří ukončili povinnou školní docházku v 7. nebo 8. ročníku běžných tříd.

⁴⁴ LANG, P. MATOUŠEK, R. (2020) *Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území*. Praha: MMR.

Obrázek 1.60: Vývoj indexu sociálního vyloučení v letech 2016–2023

Zdroj dat: MMR (2024), zpracování PROCES, 2024.

Z hlediska sociálního vyloučení se zaměřením na periferní oblasti, lze tvrdit:

- **Výrazné regionální rozdíly:** Periferní oblasti, zejména Bruntálsko, Osoblažsko a Vítkovsko vykazují nejvyšší hodnoty indexu sociálního vyloučení ve všech sledovaných letech. To poukazuje na přetrvávající problémy s chudobou, nezaměstnaností a omezeným přístupem ke službám a zdrojům.
- **Zlepšení v některých oblastech:** Mezi lety 2016 a 2023 došlo v některých částech kraje ke snížení hodnot indexu, což může odrážet cílené intervence nebo zlepšení ekonomických a sociálních podmínek (Krnovsko mimo Osoblažsko, Odersko).
- **Stabilní situace v aglomeraci Ostravy:** Oblasti blíže k aglomeraci Ostravy mají obecně nižší hodnoty indexu, což naznačuje lepší dostupnost pracovních příležitostí, služeb a infrastruktury.

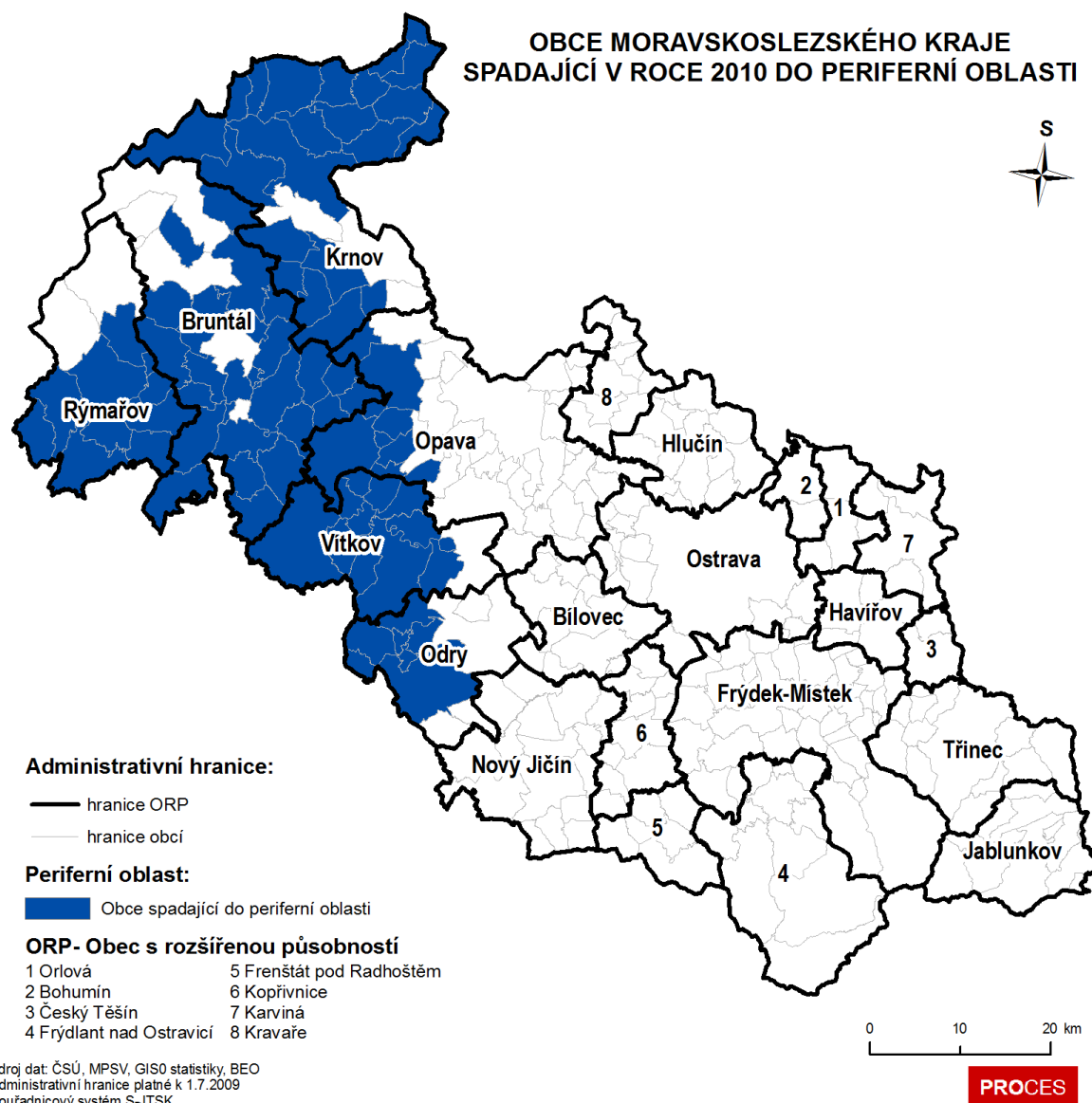
Celkově výše uvedený obrázek ukazuje, že i přes dílčí zlepšení zůstávají některé oblasti Moravskoslezského kraje výrazně znevýhodněné, což vyžaduje dlouhodobé a systematické úsilí o zmírnění sociálního vyloučení.

1.8.5 Dílčí hodnocení v souvztáznosti k prostorovému plánování

Pro celkové zhodnocení a vymezení periferní oblasti, která se vylidňuje, byl vytvořen speciální index perifernosti na základě níže uvedených indikátorů: migrační saldo, přirozený přírůstek, míra nezaměstnanosti, průměrný věk, míra podnikatelské aktivity, daňová výtěžnost, naděje na dožití

muži/ženy, index stárí, příslušnost do aglomerace, hustota obyvatel a vzdálenost od Ostravy. Speciální index perifernosti⁴⁵ byl vyhlazen hot spot analýzou.

Obrázek 1.61: Perifernost dle obcí v MSK

Zdroj dat: Zpracování PROCES, 2011.

Za periferní oblasti jsou považovány obce ležící v prostoru severně od hranic kraje v SO ORP Odry (obce Odry, Luboměř, Spálov, Heřmánky, Jakubčovice nad Odrou, Heřmanice u Oder) a v SO ORP Vítkov (téměř celé území SO ORP, konkrétně obce Budišov nad Budišovkou, Svatoňovice, Kružberk, Nové

⁴⁵ Postup výpočtu indexu perifernosti byl následující: pro výše uvedené indikátory byly vypočteny základní statistické ukazatele (průměr a směrodatná odchylka) a následně vypočteno z-skóre, které bylo upraveno u některých indikátorů tak, aby platilo: čím vyšší hodnota z-skóre, tím vyšší "perifernost" dané obce, např. vysoká hodnota nezaměstnanosti => vysoké z-skóre pro nezaměstnanost u dané obce. Ze všech z-skóre pak byl vytvořen aritmetický průměr, přičemž všechny indikátory měly stejnou váhu, neboť všechny ovlivňují to, zda je obec počítána do periferní oblasti nebo ne. Výsledné z-skóre (výsledek aritmetického průměru za jednotlivá z-skóre) bylo následně podrobena hot spot analýze v GIS softwaru. Výsledkem jsou tedy ty oblasti, kde se shlukují obce s vysokým indexem perifernosti (dají se tedy počítat z pohledu výše zmíněných indikátorů za periferní oblast), a oblasti, kde se shlukují obce s nízkým indexem.

Lublice, Staré Těchanovice, Čermná ve Slezsku, Moravice, Melč, Vítkov, Radkov a Větrkovice), směrem na severozápad – část SO ORP Opava (Sosnová, Velké Heraltice, Bratříkovice, Hlavnice, Jakartovice, Mladecko, Litultovice, Lhotka u Litultovic a Mikolajice) a dále podstatná část SO ORP Krnov (Slezské Pavlovice, Hlinka, Osoblaha, Dívčí Hrad, Bohušov, Rusín, Slezské Rudoltice, Liptaň, Vysoká, Jindřichov, Třemešná, Město Albrechtice, Janov, Petrovice, Heřmanovice, Holčovice, Krasov, Čaková, Brantice, Zátor, Lichnov a Býkov-Láryšov), Bruntál (Andělská Hora, Karlovice, Široká Niva, Staré Město, Rudná pod Pradědem, Václavov u Bruntálu, Moravskoslezský Kočov, Mezina, Dlouhá Stráň, Milotice nad Opavou, Oborná, Nové Heřminovy, Valšov, Lomnice, Dětrichov nad Bystřicí, Nová Pláň, Roudno, Razová, Horní Benešov, Leskovec nad Moravicí, Staré Heřminovy, Horní Životice, Svobodné Heřmanice, Křišťanovice, Bílčice a Dvorce) a Rýmařov (obce Dolní Moravice, Rýmařov, Malá Štáhle, Velká Štáhle, Břidličná, Ryžoviště, Jiříkov, Horní Město a Tvrdkov).

Města Bruntál a Krnov si zatím udržují svoji pozici středisek s obslužnou funkcí v rámci této oblasti. Lze je označit za určité póly rozvoje lokálního významu. Z výše uvedených analýz rovněž vyplývá, že v těchto oblastech, především v SO ORP Vítkov, Bruntál a Rýmařov je výrazně nižší naděje dožití.

Dlouhodobé problémy v periferiích:

- Nejvyšší podíly nezaměstnaných jsou patrné v severovýchodní a jihovýchodní části kraje. Tato území se potýkají s nedostatkem pracovních příležitostí, což vede k odlivu obyvatel za prací do jiných regionů. Jedná se o typické projevy periferního charakteru území.
- Přetrvávající vysoké hodnoty indexu sociálního vyloučení v oblastech jako Bruntálsko, Rýmařovsko, Osoblažsko, Vítkovsko zdůrazňují potřebu cílených opatření, jako je zlepšení infrastruktury, podpora zaměstnanosti.
- Ve výše vymezených oblastech, které patří mezi ekonomicky velmi slabá území s nízkou koupěschopnou poptávkou, je nutno využít rozvoje aktivity vycházející z endogenního potenciálu území⁴⁶. Na druhou stranu nedostatek pracovních příležitostí v území inicioval vysokou míru podnikatelské aktivity v této oblasti (především v SO ORP Bruntál). V periferních územích je nutné pro jejich další rozvoj iniciovat větší integrované projekty, které by využily potenciál daného území a rovněž podpořit rozvoj agroturistiky (environmentální výchova základních škol a naučné pobyty pro děti v rámci celé republiky – vzdělávací centra).

Doporučení pro prostorové plánování:

- **Podpora místních pracovních příležitostí:** Investice do regionálních průmyslových zón a podpora malého a středního podnikání mohou snížit závislost na vzdálené práci.
- **Zlepšení dopravní infrastruktury:** Lepší propojení periferních oblastí s centry může podpořit dojíždění a zároveň přispět k integraci těchto území.
- **Sociální a kulturní infrastruktura:** Podpora komunitního života a služeb v periferiích může omezit jejich depopulaci a zvýšit atraktivitu pro nové obyvatele.

⁴⁶ Endogenní potenciál území je založen na vlastnostech, fyzických i lidských zdrojích daného území, které jsou jeho vnitřními (tj. endogenními) faktory rozvoje. Jedná se o zdroje, které území již má k dispozici a které mohou být využity bez výrazné závislosti na vnějších (tj. exogenních) vlivech.

2 Vliv socioekonomických a přírodních podmínek

Moravskoslezský kraj patří mezi nejdůležitější průmyslové regiony střední Evropy. Zaměření jeho hospodářské činnosti a jeho odvětvová struktura však dnes přináší problémy související s přeměnou tohoto regionu. Od počátku devadesátých let dochází k podstatnému zlepšení stavu životního prostředí vlivem poklesu průmyslové výroby, používáním šetrnějších technologií a také investicemi do ekologických opatření. I přesto patří kraj nadále mezi nejzatíženější oblasti v České republice. Za nejzávažnější je považována kontaminace půdy a podzemních vod v důsledku průmyslové činnosti, důlní poklesy a znečištění povrchových vod a ovzduší.

Přírodní charakter a odlišný ekonomický vývoj se podílejí na rozdílech v kvalitě životního prostředí jednotlivých oblastí kraje. Nejzávažnější dopady na životní prostředí jsou koncentrovány ve střední a severovýchodní části kraje (Ostravsko, Karvinsko a Třinecko). Na druhé straně jsou součástí Moravskoslezského kraje místa s významnými a cennými přírodními zvláštnostmi. Zejména se jedná o tři chráněné krajinné oblasti Beskydy, Jeseníky a Poodří a také o množství maloplošných chráněných území. Dobrou úroveň životního prostředí vykazuje rovněž Osoblažsko, kromě jeho východních částí (Rusín, Osoblaha).

2.1 Přírodní podmíněnost rozvoje sídel

Od prvopočátku výstavby sídel a rozvoje osídlení tvořily přírodní podmínky jeden z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících lokalizaci sídel a jejich rozvoj i každodenní život obyvatel. Přírodní podmínky zasahovaly do výstavby a provozu všech sídel bez výjimky, i když ne všechny kategorie přírodních podmínek stejnou měrou.

S postupující celkovou civilizační úrovní společnosti lze do určité míry překonat při výstavbě sídel překážky spojené s přírodními podmínkami. Otázkou je však výše finančních nákladů spojených s těmito výzvami. Jedná se tedy o ekonomickou přijatelnost vynaložených nákladů ve vztahu k funkci sídla v dané lokalitě. Cílem této kapitoly není nahradit environmentální pilíř v rámci rozboru udržitelného rozvoje území kraje, ale obecně identifikovat základní bariéry v rozvoji sídel.

2.1.1 Terénní reliéf a výšková úprava území

V zásadě se jedná o porovnání výhod a nevýhod rovinného a nerovného terénu. *Rovina* umožňuje snadnější rozšiřování města a zejména snadnější rozvoj hromadné dopravy, což lze často považovat za výhody zásadní. Naopak rovina přináší rozvojové problémy v oblasti klimatu, inundací, spodní vody, špatných možností odkanalizování a omezených rekreačních možností, což představuje v současnosti aktuální problém. Vyjmenované negativní stránky rovinatého terénu se ve zvlněném terénu neuplatňují. *Nerovný terén* vytváří překážku například pro rozšiřování města a zajištění jeho hromadné dopravy. Naopak lze vhodně využívat orientace svahů a konfigurace terénu k zajímavému utváření města. Zásadnější *výškové rozdíly* však vyžadují úpravu svahů, výškovou úpravu komunikační sítě a obytného území, což s ohledem na nezbytnou hospodárnost zemních prací vytváří tlak na vynakládání finančních prostředků.

V Moravskoslezském kraji lze za rozvojové problémy považovat oblast klimatu (nadměrný výskyt mlh v rovinatých územích podél řek), inundace (záplavová území v řadě měst kraje), spodní vody (Bohumín – hladina spodní vody cca 50 cm pod terénem a nízká únosnost – potřeba od 4. podlaží zakládat na pilotech), odkanalizování (Bohumín – nutnost přečerpávat splaškové vody před vstupem do městské kanalizační čistírny).

Obrázek 2.1: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace (2024) dle reliéfu krajiny

Zdroj: PROCES (2024).

Z hlediska terénního reliéfu se užší jádro aglomerace v rámci Moravskoslezského kraje přirozeně vytvořilo v oblastech s nižší nadmořskou výškou (200–300 m n. m.), tedy kolem města Ostravy. Pokud se podíváme na širší vymezení aglomerace, tak pouze malá část tohoto území je v oblastech s nadmořskou výškou vyšší (Třinecko). Oblast s nižší nadmořskou výškou představuje především prostor Moravské brány a Ostravské pánve. Mezi vodotečemi Odrou, Ostravicí a Lučinou se zvedají plošiny říčních teras o průměrné nadmořské výšce 230–240 m n. m, široké nivy řek leží ve výšce 209–220 m n. m.

2.1.2 Geologické a hydrologické podmínky

Z geomorfologického hlediska zahrnuje Moravskoslezský kraj pohoří Hrubého a Nízkého Jeseníku, Oderských vrchů, Moravskoslezských Beskyd, ale také sníženiny Opavské nížiny, Ostravské pánve a Moravské brány. Kraj disponuje velkým přírodním bohatstvím (např. chráněné krajinné oblasti

Moravskoslezské Beskydy, Jeseníky a Poodří, přírodní parky) a zásobami nerostných surovin, zejména černého uhlí a zemního plynu.

Geologicky patří území kraje ke dvěma soustavám – Karpatské (na východ od Odry) a Hercynské (na západ od Odry). Hranicí je široké údolí řeky Odry, které je budováno fluvialními písčitohlinitými holocénními sedimenty. Tyto jsou rozšířeny i podél řeky Ostravice, Opavy a Lučiny. Výskyt uhlí je vázán na prvohorní podloží karpatské soustavy, tedy na území ležící na východě, jihovýchod a jih Moravskoslezského kraje. Právě objev černého uhlí v druhé polovině 18. století s následným založením hutí a rozvojem dalšího zpracování železa byl základním procesem, který ovlivnil sídelní strukturu Moravskoslezského kraje. V roce 2024 je těžba uhlí ve většině dobývacích prostorů ukončena, rovněž povolna doznívají důlní vlivy na dotčeném území s výjimkou Karvinska, kde probíhá aktivní těžba pouze v dole ČSA, která má být ukončena v roce 2025. Na sloje černého uhlí je vázán i výskyt zemního plynu, který je možno těžit i z větších hloubek než černé uhlí, a environmentální dopady jeho těžby jsou výrazně menší.

Ke klíčovým geologickým podmínkám, jež ovlivňují *technické podmínky pro zakládání sídel*, patří únosnost základového prostředí. Za dobré základové podmínky v případě obytné a občanské zástavby lze považovat únosnost od 2,0 kg/cm² a v případě průmyslových staveb od 3,0 kg/cm². Dobré technické podmínky pro zakládání staveb z hlediska únosnosti půd jsou u všech měst v kraji, problémová se jeví jen jihovýchodní část kraje, ve které dochází k častějším sesuvům. Dále při zakládání staveb je nutné zohlednit rizikové vsakování srážkových vod, a to zejména kvůli hroící nestabilitě terénu a kontaminaci vod. Potenciálně rizikové oblasti jsou vymezeny v územní studii Lokalizace oblastí Moravskoslezského kraje s rizikovým vsakováním srážkových vod⁴⁷.

U *podzemních vod* nutno reflektovat výšku hladiny spodní vody a její proudění, zvláště pak případy, kdy se jedná o agresivní spodní vodu, která ohrožuje podzemní konstrukce, zejména kovové. Problémem je hladina spodní vody a její proudění ve městech Ostrava a Bohumín.

Povrchové vody představují v podobě povodní zásadní přírodní podmínku, což je v současnosti považováno za zvláště aktuální. Sídla v rovinách jsou velmi často města v blízkosti řek, mimo jiné i proto, že právě podél toků řek pronikal člověk do dosud neosídlené krajiny. Dnes jsou v sídlech v těsném sousedství řek vymezena *záplavová území* a ta si často vynucují postupné přemístění staveb do poloh neohrožených záplavami. Situace představuje značné zásahy do urbanistické struktury předmětných měst. Problematické je záplavové území v oblasti Krnovska, Opavy, Ostravy a další.

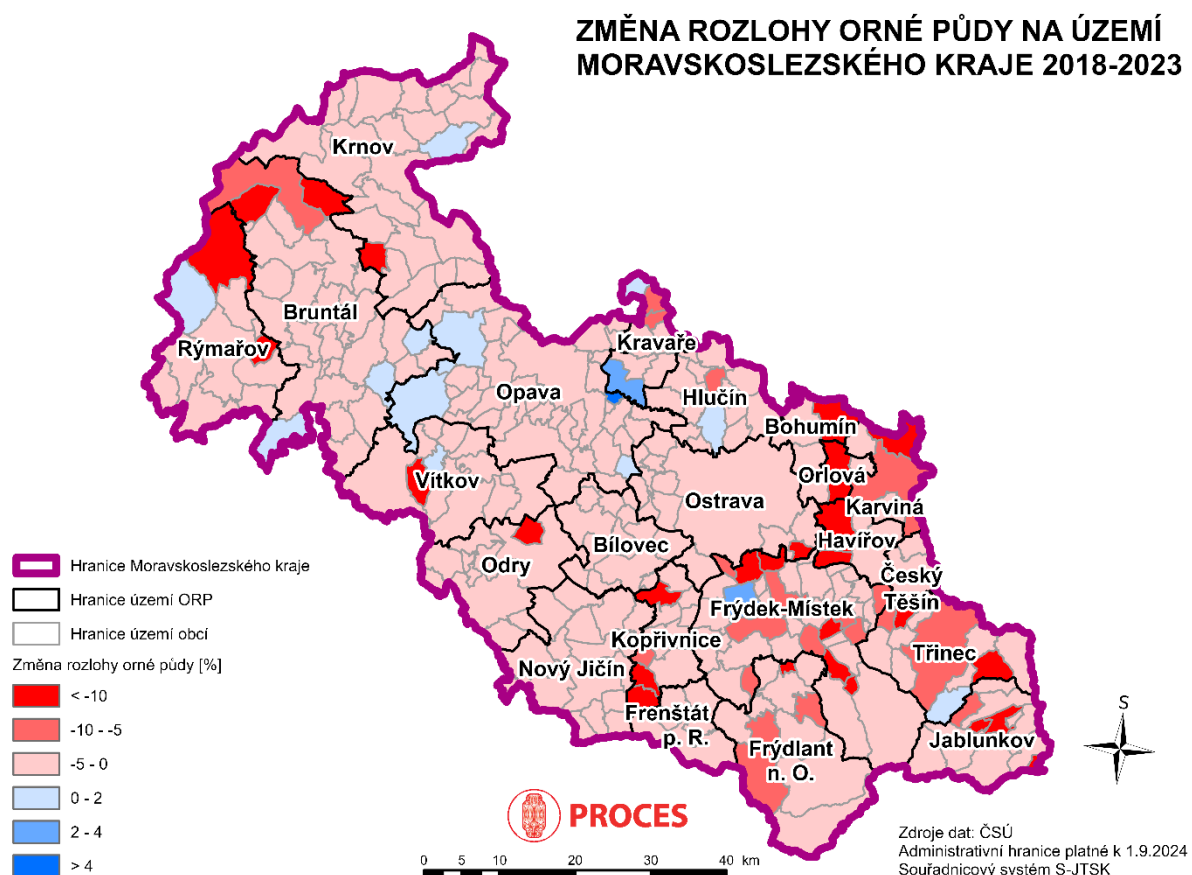
Výstavba v územích s podzemní těžbou (Ostravsko-karvinský revír) znamená nejen zajištění staveb proti účinkům poddolování, ale někdy realizaci staveb zcela vylučuje (např. v bezodtokových kotlinách).

⁴⁷ MSK (2024) Územní studie: Lokalizace oblastí Moravskoslezského kraje s rizikovým vsakováním srážkových vod. Dostupná z https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni_planovani/lokalizace-oblasti-moravskoslezskeho-kraje-s-rizikovym-vsakovanim-srazkovych-vod-2024-18110/

2.1.3 Vlastnosti půd z hlediska zemědělství

Problémem celé České republiky je nadměrný úbytek zemědělského půdního fondu. To platí zejména v případech kvalitnějších půd (vyšších bonitních tříd). Ohrožení spočívá v prudkém nárůstu požadavků na dosud nezastavěné plochy pro novou výstavbu. Je to aktuální otázka pro všechna sídla (růst zastavěného území na úkor zemědělského půdního fondu).

Obrázek 2.2: Změna rozlohy orné půdy mezi léty 2023 a 2018

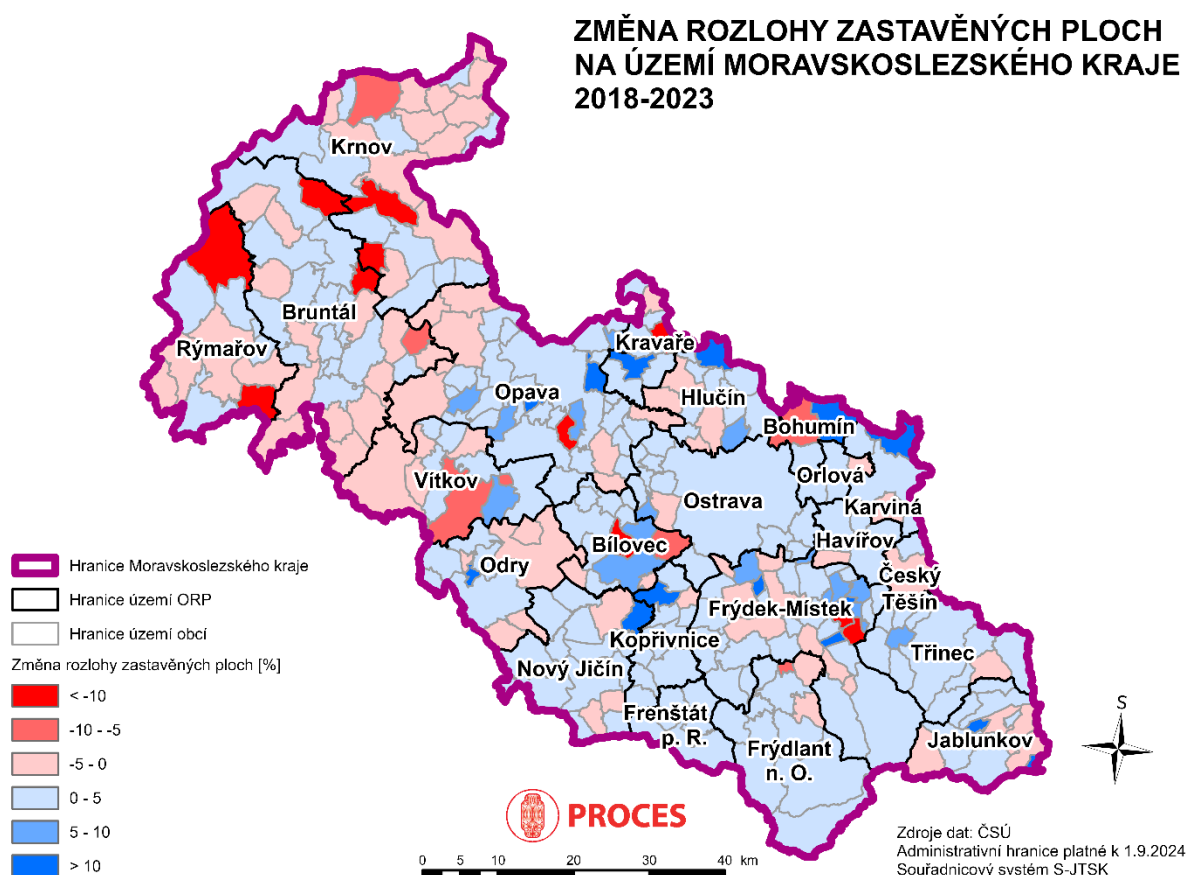

Zdroj: PROCES (2024).

V průběhu let dochází v Moravskoslezském kraji také k úbytku rozlohy orné půdy na téměř celém území kraje. Jak je z výše uvedené mapy zřejmé, k největší změně mezi roky 2018 a 2023 došlo zejména v jádru aglomerace v pásu od Dolní Lutyně přes Orlovou, Havířov, přes severní část SO ORP Frýdek-Místek. Další obce v SO ORP Frýdek-Místek jsou vystaveny úbytku orné půdy zejména v okolí průmyslové zóny v Nošovicích včetně blízkých obcí Raškovice a Pražmo. V SO ORP Kopřivnice se jedná o jihozápadní část území (Ženkla, Štramberk, Závišice, Skotnice). V SO ORP Frýdlant nad Ostravicí jsou to obce v zázemí Frýdlantu (Pržno, Malenovice, Pstruží, Čeladná). V dalších městech na území aglomerace dochází k úbytku orné půdy zejména v pásu Karviná – Třinec – Jablunkov včetně blízkých obcí v zázemí těchto měst (Petrovice u Karviné, Bystřice a Bocanovice). Negativem je zejména skutečnost, že orná půda v Moravskoslezském kraji ubývá zejména ve prospěch zástavby nízké hustoty. Úbytek orné půdy je zřetelný i v podhorské oblasti Jeseníků v centrální části (Malá Morávka, Karlova

Studánka, Vrbno pod Pradědem a Karlovice) v místech, která jsou vysoce atraktivní z hlediska cestovního ruchu.

Obrázek 2.3: Změna rozlohy zastavěné plochy mezi léty 2023 a 2018

Zdroj: PROCES (2024).

Pokud budeme zkoumat změnu rozlohy zastavěné plochy v obcích Moravskoslezského kraje v letech **2018 a 2023**, je z výše uvedeného mapového výstupu patrný růst jejího podílu v obcích zejména na území aglomerace. Nejmarkantnější změna je v severní části aglomerace (Petrovice u Karviné, Dolní Lutyně, Pišť), dále pak v SO ORP Opava (Velké Hoštice, Raduň, Otice, Štáblovice, Litultovice) a také v SO ORP Bílovec (Studánka a Bravantice) a na Frýdecko-Místecku (Horní Domaslovice, Dolní a Horní Tošanovice). K této změně dochází ve výše zmíněných oblastech zejména z důvodu zvýšené atraktivity území pro bydlení. Ke změnám zastavěných ploch dochází i v oblastech, kde jsou soustředěny ekonomické aktivity projevující se rozrůstáním průmyslových zón (např. Mošnov a sousední Sedlnice).

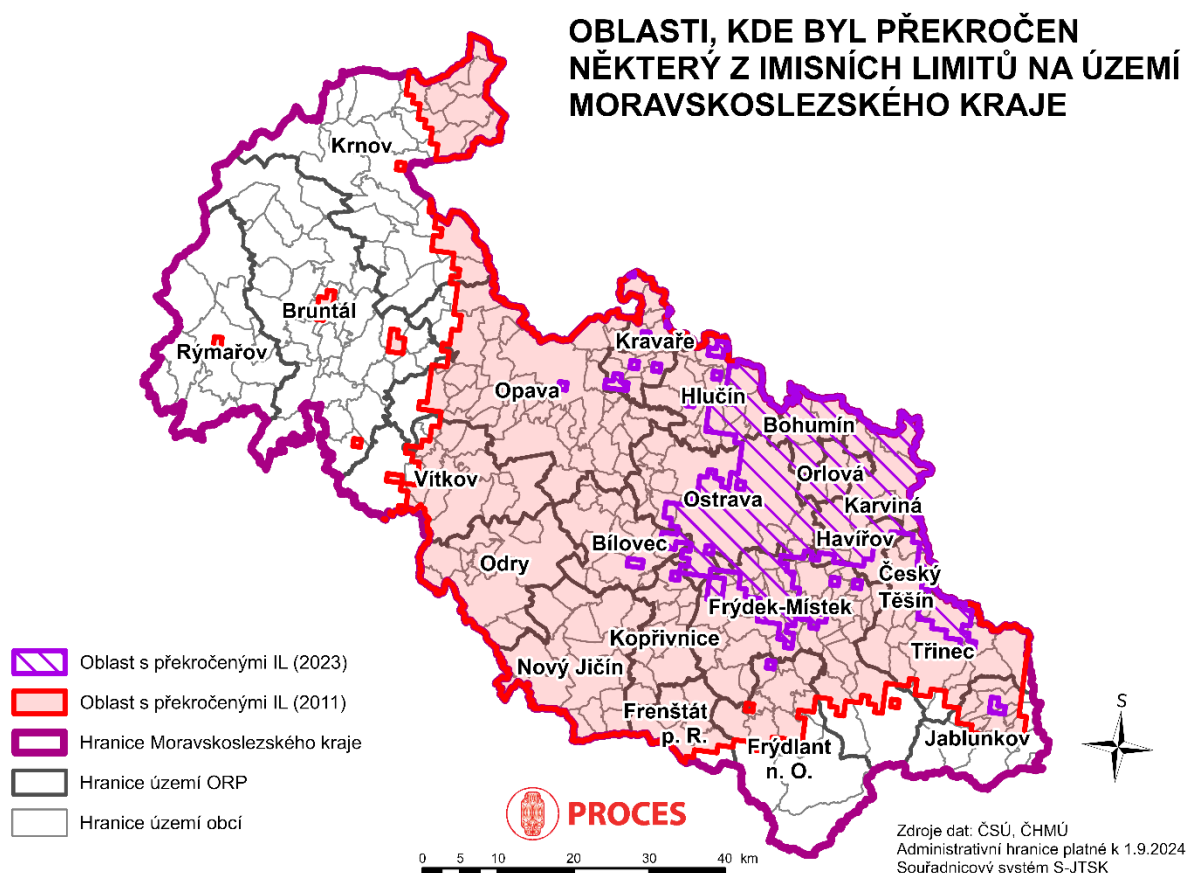
2.1.4 Klimatické a hygienické podmínky

Klimatické podmínky představují zejména *srážky* (u nás 600 až 1 400 mm), *tepelné poměry* (průměrné roční teploty v ČR 0–10 °C), *vítr* (situování zdrojů znečištění vůči zástavbě) a *oslunění a orientace budov* (orientace obytných místností, odstupy budov, délka a intenzita oslunění, orientace sklonitého území a orientace ke světovým stranám). U hygienických podmínek se v zásadě jedná o čistotu ovzduší a vody a hladinu hluku. Severojižní větry procházející Moravskou branou proplachují znečištění ovzduší

aglomerace, bez něhož by byl pobyt v aglomeraci téměř nemožný. V mnoha městech kraje stále přetrvává znečištění ovzduší a narůstá hluk a světelné znečištění.

Pokud se podíváme na Moravskoslezský kraj z hlediska postižení obyvatel znečištěním životního prostředí, vidíme, že přírodní podmíněnost v tomto ohledu hraje rovněž důležitou roli. Na níže uvedeném mapovém výstupu je šrafováním vyznačeno, kde je v rámci kraje překročen alespoň jeden z imisních limitů (IL) pro ochranu zdraví. Je vidět, že imisní limity jsou překročeny zejména v oblastech s nižší nadmořskou výškou, horské oblasti překročením těchto limitů prakticky nejsou dotčeny. Mezi lety 2011–2023 se zmenšila oblast, kde jsou překročeny imisní limity v MSK o cca 80 %, jinými slovy je to nyní asi 5x menší plocha než v minulosti (zdůvodnění viz níže).

Obrázek 2.4: Oblasti s překročeným některým imisním limitem v roce 2011 a 2023

Zdroj: PROCES (2024).

Po roce 2010 došlo v celém Moravskoslezském kraji v postupném významném zlepšení kvality ovzduší. Díky zaváděným opatřením na zdrojích znečišťování ovzduší došlo především výraznému poklesu koncentrací suspendovaných částic (PM₁₀, PM_{2.5}) do té míry, že v současnosti již nejsou nikde v kraji překračovány ani krátkodobé, ani dlouhodobé imisní limity těchto částic.

Jedinou znečišťující látkou, u které je v současnosti v Moravskoslezském kraji překračován imisní limit, je benzo(a)pyren, který slouží jako indikátor karcinogenních polyaromatických uhlovodíků v ovzduší. Benzo(a)pyren vzniká především nedokonalým spalováním. Jeho zcela dominantním zdrojem je spalování tuhých paliv v lokálních topeništích. Jedná se o lokální topeniště v obcích kraje i přeshraniční

přenos znečištění z lokálních topenišť z Bielsko-Jastrzebské a Rybnicko-Racibórzské aglomerace přiléhající k česko-polské hranici. Dalším lokálně významným zdrojem benzo(a)pyrenu jsou některé průmyslové procesy, v Moravskoslezském kraji především výroba koksu, kde benzo(a)pyren uniká netěsnostmi v technologických celcích koksoven. I v případě benzo(a)pyrenu došlo po roce 2010 k výraznému poklesu koncentrací. V současnosti jsou na měřících stanicích v kraji koncentrace benzo(a)pyrenu o 50–75 % nižší, než tomu bylo v roce 2010. Je to především díky dlouhodobému programu zateplování budov a obměny starých kotlů na pevná paliva za moderní nízkoemisní kotle, případně za jiné zdroje tepla v lokálních topeništích. Zároveň docházelo i k modernizacím koksárenských provozů, které výrazně omezily úniky koksárenských plynů do ovzduší.

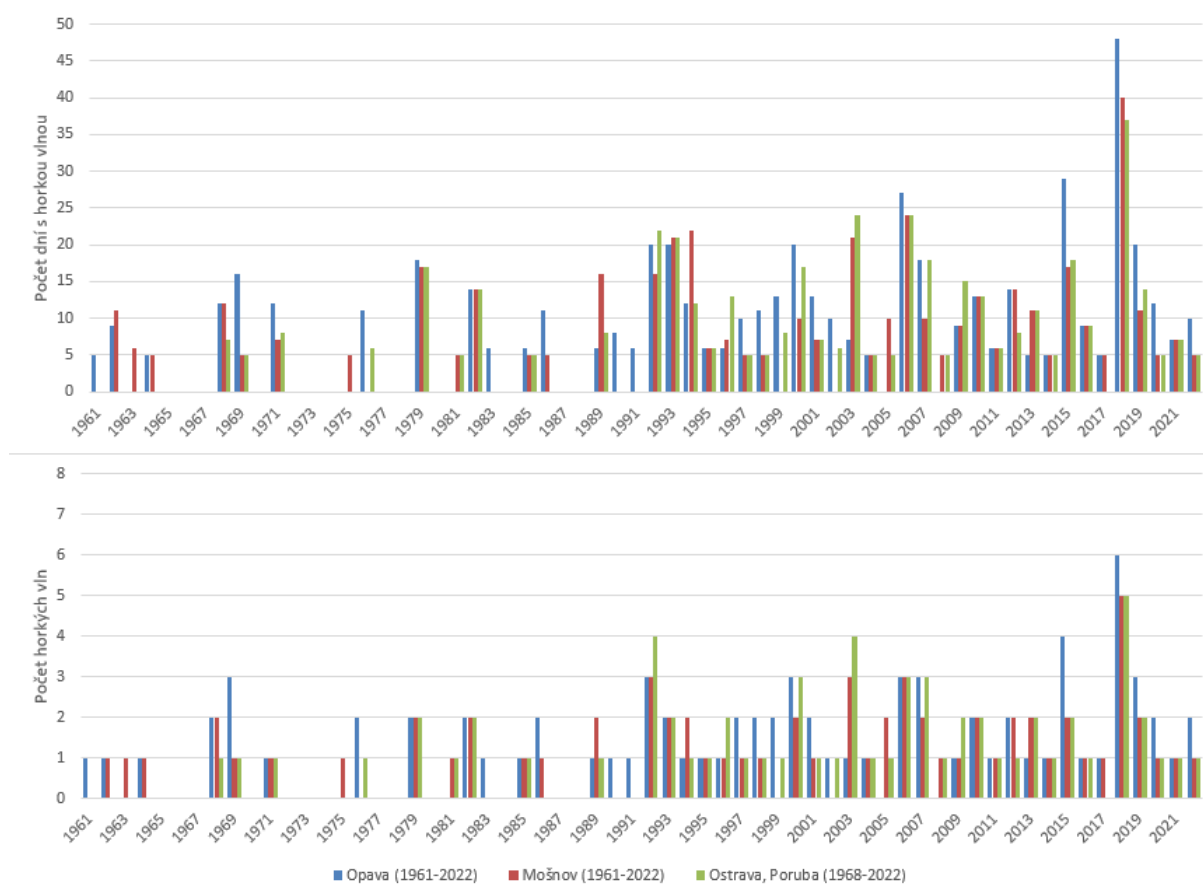
Díky těmto opatřením již také nejsou překračovány imisní limity pro koncentrace benzenu. Poslední stanicí, kde byly imisní limity pro benzen překračovány, byla imisní monitorovací stanice Ostrava-Přívoz. I v této lokalitě jsou již nyní průměrné roční koncentrace benzenu hluboko pod imisním limitem.

Z hlediska vývoje klimatických změn je nutno zohlednit rizika přehřívání a vzniku tepelných ostrovů, zejména v hustě urbanizovaných oblastech a průmyslových zónách. Tyto procesy mapuje v rámci jádra aglomerace územní studie: „Vyhodnocení území Ostravské aglomerace z hlediska rizika přehřívání“⁴⁸. Součástí územní studie je mj. kapitola Návrhy scénářů pro Ostravskou aglomeraci. Četnost a intenzita vln veder⁴⁹ (Elektronický meteorologický slovník 2020) ve městech se v důsledku změny klimatu zvyšuje, což má negativní dopad na zdraví a životní pohodu obyvatel. V městských aglomeracích se zvyšuje akumulace tepla během dne, které se v noci postupně uvolňuje, brzdí přirozené ochlazení v nočních hodinách a způsobuje tak tepelný stres. Aby města mohla čelit tomuto narůstajícímu problému, musí zavést účinné strategie zmírňování dopadů, které umožní snížit teplotu během vln veder. Výskyt a trvání vln veder v Ostravské aglomeraci je možné dokladovat za období 1961–2022, viz následující obrázek. Je zřejmé, že jak počet, tak trvání jednotlivých horkých vln postupně stoupá, přičemž počet ne tak výrazně, což je dáno spojováním více kratších období s horkou vlnou do delších úseků.

⁴⁸ MSK (2023) Územní studie: Vyhodnocení území Ostravské aglomerace z hlediska rizika přehřívání. Dostupná z https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni_planovani/vyhodnoceni-uzemi-ostravske-aglomerace-z-hlediska-rizika-prehrivani-2023-16064/

⁴⁹ Chod počasí v nejteplejší části roku, při němž teplota vzduchu dosahuje obzvláště vysokých hodnot, které přesahují stanovenou prahovou hodnotu. K vymezení vln veder se nejčastěji využívají denní maxima teploty vzduchu, přičemž prahová hodnota může být dána absolutně (v Česku zpravidla hranice pro horký den 30 °C) nebo relativně vůči statistickému rozdělení hodnot této veličiny (např. 95% percentil nebo dlouhodobý průměr denní maximální teploty pro daný den/období).

Obrázek 2.5: Příklad trvání a počtu horkých vln v Ostravě, Opavě a Mošnově v období od roku 1961

Zdroj: ČHMÚ, 2023.

Horká vlna však v městském klimatu a v oblastech tzv. městských tepelných ostrovů (Urban Heat Island) pouze indikuje přítomnost širších problémů spojených s atmosférickými procesy. Efekt městského tepelného ostrova se zesiluje ve městech s nepříznivým uspořádáním husté zástavby bránící proudění vzduchu, s nepropustnými povrchy, které akumulují teplo, s významným uvolňováním odpadního tepla (klimatizace) a také tam, kde chybí vegetace a vodní plochy, které mohou výrazně přispívat k místnímu ochlazování. K oteplování přispívají i přímé emise z dopravy a průmyslu. Pokud je do městské struktury začleněno dostatečné množství zeleně a vodních ploch, mohou vyvážit efekt městského tepelného ostrova (zelená a modrá infrastruktura). Při kombinaci podmínek změny klimatu a scénářů růstu měst existuje velmi vysoká jistota, že budoucí urbanizace zesílí předpokládané zvýšení teploty vzduchu bez ohledu na scénářem definovaný vývoj budoucího klimatu. Silnější signál se očekává v důsledku kombinace budoucího rozvoje měst a častějšího výskytu extrémních klimatických jevů, jako jsou vlny veder. Nejvyšší riziko přehřívání v Ostravské aglomeraci bylo identifikováno v kategoriích ploch: *Historické jádro*, *Hustá městská zástavba* a *Areály zastavěné stavbami a zpevněnými plochami*. Vysokých hodnot dosáhla průmyslová zóna Hrabová v Ostravě nebo nákupní centrum Avion Shopping Park Ostrava.

2.1.5 Dílčí hodnocení v souvztažnosti k prostorovému plánování

Předchozí text jasně prokazuje rozhodující význam přírodních podmínek pro lokalizaci a výstavbu sídel i jejich další rozvoj. Všechny investiční počiny musí být konfrontovány s konkrétními přírodními podmínkami a musí být respektovány nejen z hlediska ekonomické efektivity, ale stejně tak z hledisek udržitelného stavu životního prostředí a ochrany přírodního prostředí pro budoucí generace.

Moravská brána představuje nejen prostor s největším emisním zatížením, ale také prostor s největším počtem obyvatel Moravskoslezského kraje.

Jedním z klíčových faktorů pro dekoncentraci obyvatelstva a růst suburbanizace by mohlo být znečištění ovzduší. Přitom výskyt znečištěného ovzduší pouze částečně ovlivňuje suburbanizační proces. Na základě sociologického průzkumu v Ostravě⁵⁰ (IMPIS 2010) jen 10 % domácností nechce natrvalo zůstat v Ostravě, a to především z bytových důvodů (20 %), poté až následuje práce (15 %) a životní prostředí (13 %). Dále je nutné podotknout, že výrazný migrační proud z Ostravy směřuje na východní okraj města (Radvanice a Bartovice, Michálkovice a Heřmanice) do nových rodinných domů a za tento okraj, kde je výrazně horší stav životního prostředí (Rychvald a Petřvald **v okrese Karviná**), ale výrazně levnější pozemky. To se projevuje i přírůstkem residenčních ploch v této oblasti. Bohatší obyvatelstvo preferuje západní okraj města, tzv. West End, s kvalitnějším ovzduším. Podobné trendy lze spatřit i v ostatních velkých městech v Evropě.

Oblasti s překročením některého z imisních limitů pro ochranu zdraví jsou z velké části totožné s vymezením jádra aglomerace (oblast s překročeným některým z imisních limitů pro ochranu zdraví pokrývá území SO ORP Orlová, Bohumín, Český Těšín, Karviná, Havířov a část území SO ORP Ostrava, Hlučín, Frýdek-Místek a Třinec).

⁵⁰ Použitá data pochází z výzkumu *Industriální město v postindustriální společnosti* (Tvrdý, L. a kol., Ostrava 2010). Jedná se o reprezentativní soubor 900 domácností žijících na území města Ostravy. Pravděpodobnostní výběr byl učiněn na základě soupisu adres ve vybraných oblastech. Rozhovor s hlavou domácnosti probíhal metodou CAPI. Délka rozhovoru byla průměrně 45 minut, k dotazování byly využity pomocné karty, které umožnily provést rozhovor co nejefektivněji, a to nejen z časového hlediska, ale také z hlediska validity a reliability odpovědí. Sběr dat proběhl v období listopad 2009 až únor 2010.

2.2 Struktura průmyslu, průmyslové uzly, lokalizační faktory

2.2.1 Vývoj průmyslu v Moravskoslezském kraji

Moravskoslezský kraj byl vždy vnímán jako kraj průmyslový, s velkými podniky těžkého průmyslu. Omezením těžby uhlí a změnou ve vlastnických vztazích se však tento pohled začíná postupně měnit. Dochází k procesu deindustrializace doprovázeného snižováním velikosti průmyslových podniků. Průmysl nicméně stále hraje v tomto kraji klíčovou roli, i když dochází k jeho přeměně na průmysl lehčí. Rovněž dochází k síťovému uspořádání menších podniků, které jsou mezi sebou provázané obchodními vztahy. V Moravskoslezském kraji působí i nejvíce klastrů v rámci republiky (Strojírensky klastr, IT klastr, ENVIRCRAK – klastr na zpracování odpadu atd.).

Do kategorie největších zaměstnavatelů v MSK patří z průmyslových podniků jen TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY, a. s. (cca 6 500 zaměstnanců). U dalších velkých průmyslových podniků proběhla výrazná redukce: OKD, a.s. má pod 3 000 zaměstnanců, Liberty Ostrava a.s. je v konkurzu a Vítkovické železářny se rozdělily na dílčí závody s různými vlastníky. Další významné průmyslové podniky v MSK ve velikostní kategorii 1 000 až 3 000 zaměstnanců jsou uvedeny v tabulce níže.

Tabulka 2.1: Významné průmyslové podniky vč. IT v MSK ve velikostní kategorii 1 000 až 3 000 zam.

Počet zaměstnanců	Podnik	Obec	Odvětví (CZ-NACE)
2 500–2 999	Hyundai Motor Manufacturing Czech s.r.o.	Nižní Lhoty	Výroba motorových vozidel a jejich motorů
	OKD, a.s.	Stonava	Těžba černého uhlí
	Brose CZ spol. s r.o.	Kopřivnice	Výroba ostatních dílů a příslušenství pro motorová vozidla
	PO Lighting Czech s.r.o.	Šenov u Nového Jičína	Výroba elektrických osvětlovacích zařízení
1 500–1 999	Teva Czech Industries s.r.o.	Komárov	Výroba základních farmaceutických výrobků
	Hanon Systems Autopal s.r.o.	Nový Jičín	Výroba ostatních dílů a příslušenství pro motorová vozidla
	Tietoevry Tech Services Czechia s.r.o.	Ostrava	Činnosti v oblasti informačních technologií
	TATRA TRUCKS a.s.	Kopřivnice	Výroba motorových vozidel a jejich motorů
1 000–1 499 zaměstnanců	Brembo Czech s.r.o.	Hrabová	Výroba ostatních dílů a příslušenství pro motorová vozidla
	BONATRANS GROUP a.s.	Bohumín	Výroba železničních lokomotiv a vozového parku
	Strojírny a stavby Třinec, a.s.	Třinec	Výroba zdvihacích a manipulačních zařízení
	PLAKOR CZECH s.r.o.	Mošnov	Výroba elektrických motorů, generátorů a transformátorů
	Mobis Automotive Czech s.r.o.	Nošovice	Výroba dílů a příslušenství pro motorová vozidla a jejich motory
	SUNGWOO HITECH s.r.o.	Hrabová	Výroba karoserií motor. vozidel; výroba přívěsů a návěsů
	ŠKODA VAGONKA a.s.	Ostrava	Výroba železničních lokomotiv a vozového parku
	Mobis Automotive System Czech s.r.o.	Mošnov	Výroba elektrických osvětlovacích zařízení
	Model Obaly a.s.	Opava	Výroba vlnitého papíru a lepenky, papírových a lep. obalů
	KES - kabelové a elektrické systémy, spol. s r.o.	Vratimov	Výroba elektrických a elektronických zařízení pro motorová vozidla
	BRANO a.s.	Hradec nad Moravicí	Výroba ostatních dílů a příslušenství pro motorová vozidla

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Výše uvedené procesy se projevily v poklesu počtu zaměstnanců v průmyslu. V roce 1993 bylo 51,3 % pracujících zaměstnáno v odvětví průmysl, těžba a dobývání nerostných surovin, v roce 2023 jejich podíl klesl 37,7 %, celkem v tomto období v průmyslu zaniklo 90 tis. pracovních míst. Zásadní roli pro MSK tvoří zpracovatelský průmysl, jehož podíl představoval 27,5 % v roce 2023. V tabulce níže je uveden převážně sekundární sektor s výjimkou prvního řádku – těžba a dobývání nerostných surovin.

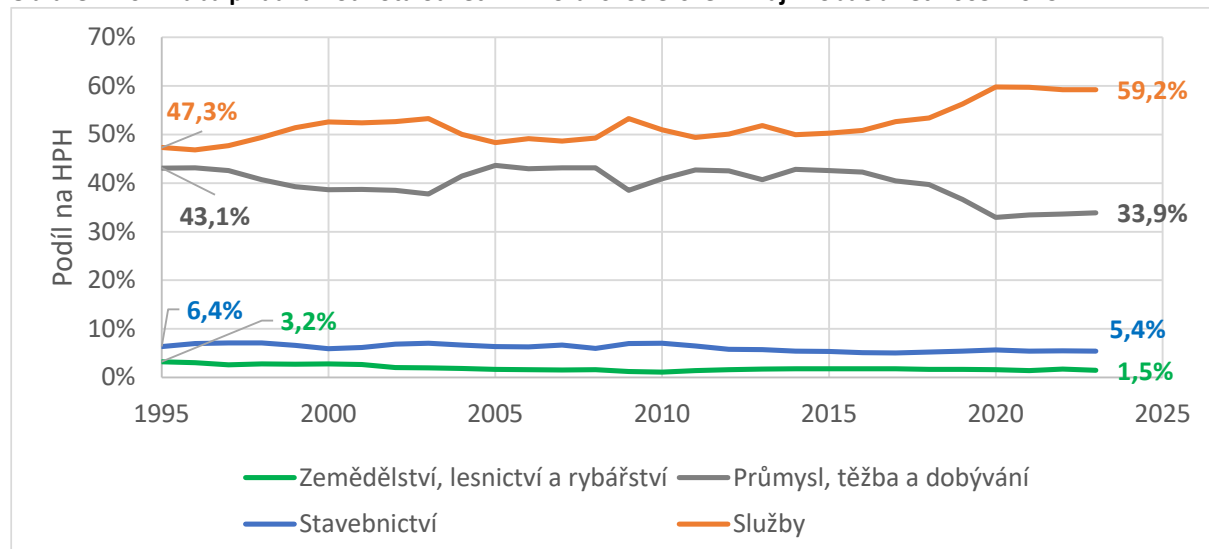
Tabulka 2.2: Vývoj zaměstnanosti v průmyslu v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023

CZ-NACE	Popis odvětví	Počet zaměstnanců (v tis.)			Počet zaměstnanců (v %)		
		1993	2023	Rozdíl	1993	2023	Rozdíl
B	Těžba a dobývání nerostných surovin	52,5	4,1	-48,5	9,1 %	0,7 %	-8,4 %
C	Zpracovatelský průmysl	179,0	149,6	-29,5	31,2 %	27,5 %	-3,6 %
D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	10,1	5,7	-4,3	1,7 %	1,1 %	-0,7 %
E	Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	6,4	7,6	1,1	1,1 %	1,4 %	0,3 %
F	Stavebnictví	47,0	38,0	-9,0	8,2 %	7,0 %	-1,2 %
Celková zaměstnanost v průmyslu, těžbě a dobývání		295,0	204,9	-90,1	51,3 %	37,7 %	-13,6 %
Celková zaměstnanost v Moravskoslezském kraji		574,7	543,7	-31,0	100	100	

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil, zpracování PROCES 2024.

O významu průmyslu svědčí hrubá přidaná hodnota (HPH) odvětví a jeho podíl na celkové tvorbě regionálního HDP. Podíl průmyslu v období 1993–2017 kolísal kolem 40 %, ale výraznější pokles nastal v roce 2019, tzn. ještě před dopadem pandemie covid-19 a energetické krize vyvolané válkou na Ukrajině. V současné době se průmysl podílí na tvorbě HDP regionu 33,9 %. Nutno podotknout, že v kraji zároveň narůstá podíl na HDP v oblasti služeb.

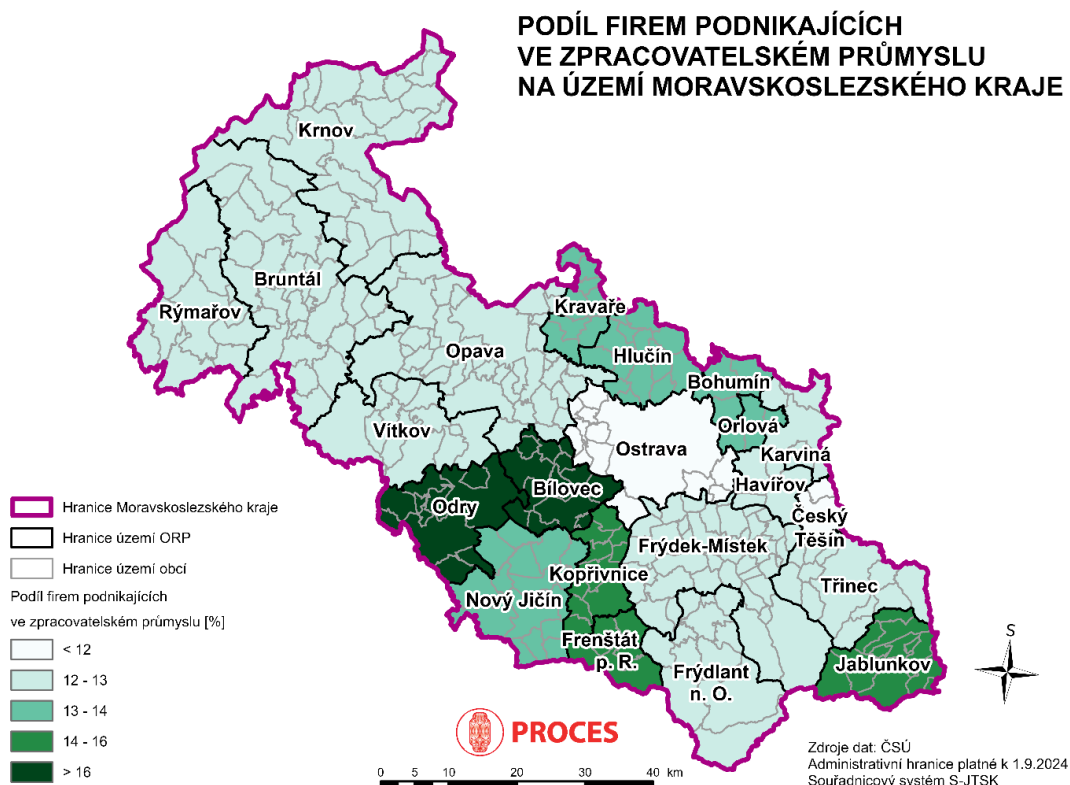
Obrázek 2.6: Hrubá přidaná hodnota odvětví v Moravskoslezském kraji v období let 2005–2023

Zdroj: ČSÚ – Regionální účty 1995 až 2023, zpracování PROCES, 2024.

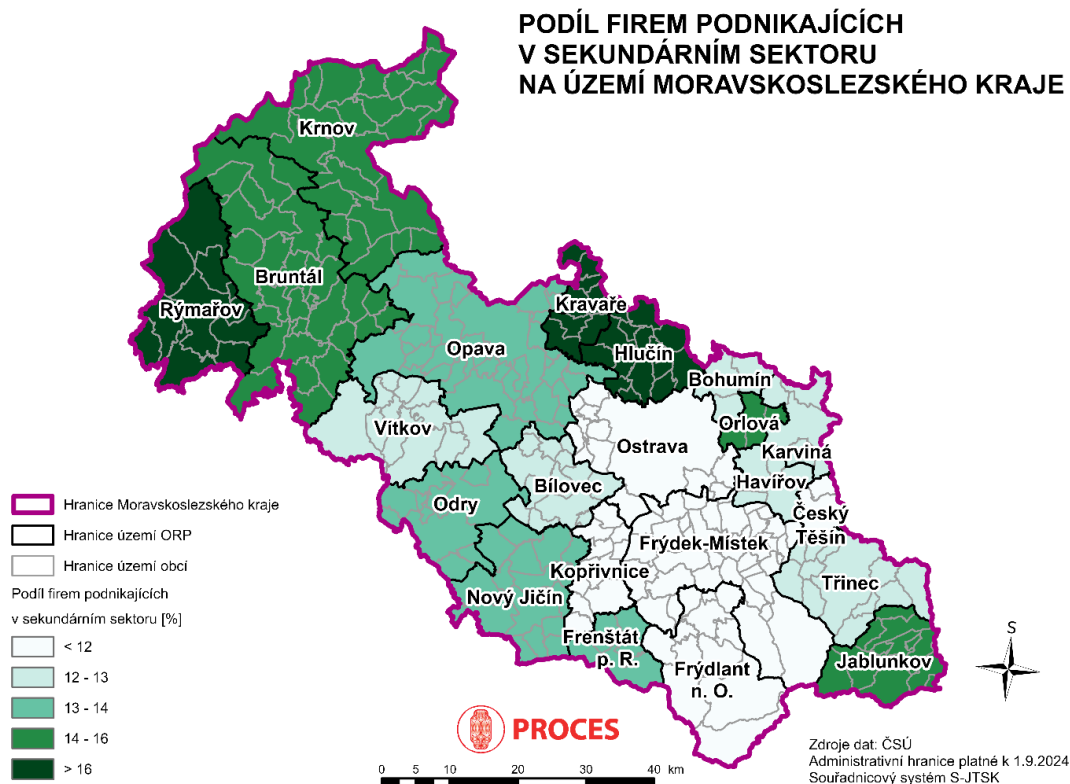
V Moravskoslezském kraji v roce 2023 pracuje 48,6 % zaměstnanců na následujících pozicích: techničtí a odborní pracovníci (16,7 %), řemeslníci a opraváři (16,3 %) a obsluha strojů a zařízení, montéři (15,7 %), což jsou profese, které nacházejí uplatnění především v průmyslových odvětvích.

Obrázek 2.7: Podíl podniků ve zpracovatelském průmyslu v SO ORP MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 2.8: Podíl sekundárního sektoru v ORP MSK v roce 2024

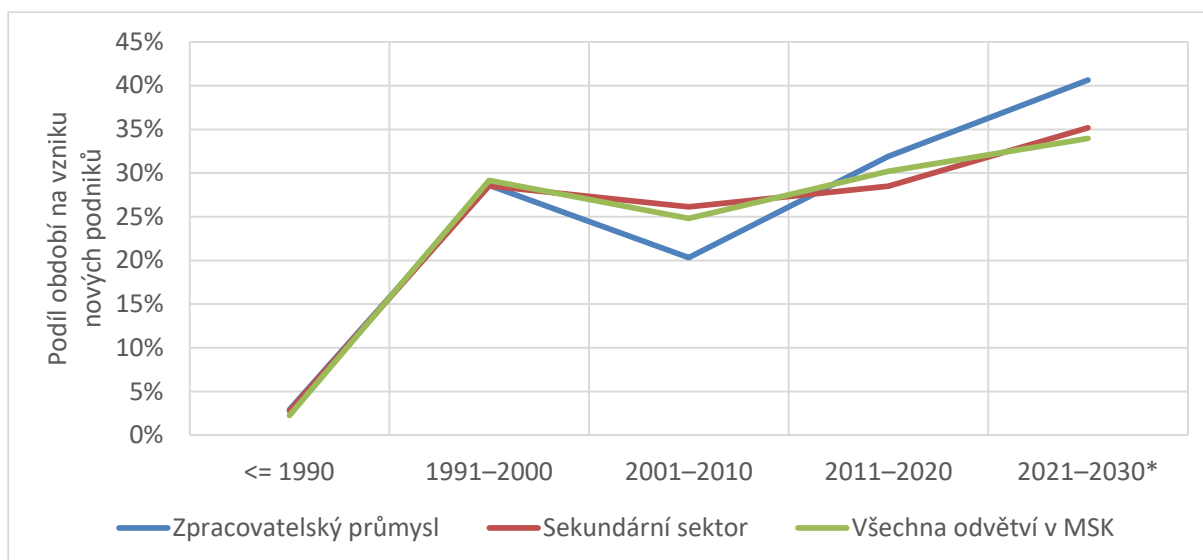

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Podíl podniků zpracovatelského průmyslu na celkovém počtu podniků v kraji v roce 2024 je významný zejména v SO ORP Odry, Bílovec, Kopřivnice, Frenštát pod Radhoštěm a Jablunkov. V těchto SO ORP se dá hovořit o určité specializaci. Nutno podotknout, že se jedná především o malé ekonomické subjekty. Oproti tomu širší kategorie Podíl podniků sekundárního sektoru (tj. zpracovatelský průmysl, výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody a stavebnictví) je zastoupena v západní části kraje, v SO ORP Rýmařov, Bruntál, Krnov, dále v SO ORP Kravaře a Hlučín na „Prajské“ a ve východní části kraje v SO ORP Jablunkov. Nižší podíl zaměstnaných v podnicích sekundárního sektoru na Ostravsku, Karvinsku nebo Třinecku je dán i tím, že struktura odvětví je zde postavena na větších průmyslových podnicích.

Nejvýznamnějším obdobím z hlediska dynamiky vzniku ekonomických subjektů v MSK bylo období hned po revoluci 1991–2000. Po následném poklesu v letech 2001–2010 období 2011–2020 dosáhlo opět těchto hodnot a pokud trend bude pokračovat jako v období 2021–2024, dojde k dalšímu výraznému navýšení zejména ve zpracovatelském průmyslu do roku 2030 (viz prognóza v níže uvedeném grafu).

Obrázek 2.9: Dynamika vývoje vzniku nových subjektů dle sektorů

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Pozn.: * Hodnota za období 2021–2030 je prognózována na základě vývoje v období 2021–2024.

Z hlediska jednotlivých SO ORP v období 2021–2024 je nejvyšší relativní nárůst o cca 20 % nových ekonomických subjektů ve zpracovatelském průmyslu v SO ORP Jablunkov, Bílovec, Karviná, Havířov, Orlová. Koncentrace vzniku ekonomických subjektů v okrese Karviná může být vyvolána útlumem činnosti OKD, a.s. a dalších velkých firem, který vedl bývalé pracovníky k rozhodnutí zakládat si vlastní živnosti. Je tady určité riziko práce mimo zaměstnanecký poměr na živnostenský list pro snížení nákladů. Jedná se o tzv. švarcsystém, při kterém osoby vykonávající pro podnikatele běžné činnosti v závislém vztahu nejsou jeho zaměstnanci, ale formálně vystupují jako samostatní podnikatelé (osoby samostatně výdělečně činné, zpravidla živnostníci).

Tabulka 2.3: Dynamika vývoje vzniku nových subjektů ve zpracovatelském průmyslu

SO ORP	Podíl		Počet	
	2011–2020	2021–2024	2011–2020	2021–2024
Bílovec	26,0 %	19,4 %	232	173
Bohumín	32,7 %	17,7 %	233	126
Bruntál	30,1 %	13,8 %	265	122
Český Těšín	33,9 %	18,7 %	194	107
Frenštát pod Radhoštěm	29,9 %	15,7 %	185	97
Frydek-Místek	31,6 %	14,6 %	970	449
Frydlant nad Ostravicí	28,7 %	12,6 %	235	103
Havířov	35,7 %	19,1 %	562	301
Hlučín	27,4 %	13,5 %	294	145
Jablunkov	35,2 %	20,2 %	204	117
Karviná	35,9 %	19,9 %	391	216
Kopřivnice	34,7 %	17,3 %	368	184
Kravaře	27,8 %	12,9 %	148	69
Krnov	30,6 %	15,0 %	302	148
Nový Jičín	29,2 %	16,8 %	362	208
Odry	31,6 %	17,2 %	158	86
Opava	28,9 %	13,7 %	715	338
Orlová	33,2 %	19,0 %	230	132
Ostrava	33,3 %	16,6 %	2934	1464
Rýmařov	27,1 %	12,4 %	103	47
Třinec	33,9 %	17,1 %	447	226
Vítkov	34,8 %	17,0 %	98	48
MSK	31,9 %	16,3 %	9630	4906

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Pozn.: Podíl nově vzniklých subjektů v daném období na všech ekonomických subjektech vzniklých do roku 2024.

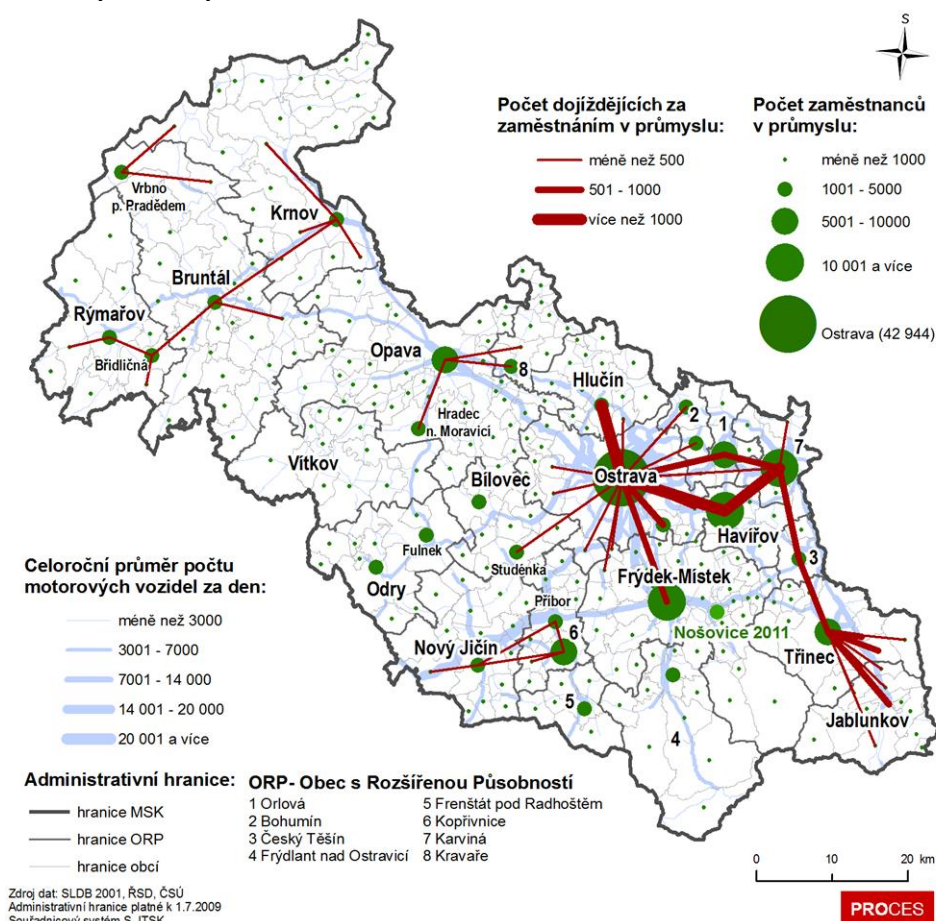
Dopad deindustrializace není pro populaci kraje až tak dramatický, což je způsobeno propouštěním zaměstnanců z řad přechodně bydlících obyvatel, ale také procesem reindustrializace, tj. vznikem pracovních míst v nových průmyslových společnostech, které přišly ze zahraničí, anebo vznikly transformací podniků se zastaralými technologiemi na technologie nové. Výraznější nárůst nezaměstnanosti začíná rokem 1996, kdy v celé republice probíhá recese, která končí rokem 1999. V tomto období se ekonomický tlak výrazně promítl na trh práce v Moravskoslezském kraji a podpořil transformační procesy spojené s desindustrializací a reindustrializací. Tato transformační fáze vrcholí rokem 2004. Od této doby dochází k poklesu nezaměstnanosti až do roku 2008, do doby počátku celosvětové recese. V roce 2008 měla recese nejvýraznější dopady (nejvýraznější změna v míře nezaměstnanosti) na SO ORP Kopřivnice, SO ORP Nový Jičín a SO ORP Frenštát pod Radhoštěm, protože zde byla výrazná specializace podniků na automobilový průmysl, případně navazující výroby. Do problémů se dostával Visteon Autopal Nový Jičín (v současnosti PO Lighting Czech), v Kopřivnici měla problémy Tatra i firmy v průmyslové zóně, v SO ORP Frenštát závod Continental Automotive Systems Czech Republic specializující se na výrobu autoelektroniky (více o dopadech recese ve studii Foldynová – Ivan – Tvrdý, 2009). Ukazuje to na vysokou míru zranitelnosti specializovaných ekonomik. V době výrazných ekonomických proměn je nutné diverzifikovat ekonomickou strukturu regionů. Moravskoslezský kraj díky své specializaci patřil k nejvíce postiženým krajům recesí v roce 2008 v rámci republiky, což ukazuje právě na vysokou míru zranitelnosti. Nejvíce postiženými odvětvími byly strojírenský průmysl (zvláště automobilový a navazující průmysl), hutnictví, textilní průmysl, následovalo odvětví logistiky a stavebnictví.

2.2.2 Průmyslové uzly a lokalizační faktory

Průmyslový uzel je charakterizován jako teritoriální útvar komplexního charakteru, kde existují výrobní a technologické vazby mezi závody. Velikost průmyslových míst je úměrná počtu lidí, kteří jsou zaměstnáni v průmyslu. Vztahy průmyslových míst v uzlu jsou dány pohybem pracovníků.

Na níže uvedeném mapovém výstupu jsou uvedeny průmyslové uzly v Moravskoslezském kraji. Kruhovým diagramem je vyznačeno, kolik lidí je zaměstnáno v dané obci v průmyslu. Data jsou ze SLDB 2001. Síla spojnice mezi sídly určuje počet lidí, kteří cestují za zaměstnáním v průmyslu. Nejintenzivnější dojíždka lidí do zaměstnání v průmyslu je v Ostravské aglomeraci, stejně tak je zde největší počet lidí zaměstnaných v průmyslu (v Ostravě téměř 43 tisíc zaměstnanců). S Ostravou jsou těmito vztahy propojeny obce Hlučín, Bílovec, Frýdek-Místek, Bohumín, vzájemně jsou spojena intenzivními vazbami sídla Ostrava, Karviná, Havířov, Orlová. Intenzivní dojíždka je i mezi Karvinou a Českým Těšínem a mezi východní částí kraje (obce spadající pod ORP Jablunkov) a Třincem. Kromě těchto nejvýznamnějších vazeb jsou v kraji i další méně významné – například spojení Nového Jičína s Kopřivnicí, sídel na Opavsku a některých měst v okrese Bruntál.

Obrázek 2.10: Průmyslové uzly v MSK 2001

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2001, zpracování PROCES, 2011.

Pozn.: Od roku 2001 se nesleduje vyjíždka do zaměstnání dle sektoru, proto tento výstup nelze aktualizovat.

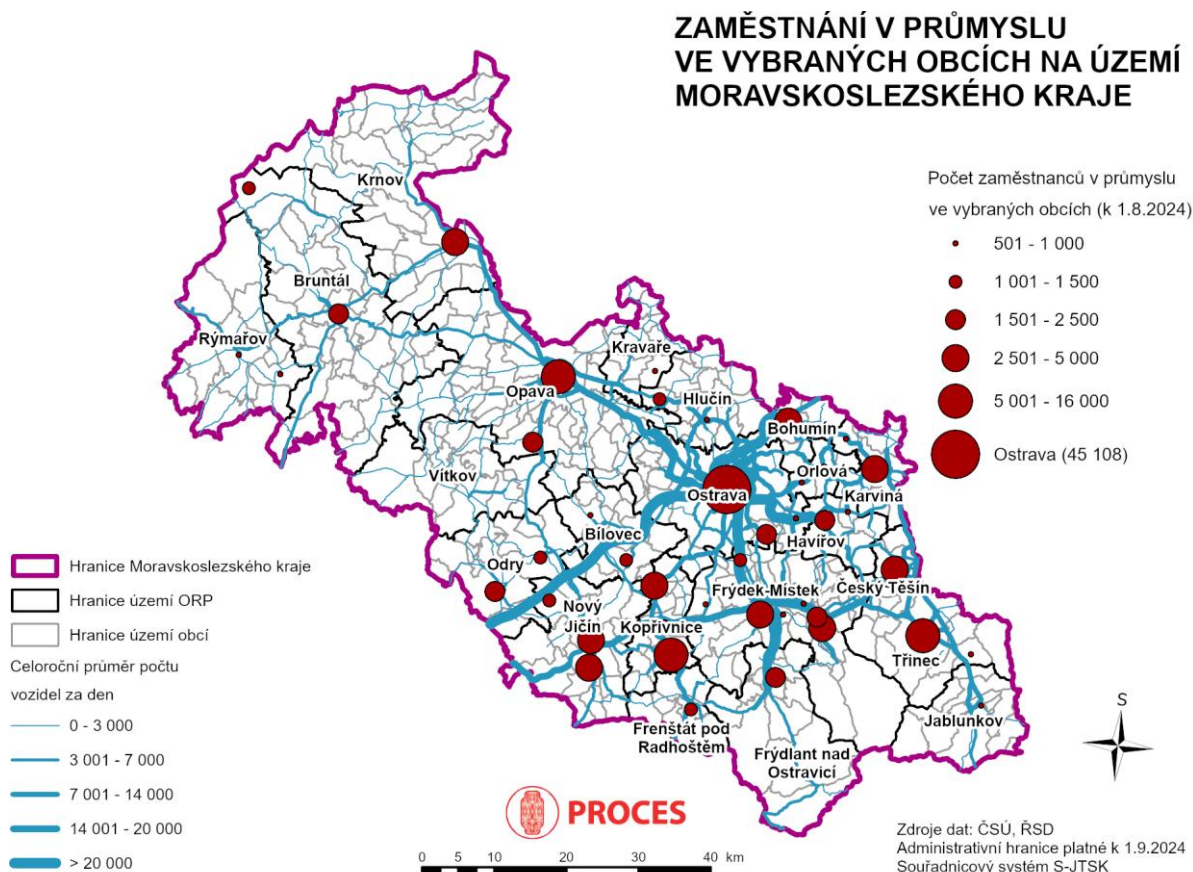
Při umísťování průmyslového závodu je důležitý potenciál území. Vlastnosti území, které mají rozhodující vliv na daný závod, označujeme za kritické lokalizační faktory. Potenciál území pro umístění průmyslového podniku ovlivňují:

- Fyzickogeografičtí činitelé – vliv hydrosféry, atmosféry, georeliéfu, geologického složení, pedosféry a biosféry. Podstatná část průmyslové produkce kraje je umístěna v nížině, v hornatějších oblastech je počet průmyslových podniků značně nižší. Přítomnost nerostných surovin a rozvoj těžby měl značný vliv na rozvoj Ostravské aglomerace a průmyslu v ní (více předchozí podkapitola 2.1).
- Socioekonomičtí činitelé – jedná se především faktory související s pracovní silou a s jejím znalostním potenciálem. Tento faktor rozpracovávají teorie lock-in a teorie path-dependence, čili teorie závislosti na zvolené cestě, která se rozvíjí v institucionální ekonomii⁵¹. Dále působí i znalost IT technologií v průmyslu, která podmínila rozvoj společností v Moravskoslezském kraji zaměřených na tuto oblast.
- Agglomerační činitelé – průmyslové závody mají tendenci shlukovat se v prostoru, protože to přináší značný ekonomický efekt. Při konkrétním umísťování průmyslu je snaha minimalizovat náklady investiční, výrobní a dopravní. Tento faktor měl vliv na formování průmyslu v kraji, průmyslová činnost je lokalizovaná především v Ostravské aglomeraci.

Pro vizualizaci průmyslových uzlů v roce 2024 byly vybrány všechny průmyslové podniky ve všech SO ORP Moravskoslezského kraje podle převažující činnosti zaměstnavatelů. Následně byla data agregována na úroveň obcí a tyto hodnoty počtů zaměstnaných v průmyslu k roku 2024 byly vztaženy k centroidům obcí. Dochází k posunu v hierarchii významnosti sídel z hlediska průmyslu v aglomeraci (Bohumín, Karviná, Frenštát pod Radhoštěm, Třinec). U průmyslové zóny v Nošovicích a Nižních Lhotách lze identifikovat nárůst zaměstnanosti v průmyslu, který souvisí se vznikem závodu korejské společnosti Hyundai Motor Company, podobně i v průmyslové zóně Mošnov. Je patrné i Vrbno pod Pradědem, kde má lokalizovaný závod švédská společnost Husqvarna Manufacturing CZ s.r.o. (cca 800 zaměstnanců).

⁵¹ *Institucionální ekonomie vnímá ekonomické jevy ve svém celku a provázanosti, a proto zkoumá, jak formální a neformální pravidla, sociální normy a psychologické faktory ovlivňují ekonomické chování a rozhodování. Analyzuje roli institucí, pravidel a historických vazeb v utváření dlouhodobého hospodářského vývoje území.*

Obrázek 2.11: Průmyslové uzly v MSK 2024

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

2.2.3 Dílčí hodnocení v souvztáznosti k prostorovému plánování

Moravskoslezský kraj je historicky krajem průmyslovým s velkými podniky těžkého průmyslu. Omezením těžby uhlí, zánikem některých provozů a změnou ve vlastnických vztazích se však postupně mění. Dochází k procesu deindustrializace doprovázeného snižováním velikosti průmyslových podniků, nicméně průmysl hraje v tomto kraji stále klíčovou roli, i když dochází k jeho přeměně na průmysl lehčí a k síťovému uspořádání menších, vzájemně provázaných podniků.

Dopad deindustrializace není tolik dramatický jako v jiných průmyslových regionech, kde byla deindustrializace spojena i s výraznou depopulací (například ruský okres Pečenga na norskorošské hranici přišel o 30 % obyvatelstva během 10 let). Dopad depopulačních trendů byl zmírněn skutečností, že průmysl zaměstnával mnoho pouze přechodně bydlících obyvatel, ale hlavně díky procesu reindustrializace, tj. vznikem pracovních míst v nových průmyslových společnostech, které přišly ze zahraničí anebo vznikly transformací zastaralých technologií na nové.

Procesy deindustrializace a reindustrializace budou v Moravskoslezském kraji pokračovat. Lze předpokládat zvyšování zaměstnanosti v oblasti služeb. Tento sektor je vnitřně velice různorodý, zahrnuje služby jak osobní povahy (např. holič, oprava zařízení v domácnosti, hlídání dětí), tak služby veřejného charakteru (police, zdravotnictví, sociální zařízení, školství) až po služby, které svou ziskovostí a produktivitou připomínají průmyslový sektor (např. finančnínictví, informační technologie). Přechodem do služeb prvního a druhého typu se bude snižovat kupní síla obyvatelstva, což může

poněkud limitovat další vývoj. Tyto trendy mohou být částečně zbrzděny nárůstem produktivity v průmyslu (reindustrializací). Vystává otázka, zda v zainvestovaných průmyslových zónách porostou závody, tzv. montovny, které nemají vyšší nároky na kvalifikovanou pracovní sílu, či budou do těchto zón umísťovány podniky s vysokou přidanou hodnotou a inovativním charakterem. Pokud se města vzdávají vlivu na výběr podniků, které přicházejí do průmyslových zón, ztrácí jeden z posledních nástrojů, jak ovlivňovat podnikatelské prostředí a transformační procesy.

Procesy deindustrializace a reindustrializace se promítají do rozložení ekonomických aktivit v rámci města. Na příkladu Ostravy lze dokumentovat, že výrazně klesá podíl těchto aktivit v původně výrobních prostorách určených pro těžký průmysl, např. v oblasti Vítkovic nebo v areálu Liberty (původně Nová huť). Vítkovice své prostory nabízejí i dalším společnostem, proto zde pokles ekonomických aktivit nebyl tak výrazný. Vznikají další výrobní plochy.

S klesajícím vlivem průmyslu dochází k rostoucímu významu služeb, které nejsou přímo prostorově vymezeny. Koncentraci pracovních aktivit do centra města lze považovat za jeden z pozitivních prostorových projevů deindustrializace.

Tyto procesy ve městech musí být zohledněny i v rámci ÚPD:

- Pro rozvoj výroby přednostně využít stávající, ladem ležící brownfieldy a revitalizovat v minulosti využívané plochy pro průmysl.
- Z hlediska nárůstu zaměstnanosti v sektoru služeb podporovat ve formulaci regulativů pro plochy bydlení jejich rozvoj uvnitř nebo v blízkosti obytných zón.
- V ÚPD preferovat polyfunkční zóny umožňující koexistenci bydlení, občanské vybavenosti a nerušících podnikatelských aktivit zejména z oblasti služeb a znalostní ekonomiky v městsky formovaném prostředí.

Moravskoslezský kraj zůstává průmyslovým regionem. Mezi nejprůmyslovější města v kraji, tedy obce, kde je zaměstnáno nejvíce lidí v průmyslových odvětvích, patří Ostrava, Třinec (města, kde pracuje v průmyslu více než 10 tisíc lidí), dále Opava, Kopřivnice, Bohumín, Frýdek-Místek, Karviná, Frenštát pod Radhoštěm a Bruntál (všechno obce, kde je v průmyslu zaměstnáno aspoň 2 500 lidí).

Velmi záleží na aktivním či pasivním přístupu managementu kraje. Aktivní přístup znamená, že vedení kraje monitoruje situaci a hledá možnosti, jak využít specifika území pro další vývoj. Pasivní přístup spočívá pouze ve vyrovnávání negativních trendů a přijetí sestupné vývojové trajektorie. Moravskoslezský kraj by mohl využít svého specifického charakteru daného obyvatelstvem, jeho kulturou a výhod spojených s blízkostí Polska a Slovenska, tzn. zemí s minimálními jazykovými bariérami. Větší pozornost tomuto tématu je věnována v podkapitole 4.5.

V době výrazných ekonomických proměn je nutné dále diverzifikovat ekonomickou strukturu regionů. Moravskoslezský kraj patří kvůli své specializaci na průmysl, zvláště automobilový a navazující výrobu, ke krajům s vysokou mírou zranitelnosti. Nutno podotknout že v současné době přichází další vlna recese, která prověří jeho zranitelnost.

2.3 Typizace míst a oblastí cestovního ruchu a rekreace

2.3.1 Východiska a definice pojmů

Cestovní ruch je mezinárodně definován jako činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času, obchodu a za jinými účely nevztahujícími se k činnosti, za kterou jsou z navštíveného místa odměňováni⁵².

Návštěvník je účastník cestovního ruchu. Návštěvníci se dělí:

A/ dle počtu dnů

- **Jednodenní návštěvník** (někdy také výletník) se účastní cestovního ruchu bez přenocování.
- **Turista** je účastník cestovního ruchu, který alespoň jednou přenocuje mimo své obvyklé prostředí.

B/ dle státní příslušnosti

- **Rezident (domácí návštěvník)**, jehož rezidentská země je stejná jako navštívená země; může to být občan sledované země i cizí státní příslušník žijící ve sledované zemi.
- **Nerezident (zahraniční návštěvník)**, jehož země sídla je jiná, než je navštívená země; za nerezidenta je považován také občan sledované země trvale žijící v cizině.

Vnitřní (interní) cestovní ruch je složen z kategorií:

- **Příjezdový cestovní ruch** zahrnuje návštěvu a pobyt nerezidentů na území sledované země.
- **Domácí cestovní ruch**⁵³ je CR domácích návštěvníků na území sledované země.

Rekreace označuje čas nebo aktivitu, kterou lidé věnují aktivnímu nebo pasivnímu odpočinku, při němž regenerují tělo nebo mysl. Rekreace je někdy považována také za synonymum pro oddech nebo osvěžení. Pojem rekreace také vymezuje prostor umožňující realizaci zálib a zájmů, kultivaci vlastních tvořivých sil, schopností atd. Cestovní ruch nebo také turismus je souhrn přechodných pobytů osob (turistů) v cílových oblastech a souhrn služeb, které jejich cestování a pobyty organizují a podporují.

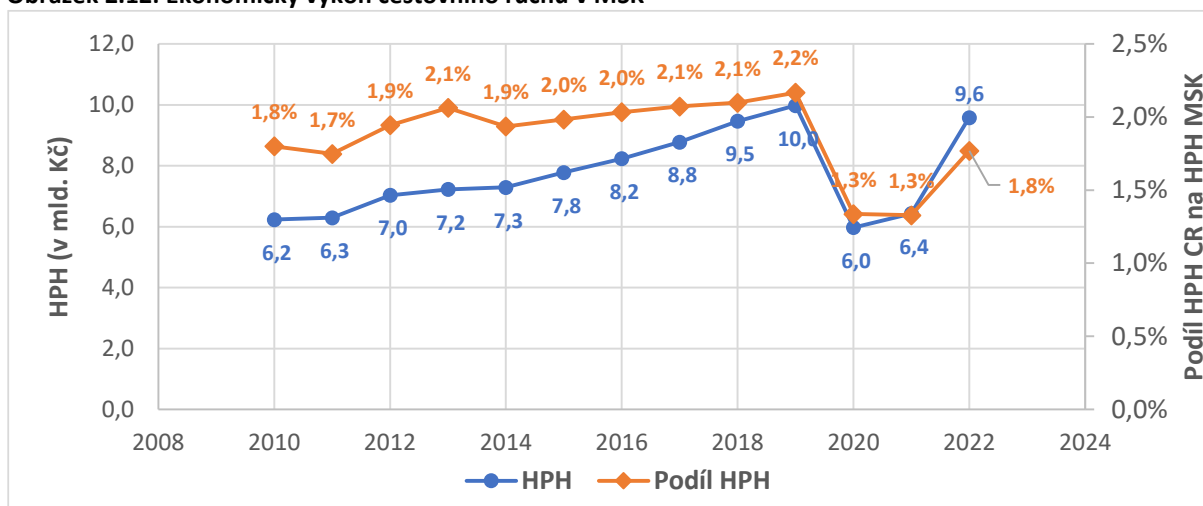
2.3.2 Vývoj cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji

Po poklesu způsobeném pandemií covid-19 byl v ČR v roce 2022 podíl cestovního ruchu (CR) na tvorbě hrubé přidané hodnoty (dále také HPH) 2,18 % (134,3 mld. Kč). Z toho na území MSK bylo vyprodukováno (9,585 mld. Kč). Podíl cestovního ruchu na tvorbě regionální hrubé přidané hodnoty MSK od roku 2010 rostl a před pandemií dosáhl 2,2 %, ale v současné době stále této hodnoty nedosahuje (viz graf níže).

⁵² ČSÚ (2024) *Satelitní účet cestovního ruchu. Metodika satelitního účtu ČR*. Dostupná z <https://csu.gov.cz/produkty/tabulky_satelitniho_uctu_cestovniho_ruchu>.

⁵³ *Pojmy domácí a výjezdový cestovní ruch jsou pro potřeby TSA chápány spíše podle místa realizace výdajů namísto obvyklého chápání podle cíle cesty.*

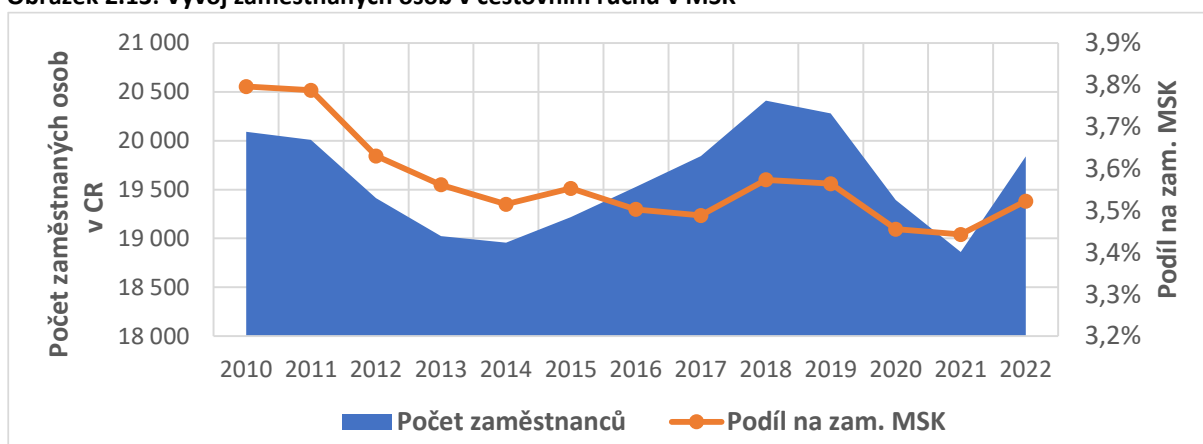
Obrázek 2.12: Ekonomický výkon cestovního ruchu v MSK

Zdroj: ČSÚ, Satelitní účet cestovního ruchu, 2024.

V roce 2022 bylo v cestovním ruchu na území kraje zaměstnáno 19,8 tis. osob (do tohoto počtu jsou započítáni pracovníci v hotelech, restauracích, cestovních kancelářích, v kulturních zařízeních apod.). Zaměstnanost v CR vykazuje v Moravskoslezském kraji relativně výraznější kolísání, než je v jiných krajích. Je to částečně způsobeno výraznějším vlivem recesí MSK na CR včetně pandemie covid-19. Zpětný nárůst byl v letech 2021–2022, ale stále se zaměstnanost v cestovním ruchu nedostala na úroveň před rokem 2019.

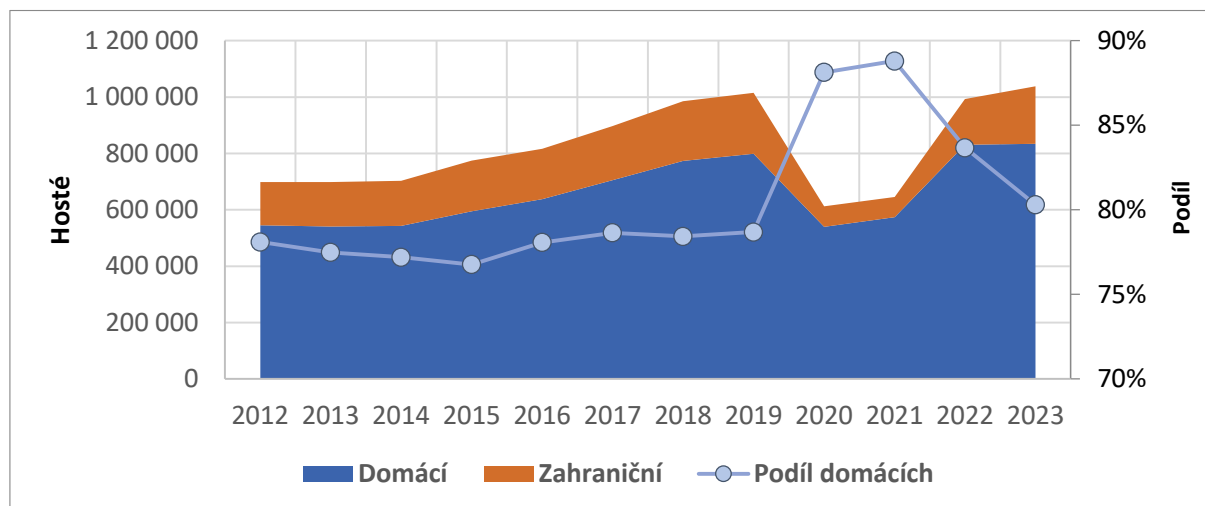
Obrázek 2.13: Vývoj zaměstnaných osob v cestovním ruchu v MSK

Zdroj: ČSÚ, Satelitní účet cestovního ruchu, 2024.

V MSK dochází k růstu počtu hostů do roku 2019, pokles způsobený pandemií covid-19 byl v roce 2023 vyrovnán (celkem bylo v MSK 1 038 419 hostů), což ukazuje na odolnost cestovního ruchu v MSK vůči globálním šokům. V kraji si udržují dominantní postavení domácí hosté (rezidenti), v počtu hostů v roce 2023 to bylo 80,3 %.

Obrázek 2.14: Vývoj počtu hostů v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních, 2024.

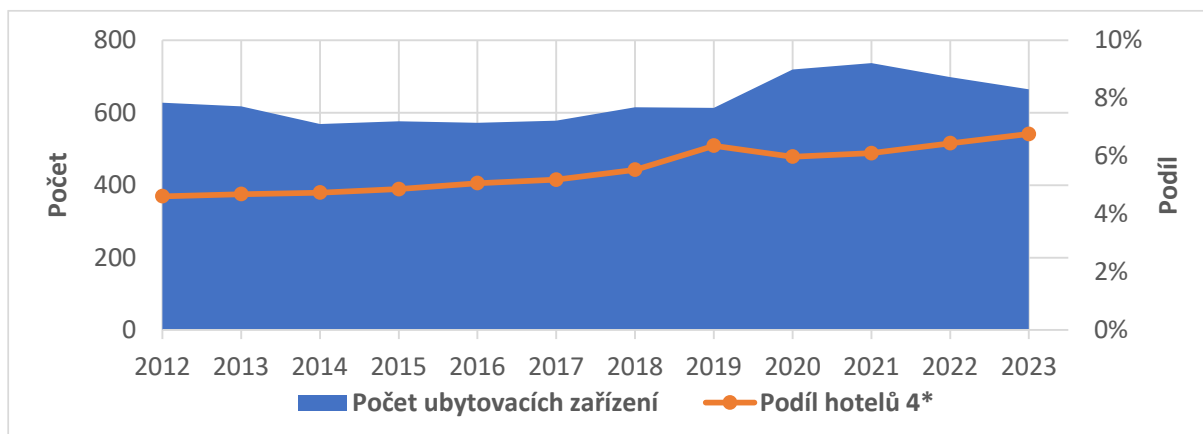
Z hlediska přenocování je vidět obdobný vývoj jako u návštěvnosti, jen v posledním roce narůstá počet přenocování u zahraničních návštěvníků a u domácích návštěvníků klesá. Tento vývoj může souviset s růstem cen za přenocování a tendencí domácích návštěvníků více šetřit. Dále je částečně způsoben odlišnou strukturou návštěvníků, domácí turismus spojený s přenocováním je zejména zaměřen na delší pobyty (průměrný počet přenocování je 2,8 dne, u zahraničních návštěvníků to je 2,2 dne).

2.3.3 Lokalizace oblastí cestovního ruchu

Moravskoslezský kraj je z turistického hlediska rozdělen do šesti územních celků, přičemž každá oblast je svým způsobem specifická a zajímavá. Jedná se o Beskydy – Valašsko, Jeseníky, Bruntálsko, Poodří – Moravské Kravařsko, Opavské Slezsko, Ostravsko a Těšínské Slezsko.

Každá destinace cestovního ruchu disponuje určitými destinačními typy, které předurčují potenciál pro cestovní ruch a jeho rozvoj v dané oblasti. Jedním z hlavních předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji je jeho přírodní potenciál. Ze západu je kraj ohraničen pohořím Hrubého Jeseníku a z jihovýchodu pak pohořím Moravskoslezských Beskyd a Slezských Beskyd, což jsou vyhledávané turistické lokality. Také v ostatních částech kraje se nachází z pohledu členitosti terénu a přírodních atraktivit velice rozmanitá krajina. Jsou zde Oderské vrchy, Nízký Jeseník, Opavská nížina, Ostravská pánev, Moravská brána. Kvůli vysokým hodnotám přírody a krajiny byly vyhlášeny chráněné krajinné oblasti Poodří, Beskydy a Jeseníky. Přírodní potenciál tak vytváří podmínky pro více typů turismu, od aktivního vyžití, horské turistiky, přes relaxační a lázeňské pobyty (lázně Klimkovice, Karviná-Darkov a Karlova Studánka) až po poznávací cestovní ruch.

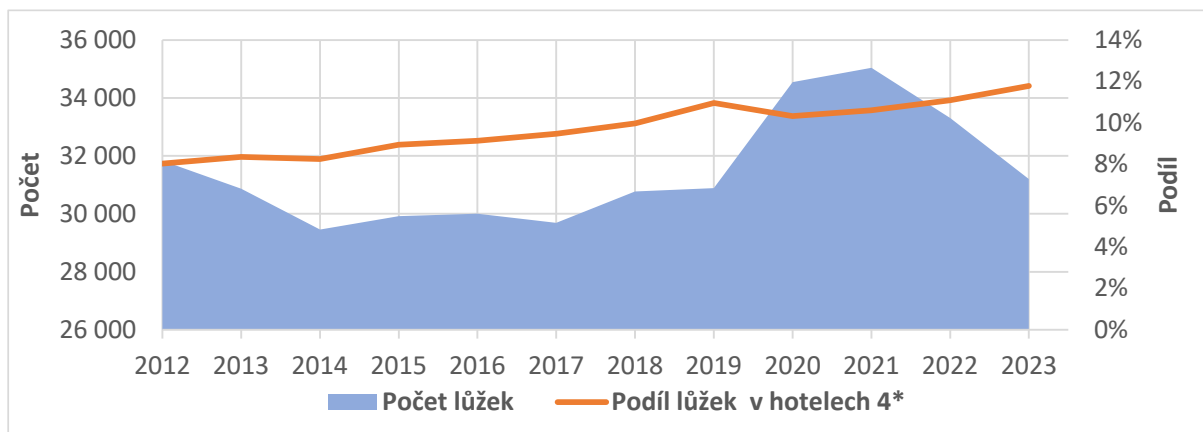
Obrázek 2.15: Vývoj počtu hromadných ubytovacích zařízení v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, Kapacity hromadných ubytovacích zařízení, 2024.

Velikost ubytovacích kapacit je základním předpokladem pro rozvoj cestovního ruchu, druhým neméně důležitým faktorem je naplnění jejich kapacity hosty. Z dat Českého statistického úřadu je patrné snížení počtu ubytovacích zařízení v Moravskoslezském kraji po roce 2021 jako dopad pandemie covid-19. Roste podíl čtyřhvězdičkových hotelů, což znamená, že tento pokles se týkal méně kvalitních ubytovacích zařízení. Po roce 2021 se snížil rovněž počet lůžek z 33 305 na 31 202 v roce 2023.

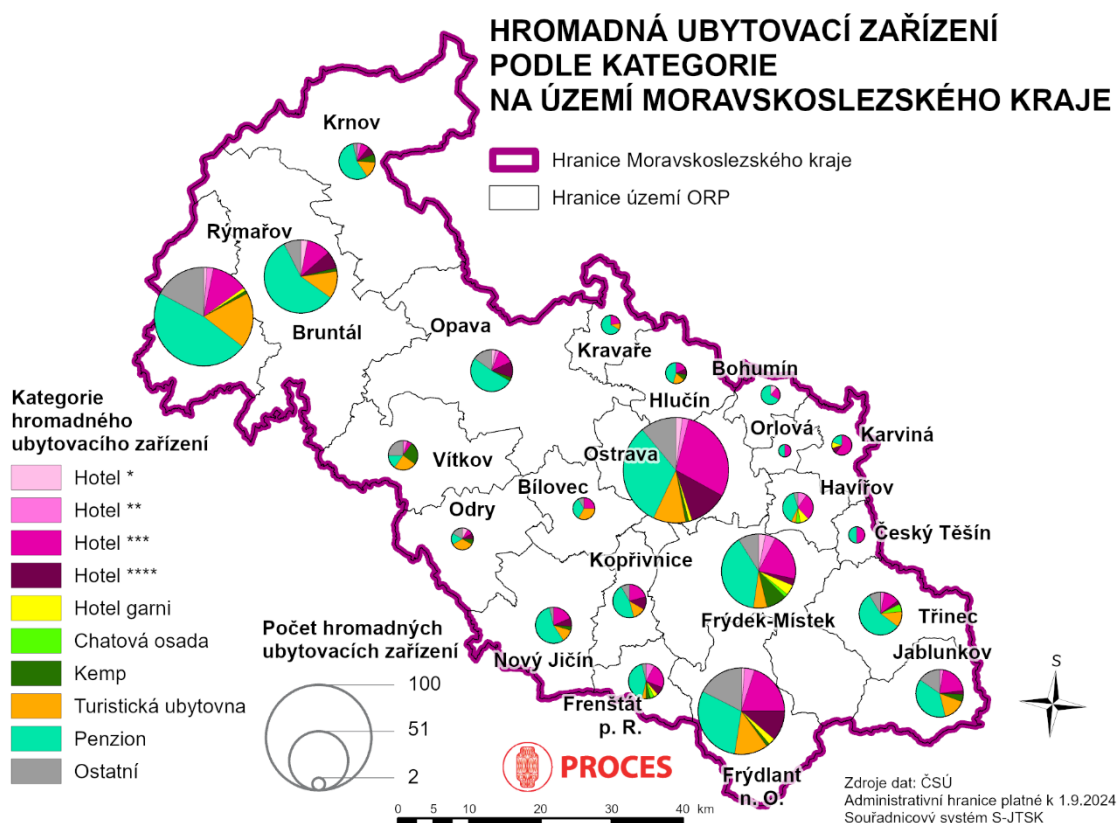
Obrázek 2.16: Vývoj počtu lůžek v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, Kapacity hromadných ubytovacích zařízení, 2024.

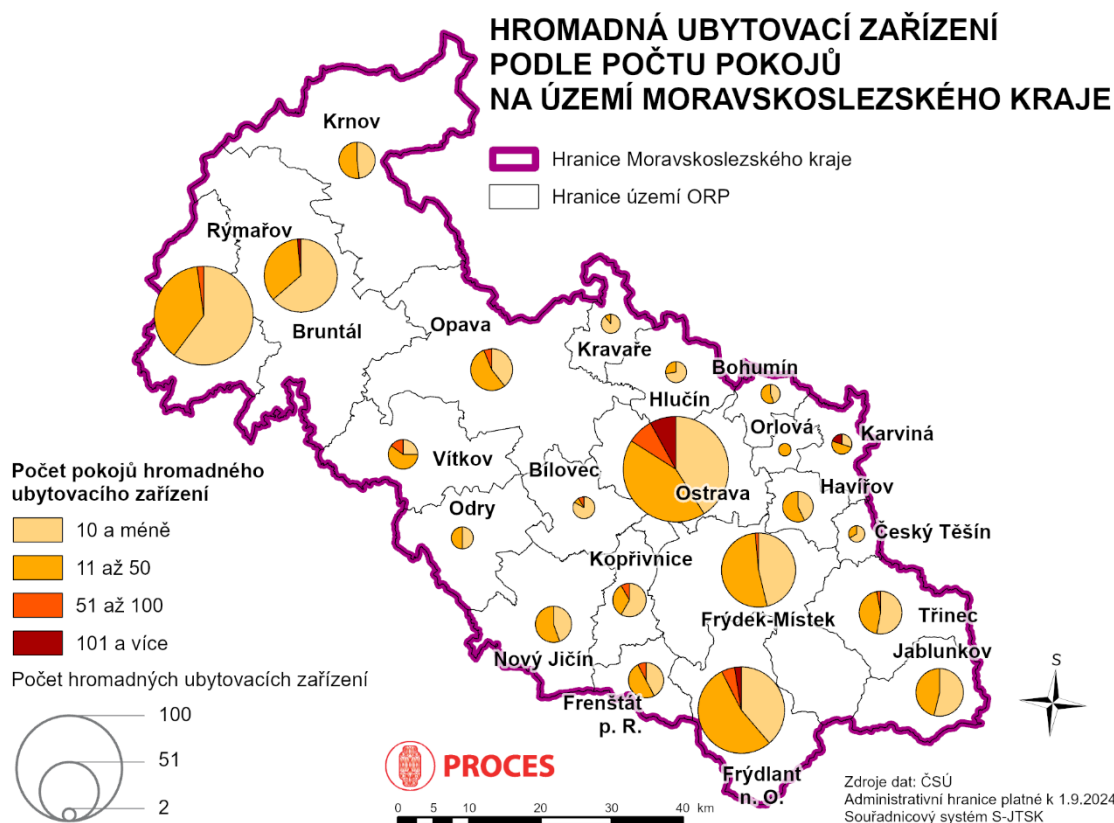
Prostorové rozložení hromadných ubytovacích zařízení a kapacity lůžek v jednotlivých obcích s rozšířenou působností v kraji je uvedeno v následující mapě. Vysoké zastoupení ubytovacích zařízení na území kraje je v pohoří Beskyd a Jeseníků. Mimo tato území je zřejmé vyšší zastoupení hromadných ubytovacích zařízení v Ostravě, Havířově a Karviné. Zvláště markantní je absence ubytovacích kapacit na území Hlučína, Opavy, Krnova, Českého Těšína a Vítkova.

Obrázek 2.17: Počet zařízení dle typu v ORP MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 2.18: Kapacita lůžek v ORP MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, zpracování PROCES 2024.

Atraktivitu území z hlediska cestovního ruchu lze vyjádřit prostřednictvím počtu příjezdů a přenocování hostů v ubytovacích zařízeních. Návštěvnost je veličina, která vyjadřuje počet osob, které za nějaký časový úsek navštíví buďto nějakou akci, nebo i nějaký objekt, měří se např. počet příjezdů hostů a počet přenocování. Následující tabulka udává konkrétní počty příjezdů hostů a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních v Moravskoslezském kraji v roce 2023. V případě SO ORP Karviná je patrný výrazný rozdíl v počtech příjezdů hostů bez přenocování a s přenocováním. Příčinou jsou zejména žádané pobyty v lázních Darkov, pobyty většího počtu osob, zejména z jiných krajů ČR a z Polska, kteří dojíždějí do Karviné za prací v dolech, a také ubytování studentů Obchodně podnikatelské fakulty Slezské univerzity z jiných měst ČR na kolejích, které jsou považovány za hromadná ubytovací zařízení.

Tabulka 2.4: Počet příjezdů hostů a počet přenocování v ubytovacích zařízeních ORP MSK v roce 2023

SO OPR	Počet přenocování hostů	Počet hostů
Bílovec	17 845	7 320
Bohumín	důvěrné	důvěrné
Bruntál	242 066	65 410
Český Těšín	7 427	3 797
Frenštát pod Radhoštěm	76 855	36 571
Frýdek-Místek	181 489	84 897
Frýdlant nad Ostravicí	370 784	160 602
Havířov	53 635	29 542
Hlučín	31 131	15 870
Jablunkov	121 401	48 842
Karviná	238 195	23 250
Kopřivnice	56 380	26 393
Kravaře	16 267	7 996
Krnov	36 748	17 028
Nový Jičín	42 742	21 291
Odry	23 956	8 693
Opava	96 694	45 873
Orlová	důvěrné	důvěrné
Ostrava	656 487	269 148
Rýmařov	297 404	93 042
Třinec	81 412	39 157
Vítkov	65 779	22 267
Celkový součet	2 714 697	1 026 989

Zdroj: ČSÚ, 2023.

Pozn.: * Pro SO ORP Bohumín a Orlová nejsou data k dispozici z důvodu ochrany individuálních dat.

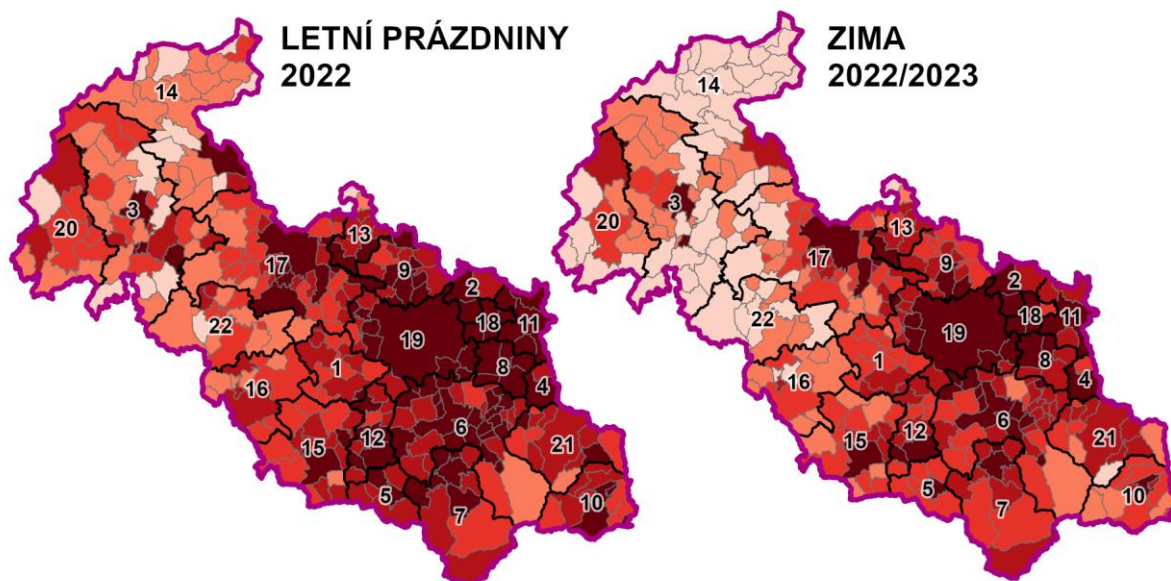
Vysoký počet hostů a přenocování v ubytovacích zařízeních v SO ORP Ostrava a Karviná je způsoben zejména pracovními cestami a cestami studentů za vysokoškolským studiem. Naopak Jablunkovsko, Frýdlantsko a Rýmařovsko jsou oblasti vyhledávané zejména turisty, které láká horská turistika.

Na základě geolokačních dat mobilních operátorů, které zpracovalo MVČR, je možno v obcích identifikovat domácí návštěvníky (tj. osoby s českou SIM kartou)⁵⁴. Pro analýzu bylo zvoleno období léto 2022 a zima 2022/2023 (v každém období bylo 28 dnů kontinuálního monitoringu).

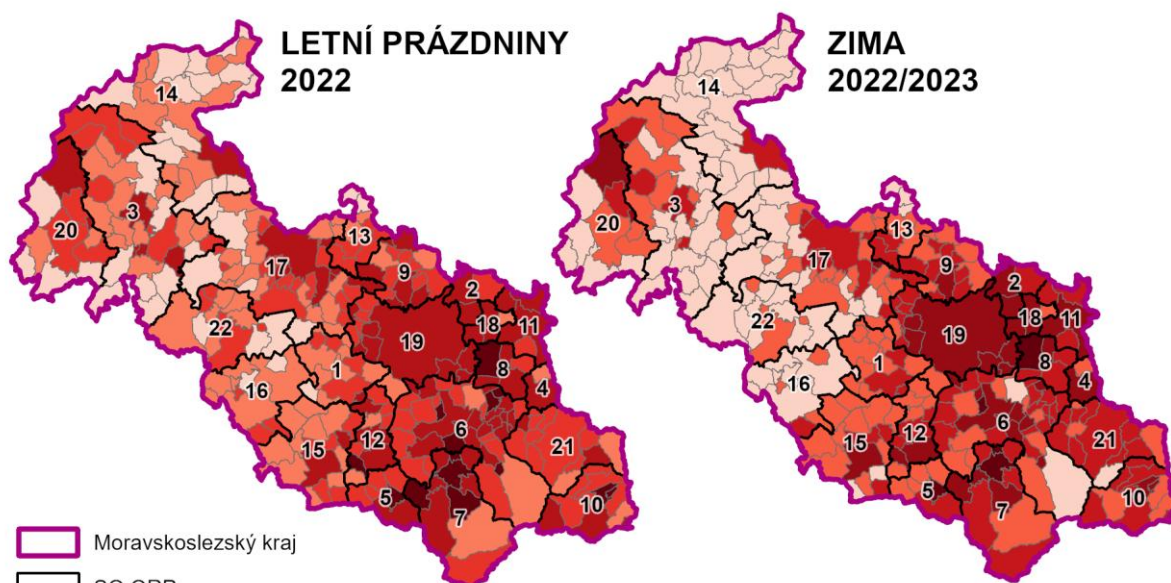
⁵⁴ Viz portál <https://www.kamdojizdime.cz/>

Obrázek 2.19: Rozložení návštěvníků v MSK

NÁVŠTĚVNÍCI NA ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

NOCUJÍCÍ NÁVŠTĚVNÍCI NA ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Moravskoslezský kraj

SO ORP

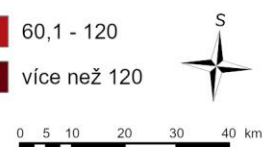
**Správní obvod
obce s rozšířenou působností**

1 - Bílovec	9 - Hlučín	17 - Opava
2 - Bohumín	10 - Jablunkov	18 - Orlová
3 - Bruntál	11 - Karviná	19 - Ostrava
4 - Český Těšín	12 - Kopřivnice	20 - Rýmařov
5 - Frenštát p. R.	13 - Kravaře	21 - Třinec
6 - Frýdek-Místek	14 - Krnov	22 - Vítkov
7 - Frýdlant n. O.	15 - Nový Jičín	
8 - Havířov	16 - Odry	

Počet návštěvníků na km²

	15 a méně
	15,1 - 30
	30,1 - 60

	60,1 - 120
	více než 120

Zdroje dat: ČSÚ, MVČR
Administrativní hranice platné k 1.9.2024
Souřadnicový systém S-JTSK

Zdroj: MVČR, geolokační data, léto 2022; zima 2022/2023.

Pozn.: Návštěvník (N) – osoba jednorázově navštěvující danou obec a setrvávající zde při jedné návštěvě alespoň 3 hodiny.
Nocující návštěvník (PN) – osoba, která v dané obci není rezidentem ani pro ni není tato obec místem pravidelné dojížd'ky či druhým bydlením, avšak přesto zde 1 přenocuje.

Prostorová koncentrace návštěvníků a nocujících návštěvníků na území Moravskoslezského kraje během letních prázdnin 2022 a zimní sezóny 2022/2023 je zobrazena výše. V létě je patrná vyšší koncentrace turistů v oblastech s přírodními atraktivitami, zejména v Beskydech (např. správní obvody Frýdek-Místek a Třinec) a Jeseníkách (Bruntál a Krnov), což svědčí o oblibě horské turistiky. Naopak v zimě jsou nejvíce vytíženy oblasti s lyžařskými středisky a zimními aktivitami, přičemž se intenzita návštěvnosti koncentruje ještě výrazněji v horských oblastech, především v Jeseníkách. Vysoká koncentrace návštěvníků pouze v omezeném počtu míst (Malá Morávka, Karlova Studánka, Vrbno pod Pradědem) dokládá dosud nevyužitý potenciál velké části Jeseníků.

Nutno podotknout, že výraznou návštěvnost bez sezonních vlivů mají všechna větší města, především z důvodu sportovní a kulturní infrastruktury, kde se pravidelně pořádají akce. Rovněž se rozšiřuje turistika do obchodních center⁵⁵ (shopping tourism), která se stávají i místem setkávání. Ostrava zůstává stabilně navštěvovaná během obou období díky svému statusu kulturního a společenského centra, což naznačuje její menší sezónní závislost. Potenciál města Ostravy z hlediska cestovního ruchu spočívá zejména v atraktivitě industriálních památek a kongresové turistiky. Ostrava je dějištěm významných kulturních a sportovních akcí celonárodního i mezinárodního významu, pro které má dostatek ubytovacích zařízení.

Tabulka 2.5: Počet návštěvníků na 100 obyvatel

Území / SO ORP	Nocující návštěvníci		Návštěvníci	
	Léto	Zima	Léto	Zima
Bílovec	19,9	17,0	43,4	36,9
Bohumín	15,0	12,0	42,4	28,4
Bruntál	50,1	33,4	91,9	43,2
Český Těšín	11,3	9,5	36,9	30,8
Frenštát pod Radhoštěm	41,3	24,8	79,3	40,1
Frýdek-Místek	27,4	17,1	58,2	38,5
Frydlant nad Ostravicí	91,0	66,3	149,3	89,8
Havířov	10,5	9,2	24,5	22,2
Hlučín	23,3	14,5	60,4	34,9
Jablunkov	46,7	31,4	77,3	38,4
Karviná	11,0	9,8	31,5	23,8
Kopřivnice	19,5	13,3	68,1	33,6
Kravaře	15,3	12,0	44,6	33,7
Krnov	27,6	19,0	42,3	25,4
Nový Jičín	21,5	15,8	47,1	38,0
Odry	27,9	17,9	68,6	34,8
Opava	18,6	13,2	43,8	31,9
Orlová	10,5	9,2	37,1	23,3
Ostrava	7,5	7,2	28,4	27,4
Ostrava-město	22,2	20,0	58,8	43,2
Rýmařov	69,5	70,5	99,8	78,5
Třinec	17,6	15,4	35,1	29,5
Vítkov	58,6	23,4	74,2	32,8
MSK	20,5	15,3	46,9	33,0

Zdroj: MVČR, geolokační data, léto 2022; zima 2022/2023.

⁵⁵ „Shopping tourism“ (nakupovací turistika) je významným segmentem cestovního ruchu, který může přitáhnout turisty, generovat příjmy a podpořit místní ekonomiku. Je typická zejména ve městech, která kombinují kulturní, gastronomické a nákupní zážitky.

Ve výše uvedené tabulce lze identifikovat míru specializace SO ORP na cestovní ruch v porovnání s residenční funkcí území. Nejvyšší koncentrace návštěvníků i nocujících návštěvníků je v horských a přírodně atraktivních oblastech, jako jsou správní území ORP Frýdlant nad Ostravicí, Rýmařov a Bruntál. Pro zachování atraktivity těchto míst je nutné dbát na to, aby nebyla turismem přehlčena s negativním vlivem na přírodu, krajinu i místní obyvatelstvo. Restriktivní opatření (omezování počtu turistů v nejfrekventovanějších lokalitách) jsou obtížně realizovatelná a nepříliš účinná, lepším řešením je rozptýlit cestovní ruch do dosud neobjevených lokalit. To předpokládá nejen dobrý marketing, ale především dobudování turistické infrastruktury. Nejcennější části přírody a krajiny by přitom měly zůstat uchráněny od masivního cestovního ruchu.

Obrázek 2.20: Významné atraktivity cestovního ruchu v MSK

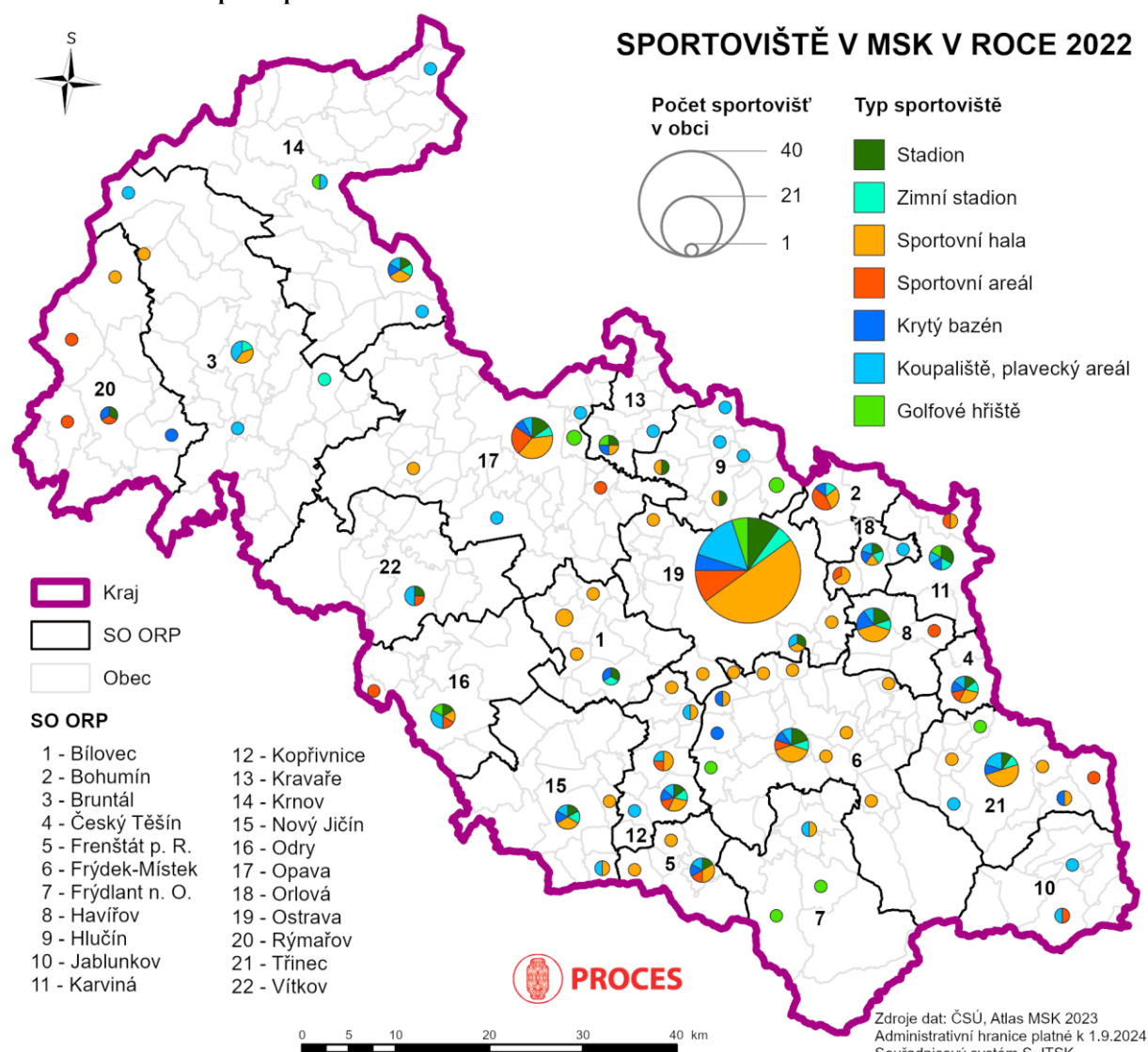

Zdroj dat: MSK (2023) Atlas Moravskoslezského kraje, zpracování PROCES, 2024.

Atraktivitami cestovního ruchu jsou kulturní, technické, historické a krajinné objekty, které si jednotlivé cílové skupiny návštěvníků oblíbily, případně jsou vhodně propagovány nebo na ně upozorní umělecké dílo (film, kniha). V rámci kulturních zařízení (muzea, divadla, galerie) je zcela dominantní pozice Ostravy, ale tato zařízení jsou koncentrována i v dalších městech (např. Opava, Frýdek-Místek, Český Těšín). Významným cílem návštěv jsou Dolní oblast Vítkovic (DOV) nebo Zoologická zahrada Ostrava,

kteří dlouhodobě patří mezi 10 nejnavštěvovanějších cílů v ČR. Mezi často navštěvované cíle se řadí také Dinopark nebo Muzeum nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici⁵⁶. Typickým příkladem nové atraktivity může být Kostel sv. Petra z Alkantary známý jako „Šikmý kostel“, který zpopularizovala Karin Lednická ve své románové kronice, jejíž první díl vyšel v roce 2020. Pro návštěvníky MSK jsou významné také přírodní atraktivity a hodnotné krajiny, ať se jedná pohoří Jeseníků, Beskyd (zejména Lysá hora a stezka Valaška) nebo Štramberskou vrchovinu a meandry Odry a Moravice. Návštěvníci využívají i sportovní areály, lyžařská střediska, aquaparky, v poslední době jsou stále více vyhledávána golfová hřiště apod., která jsou lokalizována zejména v oblasti Beskyd. Za potenciální oblast turistické atraktivity je nutno považovat Bruntálsko, zejména z důvodu dosud nevyužitých možností prostoru přehrady Slezská Harta. V tomto území je dostatek přírodních předpokladů pro víkendovou a vícedenní rekreaci.

Obrázek 2.21: Druh a počet sportovních zařízení v obcích MSK

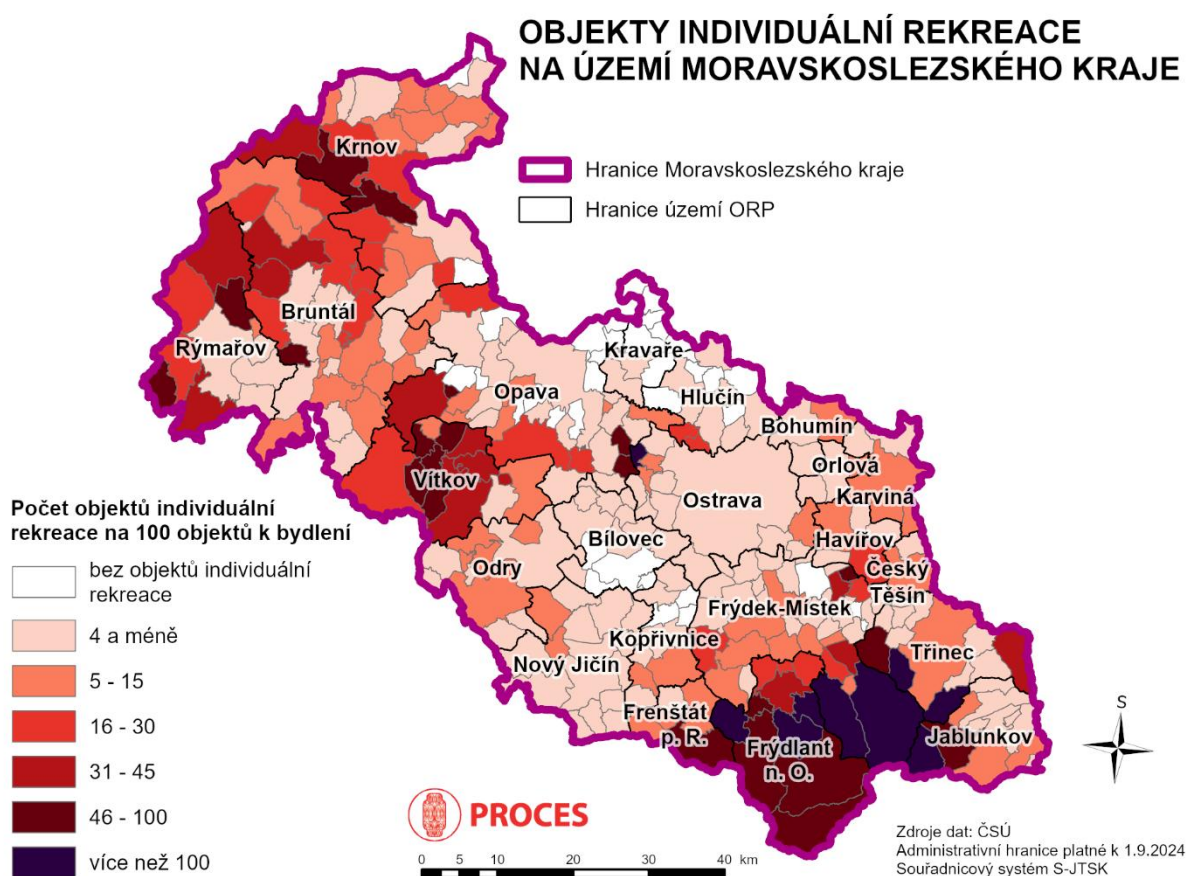
Zdroj dat: MSK (2023) Atlas Moravskoslezského kraje, zpracování PROCES, 2024.

⁵⁶ Zdroj: <https://www.kudyznudy.cz/aktuality/nejnavsteovanejsi-turisticke-cile-podle-kraju>.

2.3.4 Lokalizace objektů individuální rekreace v kraji

Fenomén individuální nebo též rodinné rekreace je pro české země typický. Také v Moravskoslezském kraji má velký podíl rodin nějaký objekt individuální rekreace. V nejvíce turisticky atraktivních územích jsou to většinou objekty vzniklé pro účely rekreace – chaty, v odlehlých územích, z nichž trvale bydlící obyvatelstvo z velké části odešlo, jsou to převážně původně obytná stavení přeměněná na rekreační chalupy. V poslední době se objevuje i opačný trend, a to využívání původně rekreačních objektů pro trvalé bydlení. Převážně senioři se často stěhují na rekreační chalupy, které jsou pro bydlení víceméně uzpůsobeny, ale i na chaty, a dokonce na chatky v zahrádkových koloniích.

Obrázek 2.22: Zastoupení rekreačních objektů v obcích MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RUIAN, zpracování PROCES, 2024.

Z výše uvedené mapy je zřejmý výrazný vliv Beskyd a Jeseníků na lokalizaci oblastí s vysokým zastoupením rekreačních objektů v kraji. Největší podíl rekreačních objektů v porovnání s objekty trvalého bydlení se nachází v obci Krásná ve SO ORP Frýdek-Místek. Vysoké zastoupení rekreačních objektů se dále vyskytuje na jihovýchodě kraje v SO ORP Frýdek-Místek, SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, SO ORP Frenštát pod Radhoštěm, SO ORP Jablunkov a v jižní části SO ORP Třinec. Nejvyšší koncentrace objektů individuální rekreace je v beskydském pásu obcí Trojanovice, Kunčice pod Ondřejníkem, Čeladná, Staré Hamry, Bílá, Pstruží, Ostravice, Malenovice, Krásná, Morávka, Horní Lomná, Dolní Lomná, Košařiska, Řeka a Komorní Lhotka.

Také v bezprostředním zázemí Ostravy je území s velkým podílem objektů individuální rekreace, a to v obci Horní Lhota (SO ORP Ostrava) a dále v sousedních Kyjovicích a Budišovicích (ORP Opava). Pro

individuální rekreaci je dále atraktivní území kolem přehradních nádrží. V okolí Žermanické přehrady vynikají podílem rekreačních objektů Soběšovice (SO ORP Frýdek-Místek).

Dalšími významnými lokalitami individuální rekreace jsou SO ORP Bruntál, SO ORP Rýmařov a SO ORP Krnov. V SO ORP Rýmařov je kvůli malému podílu bydlícího obyvatelstva nejvyšší podíl rekreačních objektů v odlehlých obcích Tvrdkov a Valšov a dále v Dolní Moravici, atraktivní pro cestovní ruch. Vysoký podíl rekreačních objektů je ze stejného důvodu i v obci Malá Morávka. V SO ORP Bruntál na ni navazují s obdobnou koncentrací rekreačních objektů obce Světlá Hora a Rudná pod Pradědem. V SO ORP Krnov je největší podíl objektů individuální rekreace v obcích Holčovice a Hošťálkovy, vzniklých převážně přeměnou objektů trvalého bydlení na rekreační chalupy. Obdobně také v sousedních Heřmanovicích, vesnické památkové rezervaci.

V SO ORP Vítkov a v SO ORP Opava mají vysoký podíl objektů individuální rekreace obce, které jsou z důvodu své odlehlosti méně příznivé pro trvalé bydlení. Na Vítkovsku jsou to zejména Černá ve Slezsku, Svatoňovice, Melč a Staré Těchanovice a na Opavsku navazující Jakartovice a Mladecko. Významný podíl rekreačních objektů je i na území města Vítkova a sousedního Radkova, a to zvláště díky rekreační lokalitě Podhradí s vodní nádrží. Obce Kružberk a Moravice vynikají množstvím chatových objektů kvůli atraktivnímu okolí přehrady, resp. řeky Moravice.

2.3.5 Dílčí hodnocení v souvztáznosti k prostorovému plánování

Z hlediska cestovního ruchu je zajímavost a atraktivita Moravskoslezského kraje dána především přírodními podmínkami, historickými památkami, vysokou kulturní úrovní a úrovní turistické vybavenosti. Tradičními kulturními centry kraje jsou Ostrava, Opava a s významnou polskou menšinou Český Těšín. Města a obce nabízejí pestré škálu sportovního využití prostřednictvím mnoha stadionů, zimních stadionů a stovek hřišť, tělocvičen, koupališť a bazénů. Kromě kulturního a sportovního využití ve městech a obcích poskytuje krásná a pestrá příroda kraje spoustu možností pro rekreaci, turistiku, poznávání kulturních památek a léčebné pobyty. Kraj nabízí pro své návštěvníky rozsáhlé síť (cyklo)turistických tras s podmínkami pro pěší turistiku a cykloturistiku, v zimě jsou pro turisty atraktivní horské celky Hrubého Jeseníku a Beskydy zejména pro běžecké a sjezdové lyžování. Lázeňství je v kraji založeno na využití léčebných účinků jodobromové vody v lázních Darkov s rehabilitačním ústavem. Od počátku 90. let existuje nové lázeňské sanatorium v Klimkovicích⁵⁷ s architektonicky zajímavými budovami. Malebné lázně Karlova Studánka v Jeseníkách vynikají čistotou ovzduší.

Na území Moravskoslezského kraje se rovněž nachází městské a vesnické památkové rezervace / zóny. Vyhledávaná turisty jsou také zámecká sídla v Hradci nad Moravicí, v Raduni, v Kravařích na Opavsku, v Bruntále či ve Fulneku. Mezi nejvýznamnější hrady patří Sovinec na Rýmařovsku, Starý Jičín a Hukvaldy v Podbeskydí. Specifikem regionu jsou podmínky pro průmyslovou turistiku (Technické

⁵⁷ Zaměřené na funkční neplodnost, gynekologická onemocnění, nemoci neurologické, nemoci pohybového ústrojí, pooperační a poúrazové stavy a rekondice.

muzeum automobilů v Kopřivnici, Vagonářské muzeum ve Studénce, Hornické muzeum v Ostravě-Petřkovicích⁵⁸, areál Dolních Vítkovic⁵⁹, NKP Důl Michal aj.).

Z výše uvedených poznatků lze konstatovat, že nejlepšími podmínkami pro cestovní ruch disponuje a zároveň k největším turistickým atraktivitám patří oblast Beskyd a Jeseníků. Jedná se o chráněné krajinné oblasti, turisticky žádané jsou zejména z důvodu lyžování, pěší turistiky a cykloturistiky. Zároveň se jedná o oblasti s příznivým počtem a kapacitou hromadných ubytovacích zařízení. Do kategorie atraktivních turistických cílů s nejvyšším počtem příjezdů hostů jak s přenocováním, tak bez něj, je nutné zařadit také Ostravu.

Statutární město Ostrava představuje kulturní a volnočasové centrum aglomerace, kde jsou koncentrována kulturní zařízení metropolitního významu (divadla, kina, knihovny, kostely, muzea atd.) a sportoviště (plavecké bazény, venkovní koupaliště, minigolf, tenisové kurty, hřiště na různé míčové hry, zimní stadion atd.). Potenciál města Ostravy z hlediska cestovního ruchu spočívá zejména v nabídce industriální a kongresové turistiky. Mezi nejvýznamnější turistické atraktivity s největším růstovým potenciálem v rámci Ostravy patří: Zoologická zahrada Ostrava, Stodolní ulice (odhad cca 350 tis. návštěvníků ročně) a výše zmíněné industriální památky v Ostravě.

V současnosti také roste význam tzv. event turistiky, neboť město Ostrava je dějištěm významných kulturních i sportovních akcí celonárodního i mezinárodního významu. Z kulturních akcí lze jmenovat např. hudební festivaly Colours of Ostrava a Janáčkův máj Ostrava, ze sportovních akcí lze pak zmínit např. atletický mítink Zlatá tretra, Mistrovství světa v ledním hokeji (2024) apod. V oblasti kongresové turistiky a výstavnictví představuje silnou stránku Ostravy existence výstaviště Černá louka, které provozuje společnost Ostravské výstavy a.s. v majetku města.

V rámci kraje rostou kapacity v oblasti sportu, kdy nejvýraznější růst lze sledovat v případě golfu např. Golf Resort Ostravice, Sportoviště TJ Mittal Ostrava (tréninkový komplex), Golf Aréna Ostrava (golfové indoor centrum), Šilheřovice Golf Course, Ropice Golf Course apod.

Základní doporučení pro prostorové plánování v oblasti cestovního ruchu:

Klíčovým odvětvím pro lokální ani regionální ekonomiku nemůže být pouze cestovní ruch (snad s výjimkou lázeňství), jelikož kromě toho, že má výrazný sezónní charakter, prudce zvyšuje ekonomickou zranitelnost oblastí v případě ekonomické krize. Nezanedbatelný negativní vliv má neřízený cestovní ruch také na přírodu a krajinu.

- V rámci správy kraje je nutná součinnost strategického a územního plánování včetně propojení s problematikou kultury a památkové péče.
- V rámci kraje je potřebná součinnost s destinačními společnostmi a místními mikroregiony (příp. MAS – Místní akční skupiny) nebo Euroregiony a jejich koordinace z krajské úrovně.

⁵⁸ Plánované rozšíření aktivit o tzv. zážitkovou turistiku, výstavbu velkokapacitního hotelu s kongresovým centrem, turistické napojení na centrum města.

⁵⁹ Technicky unikátní ucelený komplex hlubinného dolu, koksovny a výroby surového železa s plánovaným propojením na vzdělávací, volnočasové a další podnikatelské aktivity v rámci projektu oživení Dolních Vítkovic „Nové Vítkovice“.

- Vhodná je podpora kraje v rámci marketingu pro potenciální návštěvníky žijící mimo území kraje ve spolupráci s dalšími aktéry v cestovním ruchu (obce, podniky apod.).
- Je třeba především podpořit projekty, které nejen rozvíjí cestovní ruch, ale podporují lokální kulturu a identitu obyvatel, zaměřenou na kulturní aktivity vedoucí k poznávání historie, která je společná zejména pro občany českého a polského pohraničí. Mohou přinést mnoho podnětů k uvědomění si vzájemné blízkosti, obohatí kvalitu života a napomohou rozvíjet společnou spolupráci.
- Cestovní ruch je třeba rozvíjet v souladu s péčí o přírodu a krajinu včetně péče o životní podmínky trvale žijících obyvatel.

2.4 Regionalizace služeb a maloobchodu, obslužná sídla a jejich hierarchie

V rámci procesu deindustrializace je sektor služeb klíčovým sektorem, který se rozvíjí. Obecně služby jsou ekonomické statky se zvláštními charakteristickými znaky, které je odlišují od zboží:

- **nehmotnost** – nelze je vidět, dotknout se jich ani skladovat na později. Z nehmotné povahy služeb plyne, že je nelze předem fyzicky vyzkoušet ani uchovat zásobu; spotřebitel si službu nemůže vyzkoušet před jejím poskytnutím a často ji může plně posoudit až při konzumaci.
- **neoddělitelnost** od procesu svého poskytování – typicky vznikají a jsou spotřebovávány současně, často za přímé účasti zákazníka i poskytovatele v témže čase a místě. Poskytovatel (například odborník či obsluha) bývá přímo součástí služby a interakce mezi zákazníkem a poskytovatelem je nezbytná součástí tvorby služby.
- **jedinečnost** – každé poskytnutí služby je do jisté míry jedinečné. Kvalita a průběh služby mohou kolísat v závislosti na tom, kdo, kdy a kde ji poskytuje, a možnosti standardizace jsou omezené. Proto je pro služby typická vyšší variabilita výsledků než u homogenních výrobků; poskytovatelé se snaží tuto proměnlivost řídit (např. školením personálu či standardizací postupů), avšak úplné sjednocení kvality je obtížné.
- **nemožnost skladování** – službu nelze skladovat pro pozdější prodej ani vrátit či znovu prodat, jakmile byla poskytnuta. Nevytížená kapacita služby propadá; nelze ji „vyrobit do zásoby“ v době nižší poptávky a uschovat pro období poptávky vyšší. Například neobsazený hotelový pokoj představuje navždy ztracený výkon služby. S tím souvisí i fakt, že poskytnutím služby typicky nedochází k převodu vlastnictví – zákazník kupuje pouze výkon, nikoliv hmotnou věc.

Tabulka 2.6: Geografický rozměr služeb

Skupina znaků	Charakteristika tradičních služeb	Geografické implikace
Kapitálová náročnost procesu	Nízká kapitálová náročnost procesu ve srovnání zejména s průmyslem; nižší vstupní investice do nemovitostí, přístrojů a vybavení.	Nižší bariéry vstupu do odvětví a snadnější založení firmy jsou příznivé pro periferní regiony nedisponující kapitálem ani vysoce rozvinutou a kapacitní technickou infrastrukturou. Minimální negativní dopady na životní prostředí a nižší nároky na plochu umožňují volbu lokalit nevhodných pro velkosériovou průmyslovou výrobu, např. obytné čtvrti nebo centra měst.
Pracovní síla	Vysoká náročnost na pracovní sílu; často vyšší zastoupení žen; omezené možnosti automatizace výrobního procesu, z toho vyplývající obvykle nižší produktivita práce oproti průmyslu.	Sektor služeb vytváří více pracovních příležitostí než výrobní sektory, avšak v případě znalostně méně náročných služeb s nižší produktivitou i s nižšími mzdami. Náročnost na pracovní sílu vytváří často tlak na přesun služeb do zemí s nižšími náklady. Na regionální úrovni dochází ke komerční suburbanizaci: přesouvání služeb z metropolitních jader do menších měst či obcí v zázemí metropolitních regionů.
Spotřeba	Pro velkou část služeb je typické: • neoddělitelnost místa a času produkce a spotřeby; • vyšší intenzita komunikace a spolupráce se zákazníkem; • nižší míra standardizace produktů; • větší podíl služeb přímo na zakázku.	Tlak na bezprostřední geografickou blízkost poskytovatelů služeb a zákazníků; rozmístění velké části služeb následuje rozmístění obyvatelstva, souvislost postavení sídla v hierarchii sídelního systému a rozsahu i spektra zastoupených služeb; extrémně vysoká míra koncentrace znalostně náročných obchodních služeb do center metropolitních regionů.
Úspory z rozsahu	Nižší význam vnitřních úspor z rozsahu oproti průmyslu; klíčový význam aglomeračních úspor plynoucích z velikosti města.	Vyšší míra územní koncentrace služeb do velkých měst; větší význam geografické blízkosti zákazníků i dodavatelů oproti průmyslovým firmám; pro služby je více charakteristická aglomerizace v prostoru, zatímco pro průmysl územní koncentrace.

Zdroj: Ženka, J.; Slach, O. a kol. (2018) *Rozmístění služeb v Česku*. Ostrava: Ostravská univerzita. Upraveno autory.

Sektor služeb je extrémně různorodý a nejasně definovaný, tzn., je to vše, co nelze zařadit do zemědělství a lesnictví ani do průmyslu v nejširším možném vymezení. Služby se nejčastěji dělí na tržní a netržní, případně na veřejné a osobní. Autoři Browning a Singelmann (1975) provedli podrobnější rozdělení služeb na produkční (sloužící výrobě), distribuční (síťové služby sloužící anonymní veřejnosti), sociální (organizované státem) a služby osobní povahy (adresované konkrétním klientům). Podobnou typologii v kontextu deindustrializovaných měst vytvořil i Keller (2011, str. 74):

- a) Služby přímo navázané na průmyslovou výrobu: skladování, průmyslovou dopravu a opravárenství, ostrahu průmyslových objektů, ale také služby účetní, personální a poradenské, pokud jsou vykonávány zvláštními subjekty na komerční bázi pro potřeby firem.
- b) Veřejné služby: státní správa i územní samospráva, soudy a policie, vzdělávání a zdravotnictví, sociální oblast, kultura.
- c) Obslužné činnosti pro širokou veřejnost v podobě obchodní sítě, sítě veřejné i soukromé dopravy, sítě pošt a telekomunikací, ale též sítě médií a mediální služby. Společné mají právě to, že obsluhují masu anonymních zákazníků, přičemž jejich vazba na státní moc, která mohla být dříve úzká, se stále více rozvolňuje.
- d) Služby orientované na individuálního klienta: rekreace a sportování, péče o tělo a vzhled, fitcentra, holičství a kadeřnictví, ale též osobní poradenství, služby restauračních zařízení a hotelů, taxislužby či služby zajišťující provoz domácností. Společné mají to, že namísto anonymního zákazníka v nich vystupuje klient, který je v péči toho, kdo službu poskytuje, ale také to, že se jedná zpravidla o výkon činností, které mohou být provozovány třeba z úsporných důvodů i samoobslužně.
- e) S přesunem kapitálu z výroby do finančnictví se rozvíjejí služby bankovníctví, pojišťovnictví a služby pro byznys v nejširším slova smyslu. Tento sektor narůstá zejména v průběhu posledních třiceti let zvláště dynamicky a osamostatňuje se do podoby dominantního aktéra ekonomického života.

V současné době s rozvojem IT rostou služby, které porušují předpoklad neoddělitelnosti místa a času produkce a spotřeby služeb, proto je nutné rozlišovat⁶⁰:

- a) Služby jako aktivity – např. holič, pohostinství, tj. tradiční typ služeb s požadavkem osobního kontaktu poskytovatele služby a zákazníka.
- b) Služby jako produkty, které se charakterem do jisté míry blíží průmyslovým výrobkům – jsou skladovatelné, přemístitelné, umožňující masovou spotřebu bez nutnosti individualizované výroby pro konkrétního zákazníka, a především jsou exportovatelné, např. softwarová aplikace, televizní či internetová reklama, digitalizovaný architektonický výkres, elektronická kniha aj. Služby plně poskytované prostřednictvím internetu mohou být do značné míry nezávislé na rozmístění zákazníků.

V Moravskoslezském kraji, jak již bylo zmíněno podkapitole 2.2 v rámci podílu odvětví na hrubé přidané hodnotě, předstihly služby podíl průmyslu. Tyto procesy se odrážejí i v růstu zaměstnanosti v tomto sektoru, jak to dokumentuje níže uvedená tabulka.

⁶⁰ Ženka, J.; Slach, O. a kol. (2018) *Rozmístění služeb v Česku*. Ostrava: Ostravská univerzita. str. 13.

Tabulka 2.7: Vývoj zaměstnanosti v sektoru služeb v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023

CZ – NACE	Popis odvětví	Počet zaměstnanců (v tis.)			Počet zaměstnanců (v %.)		
		1993	2023	Rozdíl	1993	2023	Rozdíl
G	Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	56,2	63,9	7,7	9,8 %	11,7 %	2,0 %
H	Doprava a skladování	39,8	32,0	-7,8	6,9 %	5,9 %	-1,0 %
I	Ubytování, stravování a pohostinství	14,8	17,9	3,1	2,6 %	3,3 %	0,7 %
J	Informační a komunikační činnosti	9,6	18,1	8,5	1,7 %	3,3 %	1,7 %
K	Peněžnictví a pojišťovnictví	5,0	9,7	4,7	0,9 %	1,8 %	0,9 %
L	Činnosti v oblasti nemovitostí	2,1	4,7	2,6	0,4 %	0,9 %	0,5 %
M	Profesní, vědecké a technické činnosti	8,7	19,7	11,0	1,5 %	3,6 %	2,1 %
N	Administrativní a podpůrné činnosti	7,9	16,5	8,6	1,4 %	3,0 %	1,7 %
O	Veřejná správa a obrana; povinné soc. zabezp.	29,2	32,4	3,2	5,1 %	6,0 %	0,9 %
P	Vzdělávání	31,4	43,4	12,0	5,5 %	8,0 %	2,5 %
Q	Zdravotní a sociální péče	29,9	45,4	15,5	5,2 %	8,4 %	3,2 %
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	6,9	7,8	0,9	1,2 %	1,4 %	0,2 %
S	Ostatní činnosti	12,2	7,8	-4,4	2,1 %	1,4 %	-0,7 %
Celková zaměstnanost ve službách		253,7	319,2	65,5	44,1 %	58,7 %	14,6 %
Celková zaměstnanost v Moravskoslezském kraji		574,7	543,7	-31,0	100,0 %	100,0 %	

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil, zpracování PROCES 2024.

Obecně platí, že služby mají nižší produktivitu než průmysl. Nicméně mezi služby, které generují extrémní zisky vyšší než v průmyslu, jsou zařazeny peněžnictví a pojišťovnictví (K) a informační a komunikační činnost (J). Tyto služby zesilují polarizaci společnosti včetně prostorového uspořádání (Sassen 2001), zesilují roli metropolí, kde jsou tyto služby převážně lokalizovány (sídla bank, IT společností). U těchto oborů v rámci kraje došlo k výraznému růstu zaměstnanosti. Vzestup v oblasti peněžnictví (o téměř 5 tis.) zahrnuje i práci finančních zprostředkovatelů, a to na druhou stranu odpovídá současnému trendu využívání úvěrů a tím života na dluh. Na druhou stranu je velice pozitivní trend nárůstu zaměstnanosti ve službách v oblasti profesní, vědecké a technické činnosti (M), který dosáhl 11 tis. osob. Se stárnutím populace dochází i k výraznému posilování zaměstnanosti v oblasti zdravotní a sociální péče (Q), kde je nárůst 15,5 tis. osob. V Moravskoslezském kraji mezi největší organizace ve službách z hlediska počtu zaměstnanců patří Policie ČR, nemocnice, města a univerzity, dopravní podniky a další dopravci.

Tabulka 2.8: Významní zaměstnavatelé ve službách v MSK ve velikostní kategorii nad 1 tis. zaměst.

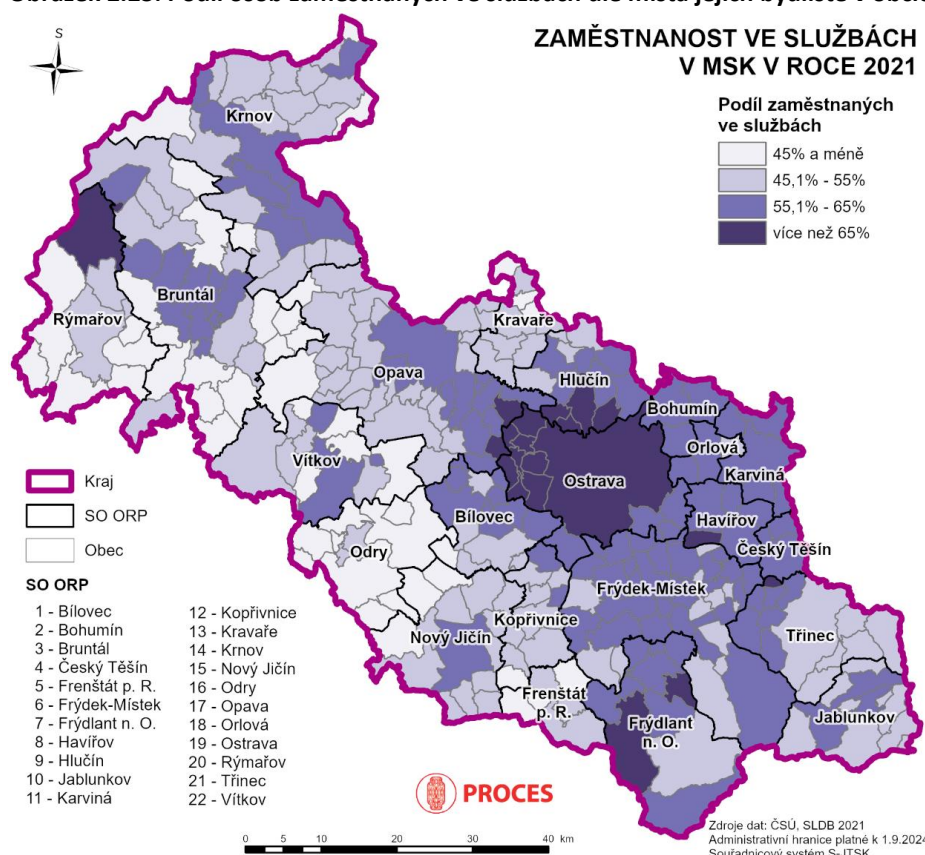
Počet zaměstnanců	Organizace	Obec	Odvětví (CZ-NACE)
5000–9999	Krajské ředitelství policie MSK	Ostrava	Činnosti v oblasti veřejného pořádku a bezpečnosti
4000–4999	Fakultní nemocnice Ostrava	Ostrava	Ústavní zdravotní péče
3000–3999	Statutární město Ostrava	Ostrava	Všeobecné činnosti veřejné správy
	H R U Š K A, spol. s r.o.	Ostrava	Maloobchod v nespecializovaných prodejnách
	DHL Solutions k.s.	Ostrava	Skladování
	Vysoká škola báňská – TU Ostrava	Ostrava	Terciární vzdělávání
2000–2499	Městská nemocnice Ostrava, p. o.	Ostrava	Ústavní zdravotní péče
	Dopravní podnik Ostrava a.s.	Ostrava	Meziměstská pravidelná poz. osobní doprava
1500–1999	Česká distribuční k.s.	Ostrava	Reklamní činnosti
	Tietoevry Tech Services Czechia s.r.o.	Ostrava	Činnosti v oblasti informačních technologií
	Ostravská univerzita	Ostrava	Terciární vzdělávání
	Slezská nemocnice v Opavě, p. o.	Opava	Ústavní zdravotní péče
	Nemocnice ve Frýdku-Místku, p. o.	Frýdek-Místek	Ústavní zdravotní péče
	Trenkwalder a.s.	Ostrava	Činnosti související se zaměstnáním

Počet zaměstnanců	Organizace	Obec	Odvětví (CZ-NACE)
1000–1499	Nemocnice Třinec, p. o.	Třinec	Ústavní zdravotní péče
	Nemocnice AGEL Nový Jičín a.s.	Nový Jičín	Ambulantní a zubní zdravotní péče
	Comac jobs s.r.o.	Těrlícko	Činnosti agentur zprostředk. práci
	Transdev Slezsko a.s.	Havířov	Městská a příměstská poz. osobní doprava
	PKP CARGO INTERNATIONAL a.s.	Ostrava	Železniční nákladní doprava
	Zdrav. záchranná služba MSK, p.o.	Ostrava	Ostatní činnosti související se zdravotní péčí
	Nemocnice AGEL Ostrava-Vítkovice a.s.	Ostrava	Ústavní zdravotní péče
	DHL Express (Czech Republic) s.r.o.	Ostrava	Ostatní vedlejší činnosti v dopravě
	Nemocnice Havířov, p. o.	Havířov	Ústavní zdravotní péče
	Nemocnice Karviná – Ráj, p. o.	Karviná	Ústavní zdravotní péče
	Sdružené zdravotnické zařízení Krnov, p.o.	Krnov	Všeobecná ambulantní zdravotní péče
	Hasičský záchranný sbor MSK	Ostrava	Činnosti v oblasti protipožární ochrany
	Innogy Zákaznické služby, s.r.o.	Ostrava	Činnosti zprostřed. středisek po telefonu

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Osoby zaměstnané ve službách jsou koncentrovány ve městech a v jejich zázemí (kde bydlí), zvláště dominantní je podíl osob zaměstnaných ve službách v Ostravě a jejím nejbližším zázemí včetně Hlučína, což ukazuje na Ostravu jako administrativní, obchodní a komerční centrum. Vysokou intenzitu zaměstnaných osob ve službách mají také turistická centra Malá Morávka, Čeladná a Malenovice s vyšším počtem hotelů a dalších navazujících služeb. Pak následují města a jejich zázemí ležící v aglomeraci (Opava, Frýdek–Místek, Havířov, Karviná, Orlová, Bohumín, Bílovec atp.). Na druhou stranu minimální podíl osob pracujících ve službách je na Odersku, Vítkovsku a Rýmařovsku.

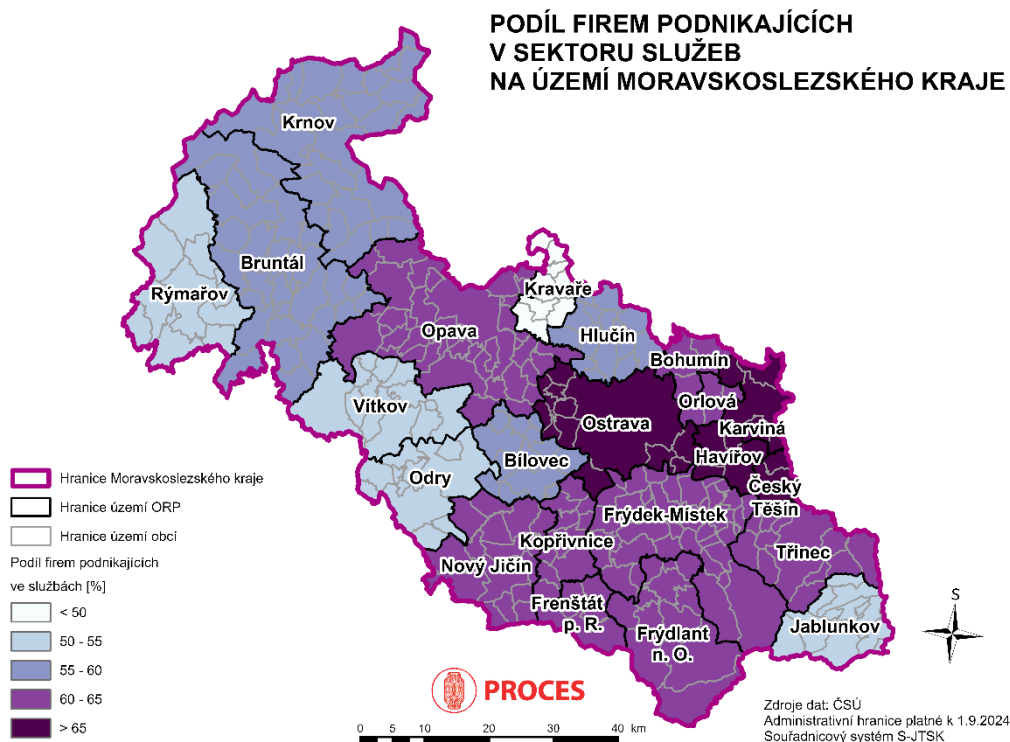
Obrázek 2.23: Podíl osob zaměstnaných ve službách dle místa jejich bydliště v obcích MSK v roce 2021

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021, zpracování PROCES, 2024.

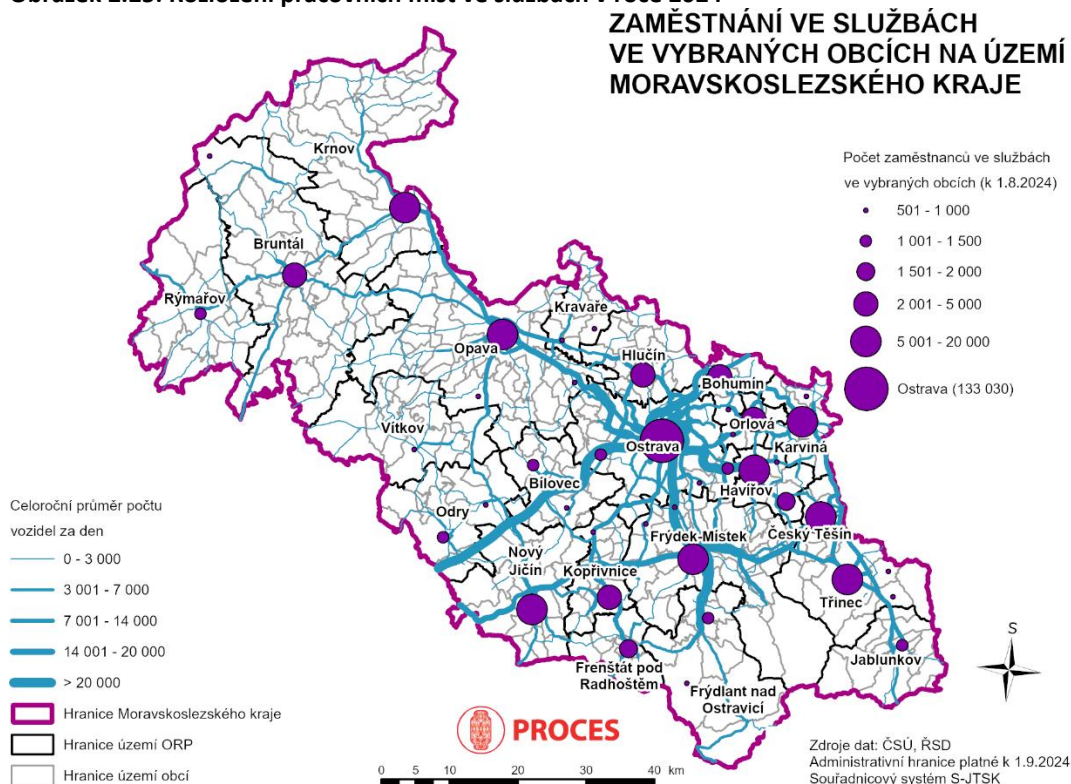
Podíl organizací ve službách na celkovém počtu ekonomických subjektů v SO ORP v roce 2024 je významný zejména v SO ORP Ostrava, Havířov, Karviná a Český Těšín. Naopak nejnižší je v SO ORP Kravaře, rovněž nízký je i v SO ORP Rýmařov, Vítkov a Odry a Jablunkov.

Obrázek 2.24: Podíl organizací ve službách na ostatních ekonomických subjektech v SO ORP v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 2.25: Rozložení pracovních míst ve službách v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES 2024.

Rozložení služeb potvrzuje silný vliv středisek s výraznou obslužnou funkcí jako je Ostrava, Opava, Havířov a Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín a Třinec. V případech jednotlivých SO ORP lze také vypočítat skutečnost, že vyšší podíl zaměstnaných osob v terciéru se nachází zejména na území správního střediska.

2.4.1 Hierarchie sídel podle poskytovaných služeb

Rozmístění služeb v území není v území rovnoměrné⁶¹. Jednotlivé typy služby mají rozdílné lokalizační faktory: **spotřebitelské služby** (jako restaurace, maloobchod, ubytování) se soustředí v oblastech s vysokou koncentrací obyvatel, přičemž je kladen důraz na geografickou blízkost k zákazníkům; **obchodní a podnikové služby** (např. poradenství a právní služby, IT služby) jsou lokalizovány v ekonomicky silných oblastech, kde je vysoká koncentrace firem, což umožňuje vzájemnou spolupráci a sdílení odborných znalostí; **znalostně náročné služby**, jako je výzkum a vývoj nebo tvorba software, se často soustřeďují v metropolitních centrech nebo technologických parcích, kde mají přístup ke kvalifikované pracovní síle a výhodám z aglomeračních efektů; **veřejné služby**, jako jsou školy, nemocnice a úřady, se vyvažují podle potřeby jejich dostupnosti pro celé území, což znamená, že se mohou nacházet jak ve velkých městech, tak i v menších městech a na venkově.

Z těchto důvodů existuje určitá hierarchie sídelních center, která závisí na jejich ekonomické síle, velikosti a specializaci. Městská sídla v kontextu Moravskoslezského kraje lze rozdělit podle jejich funkčního významu a specifických charakteristik v rámci širšího ekonomického a správního systému.

1. **Metropolitní centra:** představují města, která jsou ekonomicky silná a poskytují širokou škálu služeb nejen pro své okolí, ale i pro širší region. Tato města (v MSK jen Ostrava) slouží jako centra pro obchodní a administrativní služby, mají silnou infrastrukturu a poskytují kvalitní vzdělávací a zdravotní služby. Metropolitní centra jsou klíčová pro rozvoj okolních regionů a často představují prostor pro interakci mezi firmami, výzkumnými institucemi a veřejnými institucemi.
2. **Vyšší regionální centra:** jsou klíčová pro zajištění dostupnosti veřejných a komerčních služeb. Vyšší regionální centra slouží jako administrativní uzly pro širší oblast, vyznačují se koncentrací veřejných služeb, jako jsou správní úřady. Spotřebitelské služby v regionálních centrech bývají soustředěny do menších obchodních zón nebo městských center, kde lidé mohou využívat rozšířené obchodní služby a specializované odborné poradenství. Tato centra bývají strategicky umístěná a mají důležitou roli v dopravní infrastruktuře regionu. Vyšší regionální centra se vyznačují významnými vzdělávacími institucemi (například vysokými školami, specializovanými středními školami), ale také kulturními zařízeními (kino, galerie, divadla), která slouží jako kulturní prostor pro širší region.
3. **Nižší regionální centra** plní klíčovou roli v poskytování základních veřejných a komerčních služeb pro své zázemí. Tato centra vykonávají ekonomické, administrativní, vzdělávací a kulturní funkce, které jsou zásadní pro místní obyvatele i pro obyvatele okolních převážně venkovských oblastí. Nižší regionální centra jsou obvykle dobře dostupná, fungují jako uzly pro dopravu, obchod a poskytování základních služeb, jako je školství, základní zdravotní péče a veřejné instituce. Nižší regionální centra

⁶¹ Podrobněji Ženka, J.; Slach, O. a kol. (2018) Rozmístění služeb v Česku. Ostrava: Ostravská univerzita.

mají nižší koncentraci velkých průmyslových a obchodních aktivit, ale poskytují základní infrastrukturu pro fungování svého zázemí.

- 4. Lokální centra:** v menších městech a periferních regionech najdeme služby zaměřené na spotřebitelskou poptávku a základní veřejné služby. Tato centra mají nižší koncentraci vysoce kvalifikovaných služeb, ale poskytují širokou nabídku spotřebitelských a veřejných služeb, které odpovídají potřebám místního obyvatelstva. Místní služby, jako jsou obchody, školy a nemocnice, jsou nezbytné pro zajištění každodenního života obyvatel a slouží také návštěvníkům z okolních oblastí.

Pro služby je charakteristická silná vazba na územní rozložení obyvatelstva, jelikož většina služeb je spotřebována v místě jejich produkce. Vztah mezi rozmístěním obyvatelstva a obslužnou sférou, odrážející se v dojížděce obyvatelstva za službami, je důležitou součástí studia sídelních systémů a sociálně-geografické regionalizace.

Podle velikosti obchodní sítě, kapacity škol nebo zdravotnických zařízení, množství pracovních příležitostí apod., lze rozlišit několik střediskových sídel, jejichž obslužné funkce využívá obyvatelstvo sídel nestřediskových. Mezi městy a ostatními sídly v určitých oblastech vznikají stavy podřízenosti a nadřazenosti a dochází tak k hierarchickému uspořádání sídel dle významu. Významnost (hierarchie) jednotlivých sídel v rámci sídelního systému souvisí s významností služeb, jež jsou v nich lokalizovány, což je výsledkem působení strany nabídky a poptávky. Obslužná zařízení dosahují různé hierarchické úrovně, což je dáno zejména počtem zákazníků.

S výší řádu jednotlivých středisek stoupá také výběr nabízeného zboží a služeb, ale zcela logicky klesá počet těchto středisek. Střediska vyššího řádu obstarávají všechny funkce středisek nižšího řádu. Zároveň obstarávají všechny funkce vyššího řádu nejen pro své vlastní zázemí, ale i zázemí středisek nižšího řádu na ně vázaných.

Pro zmapování středisek s nejvýraznější obslužnou funkcí slouží posouzení občanské vybavenosti, kam spadá zejména školství, kultura, zdravotnictví, sociální péče (podrobněji viz Atlas Moravskoslezského kraje 2023), dále pak posouzení množství obchodních řetězců v obcích kraje, celkový počet subjektů ve službách a počet zaměstnanců v nich pracujících.

Mezi obce s regionálním významem školských zařízení patří obce, kde se vyskytují minimálně dvě střední školy nebo střední školy a vyšší odborná škola a jedna vysoká škola. Zejména se jedná o obce s vyšším počtem obyvatel spadající do Ostravské aglomerace (např. Opava, Třinec, Český Těšín, Frýdek-Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Kopřivnice, Nový Jičín, Bílovec, Karviná, Havířov), dále také Rýmařov, Bruntál, Krnov a Jablunkov.

Z hlediska **kulturních zařízení** je metropolí opět Ostrava. Regionálně významné centrum je Opava. Subregionální význam mají Český Těšín, Frýdek-Místek a Nový Jičín. Dalšími významnými kulturními centry jsou Kopřivnice, Frenštát pod Radhoštěm, Bohumín a Krnov.

Významným střediskem s krajským významem poskytujícím **zdravotní a sociální péči** je Ostrava. Regionálně významné obce v této oblasti poskytovaných služeb jsou Frýdek-Místek a Havířov, které

podobně jako v případě ukazatele kulturních zařízení spadají do druhé nejlépe hodnocené skupiny obcí. Středisky se subregionálním významem jsou Nový Jičín, Český Těšín, Orlová a Bohumín.

V některých případech může být pozorován pohyb služeb z center velkých měst do předměstí a suburbálních oblastí, což je často označováno jako suburbanizace služeb. Tento trend je často výsledkem urbanizačních úspor, kdy organizace hledají místa s nižšími náklady na provoz. I když některé vysoce specializované služby zůstávají soustředěny ve velkých městech, jiní poskytovatelé služeb (např. maloobchodní řetězce, kanceláře) se stěhují na předměstí, kde mají větší prostor pro rozvoj, příkladem může být lokalizace back office MONETA Money Bank v průmyslové zóně Hrabová na jižním okraji Ostravy.

Ke stanovení hierarchie center dojížděky za službami v MSK bylo nutno využít alternativní datový zdroj⁶² (tak jako u regionalizace kap. 1.2) geolokačních dat mobilních operátorů, které zpracovalo MVČR⁶³. Pro analýzu bylo zvoleno jako typické období jaro 2022 (28 dnů vybraných od března do června 2022 pro kontinuální monitoring). V rámci něj je možno v obcích identifikovat dva typy dojížděky za službami u osob s českou SIM kartou:

- **Intenzivní dojížděka za službami** – typ nedenní dojížděky, který lze připodobnit k pravidelné dojížděce za službami, a to zejména nákupy, dále pak kulturní, sociální a sportovní služby. Každá osoba, resp. SIM karta může být přiřazena k několika obcím, ale nesmí se jednat o každodenní dojížděku za prací a do škol. Zároveň platí, že ve sledovaném období danou **obec navštívila alespoň 4krát a celkem zde strávila alespoň 8 hodin**.
- **Občasná dojížděka za službami** – nejslabší dojížděková vazba, u které lze identifikovat pravidelnost v chování a lze ji proto považovat za cílenou a periodickou dojížděku. Lze ji připodobnit k nedenní dojížděce za specifickými službami, jako jsou kulturní, sociální, sportovní a jiné služby, popřípadě lékařská péče či návštěva úřadů. Každá osoba, resp. SIM karta může být přiřazena k několika obcím, ale nesmí se jednat o předchozí typ dojížděky, a zároveň ve sledovaném období **byla obec navštívena alespoň 2krát a celkem zde byly stráveny alespoň 4 hodiny**.

⁶² Jelikož v současnosti na ČSÚ neexistují údaje o dojížděce za službami (pouze u žáků je v SLDB mapována pravidelná dojížděka za vzděláním).

⁶³ MVČR (2024) Hodnotící zpráva dopravní mobility obyvatel Česka a identifikace jejich potřeb pro zajištění územní dostupnosti služeb veřejné správy. Dostupná na <https://www.mvcr.cz/clanek/zlepseni-podminek-pro-decentralizaci-a-dostupnost-verejne-spravy-v-uzemi.aspx> Výstupy jsou na portálu <https://www.kamdojizdime.cz/>

Tabulka 2.9: Velikost dojížd'ky za službami do center MSK v roce 2022 (jaro)

Hierarchie sídel v MSK podle poskytovaných služeb	Město	Počet obyvatel	OPM	Dojížd'ka za službami (počet osob)			Podíl intenzivní dojížd'ky
				Intenzivní	Občasná	Celkem	
Metropole	Ostrava	279 791	221 382	84 200	91 302	175 501	48,0 %
Vyšší regionální centra	Frydek-Místek	53 899	27 477	20 918	22 808	43 726	47,8 %
	Opava	54 840	39 886	20 620	22 219	42 839	48,1 %
	Havířov	69 084	16 847	14 749	16 759	31 508	46,8 %
	Karviná	49 881	21 419	11 265	13 858	25 123	44,8 %
Nižší regionální centra	Nový Jičín	22 813	14 145	9 504	10 621	20 125	47,2 %
	Třinec	34 222	25 939	9 436	10 413	19 849	47,5 %
	Orlová	28 206	5 092	7 940	8 217	16 158	49,1 %
	Český Těšín	23 468	10 702	7 143	10 765	17 908	39,9 %
	Kopřivnice	21 395	14 442	6 552	6 664	13 215	49,6 %
	Bohumín	20 450	10 292	6 201	8 504	14 705	42,2 %
	Frydlant nad Ostravicí	9 796	4 350	5 606	6 883	12 489	44,9 %
	Hlučín	13 562	4 457	4 956	6 573	11 529	43,0 %
	Krnov	22 665	9 796	4 706	5 863	10 569	44,5 %
	Frenštát pod Radhoštěm	10 569	7 872	4 260	4 081	8 341	51,1 %
	Bruntál	15 523	8 659	4 071	4 906	8 977	45,4 %

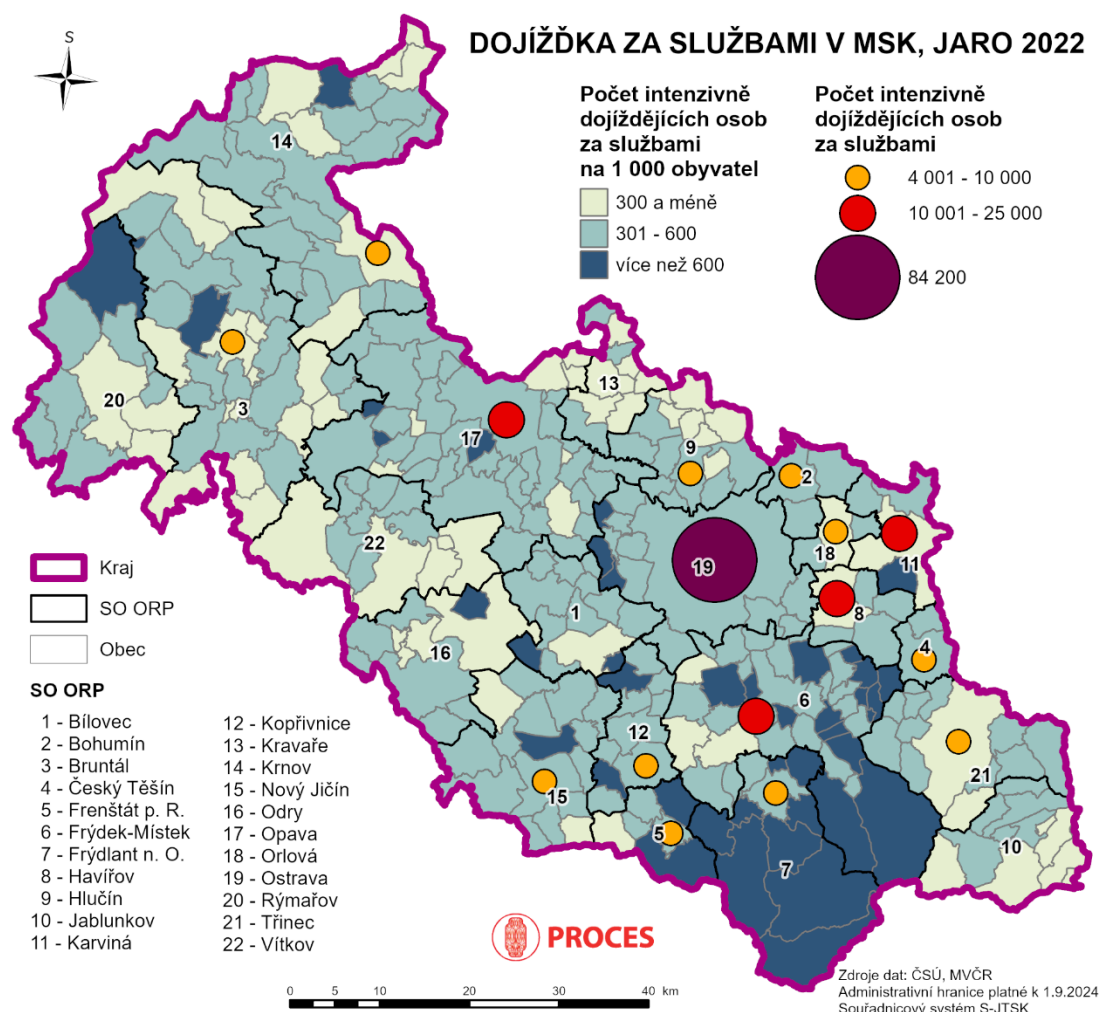
Zdroj: ČSÚ – počet obyvatel k 1.1.2022, MF – Obsazená pracovní místa (OPM) k 1.12.2022, MVČR – geolokační data jaro 2022.

Pozn.: **Intenzivní dojížd'ka za službami** – typ dojížd'ky, který lze připodobnit k pravidelné dojížd'ce za službami, a to zejména nákupy, dále pak kulturní, sociální a sportovní služby aj.

Občasná dojížd'ka za službami – nejslabší dojížd'ková vazba, u které lze identifikovat pravidelnost v chování a lze ji proto považovat za cílenou a periodickou dojížd'ku. Lze ji připodobnit k nedenní dojížd'ce za specifickými službami, jako jsou kulturní, sociální, sportovní a jiné služby, popřípadě lékařská péče či návštěva úřadů.

Vzhledem k počtu obyvatel na Hlučínsku, Kravařsku, Vítkovsku a Rýmařovsku je dojíždění za službami do center těchto oblastí minimální (viz obrázek níže). Tyto oblasti vykazují nízký počet dojíždějících, což naznačuje, že většina obyvatel z jiných lokalit zde nevyužívá žádné služby. Naopak v okolí Beskyd a Jeseníků je situace odlišná. Do těchto horských oblastí dojíždí více lidí za službami, specificky za službami rekreačního charakteru, například do restaurací, horských hotelů, rehabilitačního centra v Kunčicích pod Ondřejníkem nebo do bazénu v Karlově Studánce. Rekreační oblasti přitahují návštěvníky z okolí díky specializovaným službám, jako je wellness nebo turistická infrastruktura, které jsou dostupné především v těchto specifických lokalitách.

Obrázek 2.26: Hierarchie sídel v MSK podle poskytovaných služeb v roce 2022

Zdroj: MVČR–geolokační data jaro 2022, zpracování PROCES.

Hierarchie sídel v MSK podle poskytovaných služeb:

Metropolitní centrum – Ostrava

- Ostrava je metropolitním centrem v MSK, a proto se zde soustředí široká škála maloobchodních služeb. Kromě základních obchodů s potravinami zde najdeme také specializované prodejny, luxusní obchody, obchodní centra (např. Nová Karolina, Futurum, Avion Shopping Park) a širokou nabídku retailových služeb. Rovněž je zde i vysoký podíl znalostně náročných služeb (jedno ze tří center v ČR)⁶⁴. V Ostravě je vysoce rozvinutý segment komerčních služeb (maloobchod, finance, pojištění, právní služby, marketingové a IT poradenství). Město také dominuje v oblasti kulturních a gastronomických služeb, s množstvím restaurací, barů a kulturních zařízení. Tato koncentrace je přímo spojená s vysokou hustotou obyvatelstva a velkým městským trhem.
- Ostrava působí jako obchodní a kulturní centrum, které přitahuje spotřebitele z okolních menších měst a venkovských oblastí. Je centrem pro nákupy i pro místní obyvatele, ale i pro návštěvníky z přilehlých regionů, včetně sousedního Polska.

Vyšší regionální centra – Opava, Frýdek-Místek, Havířov, Karviná

- Opava a Frýdek-Místek mají silně koncentrovaný segment maloobchodu zaměřený především na supermarkety, diskontní prodejny, specializované obchody a maloobchodní řetězce. Tato

⁶⁴ Ženka, J. a kol. (2017) Rozmístění znalostně náročných obchodních služeb v českých (ne)metropolitních regionech. *Geografický časopis*, roč. 69, č. 2, s. 129-144.

centra mají nižší podíl na specializovaných obchodních službách ve srovnání s Ostravou, ale stále nabízejí širokou paletu základních služeb pro obyvatelstvo.

- Služby v těchto městech se zaměřují na uspokojování každodenní poptávky po základních produktech a službách. V oblasti kultury a gastronomie jsou nabídky proti Ostravě omezené, ačkoli města mají stále více rozvinuté obchodní zóny a kulturní zařízení. Frýdek-Místek se například zaměřuje na oblast maloobchodu s nábytkem a spotřebním zbožím, zatímco v Karviné roste přítomnost retail parků a specializovaných obchodů.
- Vyšší regionální centra poskytují obchodní služby pro širší oblast, např. u Opavy se jedná o celou západní část kraje. Nicméně, v důsledku konkurence z Ostravy a specializovaných internetových obchodů, čelí částečně poklesu maloobchodního prodeje.

Nižší regionální centra – Nový Jičín, Třinec, Kopřivnice, Krnov, Český Těšín

- Středně velká města nabízejí širokou škálu základních maloobchodních služeb (supermarkety, drogerie, elektroobchody). Služby zde bývají spíše zaměřené na maloobchodní základní potřeby, jako jsou potraviny, nápoje, kosmetika a oblečení.
- Nový Jičín poskytuje stabilní nabídku spotřebitelských služeb, ale s menší koncentrací specializovaných obchodů než ve vyšších regionálních centrech. Služby jako kultura a volný čas (kavárny, restaurace, sportovní kluby) jsou rozvinuté, avšak bez specializovaných institucí nebo kulturních center, jaké najdeme v Ostravě.
- Tato města slouží jako obchodní zóny pro menší obce a venkovské oblasti v jejich okolí, avšak konkurují si s většími městy v regionu (Ostrava), což je činí zranitelnými vůči poklesu zájmu o místní obchody a služby.

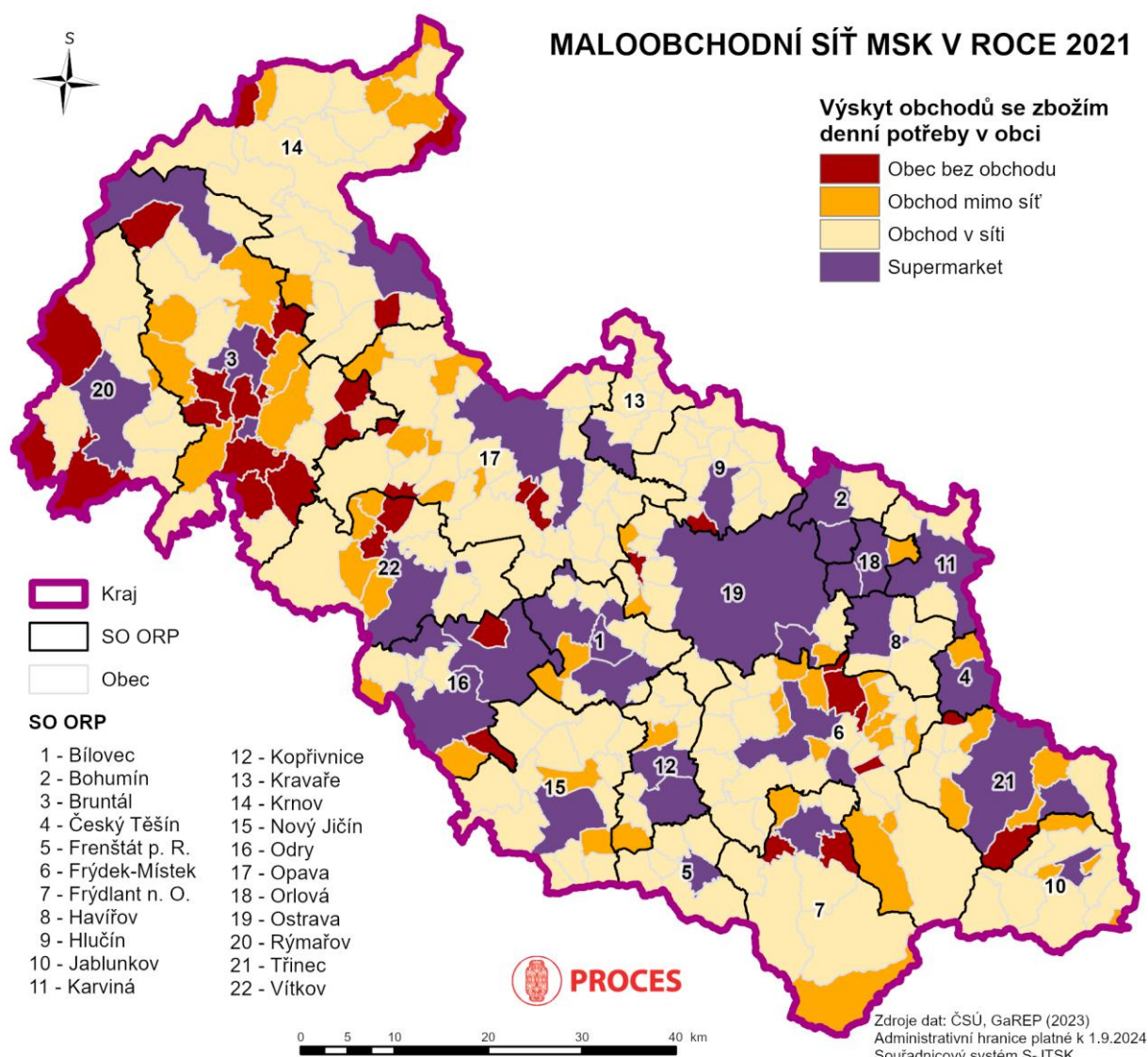
Lokální centra a malé obce zejména v oblastech Jeseníky, Beskydy, Vítkovsko

- V těchto oblastech dominují maloobchodní základní potřeby, jako jsou obchody s potravinami, smíšené zboží a poštovní služby. V horských a podhorských oblastech Jeseníků a Beskyd se přidávají i služby spojené s rekreací, agroturistikou a zimními sporty.
- Služby v těchto oblastech jsou omezené na základní potřeby a rekreační služby (ubytování, restaurace a půjčovny sportovního vybavení). Služby, které nelze nabídnout místně (např. specializované zboží nebo vysoce specializované odborné služby), jsou obvykle dostupné pouze v městských centrech nebo prostřednictvím online prodeje.

2.4.2 Dostupnost maloobchodu

Maloobchodní síť je výrazně rozvíjejícím se sektorem ekonomiky českých měst, který je ovlivněn vstupem nadnárodních maloobchodních společností (řetězců) v druhé polovině 90. let minulého století, kdy se začíná výrazněji prosazovat proces koncentrace maloobchodu a také jeho globální transformace (Bednář, 2005). To se vyznačuje růstem velikosti maloobchodních firem a zvýšením počtu jejich prodejních jednotek. Globalizace maloobchodu včetně jeho marketingu, který ovlivňuje změny nákupního chování, a zvýšená motorizace jednotlivců přispívají ke změně prostorového rozložení maloobchodní sítě. Další faktor je i turismus, který dílčím způsobem podporuje udržení obchodů v území.

Obrázek 2.27: Dostupnost obchodů se zbožím denní potřeby v obci

Zdroj: GAREP (2023) *Fungování obchodů na venkově, zpracování PROCES 2024.*

Pouze ve 37 obcích MSK nebyl v roce 2021 obchod se zbožím denní potřeby (tj. potraviny a smíšené zboží, jelikož v podstatě každý obchod s potravinami má nějaké nepotravinářské zboží). Jedná se zejména o obce na Jesenicku, ale i o příměstské obce, např. Děhylov sousedící s Ostravou takovýto obchod nemá. Z hlediska maloobchodní sítě se v obcích MSK nejčastěji vyskytují skupiny COOP⁶⁵ (ve 119 obcích), Hruška (v 96 obcích), Bala (42 obcí), Mujobchod (35 obcí), CBA (33 obcí).

V Moravskoslezském kraji se k 25. 6. 2021⁶⁶ celkově nacházelo 145 supermarketů⁶⁷. Celkem 32 obcí má na svém katastru alespoň 1 supermarket. Nejčastěji se jednalo o mezinárodní řetězce Penny

⁶⁵ Skupina COOP, tj. Svaz českých a moravských spotřebních družstev (SČMSD), sdružuje 46 spotřebních družstev, které provozují cca 2 500 prodejen. V roce 2020 vykázala obrát v hodnotě téměř 33 mld. Kč. Počet členů družstev je přes 100 000. Členská družstva vystupují pod společnou značkou COOP, která je tak největší sítí prodejen potravin v České republice.

⁶⁶ GAREP (2023) *Fungování obchodů na venkově. Výzkumná zpráva projektu „Využití faktorů lokalizace obchodů na venkově při optimalizaci a udržení základního zásobování venkova“ (TL05000558).* 154 str.

⁶⁷ V dalším textu zjednodušeně nazýváme takové obchody supermarkety, přestože některé obchody mohou mít méně než 400 m², a naopak i menší řetězce bez zahraničního kapitálu, např. COOP nebo Hruška, mohou mít prodejny větší než 400 m².

Market (32 supermarketů), Albert (35), Lidl (25), Billa (17), Kaufland (17) a Tesco (16). Mezi největší obce bez supermarketu patřilo město Bílovec s 7 399 obyvateli, kde byl však supermarket Penny umístěn hned na katastru vedlejší stavebně srostlé obce Velké Albrechtice. Na konci roku 2021 byl v Bílovci otevřen supermarket Albert na ulici Opavská. Z výše uvedeného příkladu je patrné postupné rozšiřování řetězců do území s vyšší hustotou zalidnění. V roce 2025 mezi města/obce nad 5 000 obyvatel bez supermarketu patří jen Šenov a Hradec nad Moravicí, kde jsou dispozici pouze prodejny typu Hruška. U menších měst byly supermarkety jen velmi zřídka, např. ve Vrbně pod Pradědem (středisko pro cestovní ruch a středisko zaměstnanosti) nebo v Šenově u Nového Jičína (obec územně srostlá s Novým Jičínem a sídlo významného zaměstnavatele PO Lighting Czech s.r.o. s cca 2,65 tis. zam.). Největší vzdálenost do nejbližšího supermarketu je z obcí, které se nachází v pohraničí, zejména Osoblažský výběžek, jižní část Nízkého Jeseníku a pohraniční část Moravskoslezských Beskyd.

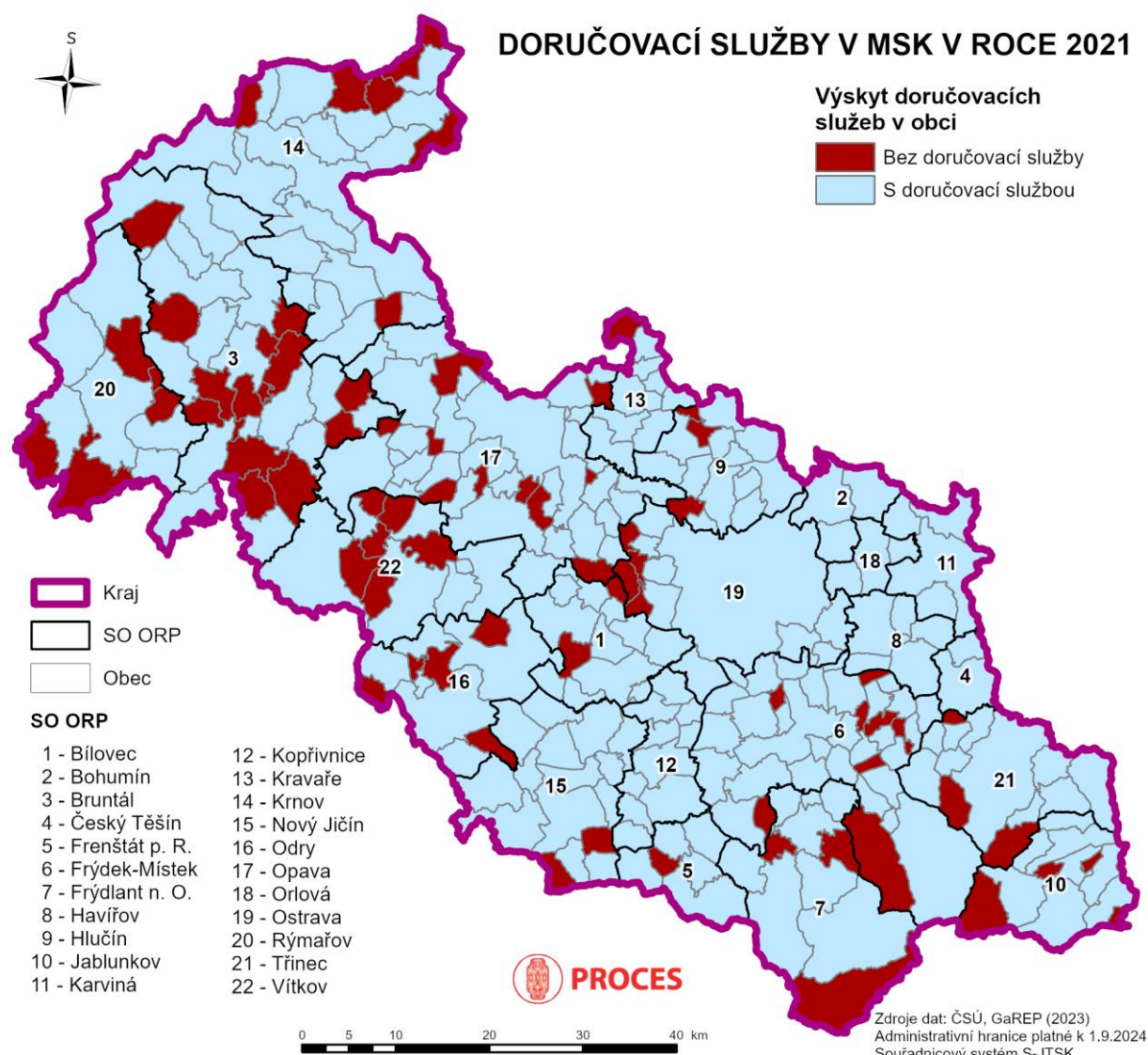
Venkovské oblasti, jako jsou **Vítkovsko** nebo **Osoblažko a další části Jeseníků**, se potýkají s nízkou dostupností širšího spektra maloobchodních služeb. Tento problém je zhoršován úbytkem tradičních maloobchodních prodejen (pro udržení obchodů obce v tomto území často čerpali podporu z dotačního programu Obchůdek 2021+⁶⁸).

Globalizace a urbanizace vedou ke koncentraci služeb ve velkých městech, jako je Ostrava, zatímco menší sídla a venkov čelí poklesu nabídky tradičních služeb. I přesto se v těchto oblastech objevují inovativní přístupy, jako jsou mobilní služby nebo podpora venkovské soběstačnosti.

Sektor maloobchodu v posledních 10–15 letech prošel v ČR i v Moravskoslezském kraji zásadními změnami. Digitalizace a rozvoj e-commerce výrazně ovlivnily rozmístění služeb, maloobchodní síť i hierarchii obslužných center. Využití online platforem a mobilních aplikací, stejně jako automatizace, změnily způsob poskytování služeb. Například v bankovníctví a poštovních službách došlo k redukci poboček v menších městech, což se projevuje i v Moravskoslezském kraji, kde v posledních letech zanikly některé pobočky bank a pošt. Nicméně e-commerce stále roste, což přináší nové možnosti pro obsluhu i v menších obcích, například prostřednictvím výdejních míst a automatů pro zásilky. Níže uvedený výstup mapuje dostupnost výdejních míst doručovacích služeb (kromě tradiční Pošty i Zásilkovna, Balíkovna) v obcích Moravskoslezského kraje.

⁶⁸ GAREP (2023) *Fungování obchodů na venkově. Výzkumná zpráva projektu „Využití faktorů lokalizace obchodů na venkově při optimalizaci a udržení základního zásobování venkova“ (TL05000558). 154 str.*

Obrázek 2.28: Dostupnost doručovacích služeb v obci

Zdroj: GAREP (2023) *Fungování obchodů na venkově, zpracování PROCES 2024.*

Rozvoj e-commerce měl také vliv na strukturu maloobchodních center v regionu. Tradiční kamenné obchody čelí konkurenci online prodeje, což vedlo k uzavírání některých menších prodejen v odlehlejších oblastech kraje. Na druhou stranu větší města, jako je Ostrava, se stále rozvíjejí jako centra pro širokou nabídku služeb, včetně specializovaných prodejen a logistických center.

Pandemie covid-19 urychlila změny v poskytování služeb, kdy mnoho podniků přešlo na online platformy, což mělo významný dopad i v Moravskoslezském kraji. Obecně je vidět rostoucí poptávka po flexibilních službách a digitalizaci, přičemž některé venkovské oblasti se dokázaly přizpůsobit těmto potřebám.

2.4.3 Dílčí hodnocení v souvztáhnosti k prostorovému plánování

Po zmapování subjektů poskytujících služby, zaměstnanosti v těchto službách, občanské vybavenosti a počtu obchodních řetězců jednotlivých obcí, byla identifikována hlavní obslužná sídla Moravskoslezského kraje, přičemž je patrné, že se jedná o obce spadající do území Ostravské

aglomerace, čímž posilují význam této aglomerace. Prostřednictvím výše zjištěných poznatků lze následně vytvořit hierarchii obslužných sídel dle jejich významu v kraji v následujícím pořadí.

Tabulka 2.10: Hierarchie obslužných sídel dle jejich významu v kraji

Posuzovaná kategorie	Občanská vybavenost	Obchodní řetězce	Subjekty poskytující služby	Počet dojíždějících za službami	Celkové pořadí
Pořadí sídel dle významu / počtu zařízení	Ostrava	Ostrava	Ostrava	Ostrava	Ostrava
	Havířov	Frýdek-Místek	Opava	Frýdek-Místek	Frýdek-Místek
	Třinec	Opava	Havířov	Opava	Opava
	Karviná	Havířov	Frýdek-Místek	Havířov	Havířov
	Frýdek-Místek	Karviná	Třinec	Karviná	Karviná
	Opava	Třinec	Karviná	Nový Jičín	Třinec

Zdroj: PROCES, vlastní zpracování.

Za nejvýznamnější sídlo s obslužnou funkcí, poskytovanými službami a maloobchodem, lze tedy považovat Ostravu, na dalších místech Opavu, Frýdek-Místek, Havířov, Karvinou a Třinec. Naopak oblast Bruntálska a Rýmařovska má velice nízkou obslužnou funkci, s tím související slabou občanskou vybavenost a počet subjektů ve službách.

Ukázku role trhu při formování obslužného systému lze dokladovat na vývoji zdravotní obslužnosti v okrese Bruntál, kde v minulých letech existovala okresní nemocnice, která však byla ztrátová, a proto byla provedena její privatizace. Převzala ji společnost AGEL a.s., která zrušila všechna její nezisková oddělení, redukovala rozsah poskytované zdravotní péče. Mimo jiné bylo zrušeno porodní oddělení, jehož funkci převzala nemocnice v Krnově vzdálená cca 25 km. To posiluje negativní dostupnost v oblasti Bruntálska, kdy jsou např. akutní porody mnohdy prováděny na cestě do Krnova.

Závěrem lze říci, že i když města nad 10 tis. obyvatel ztrácejí své hranice a jsou ovlivněna procesem suburbanizace, výrobní kapacity jsou v těchto oblastech nadále soustředěny. Působením trhu a tržních sil dochází ke zvyšování koncentrace obyvatel a ekonomických aktivit do zázemí aglomerace, a to se projevuje také v oblasti služeb, kde je kromě výše uvedených měst nejvíce zaměstnaných ve službách ve městech Nový Jičín, Krnov, Český Těšín, Kopřivnice a Bohumín (ve všech těchto městech minimálně 2 000 zaměstnaných ve službách). Nejvýznamnějším sídlem v rámci Moravskoslezského kraje je Ostrava s užším jádrem aglomerace, přičemž je nutné podotknout, že Ostrava se stále rozpíná do užšího jádra a význam Karviné klesá. Dalšími významnými sídly nespádajícími do užšího jádra jsou Opava, Frýdek-Místek a Třinec.

Specifickou roli při formování prostorového obslužného systému hrají obchodní řetězce, které využily možností trhu, a jejich počet a kapacity rostly tam, kde jsou koncentrováni lidé a kde jsou tato zařízení dobře dopravně dostupná. Pokud však tento proces není regulován, dochází k tomu, že na místě neefektivních zařízení obchodních řetězců vznikají uměle vytvořené brownfieldy, nebo naopak obchodní středisko vysaje život z městského centra. Územní a prostorové plánování by mělo optimalizovat jejich umístění retailových center jak z hlediska urbanistického, dopravního, tak i z hlediska dlouhodobých výhledů rozvoje celého území. Nemůže však deformovat konkurenční prostředí, ve kterém se pohybují.

2.5 Identifikace sociálně slabých oblastí

V sociální oblasti dochází dlouhodobě ke ztrátě jistot a postupnému přesunu zodpovědnosti ze státního systému na jednotlivce a rodiny, což však vyžaduje změnu způsobu myšlení celé společnosti. S těmito změnami však přicházejí dopady na společnost, které postihují stále větší skupinu obyvatel a na rozdíl od minulosti postihují i střední vrstvy. Dopad rizika se zvyšuje na periferiích, kde však obyvatelé mají oproti centrům výhodu vlastních hospodářství, kterými si vypomáhají a díky nimž mnozí přežívají negativní dopady ekonomické recese. Lidé žijící v těchto oblastech mívají nižší životní nároky než lidé žijící v centrech. Tyto procesy lze mapovat jak v rámci měst, tak i na regionální úrovni v rámci struktury osídlení. Klíčovým pojmem je segregace, přesněji residenční segregace, což je nedobrovolné „oddělení diferencovaných sociálních skupin do rozdílných obytných oblastí města. Je tedy prostorovým vyjádřením nerovností.“ (Burijanek, 1997:423). Pokud je oddělení dobrovolné, tak se tento proces označuje obvykle jako separace. Z hlediska velikosti území může existovat prostorová segregace mezi jádrovými městy a jejich zázemím v rámci metropolitních oblastí a městských regionů, mezi jednotlivými čtvrtěmi uvnitř měst nebo mezi obytnými bloky (Musterd a kol., 1999 cit podle Sýkora, Temelová, 2005:6).

Obvykle se rozlišují tři typy separovaných území – ghetta, enklávy a citadely. Ghetta vznikají procesem segregace. V chudinských ghettech často dochází ke kumulaci rizikových vlivů, jako je např. kriminalita, špatné životní prostředí, nekvalitní občanská vybavenost včetně školství a zdravotnictví. Lidé v těchto oblastech mají nízkou kvalifikaci a jsou nejčastěji postiženi propouštěním, vymykají se sociální kontrole, ztrácejí vzory jednání většinové společnosti (Mareš, 2006:10). Důsledkem je úpadek občanských aktivit a snížení sociálních kontaktů mimo území a tím i nižší možnost se z tohoto území vymanit. Dochází k uzavírání těchto lokalit do sebe, tzv. kultura bída (Lewis, 1966). Oproti tomu enklávy vznikají dobrovolně (tzn. proces separace) a je pro ně charakteristická existence určité specifické kulturní skupiny. Na základě dobrovolnosti vznikají i citadely, kde skupina je obývajících se nadřazuje nad ostatní sociální skupiny. Důvodem vzniku citadel je často potřeba bezpečí (zajištěno např. bezpečnostní službou). Tímto termínem je možné označit i některá suburbia, „gated communities“, „gated areas“ anebo gentrifikovaná centra měst obývaná převážně cizinci či obyvateli vyššího sociálního statusu (Sýkora, Temelová, 2005).

V posledních letech se začal koncept sociální exkluze⁶⁹ používat i v evropské sociální politice. „Sociální exkluze je definována jako stav, kdy jedinec nebo kolektiv neparticipují plně na ekonomickém, politickém a sociálním životě společnosti, anebo kdy jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je ve společnosti považován za přijatelný...“ (Mareš, 2004:18-19). Sociální exkluze se může projevit nejen v rovině ekonomické, politické, sociální či kulturní, ale i v symbolické a prostorové, přičemž jednotlivé roviny se vzájemně prolínají. Ekonomická rovina se

⁶⁹ Používání tohoto konceptu je založeno na přesvědčení, že vedle klasického problému vertikálních (třídních) nerovností, tzn. nahoře a dole, se dnes ve společnosti objevuje stále naléhavěji problém nerovností horizontálních, tzn. rozdělení uvnitř a vně. (Mareš, 2006b:18)

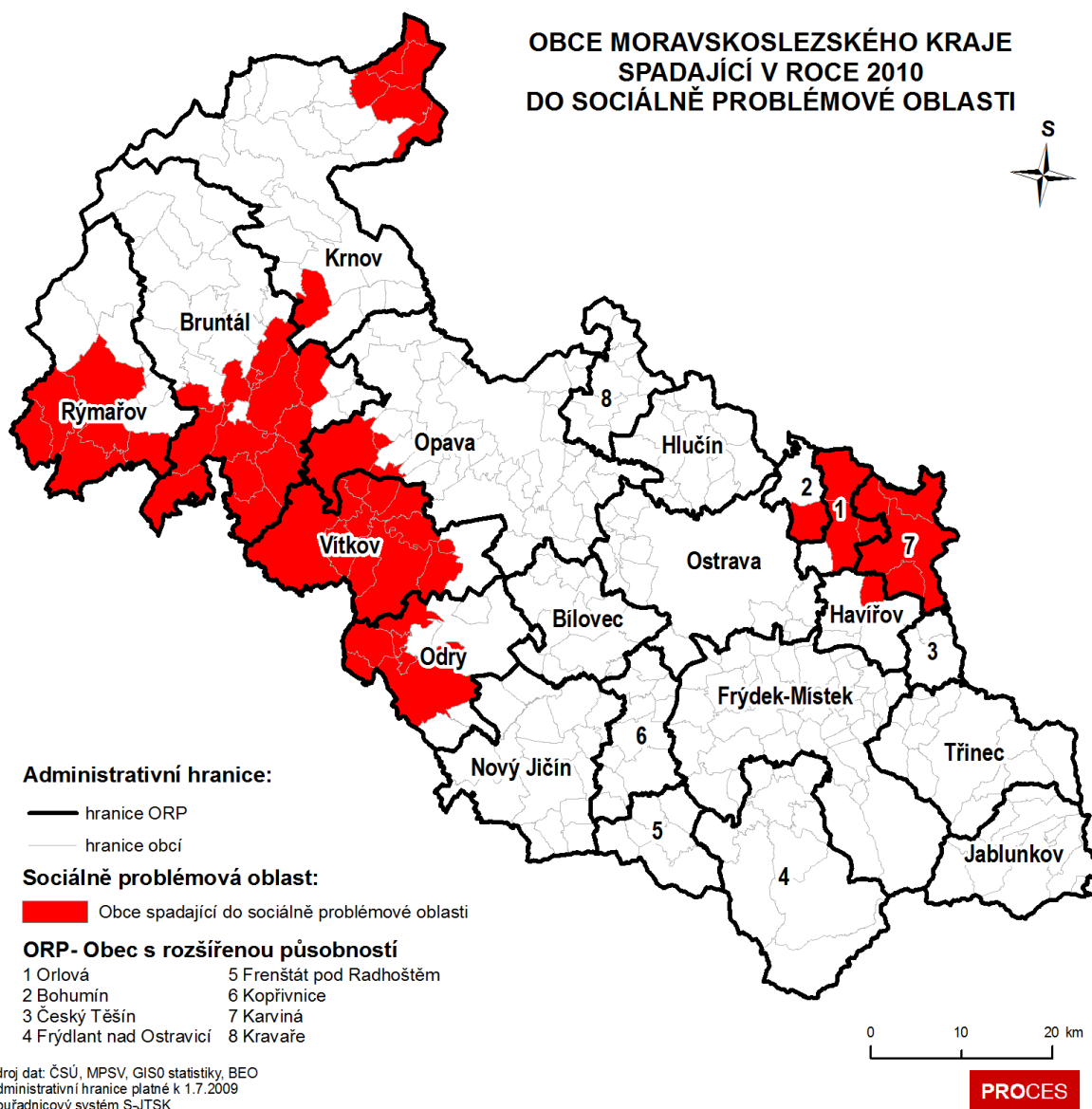
projevuje marginalizací osob na trhu práce, v duální koncepci trhu práce se jedná o sekundární segment trhu práce. Jedná se buď o osoby nízkopříjmové, nebo úplně bez práce a tím i bez příjmů.

Podle Bauma (2009) v důsledku sociální exkluze dochází k rostoucímu trendu residenční separace, resp. segregace mezi obyvateli z nižších a vyšších vrstev především v metropolitních oblastech a ve velkých městech.

Pro vyhodnocení sociálně slabých oblastí byl sestaven speciální index sociální problémovosti, který byl posléze vyhlazen hot spot analýzou. Pro obce MSK byl počítán index socioekonomické problémovosti na základě z-score z následujících indikátorů:

- Sociodemografických charakteristik: hrubá míra migračního salda, hrubá míra přirozeného přírůstku, průměrný věk, naděje na dožití muži/ženy, index stárí, hustota obyvatelstva.
- Socioekonomických charakteristik: hmotná nouze, míra nezaměstnanosti, dlouhodobá nezaměstnanost, míra podnikatelské aktivity.

Obrázek 2.29: Sociálně problémové oblasti dle obcí MSK v roce 2010

Zdroj: ČSÚ, MPSV, GIS0 statistika, BEO, zpracování PROCES 2024.

Sociálně slabé oblasti jsou identifikovány jednak v rámci ORP Karviná (území celé SO ORP, tzn. obce Karviná, Stonava, Dětmárovice a Petrovice u Karviné), Orlová (obce Orlová, Doubrava), Bohumín (Rychvald a Dolní Lutyně) a Havířov (v Horní Suché), kde dochází k výrazným dopadům deindustrializace projevující se růstem nezaměstnanosti, a to především dlouhodobého charakteru, který ovlivňuje zvýšenou migraci z této oblasti, rovněž i negativní přirozený přírůstek. V této oblasti je i vysoká rozvodovost. Z ukazatelů sociálních problémů je zde i vyšší výplata dávek v hmotné nouzi. Z hlediska ekonomického dochází i ke snižování počtu pracovních míst, které se projevuje klesajícím významem této oblasti v rámci hierarchie kraje. Klíčovým problémem je nižší profesní a sociální struktura obyvatel, která determinuje další rozvojové možnosti této oblasti. Nutno podotknout, že na druhou stranu je tato oblast velice dobře dostupná do centra aglomerace a její rozvoj je výrazně spjat se situací právě v tomto centru.

Další problémovou oblastí je vnitřní periferie tvořená SO ORP Vítkov (Budišov nad Budišovkou, Svatoňovice, Kružberk, Nové Lublice, Staré Těchanovice, Čermná ve Slezsku, Moravice, Melč, Vítkov, Radkov a Větrkovice), jižní částí SO ORP Bruntál (Milotice nad Opavou, Dlouhá Stráň, Mezina, Valšov, Lomnice, Nová Pláň, Dětrichov nad Bystřicí, Roudno, Razová, Horní Benešov, Leskovec nad Moravicí, Bílčice, Křišťanovice a Dvorce) a Rýmařov (Rýmařov, Horní Město, Tvrdkov, Jiříkov a Ryžoviště), a také v částech SO ORP Odry (Odry, Luboměř, Spálov, Heřmánky a Jakubčovice nad Odrou), Krnov (Zátor) a Opava (Jakartovice, Mladecko a Lhotka u Litultovic). V těchto oblastech je kromě zvýšené míry nezaměstnanosti také vysoká výplata dávek hmotné nouze. Nízký ekonomický potenciál pro rozvoj oblasti je daný nízkou daňovou výtežností a nízkou mírou podnikatelské aktivity. Vnitřní periferie byly postiženy i výrazným dopadem ekonomické recese v roce 2008, dochází k jejich sociálnímu uzavírání a k prohlubujícím se sociálním problémům, ke kumulaci sociálně problémového obyvatelstva. Rozvoj těchto oblastí by měl být založený např. na využití přírodního potenciálu s vyšší přidanou hodnotou (biozemědělství, kozí farmy apod.). Další rozvojový moment lze spatřit v tom, že se zlepšilo dopravní napojení na Ostravu díky výstavbě dálnice D1, kapacitní komunikaci mezi Opavou a Ostravou a obchvatům Opavy a Krnova. V rámci plánovaného snižování velikosti vojenského újezdu Libavá je možné spatřovat další rozvojový aspekt ve využití sousedního území.

Specifickou problémovou oblastí je Osoblažsko (část SO ORP Krnov, konkrétně obce Slezské Pavlovice, Hlinka, Osoblaha, Dívčí Hrad, Bohušov a Rusín), kde dochází k dlouhodobému vylidňování. Vzhledem k nízké hustotě obyvatelstva je zde i nižší výskyt sociálních problémů a nezaměstnanosti projevující se v datech. Lidé, kteří zde dlouhodobě neměli práci, z této oblasti odešli, což snížilo nezaměstnanost. Tato oblast je specifická i minimální úrovní dojížděky do střediska SO ORP Krnov. Obyvatelstvo pracuje především v zemědělství. Je zde nižší úroveň podnikatelské aktivity. Ve výše identifikovaných problémových oblastech je možné doporučit rozvoj podnikání založeného na vnitřním potenciálu území a sociální ekonomice – viz podkapitola 1.6.3.

Sociálně problémové oblasti byly identifikovány na regionální úrovni, kde základní jednotkou byly jednotlivé obce. Je ale nutné zmínit i mikroúroveň sociálně slabých oblastí v rámci měst, tzv. sociálně vyloučené lokality. Z tohoto důvodu se sociologové města často zaměřují na sociální morfologii městských sídel a hledají zákonitosti v rozložení jednotlivých složek populace na území sídel. (Musil,

1996). Na příkladu Ostravy lze ukázat, jak procesy suburbanizace způsobují socioekonomickou homogenizaci obyvatelstva. Sídliště během socialismu sloužila k bydlení všem skupinám obyvatelstva od dělníků přes úředníky až po ředitele. V současné době dochází k tomu, že movitější obyvatelstvo, především lidé ve věku 25–35 let, odchází z panelových domů do suburbíí a to posiluje problematičnost těchto prostorů. V Ostravě je to především sídliště Dubina, kde jsou lokalizovány nejlevnější byty. Je v něm vysoký podíl sociálně slabších obyvatel a dochází k výskytu sociálně patologických problémů především u mládeže, od výtržnictví přes užívání drog a násilí na školách. Z hlediska prostorového plánování je zde nutné rozvinout komunitní programy a z hlediska zvýšení urbanistické kvality území by bylo vhodné věnovat velkou pozornost řešení struktury a využití veřejných prostorů pro minimalizaci trestné činnosti. Sociálně vyloučené lokality vznikají také ve starší zástavbě v oblasti Zadního Přívozu, Hrušova, Kunčiček i Kunčic a v lokalitě Bedřiška. (Více Horák a kol. 2011)

2.6 Prognóza ekonomického vývoje a distribuce pracovních míst na úrovni obce

Ekonomická základna Moravskoslezského kraje byla dlouhodobě spojena hlavně s průmyslem, kterému dominovala těžba černého (koksovatelného) uhlí, hutnictví železa a oceli, chemie a těžké strojírenství. Z tabulky níže je dále patrné, že zpracovatelský průmysl je v Moravskoslezském kraji dominantní. Platí to pro všechny roky v tomto období, i když v roce 2023 byl počet zaměstnaných v tomto odvětví zhruba o 29,4 tis. menší než na začátku sledovaného období (1993), ale je nutno podotknout, že od roku 2013 došlo k nárůstu až na hodnotu 183 tis. zaměstnanců v roce 2018, pak následoval výrazný pokles až do roku 2023. To znamená, že průmysl začal být méně konkurenceschopný na evropském a globálním trhu již po roce 2018.

Tabulka 2.11: Vývoj struktury zaměstnanosti v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023

NACE	Popis odvětví	Počet zaměstnanců (v tis.)			Počet zaměstnanců (v %.)		
		1993	2023	Rozdíl	1993	2023	Rozdíl
A	Zemědělství, lesnictví a rybářství	25,8	11,4	-14,4	4,5	2,1	-2,4
B	Těžba a dobývání	52,5	4,1	-48,4	9,1	0,7	-5,7
C	Zpracovatelský průmysl	179	149,6	-29,4	31,1	27,5	-4,4
D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	10,1	5,7	-4,4	1,8	1,1	-0,1
E	Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	6,4	7,6	1,2	1,1	1,4	0
F	Stavebnictví	47	38,0	-9,0	8,2	7,0	-0,5
G	Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	56,2	63,9	7,7	9,8	11,7	3,6
H	Doprava a skladování	39,8	32,0	-7,8	6,9	5,9	-0,7
I	Ubytování, stravování a pohostinství	14,8	17,9	3,1	2,6	3,3	0,8
J	Informační a komunikační činnosti	9,6	18,1	8,5	1,7	3,3	0,3
K	Peněžnictví a pojišťovnictví	5	9,7	4,7	0,9	1,8	0,9
L	Činnosti v oblasti nemovitostí	2,1	4,7	2,6	0,4	0,9	0,2
M	Profesní, vědecké a technické činnosti	8,7	19,7	11,0	1,5	3,6	2,1
N	Administrativní a podpůrné činnosti	7,9	16,5	8,6	1,4	3,0	1,9
O	Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	29,2	32,4	3,2	5,1	6,0	0,9
P	Vzdělávání	31,4	43,4	12,0	5,5	8,0	1,2
Q	Zdravotní a sociální péče	29,9	45,4	15,5	5,2	8,4	1,6
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	6,9	7,8	0,9	1,2	1,4	0,5
S	Ostatní činnosti	12,2	7,8	-4,4	2,1	1,4	-0,5
Celkem		574,7	543,7	-31,0	100,0	100,0	

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil, zpracování PROCES 2024.

Vývoj zaměstnanosti v zemědělství zaznamenal výrazný pokles na téměř celém území kraje. Hluboký pokles se odehrál zejména v centrální ostravské části v širokém pásu od Opavska přes Hlučínsko až po Třinec a Jablunkovsko a dále v podhorských oblastech Osoblažsko, Bruntálsko, Krnovsko, jihozápadní část ORP Opava, severní část Těšínských Beskyd. Je to projevem toho, že v širším zázemí Ostravy nejsou pro zemědělskou výrobu vhodné podmínky a je zde spíše zájem o rozvíjení nezemědělských odvětví. V dříve tradičních zemědělských územích v západní části kraje se zásadně omezila dřívější „přezaměstnanost“ v zemědělství, zejména ve zdejších státních statcích, po jejichž privatizaci počet zaměstnaných výrazně poklesl.

V průmyslovém sektoru je vysoký podíl zaměstnaných v zázemí větších měst. K poklesu ekonomicky aktivních v průmyslu došlo prakticky v celé centrální a východní části kraje, kde se nejvíce projevuje deindustrializace, při které jsou zanikající pracovní příležitosti v odvětví těžkého průmyslu jen zčásti nahrazovány pracovními příležitostmi v jiných průmyslových odvětvích. Nejvýraznější pokles vykázala velká města Ostrava, Bohumín, Karviná, Třinec, Frýdek-Místek. V dalších letech se tento proces úbytků

pracovníků v průmyslu může zmírnit v důsledku rozvoje průmyslových zón a využívání opuštěných výrobních i nevýrobních objektů (brownfields). Západní část kraje zaznamenala stagnaci nebo dokonce nárůst zaměstnanosti v sekundéru. Tento nárůst je však dán především nízkou základní úrovní roku 1991, kdy řada aktivit ještě neexistovala nebo byla „skryta“ v podobě „přidružené výroby“ zemědělských družstev.

Jak už bylo konstatováno výše, nárůst zaměstnanosti v terciéru v převážné většině obcí MSK částečně eliminoval pokles zaměstnanosti v průmyslu, zemědělství a lesnictví. „Terciarizace“ tak převzala určitou stabilizační úlohu v podobě přesunu zaměstnanců z primární a sekundární sféry do flexibilních terciárních činností s dopadem na změny v pohybu za prací. V terciárním sektoru je zaměstnáno jednoznačně nejvíce obyvatel (v relativním vyjádření) v horských rekreačních střediscích a největších městech regionu.

V Moravskoslezském kraji v roce 2023 pracovalo 48,6 % zaměstnanců na následujících pozicích: techničtí a odborní pracovníci (16,7 %), řemeslníci a opraváři (16,3 %) a obsluha strojů a zařízení, montéři (15,7 %), což jsou profese, které nacházejí uplatnění především v průmyslových odvětvích. Na druhou stranu je zde výrazný nárůst vědeckých a odborných pracovníků, kteří mají potenciál vytvářet produkty s vysokou přidanou hodnotu.

Tabulka 2.12: Změna pracovních pozic v Moravskoslezském kraji v letech 1993 a 2023

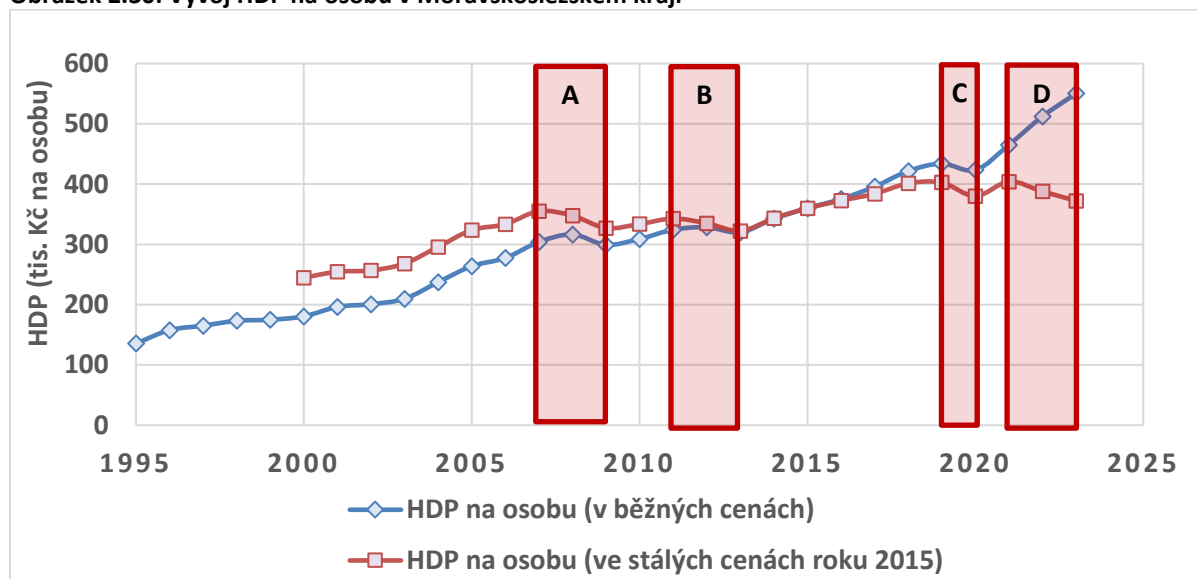
ISCO	Popis pozice	Počet zaměstnanců (v tis.)			Podíl zaměst. (v %)		
		1993	2013	Rozdíl	1993	2013	Rozdíl
1	Zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci	17,3	21,0	3,7	3,0	3,9	0,9
2	Vědečtí a odborní duševní pracovníci	52,0	92,4	40,5	9,0	17,0	8,0
3	Techn., zdravot. a pedagog. prac. (vč. příbuz. oborů)	77,0	90,7	13,7	13,4	16,7	3,3
4	Nižší administrativní pracovníci (úředníci)	35,5	40,5	5,0	6,2	7,5	1,3
5	Provozní pracovníci ve službách a obchodě	77,2	94,0	16,8	13,4	17,3	3,9
6	Kvalifik. dělníci v zem. a les. (vč. příbuz. oborů)	10,8	5,4	-5,3	1,9	1,0	-0,9
7	Řemeslníci a kvalifik. výrobci, zpracovatelé, opraváři	142,3	88,4	-53,9	24,8	16,3	-8,5
8	Obsluha strojů a zařízení	102,3	85,2	-17,1	17,8	15,7	-2,1
9	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	50,8	25,0	-25,8	8,8	4,6	-4,2
0	Příslušníci armády	9,5	0,9	-8,6	1,7	0,2	-1,5
Celkem		574,7	543,7	-31,0	100,0	100,0	

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil, zpracování PROCES 2024.

Nejvýznamnějším obdobím z hlediska dynamiky vzniku ekonomických subjektů v MSK bylo období hned po revoluci 1991–2000. Po následném poklesu v letech 2001–2010 bylo v období 2011–2020 dosaženo opět těchto hodnot a pokud trend bude pokračovat jako v období 2021–2024, dojde k dalšímu výraznému navýšení zejména ve zpracovatelském průmyslu do roku 2030 (viz prognóza v níže uvedeném grafu). Přes uvedené procesy je průmysl stále v kraji významný, což prokazuje výše hrubé přidané hodnoty (HPH) odvětví a její podíl na celkové tvorbě regionálního HDP.

Výše uvedené procesy stále působí na celý kraj, což lze doložit citlivostí regionu na ekonomické recese, kterou lze měřit hrubým domácím produktem na obyvatele. Ten byl však v posledním období, z důvodu energetické krize, vystaven vysoké míře inflace, proto je objektivnější při hodnocení vycházet z HDP ve stálých cenách.

Obrázek 2.30: Vývoj HDP na osobu v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, Regionální účty, zpracování PROCES 2024.

V analyzovaném období (viz obrázek výše) jsou patrné následující recese/krize, které výrazněji zasáhly Moravskoslezský kraj:

A/ Recese v letech 2008 až 2009: byla důsledkem hypoteční krize v USA, která vedla k pádu velkých finančních institucí a celosvětové ekonomické krizi. V Moravskoslezském kraji, kde hraje klíčovou roli těžký průmysl a automobilový sektor, došlo k propadu poptávky, omezení výroby a nárůstu nezaměstnanosti.

B/ Dluhová krize eurozóny 2012–2013: byla způsobena finanční nestabilitou některých států eurozóny, zejména Řecka, Španělska a Itálie. Dopady na Moravskoslezský kraj byly patrné zejména v automobilovém a hutním průmyslu, kde se projevilo zpomalení exportu a nižší investice firem.

C/ Koronavirová krize 2020–2021: pandemie covid-19 vedla k rozsáhlým lockdownům a přerušení dodavatelských řetězců. Významná omezení se dotkla průmyslu v regionu, a to především v oblasti automobilové výroby a navazujících odvětvích (např. problémy v Třineckých železárnách nebo Hyundai Nošovice), ale také cestovního ruchu a služeb.

D/ Energetická a inflační krize 2022–2023: po ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022 došlo k prudkému růstu cen energií a materiálů, což zasáhlo průmyslové podniky v Moravskoslezském kraji. Mnoho firem se potýkalo s vysokými provozními náklady, což vedlo k omezování výroby a snížení zaměstnanosti.

2.6.1 Rozložení pracovních míst

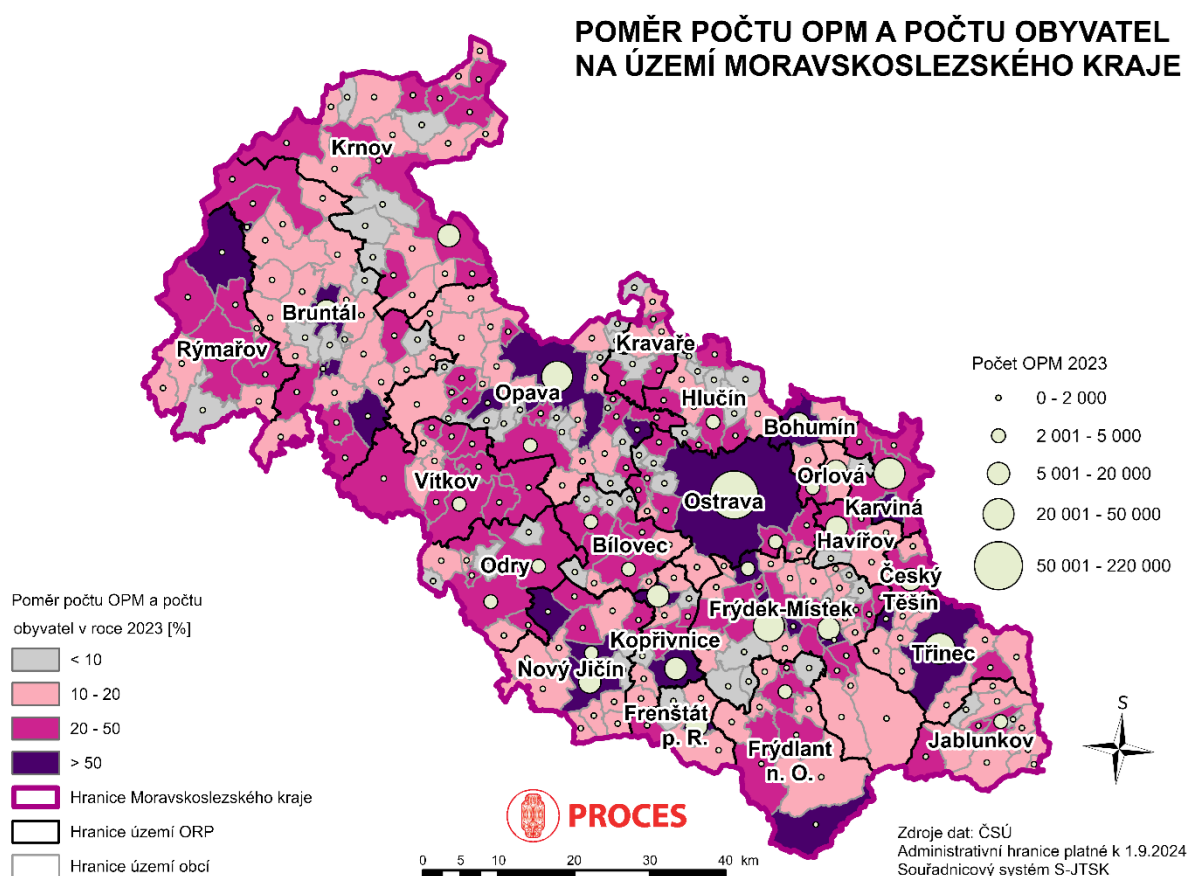
Pracovní místa jsou v MSK koncentrována v rámci Ostravské aglomerace zejména v jejím jádru, ale obecně lze identifikovat rozložení pracovních míst v obcích ve dvou „pásech“:

- „slezském“, který zahrnuje sídla podél státní hranice s Polskem (Opava, Hlučín, Ostrava, Bohumín, Orlová, Karviná, Havířov, Český Těšín, Třinec),
- „podbeskydském“, který zahrnuje Nový Jičín, Kopřivnici, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek-Místek, Nošovice.

V západní části kraje je sídel s dostupnou a dostatečnou nabídkou pracovních míst podstatně méně, relativně lépe jsou na tom pouze Vítkov, Odry, Krnov a obce podél významných komunikací. Nejhorší je situace v odlehlejších oblastech Hrubého a Nízkého Jeseníku a zejména na Osoblažsku, v nejsevernějším výběžku kraje. Ve východní části kraje je kritický nedostatek pracovních míst pouze v nejdlejších beskydských obcích.

Nejvýznamnější centra dojížděky, měřeno poměrem obsazených pracovních míst (OPM) ve vztahu k počtu obyvatel, jsou Ostrava a Opava. Další centra, která mají významnou dojížděku do zaměstnání, jsou Bohumín, Nový Jičín včetně Šenova u Nového Jičína, Třinec, Kopřivnice, Mošnov, Nošovice, Paskov, Bruntál. Rovněž některé menší nebo malé obce jsou určitými dojížděkovými centry z hlediska pracovních příležitostí, ať už v cestovním ruchu (např. Malá Morávka, Bílá) nebo z důvodu existence jiného významnějšího zaměstnavatele (např. Suchdol nad Odrou, Stonava).

Obrázek 2.31: Obsazená pracovní místa ve vztahu k počtu obyvatel v MSK

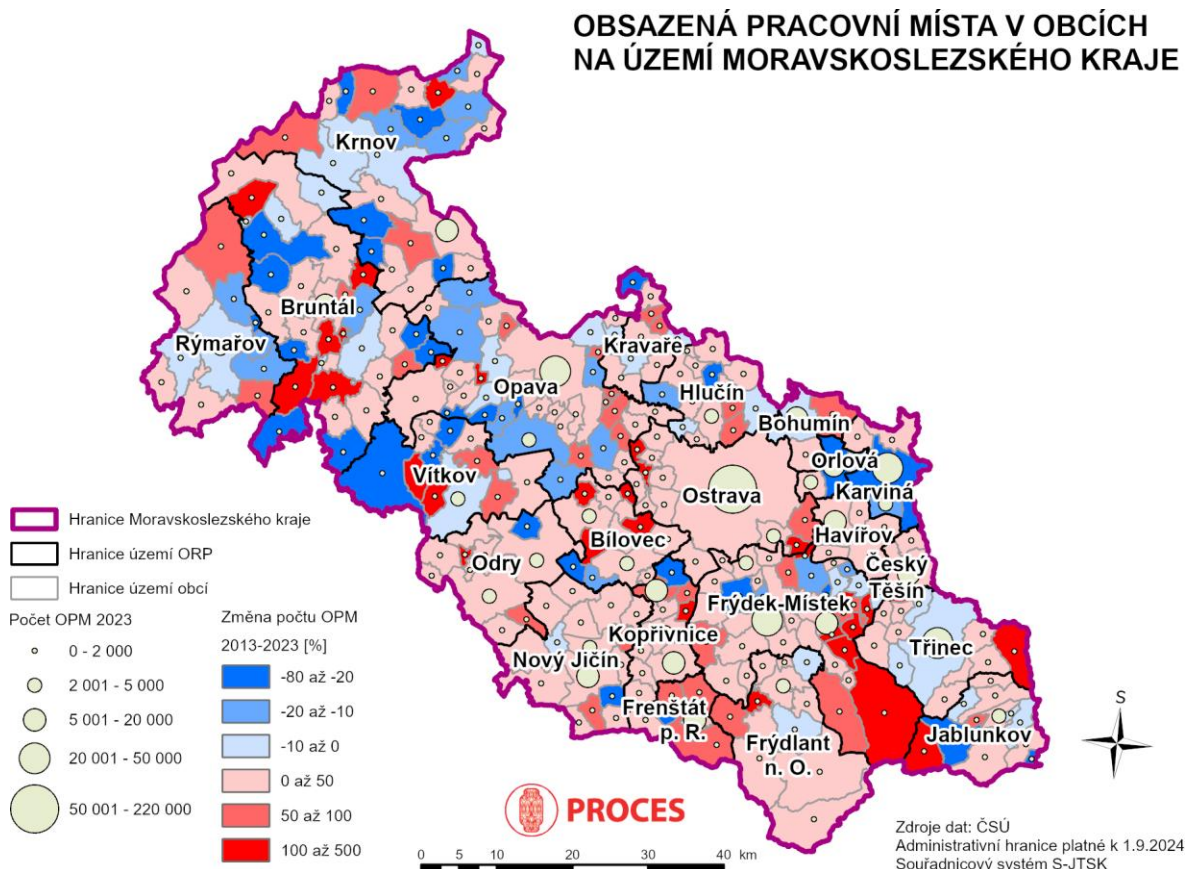

Zdroj: MF OPM 2023, zpracování PROCES, 2024.

V období mezi lety 2013 a 2023 se výrazně snížil počet pracovních míst (OPM) zejména na územích SO ORP Karviná, Orlová, Vítkov. Naopak k výraznému nárůstu došlo v SO ORP Ostrava, Opava, Havířov, Český Těšín, Nový Jičín, Kopřivnice, Frýdlant nad Ostravicí, Bílovec, Odry, což souvisí zejména s širší nabídkou pracovních míst v oblasti služeb. Tento proces je potvrzen především v zázemích větších center, které jsou vystaveny i silnějšímu tlaku residenční a komerční suburbanizace. Obecně se

potvrzuje, že pracovní místa se koncentrují v hlavních průmyslových centrech ležících na území aglomerace, zatímco odlehlejší a venkovské oblasti Bruntálsko, Krnovsko, Vítkovsko zažívají pokles zaměstnanosti.

Obrázek 2.32: Změna obsazených pracovních míst od 2013 do roku 2023 v MSK

Zdroj: MF OPM 2013–2023, zpracování PROCES, 2024.

V rámci Moravskoslezského kraje došlo v uplynulých 10 letech k nárůstu o 42 550 pracovních míst, což představuje relativní zvýšení o 8,1 %. Některé SO ORP vykazují výrazné **pozitivní změny**:

1. **SO ORP Ostrava** má nejvyšší absolutní přírůstek 22 029 pracovních míst (10,7 %), což potvrzuje metropolitní roli Ostravy jako ekonomického centra regionu.
2. **SO ORP Kopřivnice** zaznamenala největší relativní nárůst pracovních míst s absolutním přírůstkem 5 298 pracovních míst (28,7 %), což je krom jiného důsledkem rozvoje průmyslové zóny Mošnov, místního průmyslu a přitahování nových firem.
3. **SO ORP Havířov** také vykazuje značný růst s nárůstem o 3 720 pracovních míst (21,5 %). Tento růst může být spojen s rozvojem pracovních míst zejména v sektoru služeb.
4. **SO ORP Bílovec** a **SO ORP Frýdlant nad Ostravicí** rovněž vykázaly pozitivní nárůsty přes 1 000 pracovních míst, což může být znakem zlepšení ekonomických podmínek v těchto lokalitách.

Negativní trendy:

1. **SO ORP Karviná** vykázala největší úbytek pracovních míst, s poklesem o 6 316 pracovních míst (-18,5 %). Tento pokles je důsledkem postupné transformace průmyslové oblasti, kde bývalé

tradiční těžební a těžké průmyslové sektory ztratily na významu a zaměstnanost v nových průmyslových zónách a sektor služeb nevygenerovaly dostatek míst.

2. **SO ORP Orlová a Třinec** rovněž zažívají pokles pracovních míst, s úbytkem 1 794 a 990 pracovních míst, což naznačuje problémy ve zdejších ekonomických aktivitách nebo nedostatek nových investic.
3. **SO ORP Vítkov** také vykázal pokles o 336 pracovních míst (-7,5 %), což může souviset s problémy v místní ekonomice a s nízkou atraktivitou pro nové pracovní příležitosti.

Tabulka 2.13: Vývoj obsazených pracovních míst v SO ORP Moravskoslezského kraje

SO ORP	Obsazená pracovní místa		Rozdíl mezi 2013 a 2023	
	2013	2023	Absolutní	Relativní
Moravskoslezský kraj	526 287	568 837	42 550	8,1 %
Bílovec	6 006	7 032	1 026	17,1 %
Bohumín	12 555	12 597	42	0,3 %
Bruntál	13 374	13 848	474	3,5 %
Český Těšín	9 348	11 112	1 764	18,9 %
Frenštát pod Radhoštěm	8 086	8 662	576	7,1 %
Frýdek-Místek	45 852	49 162	3 310	7,2 %
Frýdlant nad Ostravicí	6 696	7 920	1 224	18,3 %
Havířov	17 313	21 033	3 720	21,5 %
Hlučín	8 506	9 826	1 320	15,5 %
Jablunkov	4 325	4 791	466	10,8 %
Karviná	34 193	27 877	-6 316	-18,5 %
Kopřivnice	18 486	23 784	5 298	28,7 %
Kravaře	4 616	5 303	687	14,9 %
Krnov	12 618	13 576	958	7,6 %
Nový Jičín	20 079	23 791	3 712	18,5 %
Odry	5 418	5 984	566	10,4 %
Opava	45 127	49 815	4 688	10,4 %
Orlová	9 173	7 379	-1 794	-19,6 %
Ostrava	205 489	227 518	22 029	10,7 %
Rýmařov	4 798	4 924	126	2,6 %
Třinec	29 778	28 788	-990	-3,3 %
Vítkov	4 451	4 115	-336	-7,5 %

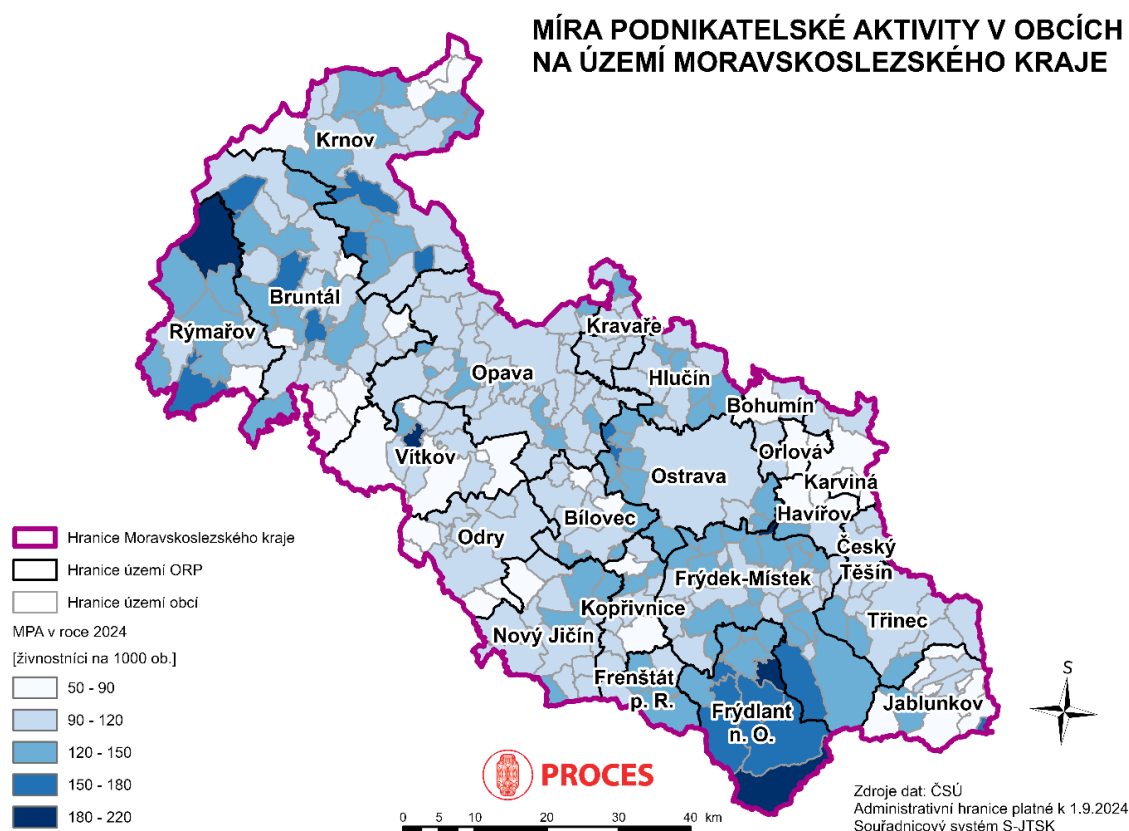
Zdroj: MF OPM 2013–2023, zpracování PROCES, 2024.

2.6.2 Podnikatelské aktivity

V ekonomické základně MSK jsou dominantní především větší průmyslové podniky včetně IT sektoru. Současné však dochází k postupnému zmenšování průměrné velikosti firem. V roce 2023 se Moravskoslezský kraj v rámci ČR stále řadil mezi regiony s nadprůměrným podílem podniků s více než 250 zaměstnanci. Z hlediska míry podnikatelské aktivity však patřil ke třem krajům s nejnižším počtem fyzicky podnikajících osob (živnostníků) na 1 000 obyvatel.

Míra podnikatelské aktivity je vyšší v Beskydech a Jeseníkách, jedná se o území zejména v SO ORP Frýdlant nad Ostravicí a SO ORP Rýmařov. Nejvíce je zastoupeno podnikání fyzických osob v odvětvích cestovního ruchu, ale i ve stavebnictví a lesnictví. Vyšší míra podnikatelské aktivity v residenčních suburbiích ležících v zázemí Ostravy ukazuje, že stěhování do suburbií se týká vyšší měrou osob podnikajících, které mají dostatek prostředků na nákup pozemků a výstavbu domů (jedná se o oblasti s vyššími cenami stavebních pozemků).

Obrázek 2.33: Míra podnikatelské aktivity na úrovni obcí v roce 2024 v MSK

Zdroj: ČSÚ, RES 2024, zpracování PROCES, 2024.

V porovnání jednotlivých spádových území SO ORP je nejnižší míra podnikatelské aktivity na území SO ORP Orlová a Karviná, relativně nízká je také na území SO ORP Bohumín, kde převládá zaměstnanost v průmyslu, a v SO ORP Odry a Vítkov (vyšší koncentrace nízkopříjmových rodin a nižší potenciál pro cestovní ruch).

2.6.3 Ekonomická prognóza a hodnocení v souvztáhnosti k prostorovému plánování

Základní znaky vývoje ekonomiky Moravskoslezského kraje:

- Kraj se vyznačuje vysokou citlivostí na dopad globálních recesí, zejména z důvodu vysokého podílu firem navázaných zejména na automobilový průmysl, který je na recese citlivější. Pro dopad globálních recesí na MSK je charakteristický pokles HDP na obyvatele v reálných cenách, který vede ke zvýšení ekonomické nejistoty v celém regionu.
- Stejně jako v celé ČR došlo v období 1991–2021 k výrazné redukci zaměstnanosti v zemědělství a lesnictví. Velikost redukce je ale nižší, jelikož se často jednalo o organizační a majetkové přesuny po rozpadu velkých zemědělských podniků doprovázené intenzifikací výroby.
- Nejvýznamnějším trendem byl pokles zaměstnanců v průmyslu včetně těžby a dobývání nerostných surovin. Tento pokles byl výraznější než v ČR, což bylo dáno orientací ekonomiky kraje na těžký průmysl, kterého se deindustrializace dotkla mnohem výrazněji.

- Výraznou změnou byl vzestup zaměstnanosti ve službách, a to jak ve veřejném, tak i v soukromém tržním sektoru.
- V kraji je výrazný nárůst vědeckých a odborných pracovníků, kteří mají potenciál vytvářet produkty s vysokou přidanou hodnotou.
- Výrazně vyšší podnikatelská aktivita obyvatelstva je v horských oblastech kraje, které mají vysoký potenciál cestovního ruchu, dále ve městech a jejich suburbálních zónách v bezprostředním zázemí.
- Zóny komerční suburbanizace se nacházejí zejména v jádru Ostravské aglomerace.

Z důvodu velké nejistoty a pokračující energetické krize sahají podniky po úsporných opatřeních. Podniky dlouhodobě snižují režijní výdaje, především na marketing a reklamu, dochází k poklesu investic a útlumu sponzorování sportu a kultury. Z důvodu ekonomických tlaků na efektivnost podniků dochází zároveň k proměně organizační struktury velkých podniků na síťové organizační uspořádání, což má za následek snižování průměrné velikosti podniků a přesun některých aktivit mimo podnik formou outsourcingu.

Dopad externí inflace spojené s covid-19 a s energetickou krizí se projevil ve snížení reálných mezd, tzn. snížení příjmů domácností, přičemž problémy mají především zadlužené domácnosti. Dochází k dalšímu snížení poptávky, což povede ke ztrátě dalších pracovních míst. Dopady krize se projevují ukončením developerských projektů, zeštíhlením podniků, zvýšeným objemem výdajů státu v rámci záchranné sociální sítě. Klíčovým problémem je nerovnoměrná prostorová distribuce postižených obyvatel a z toho vyplývající tvorba vyloučených lokalit ve městech.

Na trhu práce bude nadále docházet k růstu koncentrace pracovních míst do měst zejména na území aglomerace, což povede k výraznějším nerovnoměrnostem v osídlení obyvatelstva především v periferních a těžko dostupných oblastech. V období let 2013 až 2023 největší nárůst obsazených pracovních míst zaznamenala Ostrava, dále pak města Třinec, Český Těšín, Opava a Jablunkov. Za zmínku stojí i nárůst počtu obsazených pracovních míst v Nošovicích a Mošnově. Výraznou roli budou hrát vnitřní periferie, které částečně mohou kopírovat hranice krajského uspořádání. Odliv mladých vzdělaných lidí z důvodu nedostatku pracovních míst bude způsobovat další zhoršování demosociální struktury a snižování rozvojových možností. Na druhou stranu se do problémových oblastí často stěhují nepřizpůsobiví občané a dochází v nich ke zvyšování sociálního napětí, které je spojené i s nedostatkem pracovních míst (jedná se především o oblast Rýmařovska, Osoblažska, Budišovska, Vítkovska). V této souvislosti je však nezbytné zdůraznit význam rekreačních oblastí kraje (Beskydy, Jeseníky a Oderské vrchy) pro prostor Ostravské aglomerace. Z výše uvedených důvodů, k částečnému zmírnění polarizace území lze využít rozvojový potenciál Jeseníků a pro cestovní ruch dosud neobjevených území, je nutné dobudovat dopravní infrastrukturu, a to především silniční.

Dalším z možných řešení pro ekonomický rozvoj území kraje je příprava a výstavba průmyslových zón. Základními požadavky na tyto lokality je především dobrá dopravní dostupnost s možností využití více druhů přepravy, lokalita o stanoveném rozsahu a příznivých územně technických podmínkách umožňujících co nejjednodušší napojení na inženýrské sítě a v neposlední řadě dostatečné množství

kvalifikované pracovní síly. Jejich využití je vedle čistě výrobních aktivit velmi často zaměřeno na logistiku, skladování a poskytování širokého spektra komerčních služeb. Na území MSK vzniklo v posledních letech několik významných průmyslových zón zejména na území Ostravské aglomerace (Kopřivnice-Vičovice, Ostrava-Hrabová, Karviná-Nové Pole, Ostrava-Mošnov, Havířov-Dukla). Jednou z nejvýznamnějších zahraničních investic v rámci celé ČR je výrobní areál firmy HMMC v Nošovicích. Pro další investiční záměry je vymezeno rozšíření rozvojové plochy nadmístního významu v prostoru letiště Ostrava-Mošnov ve schválených Zásadách územního rozvoje Moravskoslezského kraje. Ve stádiu příprav je také průmyslová zóna Barbora na Karvinsku v místě brownfieldu. Kromě těchto nejvýznamnějších průmyslových zón, které mají charakter nadmístního významu a jsou již většinou využívány nebo zcela zaplněny, jsou v MSK i další méně významné průmyslové zóny. Některé z nich se nacházejí v západní části kraje. Jedná se o průmyslové zóny v Krnově, Bruntálu a průmyslovou zónu v Bolaticích (SO ORP Kravaře). Je logické, že do těchto prostor se bude zájem investorů koncentrovat i v budoucnu především ve spojitosti s postupným dokončováním hlavních silničních tahů. Pro účely ekonomického rozvoje je nutné připravovat i tzv. „brownfields“ (opuštěné výrobní areály nebo jinak devastované plochy), byť tato příprava je technicky, ekonomicky i časově mnohem náročnější a nemůže být jediným řešením poptávky po nových rozvojových plochách.

Rozvojové trendy Moravskoslezského kraje jsou dočasně přerušeny hospodářskou recesí. Prostorové dopady krize vždy nejvíce postihují nejslabší oblasti, zejména periferní území. Dopady krize především prověřují zdraví regionální ekonomiky v kontextu udržitelného rozvoje, tzn. orientaci na diverzifikovanou ekonomiku (přehnaná specializace může mít výrazné dopady na růst nezaměstnanosti). Ukazuje se, že je možné navázat na schopnosti rozvoje území zejména s využitím **exaptivní odolnosti** (tj. schopnost regionů nově využívat své stávající zdroje a dovednosti k neočekávaným účelům, tak aby se dokázaly přizpůsobit ekonomickým šokům a vnějším výzvám). Tento koncept vychází z odlišnosti adaptace (přizpůsobení se) a exaptace (zpětné využití původně jinak zamýšlených zdrojů). V kontextu regionálního rozvoje lze v současnosti tento koncept považovat za jednu z klíčových strategií: regiony čelící změnám často ob stojí díky tomu, že využijí existující zdroje k novým účelům namísto původního využití. Ekonomické studie dokládají, že mnoho inovací nakonec nalézá uplatnění jinak, než bylo původně zamýšleno, což zvyšuje odolnost regionů vůči nepředvídatelným změnám. OECD ve svých analýzách regionální odolnosti v Evropě potvrzuje, že právě tato schopnost flexibilně přerozdělit zdroje a implementovat se do nových odvětví je zásadní pro úspěšné zvládnutí krizí (podrobněji doporučení viz kap. 4.5).

Příklad dobré praxe exaptivní odolnosti

Oulu (Finsko): Město Oulu (cca 200 tis. obyvatel) ve Finsku zažilo v roce 2009 drastický šok – **úpadek klíčového zaměstnavatele v regionu podniku Nokia**, na který byly navázány i další firmy. Více než 3 000 lidí přišlo o práci, což hrozilo regionální krizí. Oulu však dokázalo proměnit tuto výzvu v příležitost. Místní samospráva spolu s bývalými manažery Nokie včas spustili programy na podporu podnikání (tzv. Nokia Bridge) a **rozvoj startupového ekosystému**. Vznikl **podnikatelský inkubátor** pro propuštěné inženýry, který je motivoval zakládat nové firmy. Díky těmto krokům se Oulu během 10 let zotavilo: v současnosti má region více pracovních míst v IT než před pádem Nokie a patří mezi

lídry Evropy v objemu rizikového kapitálu na obyvatele. Tento „**oulský zázrak**“ je dáván za příklad **kreativní odolnosti** – jak region **přetransformoval své hospodářství**, překonal ekonomicky šok a stal se ještě silnějším. Pro dokreslení lze doložit citát Juha Ala-Mursula, ředitele oddělení ekonomického rozvoje města Oulu (bývalý výkonný ředitel společnosti Nokia): *„Dnes můžeme říci, že problémy společnosti Nokia byly tím nejlepším, co nás mohlo potkat.“*, což vystihuje, jak region využil pád giganta k nastartování nové éry růstu.

Zdroj: Ala-Mursula, J. (2020) Oulu Strengthens Resilience After Nokia Exit. Dostupné z <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/foundation/news/news-article/9105/oulu-strengthens-resilience-after-nokia-exit/>

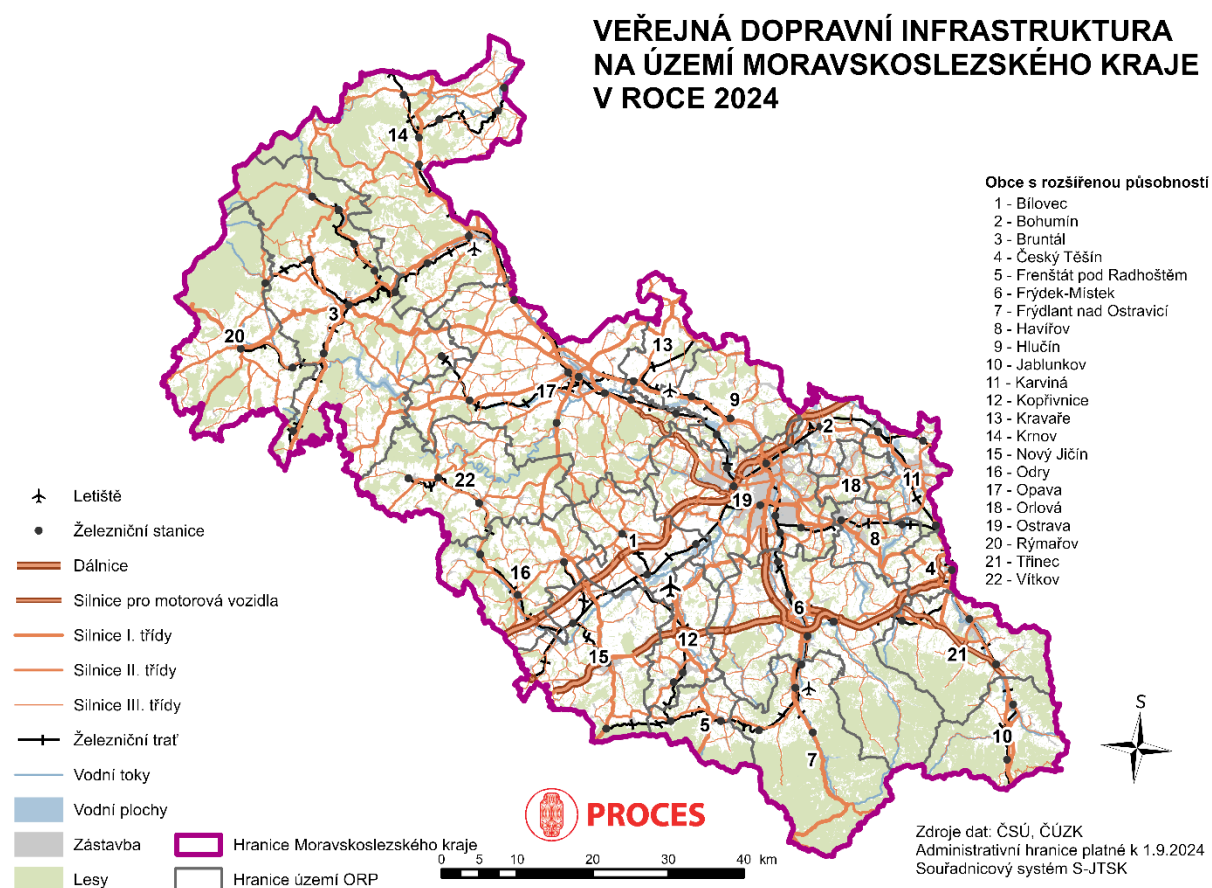
3 Dopravní infrastruktura

Struktura osídlení Moravskoslezského kraje byla kromě výskytu uhlí výrazně ovlivněná i terénním reliéfem tvořeným Moravskou bránou, kterou prochází základní dopravní koridory evropského významu, ať již to byla Jantarová stezka během prvních čtyř století n. l., nebo v polovině 19. století "Severní dráha císaře Ferdinanda", která patřila k nejdůležitějším tratím habsburské monarchie. S tím souvisí i dobudování dálnice D1 v severojižním dopravním koridoru evropského významu daného reliéfem území.

Doprava je klíčovou sítí propojující jednotlivá sídla a v rámci sídel jednotlivé funkční prostory. Ovlivňuje jak výstavbu obytných celků, dostupnost služeb, tak i ekonomický vývoj celé oblasti. S vývojem společnosti a s rostoucím počtem obyvatel vzrůstá tlak na rychlejší a snadnější přemísťování osob, materiálu a informací, který se projevuje ve snaze budovat stále hustší dopravní síť a klíčové dopravní uzly. Doprava je složena ze tří základních složek: pozemní (silniční a železniční), letecké a vodní.

V souvislosti s polycentrickou strukturou osídlení Moravskoslezského kraje je smyslem zkoumání dopravní infrastruktury v této kapitole především kvalita propojení bydlení s výrobním a obslužným systémem. Nejdůležitější je v tomto ohledu dojíždka do dané lokality a dostupnost jednotlivých sídel. V rámci Moravskoslezského kraje je i silný vliv tranzitní dopravy především ve vymezených koridorech transevropské dopravní sítě.

Obrázek 3.1: Veřejná dopravní infrastruktura na území MSK v roce 2024

3.1 Dopravní a spojové uzly

Dopravním uzlem je místo, ve kterém se soustředí více dopravních tahů. Na dopravní uzel lze nahlížet v menším měřítku (křižovatka, nádraží či náměstí) nebo v širším kontextu na celé město jako významný dopravní uzel (Ostrava, Hlučín, Opava atd.). Tento jev vede jednak k ekonomickému rozvoji města, ale také k environmentální zátěži v podobě zvyšování emisí či hluku. Z tohoto důvodu se klade důraz na odklon tranzitní dopravy z obcí či měst formou obchvatů mimo jejich intravilán. Bohužel vzhledem k již vybudované dopravní infrastruktuře a stále narůstající dopravní zátěži je tento problém velice obtížně řešitelný. Česká republika je propojena nodálním dálničním systémem⁷⁰, na rozdíl od Polska či Německa, které má multinodální dálniční síť. Z tohoto důvodu je nutností budování obchvatů kolem měst, aby došlo k odklonění tranzitní dopravy a odlehčení dopravní zátěže ze silnic nižší třídy.

Na základě nařízení⁷¹ je na území Moravskoslezského kraje do hlavní sítě⁷² **TEN-T** zařazen tah dálnice D1 a Letiště Leoše Janáčka Ostrava jako letiště městského uzlu hlavní sítě Ostrava. V drážní infrastruktuře jsou do sítě TEN-T zařazeny:

- II. tranzitní železniční koridor – na území MSK železniční tah mezi Jeseníkem nad Odrou a Petrovicemi u Karviné, který krom jiného zajišťuje tranzitní spojení mezi Rakouskem (Vídni), příp. Slovenskem (Bratislavou) a Polskem (Katovicemi, Varšavou).
- III. tranzitní železniční koridor – na území MSK železniční tah mezi Jeseníkem nad Odrou a Mosty u Jablunkova, který krom jiného zajišťuje tranzitní spojení mezi Bavorskem (Norimberk) a Slovenskem (Žilina).

Do **globální sítě**⁷³ je zařazen tah dálnice D48⁷⁴, propojení mezi D1 a D48, propojení D48 s hranicí se Slovenskou republikou, v drážní infrastruktuře projekt vysokorychlostní trati⁷⁵. V tomto systému hraje Ostrava velmi významnou roli díky své výhodné morfologické poloze. Hlavním silničním uzlem je proto tzv. Slezský kříž, který má významnou roli jak ve vnitrostátní, tak i v mezinárodní dopravě:

- **Koridor sever – jih** (Baltsko-jaderský koridor TEN-T) (osa Katowice – Ostrava – Břeclav – Vídeň), hlavní síť – dálnice D1, II. tranzitní železniční koridor (viz výše).

⁷⁰ Nodální dálniční systém je charakterizován jako síť, kde dálnice se sbíhají do centrálního dopravního uzlu (nodus), např. Praha, tento systém vytváří riziko vysoké koncentrace dopravy do jednoho bodu. U multinodálního systému dálniční síť obsahuje více dopravních uzlů většinou v blízkosti regionálních center.

⁷¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1679 ze dne 13. června 2024 o hlavních směrech Unie pro rozvoj transevropské dopravní sítě, o změně nařízení (EU) 2021/1153 a (EU) č. 913/2010 a o zrušení nařízení (EU) č. 1315/2013.

⁷² Hlavní tvoří strategicky nejdůležitější uzly a spojení, jako jsou klíčové přeshraniční úseky, multimodální spojovací body a segmenty, kde se vyskytují nejzásadnější úzká místa. Její dokončení je stanoveno na rok 2030.

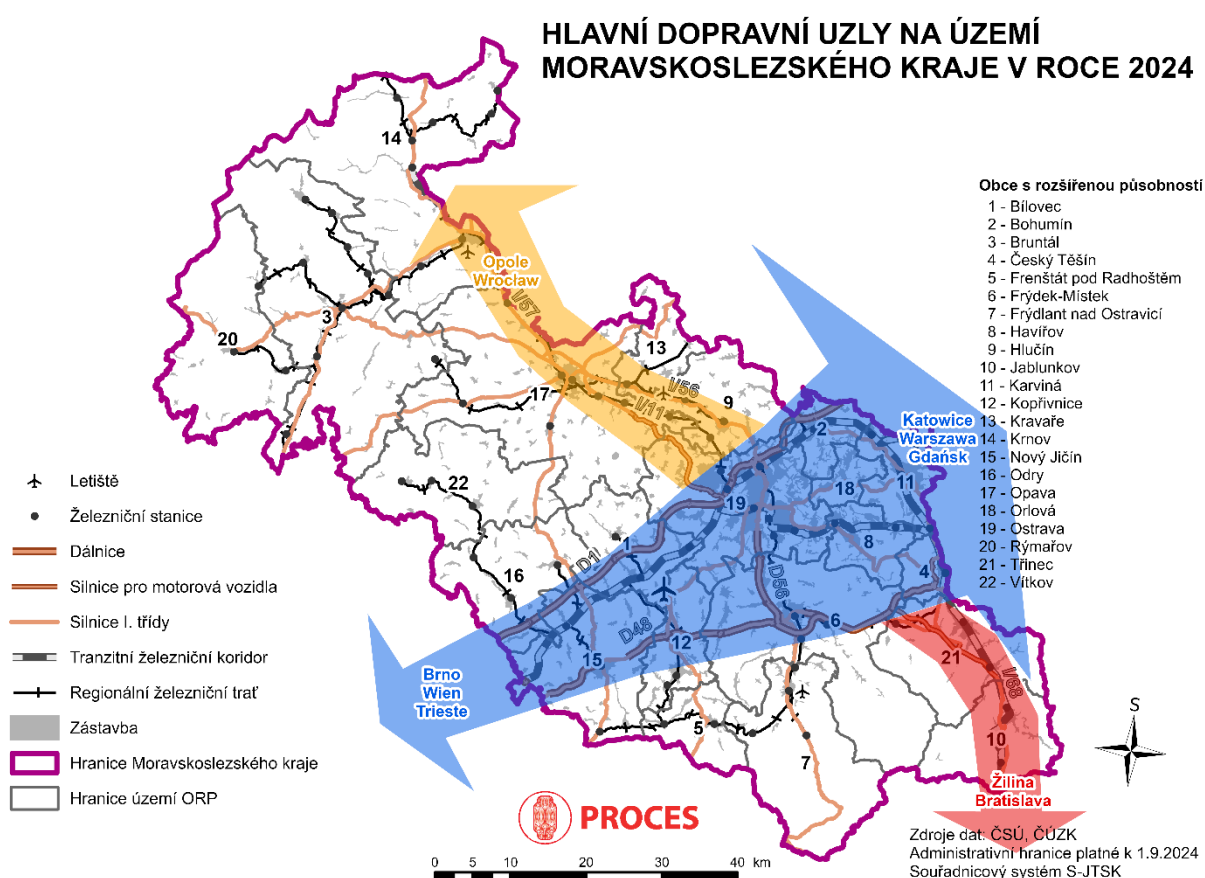
⁷³ Globální síť představuje celkovou a komplexní dopravní síť, která vychází z hlavní sítě a jejího postupného rozšíření. Konečným cílem je vytvořit interoperabilní a multimodální celoevropskou síť, která bude plně integrovaná i do méně centrálních či okrajových regionů, a to s termínem dokončení do roku 2050.

⁷⁴ Dálnice D48 vzniká postupnými úpravami silnice I/48, navazující v prostoru Běloutína na dálnici D1 a pokračující ve směru na Frýdek-Místek a Český Těšín s rozvětvením na Polsko (prostor Bielsko-Biala) a prostřednictvím silnice I/11 na Slovensko (prostor Žiliny a Pováží).

⁷⁵ Do prioritních projektů hlavní železniční sítě je požadováno zahrnout přípravu vysokorychlostní železniční trati v trase (Wien) Brno – Ostrava – st. hranice CZ/PL (Katowice – Warszawa) a prověřit vedení vysokorychlostní trati (VRT) včetně napojení Letiště Leoše Janáčka Ostrava na terminál VRT.

- **Koridor Slezský kříž – východ** (Ostrava – Český Těšín – Žilina) je na území Moravskoslezského kraje vymezen silnicí I/11 (I/68; E75) a trasou III. tranzitního železničního koridoru (E 40 Bohumín – Mosty u Jablunkova). Tah spojuje zejména významné nadregionální aglomerace Ostrava – Žilina.
- **Koridor Slezský kříž – západ** (Ostrava – Opava – Krnov – Opole) je na území Moravskoslezského kraje vymezen silnicí I/11 a I/57 (Ostrava – Opava – Bartultovice – Prudník) a železniční tratí Ostrava – Opava – Krnov – Gluchořazy. Tento dopravní tah přes území kraje propojuje významná regionální centra Opolského vojvodství a Moravskoslezského kraje s Ostravskou aglomerací, zejména se jedná o propojení příhraničních regionů Opavska a Krnovska s polskými regiony Nyski a Opolski (powiat).

Obrázek 3.2: Hlavní dopravní uzly na území MSK – Slezský kříž

Zdroj: ČÚZK, zpracování PROCES 2024.

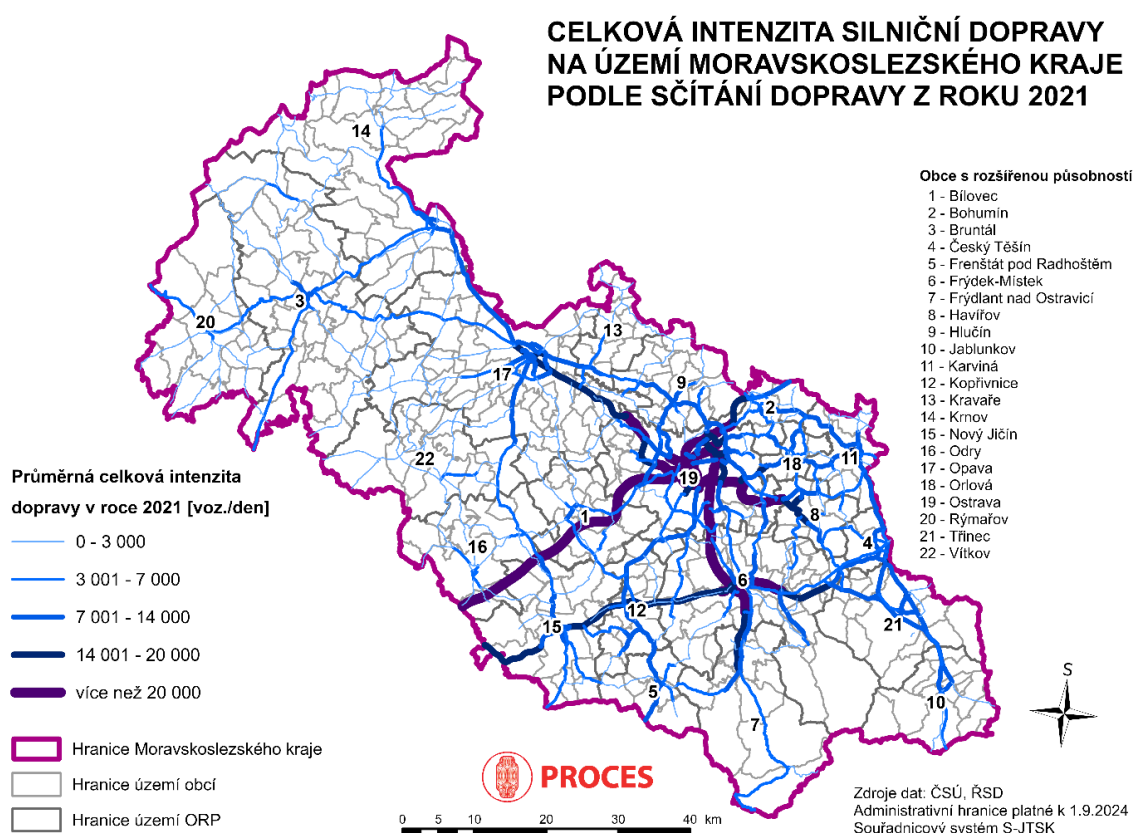
Dalšími významnými dopravními uzly na území Moravskoslezského kraje jsou Frýdek-Místek, Opava, Třinec, Bohumín a Český Těšín, Suchdol nad Odrou. Frýdek-Místek je významným spojovacím uzlem jak v rámci Moravskoslezského kraje, tak jako hlavní tah do Zlínského kraje. Třinec je klíčovým uzlem pro železniční i silniční dopravu na území Slovenska. Suchdol nad Odrou leží mezi pohořími Jeseníků a Beskyd (Moravská brána), což vedlo k trasování jak železničního koridoru, tak dálnice D1 jako hlavní spojnice s Olomouckým krajem. Města Bohumín a Český Těšín tvoří důležité dopravní uzly pro tranzitní i osobní dopravu směrem do Polska. Oblast Jesenicka je propojena přes dopravní uzel Opava k dálnici D1.

Z důvodu vysoké koncentrace obyvatelstva a ekonomických aktivit je jedním z klíčových prvků osobní i nákladní dopravy v Moravskoslezském kraji Letiště Leoše Janáčka v Mošnově. Rozjezdová a přistávací dráha v délce 3,5 km patří mezi nejdelší v ČR. Je nutno pro větší vytíženost letiště zlepšit komunikaci s mezinárodními CARGO přepravci, jelikož pro mnoho mezinárodních společností není toto letiště uznávanou destinací.

3.2 Lokalizace hlavních toků přepravy

Dálnice D1 a D48 vedoucí přes Nový Jičín a Příbor jsou hlavními dopravními toky s vyšším podílem tranzitní dopravy, na D1 se pohybuje přes 20 tisíc vozidel za den. Obecně nejvyšší dopravní intenzity jsou soustředěny do polycentrické Ostravské aglomerace a propojují jednotlivá střediska (Frýdek-Místek, Havířov, Opava, Český Těšín).

Obrázek 3.3: Intenzita celkové dopravy v MSK v roce 2021

Zdroj: ŘSD – Sčítání dopravy 2021, zpracování PROCES 2024.

Většina významných měst v Moravskoslezském kraji je propojena dálnicemi a silnicemi 1. třídy. Tuto poměrně hustou dopravní síť doplňují silnice 2. a 3. třídy, kterými jsou zpřístupněny všechny lokality kraje. Jedním z nejdůležitějších tahů v Moravskoslezském kraji je dálnice D56 spojující dvě významná města v kraji, Ostravu a Frýdek-Místek, a dále její napojení na dálnici D48 vedoucí z Frýdku-Místku do Českého Těšína. Český Těšín je významný dopravní uzel i z toho důvodu, že přes něj je směřována doprava směrem na Třinec a dále pak na Slovensko do města Čadca. Dalšími významnými komunikacemi jsou silnice I/11 vedoucí z Ostravy do Opavy a dále do Bruntálu, Rýmařova a Olomouckého kraje, která je východní součástí Slezského kříže. Pro její zkapacitnění jsou zde postupně dobudovávány obchvaty jednotlivých obcí (v roce 2023 byl dokončen severní obchvat

Opavy). Na silnici I/57 z Opavy do Krnova byl v roce 2024 dokončen severovýchodní obchvat Krnova. Paralelní komunikace vedoucí z Ostravy přes město Hlučín do Opavy, silnice I/56, využívají zejména k dopravě do práce zaměstnanci z oblasti Hlučínska, Kravařska.

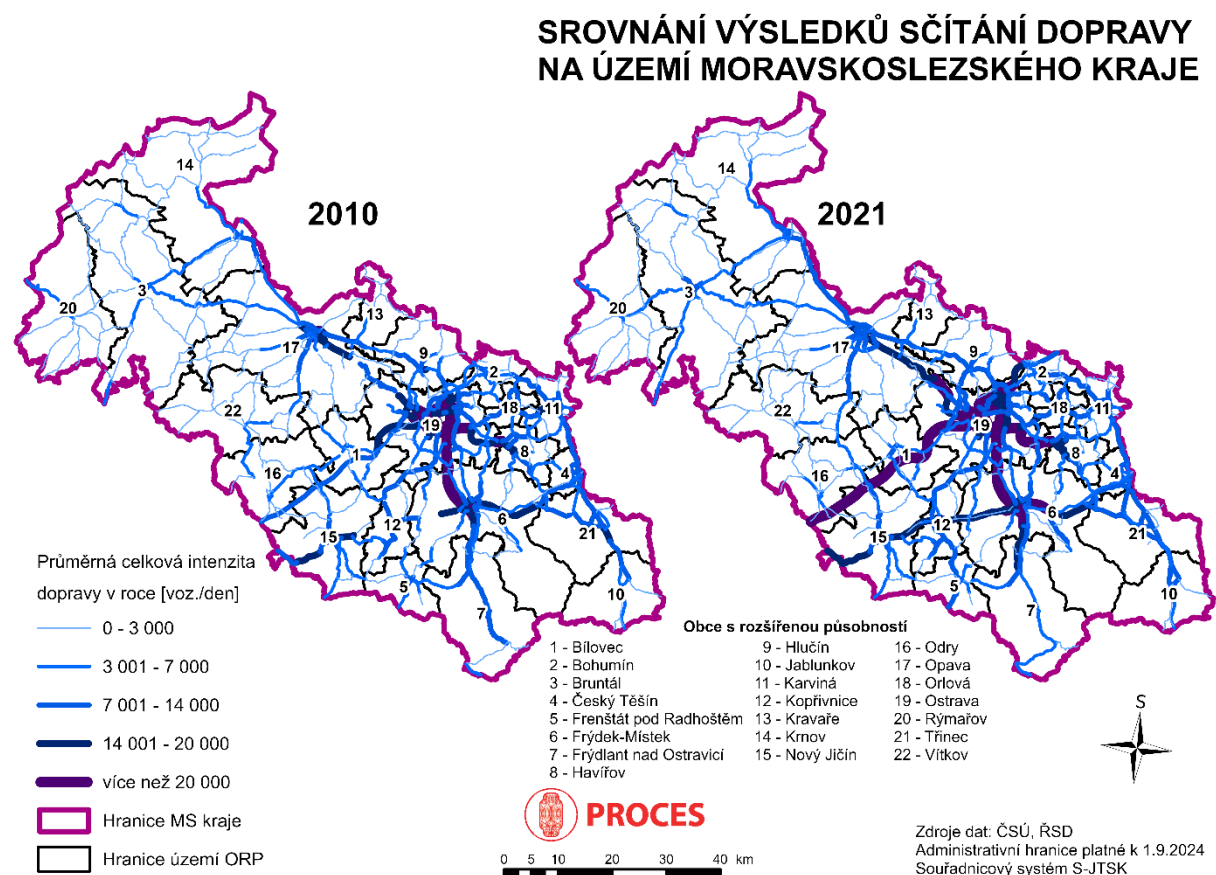
Tabulka 3.1: Vývoj výkonu dopravy v Moravskoslezském kraji v letech 2013–2023

Typ dopravy	Typ výkonu	Jednotka	Výkon dopravy		Změna	
			2013	2023	abs.	relativně
Silniční nákladní doprava	vývoz věcí do jiných krajů	tis. tun	3 814	7 632	3 818	100,1 %
	dovoz věcí z jiných krajů	tis. tun	5 258	8 723	3 465	65,9 %
	přeprava věcí v rámci kraje	tis. tun	27 996	30 460	2 464	8,8 %
Veřejná autobusová doprava	přeprava cestujících v rámci kraje	tis. osob	35 442	33 675	-1 767	-5,0 %
MHD	přeprava cestujících	tis. osob	128	119	-9	-7,3 %
Železniční doprava	vývoz věcí do jiných krajů	tis. tun	2 752	1 575	-1 177	-42,8 %
	dovoz věcí z jiných krajů	tis. tun	1 707	1 573	-134	-7,9 %
	přeprava věcí v rámci kraje	tis. tun	5 723	4 096	-1 627	-28,4 %
	přeprava cestujících v rámci kraje	tis. osob	14 937	20 103	5 166	34,6 %

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR; ČSÚ-doprava-17-103. Výkony dopravy podle krajů v roce 2013 a 2023.

Následující mapa reflektuje vývoj intenzity dopravy v Moravskoslezském kraji v letech 2010 a 2021. Je zřejmé výrazné zintenzivnění dopravy v rámci dálnic D1 a D48, dále ve směru Ostrava – Opava, dále pak Ostrava – Havířov. Dochází celkově k zintenzivnění dopravy v rámci jádra Ostravské aglomerace.

Obrázek 3.4: Vývoj intenzity dopravy na území MSK v roce 2010 a 2021

Zdroj: ŘSD – Sčítání dopravy 2021, zpracování PROCES 2024.

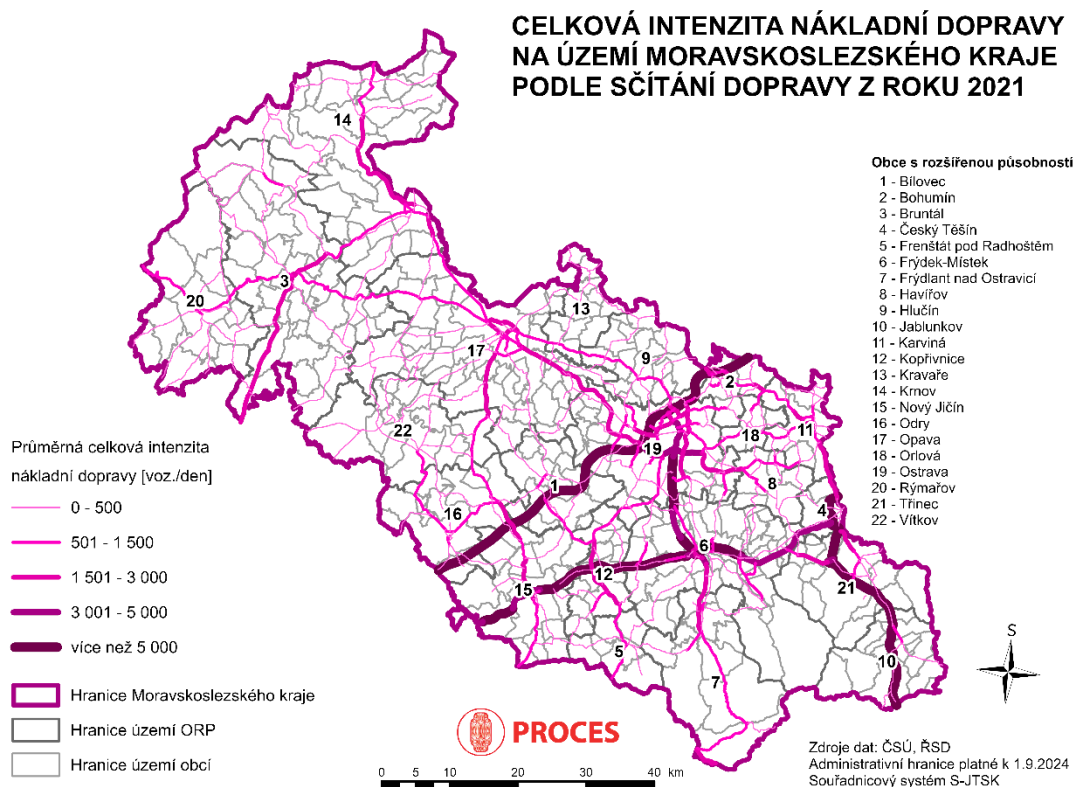
Intenzitu silniční osobní dopravy v Moravskoslezském kraji znázorňuje následující mapový výstup. Je patrná vysoká intenzita mezi většími městy Ostrava, Opava, Frýdek-Místek, Třinec. Celkově je doprava intenzivnější na území Ostravské aglomerace a směrem na Opavu.

Obrázek 3.5: Intenzita osobní dopravy v MSK 2021

Zdroj: ŘSD – Sčítání dopravy 2021, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 3.6: Intenzita nákladní dopravy v MSK 2021

Zdroj: ŘSD – Sčítání dopravy 2021, zpracování PROCES 2024.

Z intenzity nákladní silniční dopravy je patrná výrazná vyšší intenzita tranzitní dopravy po D1 a D48. Kromě výš uvedeného, nejintenzivnější je tato doprava ve směru Český Těšín – Třinec – Jablunkov a ve směru Ostrava – Opava, dále pak ve směru Krnov – Bruntál – Olomouc. Z obou mapových výstupů je patrná převaha intenzity individuální automobilové dopravy nad nákladní.

Následující tabulka podrobně reflektuje výkony dopravy v kraji od roku 2008. Je patrné rozšíření délky silnic a dálnic, přičemž od roku 2008 do roku 2023 došlo k nárůstu celkem o 100 km, z toho nejvíce km silnic II. třídy a dálnic. Zejména je zde patrný intenzivní rozvoj dálniční sítě, která se v uvedeném období víc než zdvojnásobila (113,3 %), částečně na úkor silnic I. třídy.

Tabulka 3.2: Vybrané ukazatele dopravy v Moravskoslezském kraji v letech 2008–2023

Ukazatel		Jednotky	Rok				Změna 2023–2008	
			2008	2013	2018	2023	abs.	relativní
Délka silnic a dálnic (km)		km	3 394	3 455	3 470	3 494	100	2,9 %
v tom:	Dálnice ***	km	60	100	100	128	68	113,3 %
	Silnice I. třídy	km	672	635	633	608	-64	-9,5 %
	Silnice II. třídy	km	766	824	844	843	77	10,1 %
	Silnice III. třídy	km	1 897	1 896	1 893	1 899	2	0,1 %
Motorová vozidla								
Osobní automobily včetně dodávkových		počet	445 431	469 171	549 848	615 713	170 282	38,2 %
Nákladní automobily		počet	49 613	52 511	60 483	64 918	15 305	30,8 %
Silniční tahače		počet	1 668	670	398	285	-1 383	-82,9 %
Návěsy		počet	5 353	4 950	4 956	3 340	-2 013	-37,6 %
Autobusy		počet	2 411	2 253	2 339	1 898	-513	-21,3 %
Motocykly		počet	73 389	83 304	96 427	111 500	38 111	51,9 %
Silniční nákladní doprava								
Vývoz věcí do jiných krajů		tis. t	3 921	3 814	5 185	7 632	3 711	94,6 %
Dovoz věcí z jiných krajů		tis. t	5 298	5 258	5 579	8 723	3 425	64,6 %
Přeprava věcí v rámci kraje		tis. t	43 440	27 996	38 179	30 460	-12 980	-29,9 %
Veřejná autobusová doprava								
Přeprava cestujících v rámci kraje*		tis. osob	42 525	35 442	29 093	33 675	-8 850	-20,8 %
Základní dopravní obslužnost		ujetě km podle JŘ	30 716	30 166	31 462	36 212*	5 496	17,9 %
Městská hromadná doprava								
Přeprava cestujících celkem		tis. osob	146	128	128	119	-27	-18,7 %
v tom:	Tramvaje	tis. osob	53	47	50	46	-8	-14,6 %
	Autobusy	tis. osob	78	68	65	62	-17	-21,5 %
	Trolejbusy	tis. osob	15	13	14	12	-3	-17,8 %
Železniční doprava								
Provozní délka železničních tratí		km	673	664	665	644	-29	-4,3 %
Přeprava cestujících v rámci kraje		tis. osob	15 319	14 937	13 078	20 103	4 784	31,2 %
Výjezdy cestujících do jiných krajů		tis. osob	2 264	2 347	2 842	2 190	-74	-3,3 %
Příjezdy cestujících z jiných krajů		tis. osob	2 239	2 351	2 862	2 207	-32	-1,4 %
Základní dopravní obslužnost		ujetě km podle JŘ	15 639	7 127	7 228	7 177*	-8 462	-54,1 %
Vývoz věcí do jiných krajů		tis. t	3 207	2 752	2 781	1 575	-1 632	-50,9 %
Dovoz věcí z jiných krajů		tis. t	2 054	1 707	1 778	1 573	-481	-23,4 %
Přeprava věcí v rámci kraje		tis. t	8 260	5 723	7 124	4 096	-4 164	-50,4 %

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR; ČSÚ-doprava-17-1. Vybrané ukazatele dopravy, Roční přehled o dopravní obslužnosti území kraje.

Pozn.: * Vnitrostátní linková doprava ve veřejném zájmu včetně ostatní dopravy.

** Údaje za rok 2022.

*** Do roku 2015 se jednalo o dálnice a rychlostní silnice, které byly novelou zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, v roce 2015 zrušeny.

**** JŘ = Jízdní řád

3.3 Dopravní dostupnost veřejnou dopravou

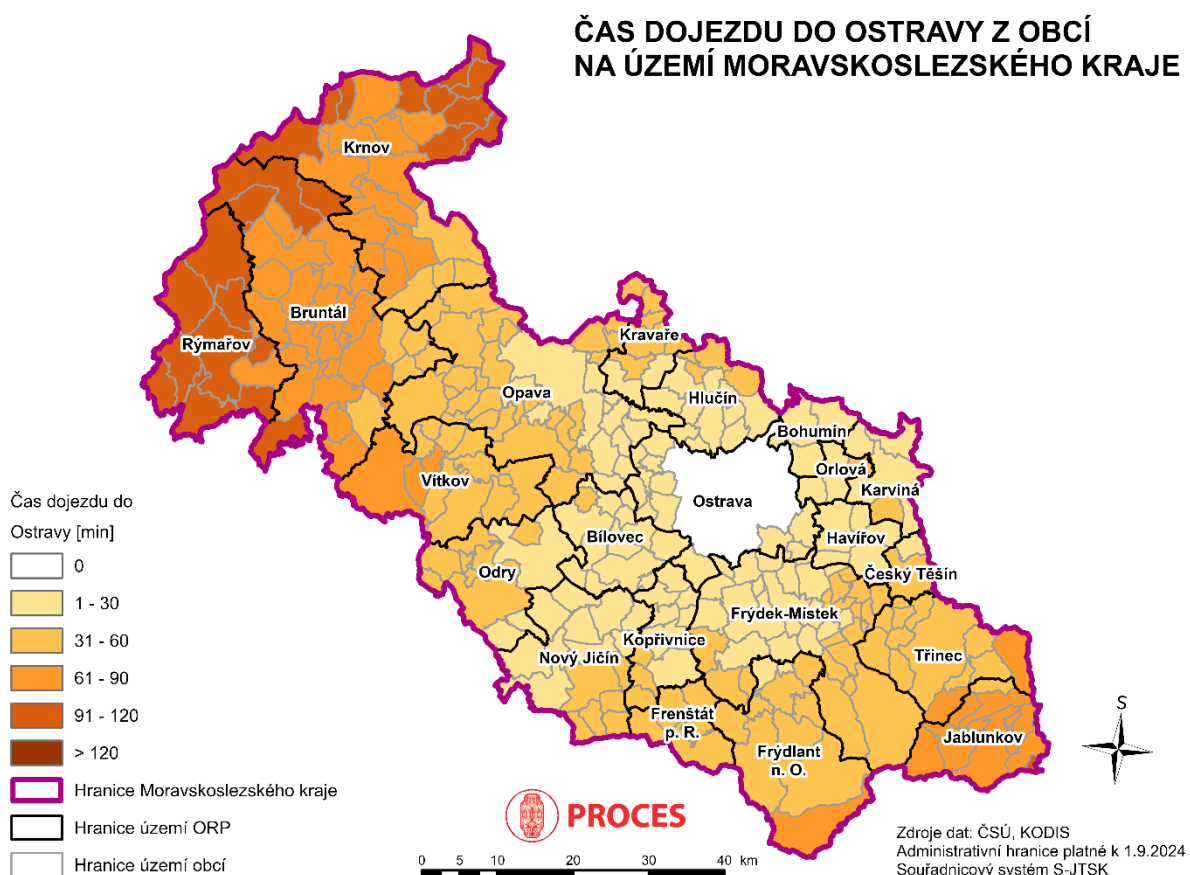
Moravskoslezský kraj je v oblasti dopravní obslužnosti a dostupnosti veřejnou hromadnou dopravou do jisté míry unikátní v rámci České republiky. Z důvodu vysoké koncentrace obyvatel převážně v jeho východní části je kladen silný požadavek po husté silniční síti, kterou využívá rovněž veřejná hromadná doprava (dále VHD), a také po železniční síti. Historicky je v Moravskoslezském kraji využívání VHD oblíbené, a přestože obecně klesá podíl obyvatel využívajících tento způsob přepravy pro denní dojížděku např. do zaměstnání nebo do školy, tak stále přetrvává zvyklost ve využívání VHD. Ta souvisí s velkou převahou dělnických profesí a se směnným provozem v odvětvích primárního sektoru. Existence a parametry spojení VHD ovlivňují i situaci na trhu práce, především dostupnost nabízených volných míst a obtížnost dojížděky. Nepohodlí, časová náročnost, komplikovanost spojení a nevhodný čas nabízené dopravy jsou hlavními nedostatky, které musí VHD minimalizovat, aby se stala konkurenceschopná stále častěji využívané individuální dopravě. Cena přepravy však zpravidla neomezuje přijetí nabídky práce. Ukazuje se, že pokud je zájemce o zaměstnání ochoten za nabízenou odměnu (a podmínek) pracovat, hraje cena dojíždění jen marginální roli v jeho rozhodování. V každém případě ovšem platí, že při rozhodování o přijetí nabídky volného místa zvažuje zájemce formu dojíždění a podmínky dopravního spojení, zejména VHD.

Cílem analýzy bylo na základě dat z jízdních řádů od Koordinátora ODIS (KODI) z listopadu 2024 odhadnout dojezdové časy VHD z obcí v Moravskoslezském kraji do jejich pověřených obcí, obcí s rozšířenou působností, center jim příslušných mikroregionů a submikroregionů a do Ostravy.

Postup: Pro účely analýzy dojezdových časů autobusové dopravy byly obce reprezentovány zastávkami v centrech obcí. Výjimkou byly obce, kde bylo detekováno, že v nich existuje více zastávek autobusové dopravy fungujících jako terminál. Jednalo se konkrétně o Bruntál (autobusová stanice; železniční stanice), Orlovou (Město, náměstí; Lutyně, autobusová stanice), Frýdek-Místek (železniční stanice; Anenská) a především Ostravu (ÚAN; Svinov, mosty; Poruba, vozovna; Přívoz, sad Boženy Němcové; Hrabůvka, Benzina; Hranečník). Celkem tak bylo pro další analýzu vytvořeno 308 uzlových bodů sítě MHD, mezi kterými byly vypočítávány dojezdové časy. Pro účely analýzy dojezdových časů vlakové dopravy byla vybrána nejvýznamnější železniční stanice, resp. zastávka, pro každou obec, která ji pro účely analýzy reprezentovala. Jako dodatečný zjednodušující předpoklad bylo uvažováno, že reprezentativní autobusová a vlaková zastávka se nacházejí v jednom místě. Výjimkou byla v tomto Ostrava, kde byly pro účely analýzy vybrány 3 vlakové stanice (Ostrava-Svinov = Svinov, mosty; Ostrava-Hlavní nádraží = Přívoz, sad Boženy Němcové; Ostrava-Kunčice=Hrabůvka, Benzina). Z vytvořeného seznamu 308 uzlových bodů dopravní sítě byla vytvořena matice dojezdových časů reprezentující dojezdové časy z každého bodu v seznamu do každého bodu seznamu. Tato matice byla následně doplněna o známé minimální dojezdové časy z přímých autobusových a vlakových spojů. Následně byla matice dojezdových časů celá doplněna pomocí Dijkstrova algoritmu. Při výpočtu byl aplikován zjednodušující předpoklad, že případné přestupy nezpůsobují žádnou časovou ztrátu. Odhady dojezdových časů jsou tedy v těchto případech podhodnocené. Navíc navržený postup nezohledňuje frekvenci spojů, která má pro dopravní dostupnost VHD zásadní význam.

Z takto získané matice dojezdových časů byly vybrány dojezdové časy veřejnou hromadnou dopravou (VHD) do krajské metropole, do ORP, do POÚ, které jsou zobrazeny v následujících mapách.

Obrázek 3.7: Průměrné dojezdové časy z obcí do Ostravy v listopadu 2024

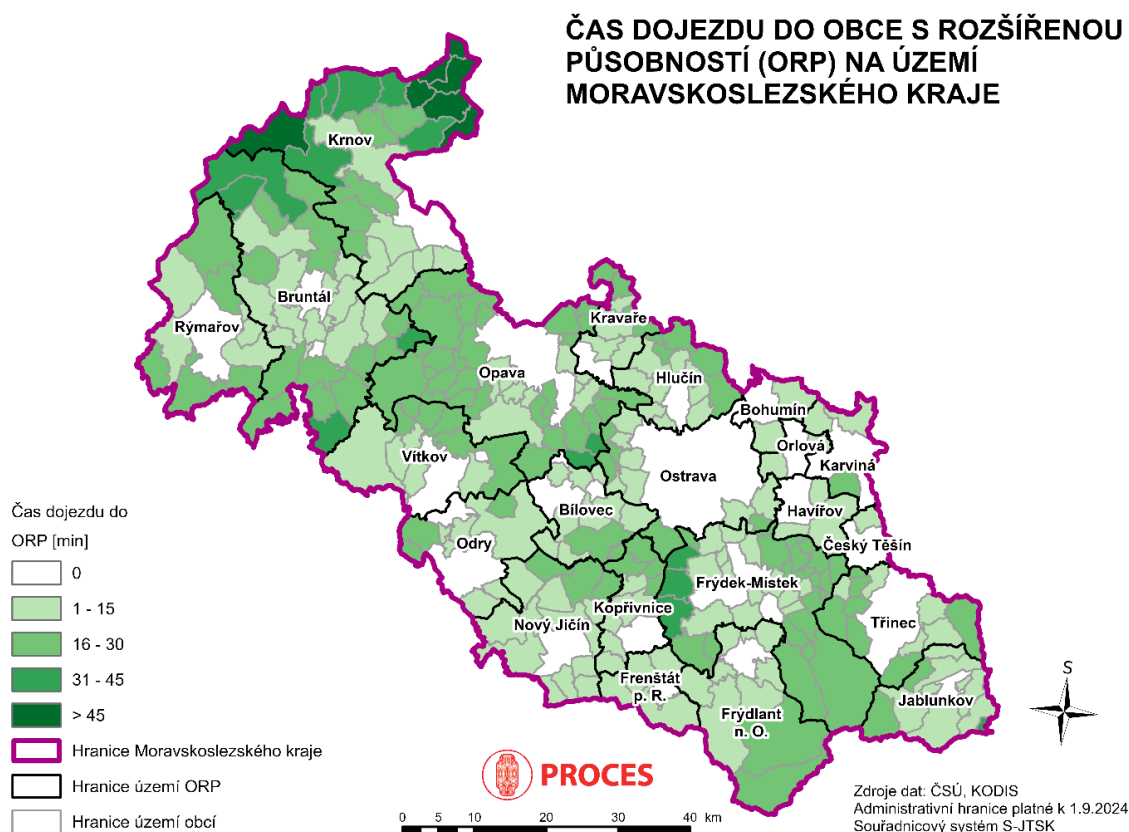

Zdroj: KODIS, listopad 2024, zpracování PROCES 2024.

Na výše uvedeném kartogramu je zobrazen průměrný čas dojezdu do Ostravy z obcí v Moravskoslezském kraji. Skoro všechny obce v Ostravské aglomeraci mají dobu dojezdu do 30 minut, což naznačuje jejich blízkost k metropoli a kvalitní dostupnost veřejné dopravy, která umožňuje rychlé cestování. Oproti obcím ležícím v oblasti severně a západně, jako jsou Krnov, Bruntál a Rýmařov, případně východně Jablunkovsko, vykazují delší časy dojezdu. V těchto oblastech se doba dojezdu pohybuje ve většině případů v rozmezí 91 až 120 minut. Tyto obce jsou vzdálenější od Ostravy a spoje veřejné dopravy nejsou tak časté a rychlé, což prodlužuje čas dojezdu.

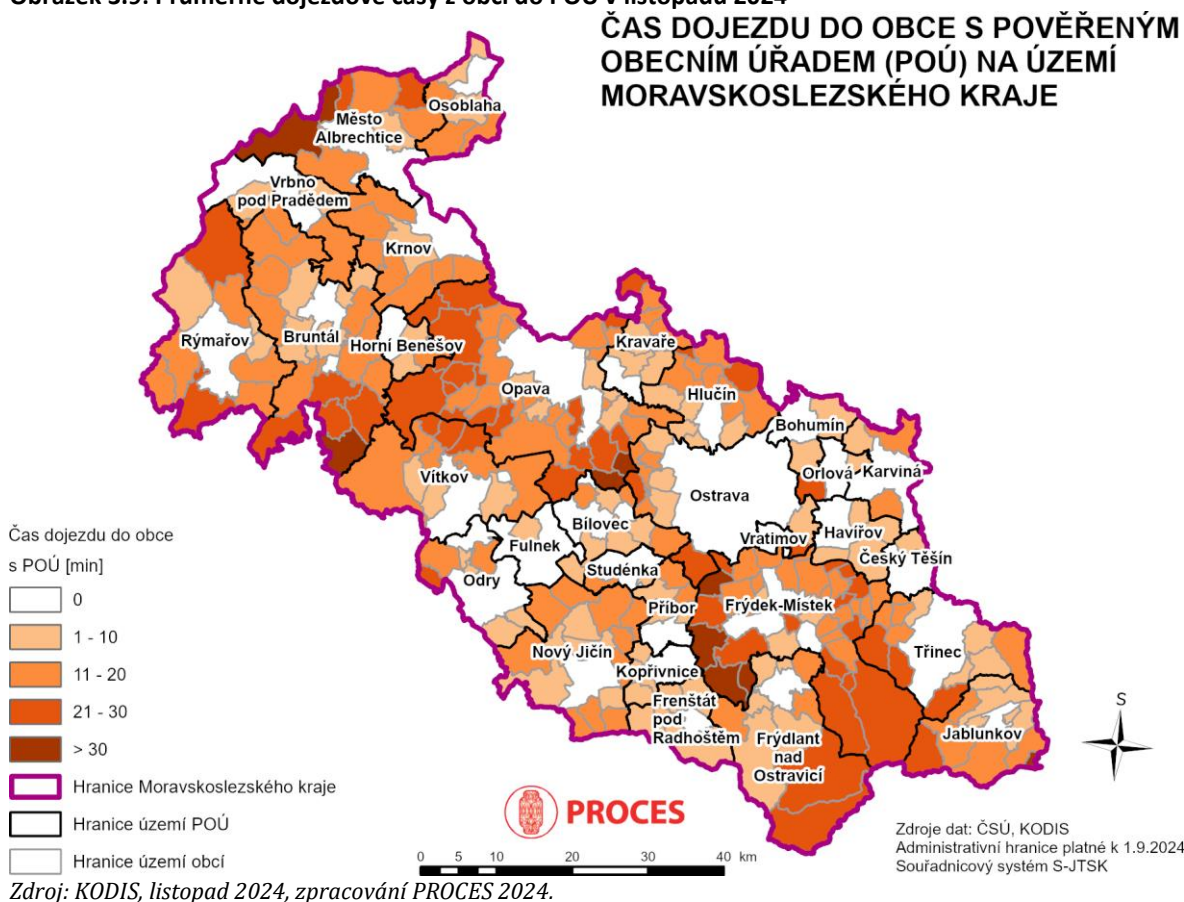
Z hlediska dalších úrovní veřejné správy: dlouhé dojezdy do ORP jsou nejčastější v horských oblastech a na periferiích kraje, oproti tomu dlouhé dojezdy do POÚ se objevují i v rozvíjejících se oblastech, kde infrastruktura neodpovídá růstu sídel. Neefektivní spojení vzniká často kvůli špatné poloze dopravních uzlů (Opava, Frýdek–Místek) nebo zastaralému trasování linek.

Obrázek 3.8: Průměrné dojezdové časy z obcí do ORP v listopadu 2024

Zdroj: KODIS, listopad 2024, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 3.9: Průměrné dojezdové časy z obcí do POÚ v listopadu 2024

Zdroj: KODIS, listopad 2024, zpracování PROCES 2024.

Na základě analýzy výše uvedených map lze vyvodit následující závěry:

- **Obce západně od Opavy – problematika dojezdových časů:** Vysoké dojezdové časy do Opavy u obcí na západ od města jsou způsobeny polohou hlavního dopravního terminálu (Opava-Východ), který je na opačné straně města. **Doporučení:** Rozvoj druhého dopravního terminálu VHD v západní části města. To by zkrátilo dojezdy a umožnilo efektivnější propojení s veřejnou dopravou.
- **Kyjovice a Těškovice – nevhodně přiřazený POÚ:** Dojezdové časy ukazují, že tyto obce mají kratší spojení do Ostravy, případně do Bílovce, než do svého stávajícího POÚ Opava. Místní preference obyvatel potvrzují, že vazby směřují spíše do Poruby. **Doporučení:** Přehodnocení přiřazení těchto obcí k SO POÚ Ostrava.
- **Brušperk a Fryčovice – orientace na Ostravu místo na Frýdek-Místek:** Ačkoliv jsou administrativně přiřazeny k SO POÚ **Frýdek-Místek**, dojezdové časy naznačují, že dopravní vazby vedou spíše na Ostravu. **Doporučení:** Možné posílení spojů směrem na Ostravu, což by lépe reflektovalo skutečné přepravní potřeby obyvatel.
- **Hukvaldy – problematický dojezd do Frýdku-Místku:** Špatná dostupnost **Frýdku-Místku** VHD je zřejmá, zatímco do Frenštátu pod Radhoštěm mají Hukvaldy výrazně lepší spojení. **Doporučení:** Přehodnocení dopravních spojení a případné přesměrování veřejné dopravy na Frenštát pod Radhoštěm, pokud by to bylo pro cestující výhodnější.
- **Mezi Frýdkem-Místkem a Havířovem – dlouhé dojezdové časy:** V oblasti mezi Frýdkem-Místkem a Havířovem se nacházejí prudce se rozvíjející sídla, ale dopravní spojení trpí rozptýlenou zastavbou. Autobusy mají příliš mnoho zastávek, což způsobuje neúměrné prodloužení doby jízdy i na krátké vzdálenosti. **Doporučení:** Možná revize tras MHD a zavedení expresních spojů s menším počtem zastávek.
- **Václavovice – chybějící spojení do Vratimova:** Neexistuje žádný přímý spoj mezi Václavovicemi a Vratimovem, což komplikuje místní dopravu. **Doporučení:** Zavedení přímého spojení nebo optimalizace přestupních možností mezi těmito lokalitami.

Celkově se potvrzuje, že administrativní členění (SO ORP a SO POÚ) ne vždy odpovídá skutečným dopravním vazbám a že stávající dopravní síť by mohla být lépe přizpůsobena reálným potřebám obyvatel.

4 Vývoj sídelní struktury a demografická prognóza

Pro sídelní strukturu Moravskoslezského kraje je charakteristická vysoká hustota zalidnění, která je v porovnání s ostatními kraji ČR s více jak 219 obyvateli na km² na druhém místě po Hlavním městě Praze. V populačním srovnání s ostatními kraji ČR se jedná o čtvrtý nejlidnatější kraj.

Z hlediska vývoje sídelní struktury je zásadní vývoj Ostravské polycentrické aglomerace. Níže uvedená tabulka zobrazuje zvýšenou intenzitu ekonomických a sociálních procesů v rámci jádra aglomerace. Rovněž z hlediska vývojové dynamiky je zde rostoucí síla vazeb související s koncentrací ekonomických funkcí na území aglomerace, zejména jádra.

Tabulka 4.1: Ukazatele pro vymezení Ostravské polycentrické aglomerace (2024)

Ukazatele	Období	Jádro		Aglomerace		Mimo aglomeraci		MSK
		abs.	[%]	abs.	[%]	abs.	[%]	
Rozloha [km²]		1 042,2	19,2	2 520	46,4	2 911	53,6	5 431
Počet obyvatel	2024	664 580	55,9	1 032 984	86,9	156 220	13,1	1 189 204
	2004	718 648	57,3	1 089 416	86,9	163 841	13,1	1 253 257
	Změna	-54 068	-1,5	-56 432	-0,1	-7 621	0,1	-64 053
Obsazená pracovní místa	2023	357 010	62,8	518 941	91,2	49 896	8,8	568 837
	2004	275 138	60,7	405 791	89,6	47 351	10,4	453 142
	Změna	81 872	2,0	113 150	1,7	2 545	-1,7	115 695
Počet dokončených bytů	2004-2023	23 747	49,8	41 070	86,1	6 620	13,9	47 690
Počet obydlených bytů	2021	296 575	59,0	441 309	87,7	61 732	12,3	503 041
	2001	280 859	59,9	411 902	87,9	56 846	12,1	468 748
	Změna	15 716	-1,0	29 407	-0,1	4 886	0,1	34 293

Zdroj: ČSÚ, MF, zpracování PROCES, 2024.

Ostravská polycentrická aglomerace roste v počtu pracovních míst a nových bytů, je stabilní z hlediska počtu obyvatel. Naopak jádro aglomerace vykazuje pokles v počtu obyvatel, ale stále tvoří významnou část pracovních míst a obydlených bytů. **Mimo aglomeraci** je pozorován relativně nižší růst, přičemž venkovské oblasti vykazují pokles v počtu obyvatel a malý růst v počtu pracovních míst a nových bytů. Tato data ukazují na trend koncentrace obyvatelstva a ekonomických aktivit do centra aglomerace a na pokračující suburbanizaci, kdy se lidé stěhují z centra do okolních oblastí.

Stárnutí populace a úbytek obyvatel přirozenou měnou patří mezi demografické problémy, se kterými se potýká nejen Moravskoslezský kraj, ale také celá Česká republika a řada evropských zemí. Hlavní příčinou tohoto stále se stupňujícího problému je zejména snižující se porodnost, snižování měr úmrtnosti a prodlužující se délka života. Velmi závažný se jeví problém stárnutí obyvatelstva, který se vyznačuje zvyšováním podílu starých osob v populaci. To má za následek zvyšující se podíl ekonomicky závislých lidí, majících vyšší nároky jak na systém důchodového pojištění, tak na zdravotní a sociální péči a na bydlení.

Demografické prognózy poskytují informace o možných budoucích trendech populačního vývoje a stávají se tak podkladem pro rozhodování a plánování v daných oblastech. V případě této studie bude provedena demografická prognóza na úrovni SO ORP Moravskoslezského kraje.

4.1 Demografická prognóza na úrovni SO ORP do roku 2030 a pro města nad 20 000 obyvatel

Metoda: Projekce počtu obyvatel⁷⁶ dle ČSÚ se vytváří kohortně-komponentní metodou s jednoletým projekčním krokem. Vychází se z počáteční struktury obyvatel (podle pohlaví a 5letých věkových kohort) k 1. lednu 2024, kdy jsou reálná data získaná ze sčítání lidu a následných demografických bilancí (2021–2023). Projekce pokrývá období let 2024–2080 s finálním stavem populace k 1. 1. 2081.

Dekompozice na města (nad 20 tis. obyvatel) a SO ORP: Na nižší územní úrovni byla uplatněna metoda dekompozice – výsledky krajské projekce se rozdělují dle aktuální věkové (5leté kohorty) a pohlavní struktury podle dostupných dat ČSÚ.

Komponenty projekce ČSÚ a použité parametry pro Moravskoslezský kraj

A) Plodnost: Projekce plodnosti vychází ze střední varianty celorepublikové projekce (ČSÚ, 2023) a současného vývoje v jednotlivých krajích. Pro každý kraj (včetně MSK) se vypočítají věkově specifické míry plodnosti za období 2020–2023. Tyto míry jsou relativně srovnány s mírami plodnosti pro celou ČR a následně vyhlazeny lokální polynomickou regresí. Regionální indexy jsou poté aplikovány na věkové míry plodnosti z celorepublikové projekce.

Tabulka 4.2: Parametry plodnosti pro Moravskoslezský kraj

Rok	2023	2024	2030	od roku 2050
Úhrnná plodnost (dítě/žena)	1,46	1,33	1,48	1,48
Průměrný věk matek (roky)	30,0	30,1	30,3	31,0

Zdroj: ČSÚ, 2024, zpracování PROCES, 2024.

B) Úmrtnost: Projekce úmrtnosti je úzce navázána na střední variantu celorepublikové projekce z roku 2023. Vychází se z věkově a pohlavně specifických měr úmrtnosti v letech 2015–2019. Pro eliminaci náhodných fluktuací jsou míry vyrovnány metodikou tvorby úmrtnostních tabulek a následně vyhlazeny pomocí vážené regrese. V poměru mezi krajem a celou ČR se aplikují vyhlazené věkové specifické indexy na projektované míry úmrtnosti.

Tabulka 4.3: Parametry pro Moravskoslezský kraj (životnost při narození)

Rok	2023	2024	2030	2050	2080
Muži	74,8	75,4	76,9	80,9	85,9
Ženy	81,4	81,9	83,4	86,5	90,2

Zdroj: ČSÚ, 2024, zpracování PROCES, 2024.

Pozn.: Rozdíl (ženy – muži): klesá z cca 6,6 let v roce 2023 na 4,3 let v roce 2080.

C) Migrace: Migrace je modelována jako dvě oddělené složky.

Zahraniční migrace: Celkový počet přistěhovalých a vystěhovalých se nejprve určí na základě celorepublikové projekce. Distribuce do krajů se provádí podle historických dat (pro rok 2024 se využívá struktura roku 2023; od roku 2025 se aplikuje průměrná struktura z let 2018–2021). Věk přistěhovalých se rozděluje dle věkové struktury z předchozích let, zatímco věkové rozložení vystěhovalých reflektuje postupné stárnutí dané skupiny. **Parametry pro MSK (saldo zahraniční**

⁷⁶ ČSÚ (2024) Projekce obyvatelstva v krajích ČR – do roku 2080. Dostupné na <https://csu.gov.cz/produkty/projekce-obyvatelstva-v-krajich-cr-do-roku-2080>

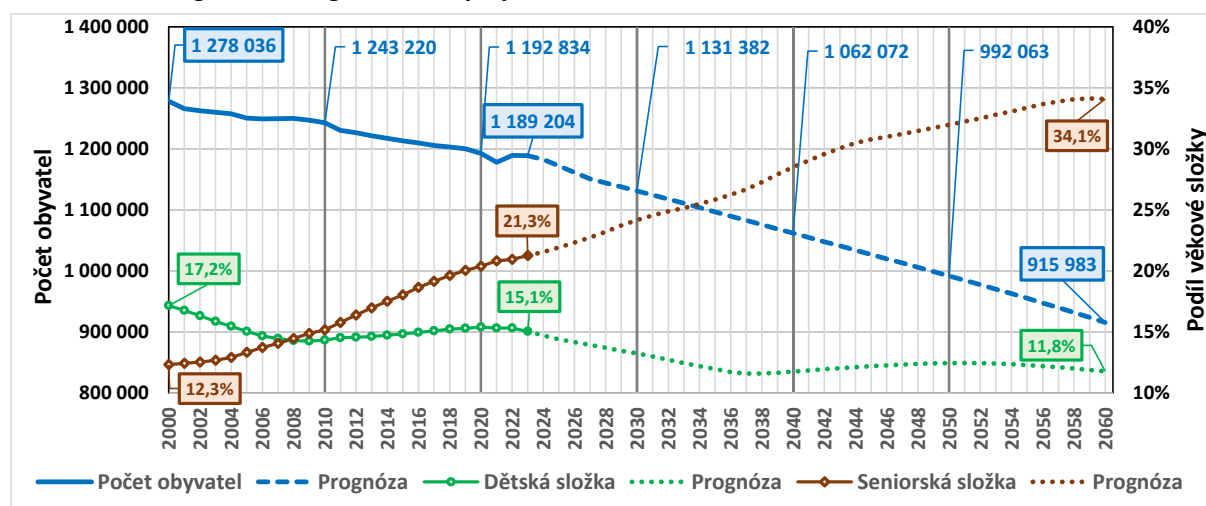
migrace): +5 442 osob v roce 2023, další hodnoty jsou specifikovány i pro roky 2030, 2050 a 2080, přičemž se udržuje vazba na celorepublikovou projekci.

Vnitřní migrace (mezikrajská): Základem jsou migrační toky mezi kraji v letech 2015–2019. Míry přistěhování a vystěhování jsou pro období 2024–2049 odhadnuty interpolací pomocí S-křivky. Od roku 2050 jsou tyto míry ponechány konstantní. **Parametry pro MSK (saldo vnitřní migrace):** 2023: –1 866 osob, v dalších letech se saldo postupně mění (např. 2030: –1 830, 2050: –1 429, 2080: –1 054).

Tento komplexní metodický přístup umožňuje simulovat populační vývoj až do roku 2080 s ohledem na základní demografické složky (plodnost, úmrtnost a migrace) a jejich specifika v rámci Moravskoslezského kraje, přičemž se zachovávají vazby na celorepublikové projekční předpoklady.

Na základě této demografické prognózy do roku 2050 klesne počet obyvatel MSK pod 1 mil. a v roce 2060 na 916 tis. obyvatel. Podíl dětské složky bude 11,8 % (tj. děti ve věku pod 15 let) a seniorská složka bude mít 34,1 % (tj. osoby ve věku 65 a více let). Jedná se realistickou variantu, pokud se nenastartuje ekonomický rozvoj a kraj nebude migračně ziskový v rámci středoevropského prostoru. Rovněž je nutné podpořit propopulační politiku a připravit příznivé podmínky pro rodiny (např. sociologické výzkumy ukazují, že mladší rodiny v menších bytech mají méně dětí než ve větších bytech).

Obrázek 4.1: Prognóza demografického vývoje MSK do roku 2060

Zdroj: ČSÚ, 2024, zpracování PROCES, 2024.

Největší pokles v počtu obyvatel je odhadován ve **SO ORP Ostrava** (pokles o 28 340 osob, což je -8,9 %), **SO ORP Karviná** (-10,8 %) a **SO ORP Havířov** (-10,7 %), což jsou oblasti s výraznými demografickými změnami. Naopak některé menší oblasti jako **SO ORP Bílovec** (-8,7 %), **SO ORP Bohumín** (-9,3 %) nebo **SO ORP Frýdlant nad Ostravicí** (-9,7 %) vykazují nižší absolutní poklesy. Jedná se zejména o území v zázemí Ostravy, které je vystavené suburbanizačnímu tlaku, který zlepšuje demografickou strukturu obcí.

Podíl dětské složky obyvatelstva ve většině SO ORP klesá, což je očekávaný trend ve všech oblastech. Největší pokles podílu dětské složky je zaznamenán v **SO ORP Bílovec** (-3,6 %), **SO ORP Havířov** (-2,0 %), **SO ORP Frýdlant nad Ostravicí** (-3,8 %), což naznačuje stárnutí populace. V oblasti **SO ORP Ostrava** je očekáván pokles dětské složky o -1,9 %, což je relativně menší změna než ve zbytku kraje.

Seniorská složka obyvatelstva ve všech SO ORP vzroste, což je příznačné pro stárnutí populace. Největší nárůst je očekáván v **SO ORP Karviná** (+7,8 %), **SO ORP Havířov** (+6,4 %) a **SO ORP Bohumín** (+6,8 %), což souvisí s celkovým trendem stárnutí obyvatelstva. **SO ORP Ostrava** zaznamená nárůst seniorského podílu o 6,0 %, což odráží zvyšující se podíl starších osob v této metropolitní oblasti.

Tabulka 4.4: Prognóza demografického vývoje SO ORP v MSK do roku 2040

SO ORP	Počet obyvatel				Podíl obyvatel					
	Celkem				Dětská složka			Seniorská složka		
	2024	2040	Změna	Změna (%)	2024	2040	Změna	2024	2040	Změna
Bílovec	25 702	23 462	-2 240	-8,7 %	16,0 %	12,4 %	-3,6 %	20,6 %	26,9 %	6,4 %
Bohumín	33 617	30 501	-3 116	-9,3 %	14,9 %	12,2 %	-2,7 %	21,2 %	28,0 %	6,8 %
Bruntál	35 245	31 844	-3 401	-9,7 %	14,2 %	12,2 %	-2,0 %	22,3 %	28,6 %	6,4 %
Český Těšín	24 677	22 330	-2 347	-9,5 %	14,6 %	12,4 %	-2,2 %	21,9 %	28,3 %	6,4 %
Frenštát p. R.	19 624	17 964	-1 660	-8,5 %	16,2 %	12,5 %	-3,7 %	20,5 %	26,4 %	5,9 %
Frýdek-Místek	112 812	103 194	-9 618	-8,5 %	15,9 %	12,4 %	-3,5 %	20,3 %	27,0 %	6,7 %
Frýdlant n. O.	25 418	22 950	-2 468	-9,7 %	16,1 %	12,2 %	-3,8 %	21,5 %	27,6 %	6,1 %
Havířov	85 310	76 141	-9 169	-10,7 %	14,3 %	12,3 %	-2,0 %	22,5 %	29,0 %	6,4 %
Hlučín	40 329	36 786	-3 543	-8,8 %	15,8 %	12,4 %	-3,4 %	20,6 %	27,2 %	6,6 %
Jablunkov	22 394	20 760	-1 634	-7,3 %	16,8 %	12,5 %	-4,3 %	19,2 %	25,7 %	6,5 %
Karviná	60 862	54 286	-6 576	-10,8 %	13,8 %	12,1 %	-1,6 %	22,2 %	30,0 %	7,8 %
Kopřivnice	40 689	37 019	-3 670	-9,0 %	15,6 %	12,2 %	-3,4 %	20,6 %	27,2 %	6,6 %
Kravaře	21 104	19 590	-1 514	-7,2 %	16,6 %	12,6 %	-4,0 %	19,5 %	25,9 %	6,4 %
Krnov	39 234	34 991	-4 243	-10,8 %	14,2 %	12,1 %	-2,0 %	23,3 %	29,0 %	5,6 %
Nový Jičín	48 831	44 772	-4 059	-8,3 %	16,1 %	12,5 %	-3,5 %	20,6 %	26,0 %	5,4 %
Odry	16 935	15 535	-1 400	-8,3 %	15,7 %	12,6 %	-3,2 %	20,7 %	26,3 %	5,6 %
Opava	100 595	91 262	-9 333	-9,3 %	15,3 %	12,5 %	-2,8 %	21,8 %	27,3 %	5,5 %
Orlová	36 365	33 284	-3 081	-8,5 %	14,8 %	12,2 %	-2,5 %	19,9 %	28,6 %	8,8 %
Ostrava	317 586	289 246	-28 340	-8,9 %	14,6 %	12,7 %	-1,9 %	21,1 %	27,1 %	6,0 %
Rýmařov	14 689	12 890	-1 799	-12,3 %	13,4 %	11,8 %	-1,6 %	24,6 %	30,0 %	5,4 %
Třinec	53 975	48 713	-5 262	-9,7 %	15,4 %	12,3 %	-3,1 %	21,6 %	27,6 %	6,0 %
Vítkov	13 211	11 870	-1 341	-10,2 %	15,4 %	12,0 %	-3,4 %	22,4 %	27,6 %	5,2 %
MSK	1 189 204	1 079 390	-109 814	-9,2 %	15,1 %	12,4 %	-2,6 %	21,3 %	27,6 %	6,3 %

Zdroj: Na základě dat ČSÚ, 2024, výpočet a zpracování PROCES, 2024.

Tabulka ukazuje, že všechny SO ORP v Moravskoslezském kraji zažijí **pokles počtu obyvatel** do roku 2040, zejména kvůli nízké porodnosti a stárnutí populace. **Dětská složka** se bude snižovat a **seniorská složka** poroste, což je charakteristické pro většinu regionů. Nejvíce postihnuty budou zejména průmyslové oblasti a větší městské aglomerace, zatímco menší SO ORP a některé suburbanizované oblasti vykazují menší pokles počtu obyvatel.

Tabulka **prognózy demografického vývoje měst nad 20 tisíc obyvatel v Moravskoslezském kraji do roku 2040** poskytuje přehled o **početním vývoji** a **struktuře obyvatel** (dětská a seniorská složka) ve větších městech regionu.

V **Ostravě** je očekáván **pokles o 25 651 obyvatel**, což znamená **pokles o 9,0 %** do roku 2040. Tento trend je výrazný, ale Ostrava i nadále zůstane největším městem v regionu. **Havířov, Opava, Frýdek-Místek** a **Karviná** se také potýkají s poklesem počtu obyvatel v rozmezí **8,8 % až 11,3 %**. Tato města

mají stárnoucí populaci a nízký přírůstek obyvatel, což je trend typický pro průmyslové a těžební oblasti. Naopak, města jako **Třinec**, **Orlová**, **Kopřivnice** a **Bohumín** vykazují mírný pokles počtu obyvatel, méně výrazný ve srovnání s velkými městy.

Podíl dětí na celkovém počtu obyvatel klesá ve **všech městech**, s největšími poklesy v **Havířově** (-1,6 %), **Opavě** (-1,9 %) a **Frýdku-Místku** (-2 %). To naznačuje nižší porodnost a trend stárnutí populace. **Seniorská složka obyvatelstva** výrazně roste, což je patrné především ve **Frýdku-Místku** (+6,7 %), **Karvině** (+7,5 %) a **Havířově** (+6,1 %). Tento trend odpovídá stárnutí populace a zvýšené délce života. **Ostrava**, i když je největším městem, se nachází v nižším pásmu změny, kde je růst seniorského podílu **+5,9 %**, ale i tak má výrazně rostoucí podíl starších obyvatel.

Tabulka 4.5: Prognóza demografického vývoje měst nad 20 tis. obyvatel v MSK do roku 2040

Město	Počet obyvatel				Podíl obyvatel					
	Celkem				Dětská složka			Seniorská složka		
	2024	2040	Změna	Změna (%)	2024	2040	Změna	2024	2040	Změna
Ostrava	284 765	259 114	-25 651	-9,0 %	14,4 %	12,7 %	-1,7 %	21,2 %	27,1 %	5,9 %
Havířov	69 694	61 889	-7 805	-11,2 %	14,0 %	12,4 %	-1,6 %	23,0 %	29,0 %	6,1 %
Opava	55 600	49 930	-5 670	-10,2 %	14,4 %	12,5 %	-1,9 %	22,8 %	28,1 %	5,3 %
Frýdek-Místek	53 938	48 875	-5 063	-9,4 %	14,5 %	12,4 %	-2,0 %	21,5 %	28,1 %	6,7 %
Karviná	49 724	44 124	-5 600	-11,3 %	13,7 %	12,1 %	-1,6 %	22,6 %	30,1 %	7,5 %
Třinec	34 266	30 704	-3 562	-10,4 %	14,4 %	12,2 %	-2,2 %	22,2 %	28,5 %	6,3 %
Orlová	27 794	25 355	-2 439	-8,8 %	14,2 %	12,2 %	-2,0 %	20,1 %	29,2 %	9,1 %
Český Těšín	23 282	21 014	-2 268	-9,7 %	14,3 %	12,4 %	-1,9 %	22,2 %	28,5 %	6,2 %
Nový Jičín	22 993	20 796	-2 197	-9,6 %	14,9 %	12,4 %	-2,5 %	22,0 %	27,1 %	5,1 %
Krnov	22 716	20 085	-2 631	-11,6 %	13,8 %	12,3 %	-1,5 %	24,6 %	29,2 %	4,7 %
Kopřivnice	21 604	19 688	-1 916	-8,9 %	14,8 %	12,1 %	-2,8 %	20,1 %	27,8 %	7,7 %
Bohumín	20 519	18 481	-2 038	-9,9 %	14,0 %	12,1 %	-1,9 %	22,1 %	28,9 %	6,8 %

Zdroj: Na základě dat ČSÚ, 2024, výpočet a zpracování PROCES, 2024.

Zhodnocení:

- Ve výhledu do roku 2040 bude výrazný pokles počtu obyvatel kraje i jednotlivých SO ORP, pokud nedojde k intenzivnímu stěhování obyvatel do území, které je podmíněno ekonomickým růstem (podrobněji kap. 2.3.6) a možností levnějšího bydlení. Dalším faktorem, který může přispět ke zvýšení počtu obyvatel, je vyšší porodnost.
- Největší relativní pokles (o víc než 10 %) podle prognózy vykážou SO ORP Rýmařov, Krnov, Havířov, Karviná a Vítkov, současně to budou i největší absolutní poklesy (např. SO ORP Ostrava o 30 tis. obyvatel). Na druhé straně populační pokles svědčí i o absolutním vlivu suburbanizace, ve srovnání s okolím Brna a Prahy jsou ale tyto procesy výrazně méně intenzivní.
- V Moravskoslezském kraji při jinak nezměněných podmínkách je výrazný pokles **obyvatel** očekáván ve všech městech nad 20 tis. obyvatel s výjimkou **Opavy** a **Bohumína**, kde bude pokles jen mírný. **Dětská složka** obyvatel klesá ve všech městech, což naznačuje pokračující trend nízké porodnosti a stárnutí populace. **Seniorská složka** v těchto městech naopak roste, což podtrhuje celkový demografický trend stárnutí, který ovlivňuje většinu regionu.

- Právě nárůst seniorské složky může být i rozvojovým faktorem nového segmentu, tzv. stříbrné ekonomiky, což je systém výroby, distribuce a spotřeby zboží a služeb zaměřený na seniorskou populaci a uspokojování jejích spotřebních, životních a zdravotních potřeb. Stříbrná ekonomika je nástrojem politiky stárnutí a politické myšlenky formování potenciálního ekonomického systému orientovaného na potřeby stárnoucí populace. Jeho hlavním prvkem je gerontotechnologie jako nové vědecké, výzkumné a implementační paradigma. Stříbrný trh zahrnuje mimo jiné zboží, hodnoty a služby pro starší lidi, speciální řešení, která umožňují přizpůsobení se stárnoucí pracovní síle, jejichž cílem je přizpůsobit zboží a služby lidem různého věku („věku šetrné“), fyzické kondice a kognitivních schopností, což může vést ke zlepšení sociální integrace.
- Závěrem je nezbytné připomenout, že populační vývoj v rámci Moravskoslezského kraje je provázán se zahraniční migrací v takové míře, v jaké bude ČR pokračovat v praxi migračně atraktivní země s kulturně sociální blízkostí struktury migrantů. Zahraniční migrace je jednou z reálných nadějí příznivějšího demografického vývoje, zejména u měst.

V rámci systému územního plánování byla v minulosti zpracována řada bilančních prognóz vývoje počtu obyvatel a bytového fondu. Zejména u územních plánů bylo na tyto prognózy navazováno při návrhu ploch, technické infrastruktury a vybavení obcí. Moderní prognóza populačního vývoje, jako odhad pravděpodobného (reálného) vývoje počtu obyvatel obcí, musí brát v úvahu celou řadu regionálních procesů a faktorů včetně migrace. Rovněž je vhodné zhodnotit možnost plošného rozvoje obcí, reálnosti nové bytové výstavby a jejich diferencovaných dopadů na vývoj počtu obyvatel (např. v závislosti na rekreační funkci území). Zastavitelné plochy pro bydlení jsou většinou vymezovány nikoli na základě předpokládané reálné potřeby nových bytů, ale na základě poptávky obyvatel po zhodnocení pozemků (pozemek v kategorii zemědělské půdy má diametrálně odlišnou tržní hodnotu proti zastavitelné ploše, tedy pozemku určenému k zastavění).

4.2 Lokalizace bydlení v kraji

Dlouhodobý vývoj domovního a bytového fondu je ovlivněn především rozsahem a typem výstavby, která je zase reakcí na aktuální potřebu bydlení v místě. V devadesátých letech minulého století došlo na území MSK k útlumu výstavby bytů v bytových domech, naopak k nárůstu aktivity při výstavbě bytů v rodinných domech. Nová výstavba zvýšila především kvalitu a úroveň bydlení, ať už se jedná o zlepšování prostorového standardu a technické vybavenosti bytů či hodnoty úrovněvých ukazatelů.

Na území Moravskoslezského kraje je evidováno dle SLDB 2021 celkem 573 205 bytů, z toho 503 041 obydlených. V SO ORP Ostrava se jich nachází cca 29 %. V MSK se nachází 10,7 % bytů z celkového počtu bytů v ČR. Obydlených bytů je v MSK 11,2 % z celkového počtu obydlených bytů v ČR.

Tabulka 4.6: Byty dle SO ORP podle druhu domu a obydlenosti v MSK

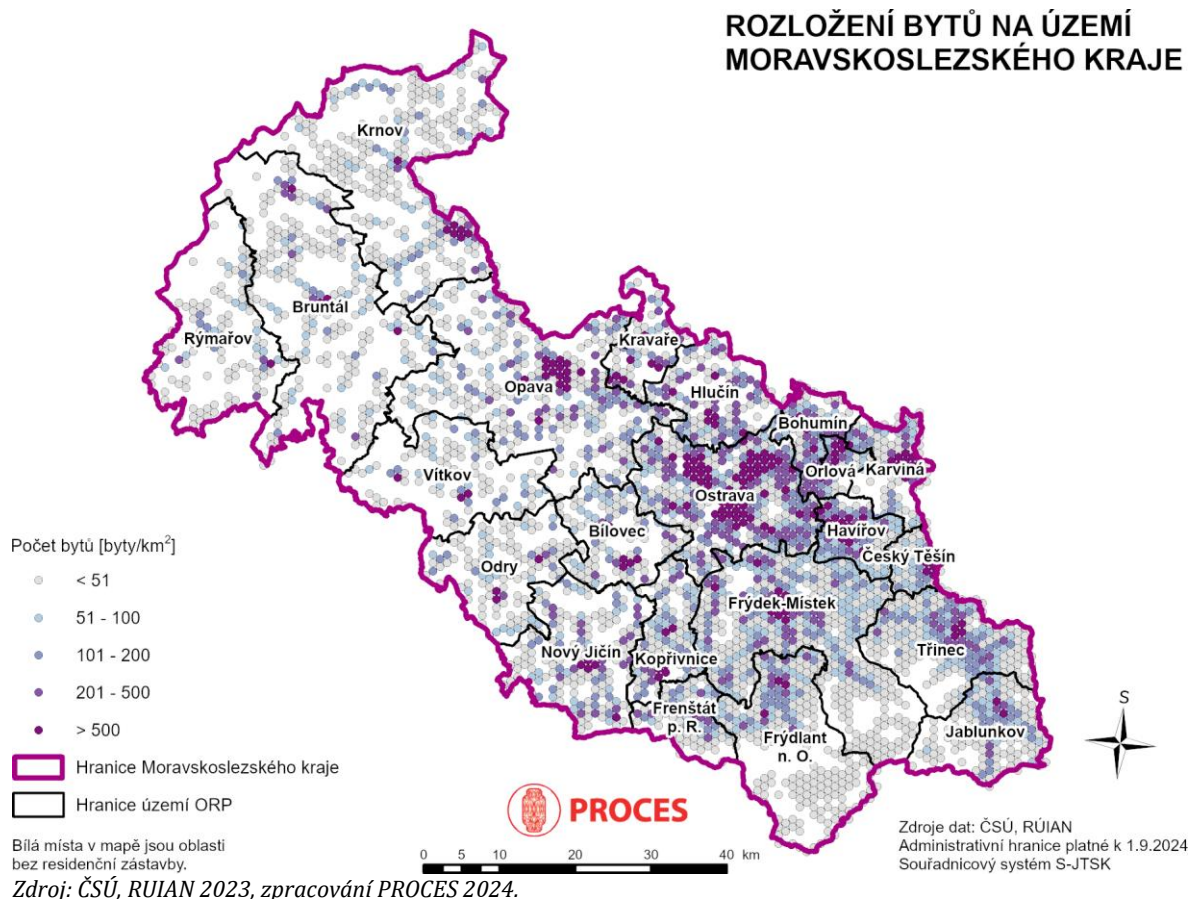
Území	Byty celkem	v tom			Obydlené byty celkem	v tom		
		v rodinných domech	v bytových domech	v ostatních budovách		v rodinných domech	v bytových domech	v ostatních budovách
MSK	573 205	43,2 %	55,3 %	1,5 %	503 041	39,0 %	59,4 %	1,6 %
Bílovec	11 719	63,9 %	33,7 %	2,4 %	9 914	60,0 %	37,4 %	2,6 %
Bohumín	15 938	51,5 %	47,3 %	1,2 %	13 979	48,3 %	50,5 %	1,2 %
Bruntál	17 552	41,9 %	56,6 %	1,5 %	14 936	37,3 %	61,1 %	1,6 %
Český Těšín	11 974	36,7 %	62,3 %	1,0 %	10 692	32,9 %	66,1 %	0,9 %
Frenštát pod Radhoštěm	9 037	59,2 %	39,1 %	1,7 %	7 552	54,6 %	43,6 %	1,9 %
Frýdek-Místek	52 176	53,9 %	44,3 %	1,8 %	45 279	50,0 %	48,1 %	1,9 %
Frýdlant nad Ostravicí	12 027	72,2 %	25,7 %	2,1 %	9 143	68,5 %	28,9 %	2,6 %
Havířov	42 070	23,9 %	74,6 %	1,4 %	39 582	21,1 %	77,4 %	1,5 %
Hlučín	18 627	75,5 %	23,6 %	0,8 %	15 149	74,0 %	25,1 %	1,0 %
Jablunkov	9 562	85,1 %	13,1 %	1,8 %	7 545	82,1 %	15,8 %	2,1 %
Karviná	30 086	23,6 %	74,3 %	2,1 %	27 425	21,7 %	76,3 %	2,0 %
Kopřivnice	18 917	46,1 %	52,2 %	1,7 %	16 552	41,3 %	57,0 %	1,7 %
Kravaře	9 140	91,4 %	7,8 %	0,8 %	7 193	90,4 %	8,6 %	0,9 %
Krnov	19 749	51,4 %	46,5 %	2,1 %	16 424	45,1 %	52,5 %	2,4 %
Nový Jičín	22 376	54,8 %	43,1 %	2,1 %	19 225	51,8 %	46,2 %	2,0 %
Odry	7 948	64,4 %	33,9 %	1,6 %	6 498	60,3 %	37,9 %	1,8 %
Opava	47 558	57,0 %	41,7 %	1,3 %	40 603	53,0 %	45,6 %	1,4 %
Orlová	17 037	35,4 %	63,6 %	1,1 %	15 930	31,9 %	67,1 %	1,1 %
Ostrava	160 205	24,4 %	74,2 %	1,3 %	146 498	21,8 %	76,9 %	1,4 %
Rýmařov	7 995	46,8 %	51,7 %	1,5 %	6 565	39,0 %	59,4 %	1,6 %
Třinec	25 262	55,9 %	43,0 %	1,0 %	21 303	52,4 %	46,6 %	1,0 %
Vítkov	6 250	62,1 %	36,3 %	1,6 %	5 054	56,3 %	42,1 %	1,6 %

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021, zpracování PROCES, 2024.

V kraji je obecně poněkud odlišnější struktura bytového fondu než v jiných krajích. V rodinných domech se nachází relativně nižší podíl bytů (43,2 % proti 48,1 % v ČR jako celku). Je to především v důsledku skladby bytů v největších městech, ve kterých byla po r. 1945 realizována rozsáhlá výstavba bytů převážně v bytových domech (v Ostravě a dále v Karviné, Orlové a Havířově), ale také v některých menších městech (Bruntál, Břidličná). Existuje zde však 18 převážně menších obcí, v nichž se nenachází žádný byt v bytovém domě, z toho pět obcí je ve správním obvodu Opava. Vysoký podíl bytů v rodinných domech je v širším zázemí Ostravy (Bílovec, Hlučín, Frýdlant nad Ostravicí, Kravaře) a v některých dalších územích (Odersko, Jablunkovsko). Nízký podíl bytů v rodinných domech je ve spádových obvodech ORP s velkými městy (Ostrava, Havířov, Karviná, Český Těšín). Vliv velkého města

na kumulované údaje za celý spádový obvod je ovšem značný, příkladem může být SO ORP Frýdek-Místek, v jehož spádovém obvodu má většina obcí 80–90 % bytů v rodinných domcích. Jak je z obrázku níže zřejmé, největší množství bytů je soustředěno v Ostravské aglomeraci, mimo aglomeraci je větší počet bytů soustředěn v Krnově, Bruntále a Rýmařově.

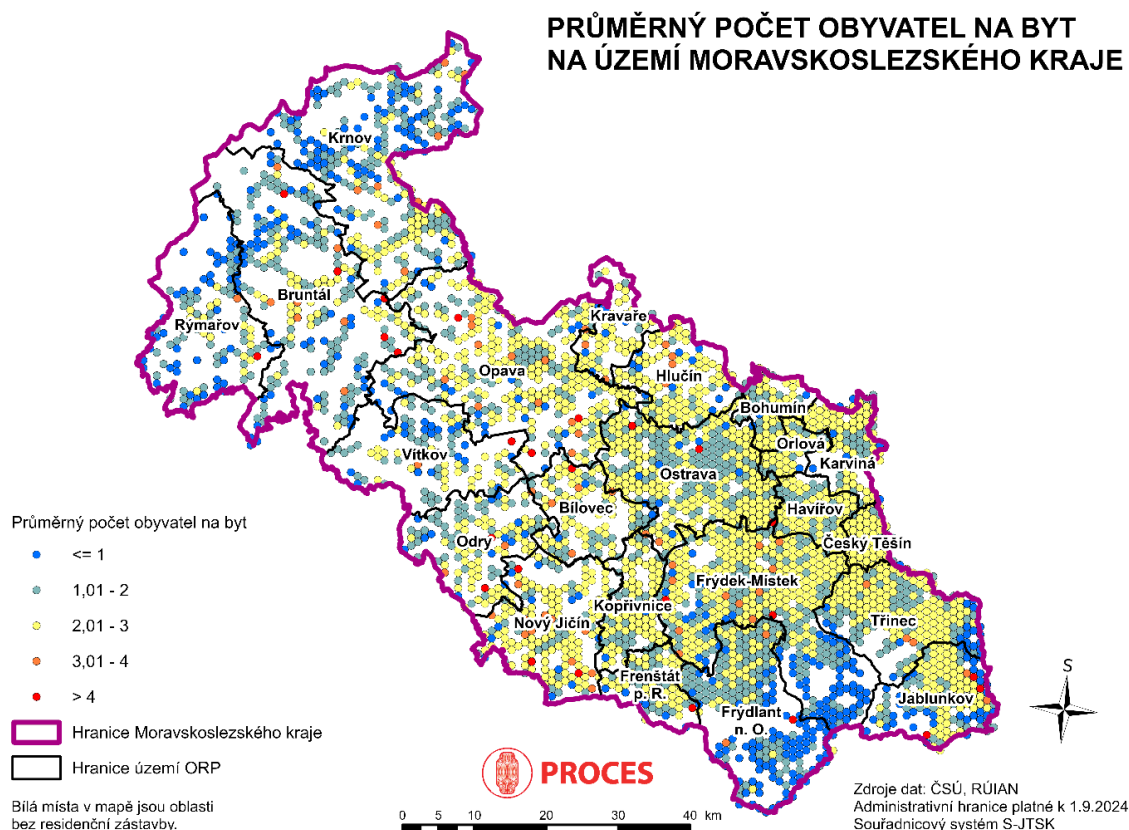
Obrázek 4.2: Rozložení bytového fondu v MSK v roce 2023

Vybavenost bytovým fondem je podobná jako v celé České republice. Liší se samozřejmě v rámci jednotlivých SO ORP a odpovídá přibližně struktuře osídlení. Největší počet osob na jeden byt připadá v méně zalidněných územích s převahou rodinných domů (Kravařsko, Jablunkovsko, Odersko, Vítkovsko). Nejnižší počet osob na 1 byt mají vysoce urbanizovaná města Ostrava, Karviná a Havířov s převahou bytů v bytových domech.

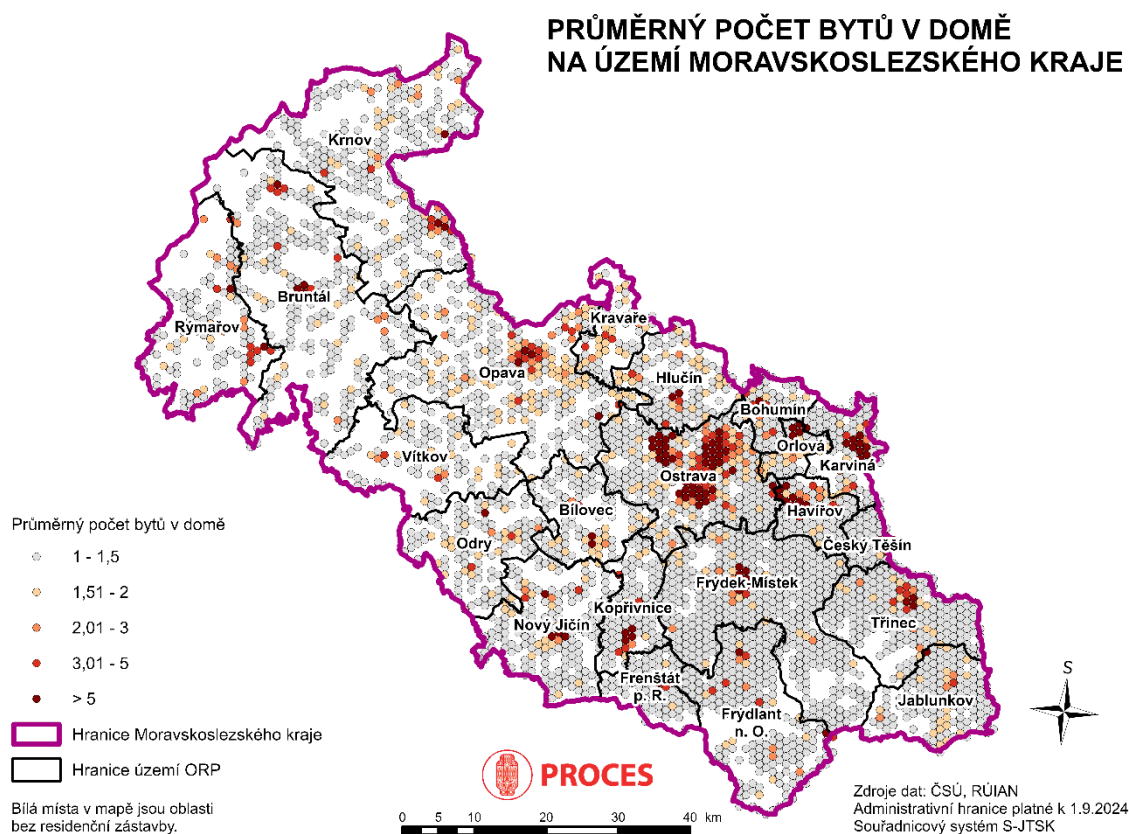
Následující obrázek znázorňuje průměrný počet obyvatel na 1 byt v Moravskoslezském kraji v roce 2023 z dat RUIAN. Je patrné, že mimo aglomeraci je větší počet obyvatel na 1 byt zejména v oblasti SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, jižní části SO ORP Frýdek-Místek na jihu kraje, dále pak na severu kraje v SO ORP Rýmařov, Bruntál a Krnov.

Obrázek 4.3: Průměrný počet obyvatel na byt v MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RUIAN 2023, zpracování PROCES 2024.

Obrázek 4.4: Průměrný počet bytů na 1 dům v MSK v roce 2024

Zdroj: ČSÚ, RUIAN 2023, zpracování PROCES 2024.

Jak je z výše uvedeného mapového výstupu zřejmé, nejvíce bytů hromadné formy bydlení⁷⁷ je soustředěno v obci Ostrava, Havířov, Karviná, Frýdek-Místek a v obci Opava. Více než 10 tis. bytů hromadného bydlení eviduje obec Třinec a Orlová.

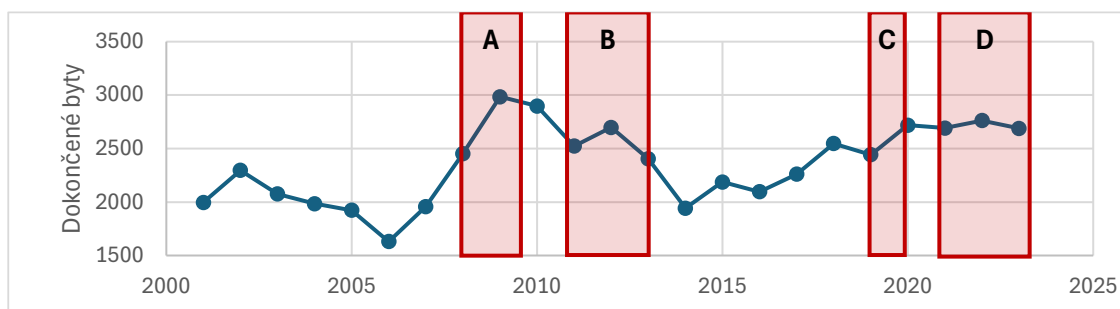
Syntetickým ukazatelem stáří bytů je průměrné stáří bytového fondu. Nejstarší byty jsou na Krnovsku⁷⁸, Bruntálsku, Oděru a Vítkovsku, kde více než čtvrtina trvale obydleného bytového fondu byla postavena do roku 1945. Na druhé straně správní obvod Orlové a Havířova má téměř výhradně byty v bytových domech, které byly postaveny v letech 1945–1990.

Narůstající tendenci má počet neobydlených bytů. Nejvyšší podíly (přes 20 %) neobydlených bytů se nachází dle SLDB 2021 v SO ORP Frýdlant n. O., Jablunkov a Kravaře, dále se pak jedná o SO ORP Krnov, Rýmařov, Vítkov, Bruntál, kde spadají do kategorie neobydlené byty především byty využívané pro rekreační využití.

V současné době je pozorován trend narůstání podílu domácností jednotlivců, což má vliv na počet obyvatel, jelikož i když obce mají stejný počet bytů, počet obyvatel se jím snižuje. Průměrný podíl jednočlenných domácností v ČR i kraji je obdobný (cca 39 %), mezi jednotlivými SO ORP v MSK jsou sledovány rozdíly. Vyšší podíl jednočlenných domácností je v SO ORP Ostrava, Karviná, Rýmařov, Havířov a Bruntál, naopak nižší podíl je v SO ORP Kravaře, Jablunkov a Hlučín.

Průměrný počet m² obytné plochy připadající na 1 obyvatele je v MSK (37,7 m²) obdobný jako v ČR (38,9 m²). Relativně větší obytná plocha na jednoho obyvatele je ve SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, Hlučín, Krnov, Kravaře, Odry, Rýmařov, Opava, Bílovec, Vítkov. Nízký počet m² na jednoho obyvatele je ve SO ORP Karviná, Orlová, Ostrava, Havířov, tedy v centrální části kraje s velkou výstavbou bytových domů v minulých obdobích. Počet obyvatel připadajících na jeden byt v kraji (2,23) je srovnatelný s celostátním průměrem (2,26). Nejvyšší počet obyvatel na jeden byt je v SO ORP Jablunkov a Kravaře.

Obrázek 4.5: Vývoj počtu dokončených bytů v Moravskoslezském kraji

Zdroj: ČSÚ, Počet dokončených bytů 2001 až 2023, zpracování PROCES 2024.

V analyzovaném období (viz obrázek výše) jsou patrné následující recese, které s určitým zpožděním zasáhly do bytové výstavby v Moravskoslezském kraji: **A/ Recese v letech 2008 až 2009:** byla důsledkem hypoteční krize v USA. **B/ Dluhová krize eurozóny 2012–2013:** byla způsobena finanční

⁷⁷ Za byty hromadné formy bydlení jsou považovány byty v bytových domech v moderním sídlištním typu urbánního prostředí (panelové) a v bytových domech v tradiční uliční zástavbě jádrových částí sídel.

⁷⁸ Z důvodu dopadu povodní na Krnovsko v roce 2024 dojde k obnovení výstavby zasažených objektů, což přispěje k celkovému omlazení bytového fondu.

nestabilitou Řecka, Španělska a Itálie. **C/ Koronavirová krize 2020–2021:** pandemie covid-19 vedla k rozsáhlým lockdownům a přerušení dodavatelských řetězců, ale dokončování bytů to výrazněji neomezilo. **D/ Energetická a inflační krize 2022–2023:** po ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022 došlo k prudkému růstu cen energií a materiálů, což omezuje bytovou výstavbu v Moravskoslezském kraji.

V období 2014–2023 bylo v Moravskoslezském kraji vystavěno 24 336 nových bytů⁷⁹. Na začátku sledovaného období se jednalo o výstavbu cca 2 100 bytů/rok, ke konci sledovaného období to již bylo kolem 2 600 bytů/rok. Dle velikostní kategorie obcí bylo v období 2014–2023 vystavěno nejvíce bytů v obcích s 2 000 obyvatel a více, a to 18 056 bytů. V obcích do 500 obyvatel bylo v letech 2014–2023 vystavěno 768 bytů a v obcích 500–1 999 obyvatel bylo vystavěno 5 512 bytů. Ve srovnání s ostatními kraji ČR je intenzita bytové výstavby v období 2019–2024 v Moravskoslezském kraji čtvrtá nejvyšší po Středočeském a Jihomoravském kraji.

Tabulka 4.7: Vývoj počtu dokončených bytů dle SO ORP v MSK

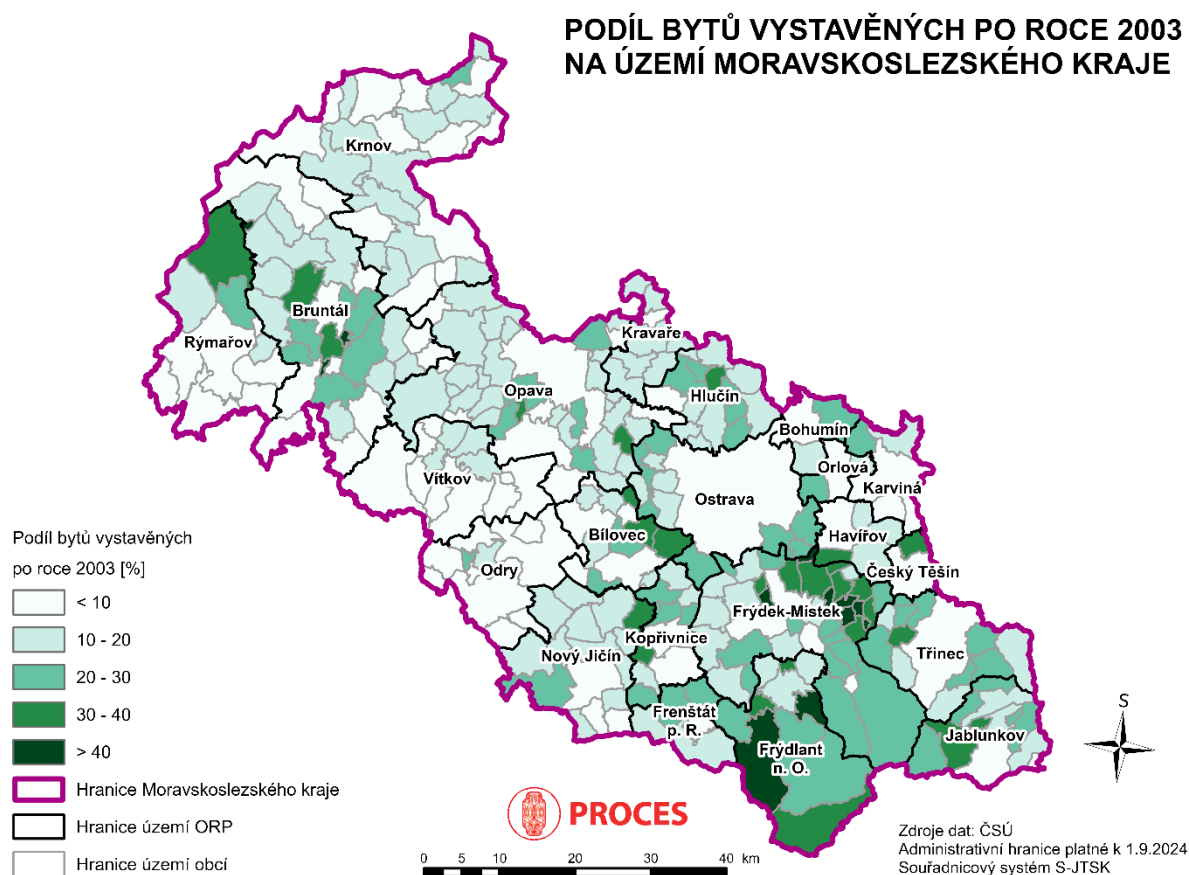
SO ORP	Dokončené byty		Změna dokončených bytů	Podíl dokončených bytů	
	2004–2013	2014–2023		2004–2013	2014–2023
Bílovec	567	594	27	2,4 %	2,4 %
Bohumín	735	636	-99	3,1 %	2,6 %
Bruntál	643	584	-59	2,7 %	2,4 %
Český Těšín	481	450	-31	2,1 %	1,8 %
Frenštát pod Radhoštěm	509	524	15	2,2 %	2,2 %
Frýdek-Místek	3 023	3 647	624	12,9 %	15,0 %
Frýdlant nad Ostravicí	1 157	966	-191	4,9 %	4,0 %
Havířov	929	1 392	463	4,0 %	5,7 %
Hlučín	1 222	1 133	-89	5,2 %	4,7 %
Jablunkov	627	667	40	2,7 %	2,7 %
Karviná	528	733	205	2,3 %	3,0 %
Kopřivnice	780	783	3	3,3 %	3,2 %
Kravaře	476	476	0	2,0 %	2,0 %
Krnov	569	791	222	2,4 %	3,3 %
Nový Jičín	965	958	-7	4,1 %	3,9 %
Odry	262	204	-58	1,1 %	0,8 %
Opava	2 178	2 372	194	9,3 %	9,7 %
Orlová	543	833	290	2,3 %	3,4 %
Ostrava	5 223	4 885	-338	22,3 %	20,1 %
Rýmařov	338	223	-115	1,4 %	0,9 %
Třinec	1 540	1 301	-239	6,6 %	5,3 %
Vítkov	164	184	20	0,7 %	0,8 %
MSK	23 459	24 336	877	100,0 %	100,0 %

Zdroj: ČSÚ, Počet dokončených bytů 2004 až 2023, zpracování PROCES 2024.

V období 2014–2023 byla **výstavba, případně přestavba bytů v SO ORP v MSK relativně stabilní** v porovnání s předchozím desetiletím. Pozitivní nárůst je v SO ORP **Frýdek-Místek, Havířov, Orlová** (zejména ve městě Petřvald, které sousedí s Ostravou a má velmi rozvolněnou zástavbu) a **Krnov**, které zažívají výrazný nárůst. Naopak některá SO ORP, jako **Bohumín, Bruntál a Rýmařov**, čelí poklesu výstavby, což může souviset s nižší poptávkou nebo vyššími náklady na rozvoj. Podobná situace je v SO ORP Ostrava, kde došlo k výraznému poklesu, ale i nadále dominuje výstavbě v MSK, přičemž její podíl na celkové výstavbě klesl z 22,3 % na 20,1 %.

⁷⁹ Dokončený byt je takový, jehož stavba nebo přestavba vyžadovala stavební povolení nebo ohlášení, anebo pokud byla prováděna na podkladě veřejnoprávní smlouvy nebo certifikátu vydaného autorizovaným inspektorem a byla provedena v souladu s ním, a který lze užívat na základě oznámení stavebnímu úřadu nebo kolaudačního souhlasu.

Obrázek 4.6: Výstavba nových bytů v období 2003 až 2023 k celkovému počtu bytů v obci v MSK

Zdroj: ČSÚ, Počet dokončených bytů 2001 až 2023, zpracování PROCES 2024.

Výstavba bytů v Moravskoslezském kraji (MSK) se soustřeďuje do několika klíčových oblastí, kde se vytvářejí nové rezidenční zóny nebo se revitalizují starší oblasti. Výběr lokalit pro výstavbu je ovlivněn několika faktory, jako je dostupnost infrastruktury, demografické trendy, ekonomická atraktivita a připravenost pozemků pro výstavbu nebo přestavbu.

- **Nejbližší zázemí Ostravské metropole:** výstavba se soustřeďuje zejména v nejbližším zázemí města a v centru městských částí.
- **Okolí Frýdku-Místku:** nabízí dobrou dostupnost k Ostravě a atraktivní prostředí s výhledem na hory a v blízkosti přírodních oblastí, což přitahuje jak mladé rodiny, tak seniory hledající klidnější prostředí. Výstavba se soustředí na nové bytové komplexy a rodinné domy.
- **Opava a její okolí:** město Opava s dlouhodobým nedostatkem volných bytů čelí rostoucí poptávce po novém bydlení. V posledních letech zde došlo k expanzi výstavby jak v okrajových oblastech, tak v centru, např. renovace kasáren a jejich přeměna.
- **Okolí měst Karviná, Třinec nebo Bohumín:** V zázemí těchto měst dochází k rezidenční suburbanizaci.
- **Výstavba v oblastech s přírodními a rekreačními atraktivitami:** V oblastech jako jsou Beskydy a Jeseníky je v poslední době výstavba bytů stále častěji součástí projektů zaměřených na rekreační bydlení. Mnozí lidé hledají zejména v blízkosti Beskyd klidnější prostředí k životu, ale zároveň nechtějí být příliš vzdáleni od městských center.

4.3 Lokalizace území potenciální rezidenční suburbanizace

Proces suburbanizace je chápán jako transfer (stěhování) městských funkcí (tj. průmysl, služby, bydlení atd.) z jádrových částí sídel do přilehlých oblastí (ať již se jedná o předměstí nebo i vzdálenější příměstské oblasti) s nižší hustotou zástavby. Jedná se o proces rozšiřování zastavěného území města, který můžeme zaznamenat jak u většiny měst vyspělých zemí, tak v historickém vývoji našich měst.

Suburbanizace spolu s urbanizací a reurbanizací tvoří trojici dynamických procesů, kterými sídelní soustava reaguje na potřeby společnosti a její změny. Urbanizace jako proces posilování role a vlivu měst v osídlení spojený s růstem počtu jejich obyvatel je z nich nejstarší a provází lidstvo od vzniku prvních měst ve starověkých civilizacích. O *suburbanizaci* můžeme mluvit přinejmenším od 18. století, kdy industrializace na jedné straně zhoršila podmínky pro bydlení v jádrech sídel a na druhé straně kolejová doprava a později automobil zlepšily mobilitu jejich obyvatel – důsledkem bylo stěhování těch, kdo na to měli, do venkovských oblastí přiléhajících k okrajům měst, kde se jim nabízely lepší podmínky k bydlení a odkud současně měli možnost neztratit kontakt s pracovními a společenskými příležitostmi spojenými se životem v jádrové části města. Slovem *reurbanizace* se označuje proces přestavby a velkých změn provozního a funkčního uspořádání v jádrových částech měst směřující k obnovení jejich atraktivity a zastavení suburbanizačních migračních pohybů, nebo dokonce k vyvolání opačné migrace urbanizačního typu. V současnosti působí všechny tři dříve zmíněné dynamické procesy v osídlení souběžně, v čase se mění pouze intenzita působení každého z nich a tím v součtu i výsledný směr jejich působení na osídlení.

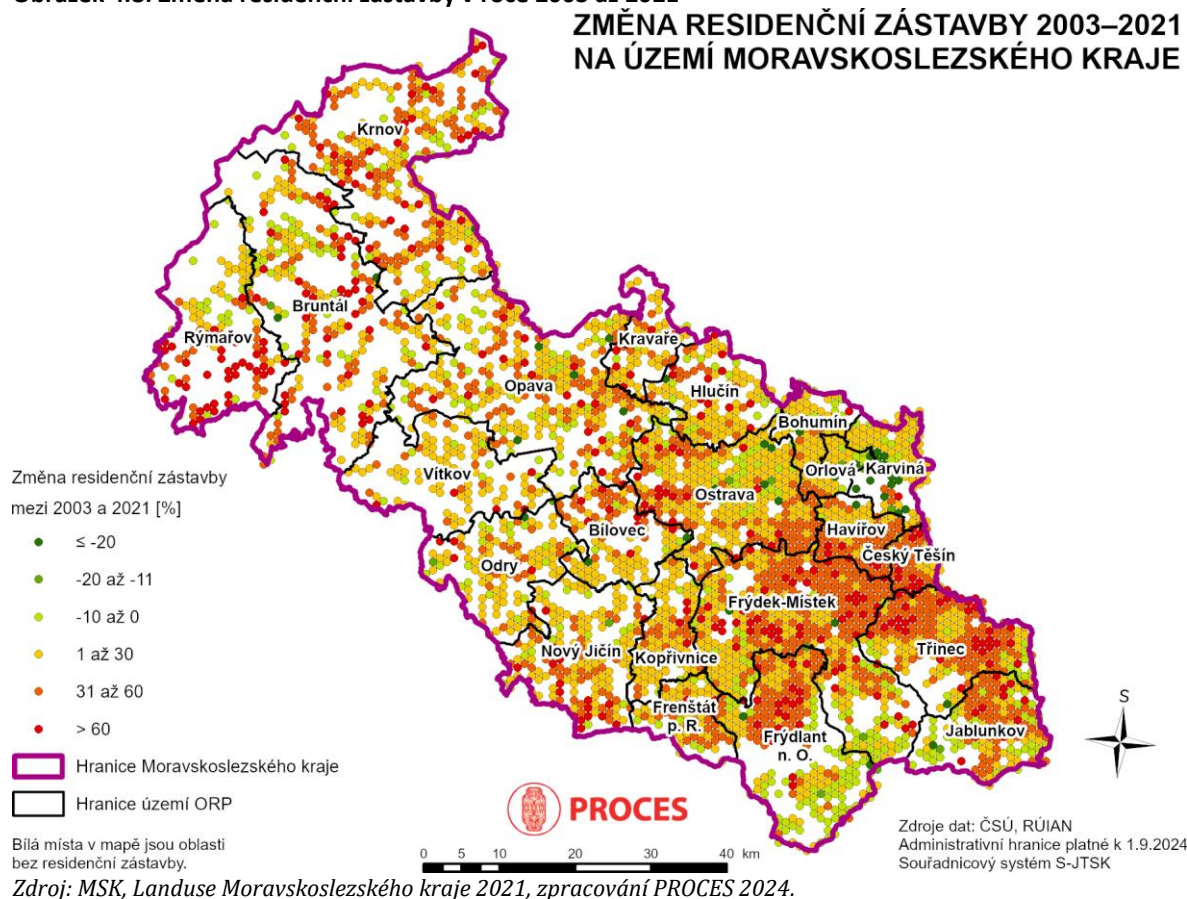
Rezidenční (obytná) suburbanizace se projevuje především výstavbou nového bydlení v zázemí města a postupným odlivem lidí z jádrových částí větších měst do nových rodinných (v poslední době i bytových) domů v jejich okrajových částech nebo v okolních obcích. Rezidenční suburbanizace má mnoho forem, které se liší podle rozsahu nové výstavby, charakteru bydlení, lokalizace zástavby, architektury i ceny domů.

Rezidenční výstavbu lze podporovat v nevyužitých prolukách stávajících sídel a v lokalitách přímo navazujících na existující obec, tj. v místech, která lze dobře napojit na technickou a dopravní infrastrukturu. Důležitou podmínkou rozvoje je umístění nového celku ve vztahu k původnímu sídlu. V zájmu funkčního a nenásilného zapojení nové čtvrti do existující urbanistické struktury obce je dobré, pokud se nová a původní zástavba prolínají nebo na sebe plynule navazují. Díky nižším nákladům na připojení k obecní infrastruktuře i na její budoucí údržbu je takový způsob výstavby výhodný jak pro obec, tak pro stavebníky. V některých případech však vznikají kolonie rodinných domků na polích za obcí, zcela odtržené od původní zástavby. Výsledkem je funkční oddělení nové zástavby od jádra obce, fyzická izolovanost nové čtvrti, zvýšená závislost na automobilu a nižší pravděpodobnost fungování nové a starší části obce jako jednoho celku. V níže uvedeném mapovém výstupu byly na základě data z Landuse Moravskoslezského kraje 2021 vytvořeny hexagony o rozměru 1 km², pro které byl spočítán podíl plochy landuse pro rezidenční účely. Lze pozorovat vyšší podíl zástavby (oranžové hexagony) ve třech jádrech Ostravy (centrum, Ostrava-Jih a Poruba), pak na jejím západním okraji, dále pás z Ostravy jižním směrem přes Frýdek-Místek k Frýdlantu n. O., další pás jdoucí od Třince Jablunkovskou brázdou.

Obrázek 4.7: Podíl residenční zástavby v roce 2021

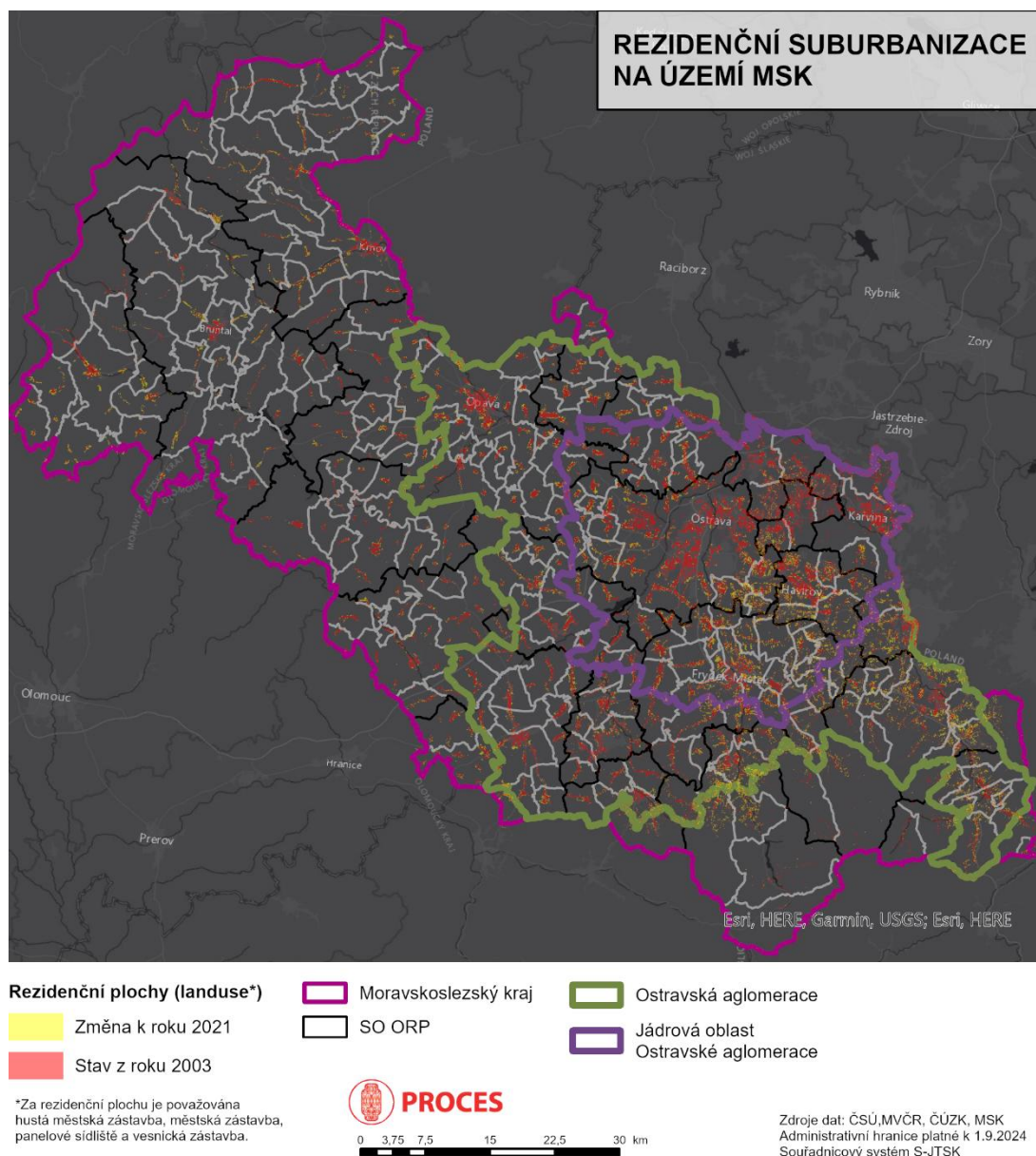

Obrázek 4.8: Změna residenční zástavby v roce 2003 až 2021

Jak je z výše uvedeného obrázku zřejmé, v MSK je největší nárůst zastavěných ploch pro rezidenční účely v období let 2003 až 2021 zaznamenán v SO ORP **Frýdek-Místek, Třinec, Český Těšín a Ostrava a Frýdlant nad Ostravicí**⁸⁰. To znamená, že si jádro Ostravské sídelní aglomerace (která je současně metropolitním územím kraje) v tomto období zachovalo svůj urbanizační potenciál a fyzicky se rozrůstalo i přesto, že počet obyvatel např. v samotné Ostravě ve stejném období vykazoval pokles.

Obrázek 4.9: Změna residenční zástavby v roce 2003 až 2021

Zdroj: MSK, Landuse Moravskoslezského kraje 2021, zpracování PROCES 2024.

⁸⁰ Data představují srovnávací analýzu využití území (LANDUSE) v Moravskoslezském kraji mezi lety 2003 a 2021, přičemž jsou porovnávány vybrané typy ploch LANDUSE pro komerční (průmyslový areál, velká budova) a rezidenční (hustá městská zástavba, městská zástavba, panelové sídliště a vesnická zástavba) suburbanizaci. Upozorňujeme, že pro rok 2021 byla aplikována odlišná metodika vymezení ploch LANDUSE, kdy byly uvedené plochy definovány v širším rozsahu (např. větší části přidružených pozemků a veřejných prostranství). Tato metodologická změna může vést k tomu, že některé oblasti byly zahrnuty do analýzy, i když nedošlo k reálné změně využití území. Při interpretaci rozdílů v rozloze mezi jednotlivými roky je tedy nutné brát v úvahu tuto odlišnost ve vymezení ploch LANDUSE.

Při detailnějším zaostření lze prokázat, že pod povrchem úspěšně se vyvíjející urbanizace v úrovni SO ORP probíhal ve stejné době současně i pohyb opačný, tj. suburbanizace mezi jednotlivými obcemi a městskými obvody, nebo částmi statutárních měst, i uvnitř těchto jednotek rozšiřováním jejich zastavěného území na úkor dosud nezastavitelných částí jejich katastrů. Nejvyšší nárůst rezidenčních ploch byl na úrovni SO ORP zaznamenán na Frýdecko-Místecku.

Uvedený obrázek reflektuje nárůst ploch pro rezidenční účely v období let 2003–2021 na území Moravskoslezského kraje. Jak je již výše zmíněno, nejvýrazněji přibývaly plochy pro rezidenční účely právě na území Ostravské aglomerace. Je současně zřejmá závislost přibývajících ploch tam, kde je kvalitní a hustá silniční síť a s tím související dobrá dopravní dostupnost. Je pochopitelné, že nové plochy pro bydlení budou vznikat v blízkosti silnic, či v dobré dopravní dostupnosti větších měst zejména z důvodu dojížděky do zaměstnání. Vzhledem k tomu, že na Bruntálsku, Rýmařovsku, Krnovsku a Vítkovsku je velice řídká silniční síť, zejména v návaznosti na Ostravskou aglomeraci, tak i počet nových ploch pro bydlení je zde nízký. Lidé jsou, dá se říct, odříznuti od frekventovanějších silnic a dopravních uzlů, a tak zde klesá zájem o výstavbu nových ploch pro bydlení. Tyto oblasti se tak stávají periferiemi a bydlení je zde vyhledáváno často jako tzv. druhé bydlení pro rekreační účely.

Na základě údajů zjištěných změnou migračního salda v obcích Moravskoslezského kraje v letech 2002–2021 (viz kapitola 1.5.2), což s rozšiřováním ploch pro rezidenční účely souvisí, lze v rámci Ostravské aglomerace na této detailnější úrovni sledování identifikovat silné suburbanizační procesy v rámci Ostravy, a to především směrem západním, jižním a východním, konkrétně do obcí Šenov, Petřvald v okrese Karviná, Rychvald a Vratimov, kde se jedná především o zahušťování rozvolněné slezské zástavby. Dále je výrazný nárůst obyvatel v obcích Klimkovice, Vřesina (okres Ostrava-město) a Velká Polom. Specifickou oblastí s nárůstem obyvatelstva je severní část Ostravské aglomerace, tvořená obcemi Dolní Lutyně, Dětmárovice a Petrovice u Karviné, které nabízejí relativně příjemné bydlení v rozvolněné krajině. Bytová výstavba zde do značné míry odráží i nedostatek vhodných stavebních pozemků v Karviné či Orlové. Výraznější migrační proud směřuje z jádra aglomerace jižním směrem, především na jih od Frýdku-Místku do obcí Palkovice, Baška, Staré Město, které jsou dobře dopravně dostupné. Následně jsou migračně atraktivní obce v SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, a to především Frýdlant nad Ostravicí, Ostravice, Čeladná, Kunčice pod Ondřejníkem a Trojanovice. V SO ORP Nový Jičín se pak jedná o Starý Jičín, v SO ORP Opava Hradec nad Moravicí. SO ORP Třinec má výrazný nárůst počtu obyvatel migrací především v oblasti Vendryně a Komorní Lhotky. Tyto trendy ukazují, že dochází k nárůstu sídel především ve velikostní kategorii do 10 000 obyvatel. Podrobněji je vymezení lokalit s významným nárůstem obyvatelstva vlivem migrace věnována kapitola 1.5.

Z výše uvedených údajů lze předpokládat, že území dnes ovlivněná rezidenční suburbanizací se budou do budoucna nadále rozšiřovat. Za území s potenciální rezidenční suburbanizací lze tedy považovat okrajové části SO ORP Ostravy, zejména západním a jižním směrem, a dále jižní část SO ORP Frýdek-Místek. Atraktivnější pro bydlení bude stále více také severní část SO ORP Frýdlant nad Ostravicí a území SO ORP Opava, které je dobře dostupné do Ostravy.

Na závěr lze říci, že proces suburbanizace není možné zastavit, můžeme ho však regulovat a omezit ty stránky suburbanizace, které mají horší dopady na udržitelný rozvoj osídlení. Jednou z možností je zvýšení atraktivity městských jader jejich reurbanizací. Významným prostředkem reurbanizace je **zejména vyřešení problémů dopravy**. Obce vystavené nežádoucí suburbanizaci mají k dispozici možnost zvýšení daně z nemovitostí, např. Čeladná, Palkovice, Bílá nebo Staré Hamry to již v minulosti udělaly a mají nejvyšší místní koeficient daně z nemovitosti. Pro Vyhodnocení potřeby zastavitelných ploch pro bydlení je k dispozici metodika MMR (kapitola B)⁸¹.

Z pohledu budoucí udržitelnosti je žádoucí, aby nová výstavba vznikala v návaznosti na zástavbu stávajících sídel, která jsou obsloužena hromadnou dopravou, komunálními službami a poskytují alespoň základní občanskou vybavenost. Na druhou stranu je snaha o snižování zástavby v bezprostřední blízkosti zastavěné části měst, tzn. aby byla zachována možnost většího rekreačního využití v příměstských lesích. Je snahou zamezit dalšímu rozrůstání měst do krajiny „urban sprawl“. V rámci Ostravy doporučujeme vedle systému ÚSES rozvíjet rekreační zeleň v síťovém uspořádání na celém správním území ORP včetně jejího propojení do okolní krajiny.

⁸¹ MMR (2022) Vyhodnocení potřeby zastavitelných ploch. Metodický pokyn. Dostupné na https://www.uur.cz/media/fdujhbrs/69-mm-1640_2022_81-vyhodnoceni-potreby-zastavploch-metodika-2022-01-12.pdf

4.4 Lokalizace území potenciální komerční suburbanizace

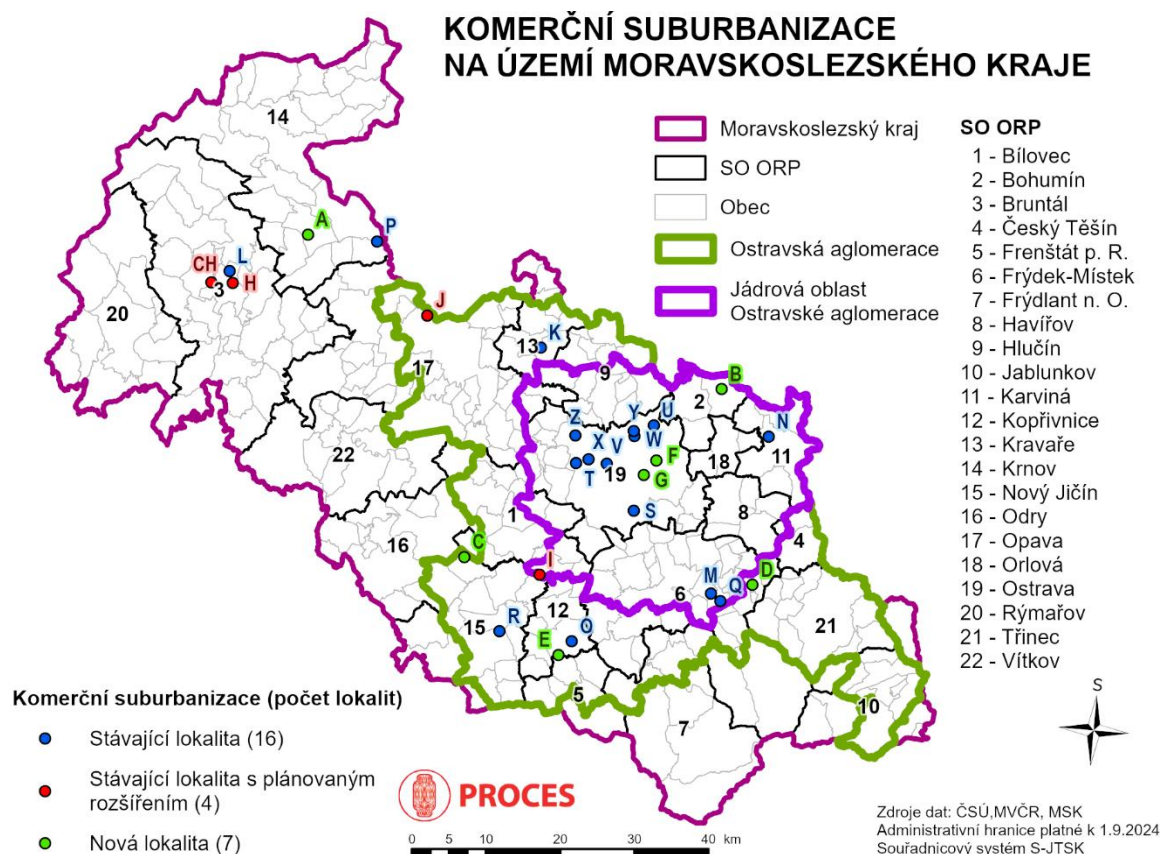
Za komerční suburbanizaci je považován proces přesunu komerčních podnikatelských aktivit (mezi něž patří především výroba a skladování, ale také některé na dopravní obsluhu náročnější formy obchodu a zábavy) z jádra do zázemí měst nebo i vzdálenějších dobře dostupných prostorů. Jednou z častých příčin komerční suburbanizace jsou rozdíly cen pozemků mezi jádrem a zázemím měst, hlavní příčinou ale bývají mimořádné nároky na dopravní obsluhu podnikatelských areálů neslučitelné s bydlením jako hlavní složkou koktejlu funkcí tvořících jádra měst. Přestože konkrétní stavby vzniklé touto formou suburbanizace vyvolávají někdy ve společnosti podráždění nebo i odmítavé reakce, je tento typ suburbanizace možné pokládat za pozitivní trend ve vývoji měst v tom smyslu, že umožňuje udržet a někdy i rozšířit ekonomickou základnu a občanské služby ve městech na soudobé technologické úrovni, aniž by bylo městské jádro rušeno vyvolanou dopravou a mimořádnými rozměry i utilitární architekturou výrobních nebo prodejních halových objektů či obřích staveb, jakými jsou např. sportovní arény.

Jedním z možných řešení pro ekonomický rozvoj území kraje je příprava a výstavba průmyslových zón. Základními požadavky na tyto lokality jsou především dobrá dopravní dostupnost s možností využití více druhů přepravy, lokalita o stanoveném rozsahu a příznivých územně technických podmínkách umožňujících co nejjednodušší napojení na inženýrské sítě a v neposlední řadě dostatečné množství kvalifikované pracovní síly. Jejich využití je vedle čistě výrobních aktivit velmi často zaměřeno na logistiku, skladování a poskytování širokého spektra komerčních služeb. Na území MSK vzniklo v posledních letech několik významných průmyslových zón zejména na území Ostravské aglomerace (Kopřivnice Vlčovice, Ostrava-Hrabová, Karviná-Nové Pole, Ostrava-Mošnov, Havířov-Dukla). Jednou z nejvýznamnějších zahraničních investic v rámci celé ČR je výrobní areál firmy HMMC v Nošovicích. Pro další investiční záměry je vymezeno rozšíření rozvojové plochy nadmístního významu v prostoru letiště Ostrava-Mošnov. Ve stádiu příprav je také průmyslová zóna Barbora na Karvinsku v místě brownfieldu. Z lokalizace průmyslových zón je patrné, že jsou většinou umístěny v rámci Ostravské aglomerace (často přímo v jádru s těsnou vazbou na hlavní sídelní centra a v blízkosti hlavních dopravních tahů). Kromě těchto nejvýznamnějších průmyslových zón, které mají charakter nadmístního významu, jsou již většinou využívány nebo zcela zaplněny. V MSK jsou i další méně významné průmyslové zóny. Některé z nich se nacházejí i v západní části kraje. Jedná se o průmyslové zóny v Krnově, Bruntálu a průmyslovou zónu v Bolaticích (SO ORP Kravaře).

S rozvojem průmyslových ploch souvisí přesun komerčních podnikatelských aktivit z jádra města do jeho předměstských zázemí (případně příměstských dobře dostupných oblastí), což je doprovázeno často značným zábořem zemědělské půdy. Tyto procesy jsou intenzivnější v rámci aglomerace. Lokality komerční suburbanizace v MSK byly klasifikovány následujícím způsobem:

- **Stávající lokalita** – stabilizovaná plocha, která vznikla v období 2003–2024.
- **Stávající lokalita s plánovaným rozšířením** – stabilizovaná plocha, u níž je plánována rozsáhlejší prostorová expanze.
- **Nová lokalita** – plánovaná plocha na dříve nezastavěném území („zelená louka“).

Obrázek 4.10: Lokality komerční suburbanizace v MSK

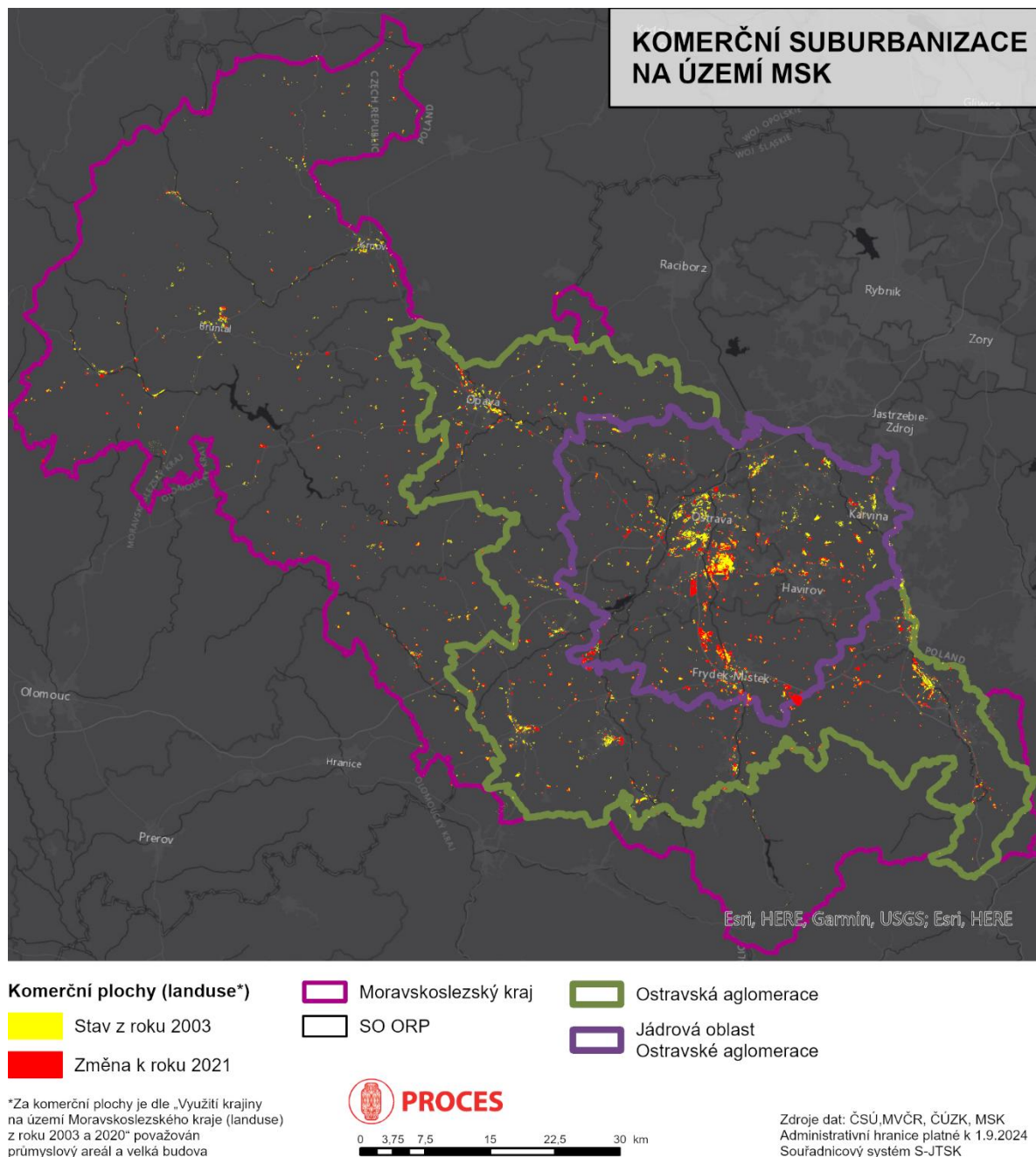
Tabulka 4.8: Seznam lokalit komerční suburbanizace

Typ	ID v mapě	Název	Obec
Nová lokalita	A	Průmyslová zóna Brantice	Brantice
	B	Park Lutyně	Dolní Lutyně
	C	Průmyslový park Hladké Životice	Hladké Životice
	D	TOSAN Park	H. Tošanovice
	E	Bldstone Park	Kopřivnice
	F	OCL Zárubek	Ostrava
	G	P3 Park Ostrava Central	Ostrava
Stávající lokalita s plánovaným rozšířením	H	Urbanity Campus Bruntál	Bruntál
	CH	Průmyslová zóna Západ I. a II.	Bruntál
	I	Strategická průmyslová zóna Mošnov	Mošnov
	J	Průmyslová zóna Vávrovice	Opava
Stávající lokalita	K	Průmyslová zóna Bolatice – U Hřiště	Bolatice
	L	Výrobní areál Bruntál	Bruntál
	M	OC Dobrá	Dobrá
	N	Průmyslová zóna Nové Pole	Karviná
	O	Průmyslový park Kopřivnice	Kopřivnice
	P	Průmyslová zóna Červený Dvůr	Krnov
	Q	CTPark Nošovice	Nošovice
	R	CTPark Nový Jičín	Nový Jičín
	S	CTPark Ostrava	Ostrava
	T	CTPark Ostrava-Poruba	Ostrava
	U	Contera Park Ostrava D1	Ostrava
	V	Logistické a administrativní centrum Ostrava-Svinov	Ostrava
	W	Tulipan Park Ostrava	Ostrava
	X	Business Park Porubka	Ostrava
	Y	Outlet Arena Moravia	Ostrava
	Z	Géčko Ostrava (Globus)	Ostrava

Zdroj: Územní studie Sídlní struktura Moravskoslezského kraje Aktualizace 2024, zpracování PROCES, 2024.

V Moravskoslezském kraji lze v období let 2003 až 2021 považovat za území s nejvýraznější komerční suburbanizací opět území Ostravské aglomerace⁸². To lze demonstrovat na níže uvedené mapě, která zobrazuje plochy pro komerční využití zastavěné v tomto období na území kraje.

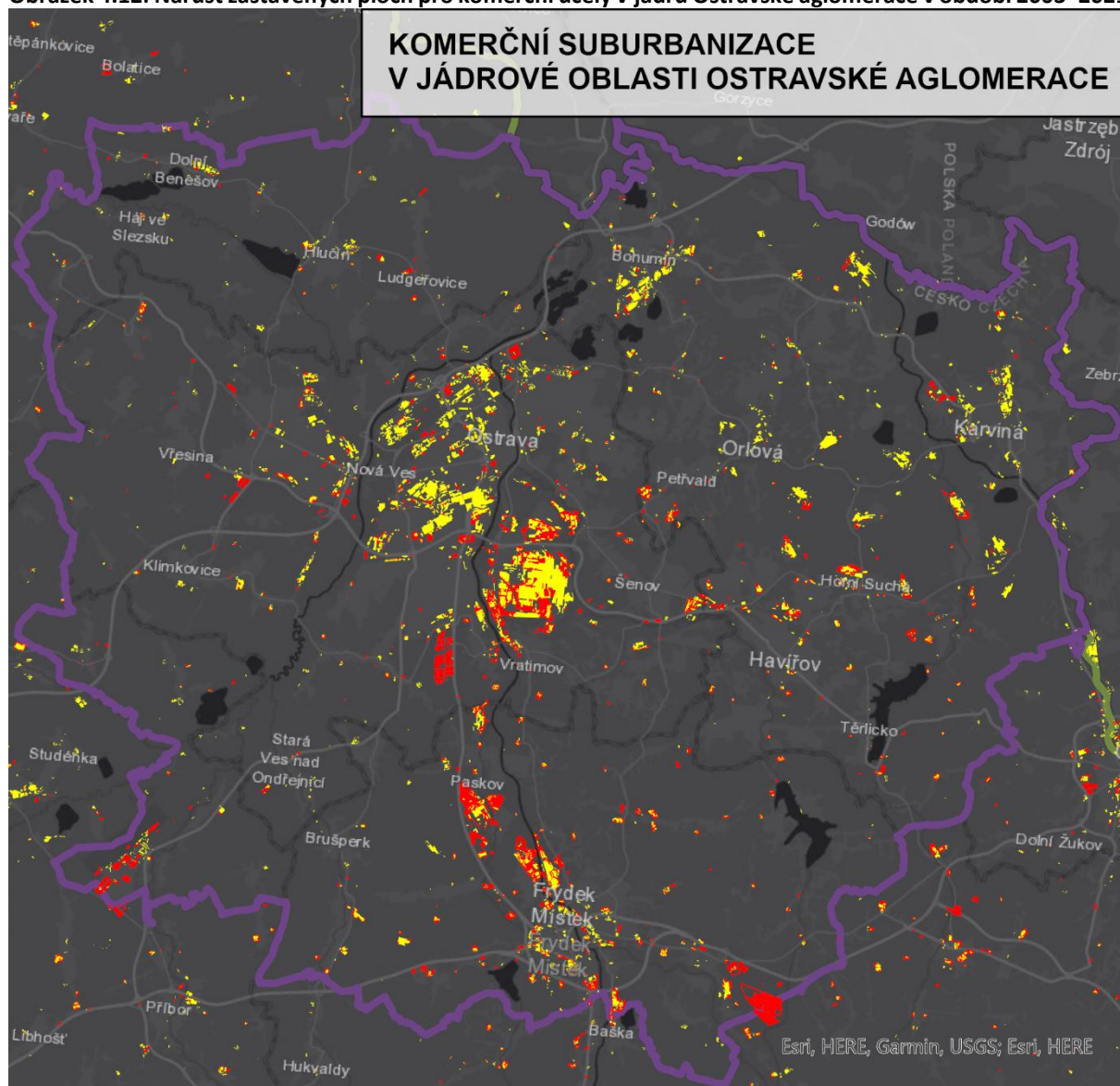
Obrázek 4.11: Nárůst zastavěných ploch pro komerční účely v MSK v období 2003–2021

Zdroj: MSK, Landuse Moravskoslezského kraje 2021, zpracování PROCES 2024.

⁸² Data představují srovnávací analýzu využití území (LANDUSE) v Moravskoslezském kraji mezi lety 2003 a 2021, přičemž jsou porovnávány vybrané typy ploch LANDUSE pro komerční (průmyslový areál, velká budova) a rezidenční (hustá městská zástavba, městská zástavba, panelové sídliště a vesnická zástavba) suburbanizaci. Upozorňujeme, že pro rok 2021 byla aplikována odlišná metodika vymezení ploch LANDUSE, kdy byly uvedené plochy definovány v širším rozsahu (např. větší části přidružených pozemků a veřejných prostranství). Tato metodologická změna může vést k tomu, že některé oblasti byly zahrnuty do analýzy, i když nedošlo k reálné změně využití území. Při interpretaci rozdílů v rozloze mezi jednotlivými roky je tedy nutné brát v úvahu tuto odlišnost ve vymezení ploch LANDUSE.

Obrázek 4.12: Nárůst zastavěných ploch pro komerční účely v jádru Ostravské aglomerace v období 2003–2021

Komerční plochy (landuse*)

- Stav z roku 2003
- Změna k roku 2021

- Moravskoslezský kraj
- SO ORP

- Ostravská aglomerace
- Jádrová oblast Ostravské aglomerace

*Za komerční plochy je dle „Využití krajiny na území Moravskoslezského kraje (landuse) z roku 2003 a 2020“ považován průmyslový areál a velká budova

0 1,25 2,5 5 7,5 10 km

Zdroje dat: ČSÚ, MVČR, ČÚZK, MSK
Administrativní hranice platné k 1.9.2024
Souřadnicový systém S-JTSK

Zdroj: MSK, Landuse Moravskoslezského kraje 2021, zpracování PROCES 2024.

Jak je z výše uvedených mapových výstupů zřejmé, největší nárůst zastavěných ploch pro komerční účely je v období let 2003 až 2021 zaznamenán v Ostravě, kde se během tohoto období vytvořilo několik průmyslových a prodejních zón a jejich růst pokračuje (např. Hrabová, Technologický park VŠB-TU Ostrava, Avion Shopping Park, kancelářské centrum Park Inn). V blízkosti Ostravy ležící průmyslová zóna u letiště Mošnov zaznamenala také významný nárůst, stejně jako na Frýdecko-Místecku průmyslová zóna v Nošovicích, kde sídlí společnost Hyundai. V posledním desetiletí došlo k vyššímu nárůstu komerčních ploch v rámci SO ORP Ostrava, Frýdek-Místek a v porovnání s minulým obdobím značně vzrostla hodnota vystavěných komerčních ploch ve správním obvodu ORP Opava. Rozvoji

komerční suburbanizace v rámci SO ORP Opava také přispívá a na dále bude přispívat zkapacitnění silniční komunikace I/11, což výrazně zrychluje napojení města Opavy na dálnici D1.

Pro nárůst zastavěných ploch pro komerční účely v Moravskoslezském kraji je ještě více než u rezidenční suburbanizace zřejmá důležitost silniční sítě, která je s rozrůstáním ploch pro komerční účely bezprostředně spojena. Opět se ukazuje, že v oblasti Vítkovska, Rýmařovska, Orlovsko, Krnovsko, ale také Jablunkovsko v období let 2003 až 2021 k nárůstu ploch pro komerční účely téměř nedochází.

Pokud jde o prognózu dalšího vývoje komerční podnikatelské suburbanizace, je pro území Moravskoslezského kraje nezbytné její pokračování, ovšem s ohledem na ochranu nejceněnějších tříd zemědělského půdního fondu a ostatních přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území. Právě ona bude vytvářet hospodářskou základnu pro existenci osídlení až do okamžiku, kdy se podaří intenzifikovat využití ploch nebo jejich potřeba poklesne z jiných důvodů. Až taková situace nastane, bude příležitost dnešní podnikatelské areály reurbanizovat pro funkci a do podoby, kterou si doba vyžádá.

Menší podnikatelské areály (kde je jeden vlastník nebo jinak funkční vlastnická struktura) většinou dokážou úspěšně využívat územní rezervy uvnitř zastavěného území měst, ať už na dosud nezastavěných plochách anebo využitím opuštěných areálů po ukončených činnostech, a jsou vítaným prostředkem spontánní reurbanizace zanedbaných lokalit městských částí. Pro tuto jejich schopnost a také pro malé územní nároky není většinou třeba se z krajské úrovně zabývat nabídkou ploch a příležitostmi pro ně.

Jiné je to s velkými, vlastnický roztříštěnými a strukturálně různorodými podnikatelskými areály. Pokusit se ale dnes o lokalizaci rozvojových ploch, do kterých by měla komerční suburbanizace směřovat, je snazší, než je tomu u suburbanizace rezidenční. Alokaci komerční suburbanizace podmiňuje mnoho technických (zejména dopravních) a přírodních faktorů (ochrana přírody, lokalizace zdrojů – vody, nerostů apod.). Lze formulovat pouze obecné zásady podobné jako u rezidenční suburbanizace, tj. při umísťování budoucích velkých podnikatelských areálů udržet jejich kontakt se stávajícím zastavěným územím měst a obcí. Jejich lokalizace by neměla negativně působit zejména na obytné funkce sídel, vytvářet úzká místa z hlediska dopravních systémů. Racionalizují se tím podmínky dopravní obsluhy a zvyšuje se naděje na úspěšnou reurbanizaci po případném ukončení podnikatelské činnosti. Na druhou stranu k tomu většinou dochází – většina rozvoje průmyslových areálů je na místě bývalé průmyslové nebo i zemědělské výroby, která je napojená na infrastrukturu (viz podkladová analýza pro výše uvedený seznam lokalit komerční suburbanizace), případně dochází k jejich rozšiřování na vedlejší plochy (často se jedná o zemědělskou půdu).

Komerční suburbanizace (zejména nová obchodní centra, ale i některé velké průmyslové investice – např. automobilky) vyžaduje velmi výkonnou dopravní infrastrukturu, investoři přímo vyhledávají lokality v bezprostřední blízkosti dopravních uzlů. Rezidenční suburbanizace vyhledává také dobře dopravně napojené lokality, ovšem lokalizované mimo negativní vlivy vlastní dopravy. Doprava u rezidenční suburbanizace není tak významným alokačním faktorem jako u komerční suburbanizace.

Trasování silniční dopravy (zejména čtyřpruhových komunikací) a lokalizace sjezdů se tak stává zásadní pro umístění komerční suburbanizace.

Komerční aktivity mají ze své podstaty tendenci ke koncentraci aktivit, soustředění se do centrálních míst, což je patrné zejména u obchodních podnikatelských aktivit. Tržně alokované obchodní nemovitosti nemají tendenci rovnoměrného pokrytí území, ale soustředění se do „tržních“ míst, kde dochází ke koncentraci potenciálních zákazníků. Zároveň ale tyto subjekty těží konkurenční výhodu z toho, že se nacházejí v těchto nejlepších lokalitách. Podobné tendence je možné sledovat i u průmyslových zón, hlavního investora následují menší subdodavatelé, kteří těží z jeho blízkosti (rozvojového pólu). Rezidenční suburbanizace naopak vykazuje opačnou snahu – expanze zástavby do volné krajiny, mimo stávající zástavbu. Vyšší hustota obytné zástavby je pouze druhotně vyvolávána vyššími cenami pozemků, zejména v centrech měst.

Možnosti ovlivnění komerční suburbanizace:

Úroveň kraje: Vliv regionální politiky na oblast komerční suburbanizace je výrazně vyšší než u rezidenční suburbanizace. Aktivita Moravskoslezského kraje je v této oblasti vysoká, zejména role rozvojové regionální agentury Moravskoslezské investice a development (MSID), která nabízí pozemky pro investory a poskytuje i návazný servis. Nové záměry jsou koordinovaně prosazovány v součinnosti se samosprávou kraje a krajským úřadem. Při základní analýze dopadů alokace komerčních investic na území kraje je patrná jejich absence zejména v severní části okresu Karviná (např. záměr průmyslové zóny Dolní Lutyně by mohl do značné míry řešit problémy nezaměstnanosti). Pozitivní skutečností je, že Ministerstvo průmyslu a obchodu zařadilo plánovanou průmyslovou zónu Nad Barborou (v Karvině) mezi projekty strategických průmyslových zón na základě opakované žádosti Moravskoslezského kraje.

Úroveň obcí: Města a obce hrají významnou roli při regulaci. Pozitivním příkladem je realizace a rozvoj průmyslové zóny Nové Pole v Karvině (v současnosti cca 2 000 pracovních míst). Základní představu o hodnotě území poskytují cenové mapy stavebních pozemků. Dopady komerční suburbanizace na území měst a obcí nejsou ekonomicky a územně analyzovány, na vyjednávání s investory nejsou obce obvykle odborně připraveny. Většinou chybí regionální analýza dopadů těchto investic v sousedních obcích.

Regulace návrhu ploch pro podnikání: Návrh komerčních ploch pro podnikání a posouzení jeho přiměřenosti z hlediska rozsahu ploch (například v rámci územních plánů) jsou v současnosti velmi omezené. Posuzování intenzity využití ploch v jednotlivých lokalitách je mnohdy nemožné, zejména s ohledem na roztříštěnost původních velkých podniků, které vizuálně zaměstnávají pouze zlomky původních počtů zaměstnanců. Podobně problematické je i uplatňování „průměrných“ hodnot – počtu zaměstnanců na plochu, které se výrazně liší s charakterem výroby. Významní investoři, vědomi si své vyjednávací síly a vedeni zájmem maximalizace zisku (s chováním řádných hospodářů), vyhledávají pro své investice nejvhodnější lokality. Významné investory pak následuje i řada menších investorů a určité lokality se tak stávají póly ekonomického rozvoje území.

4.5 Vývoj sídelní struktury v širších souvislostech

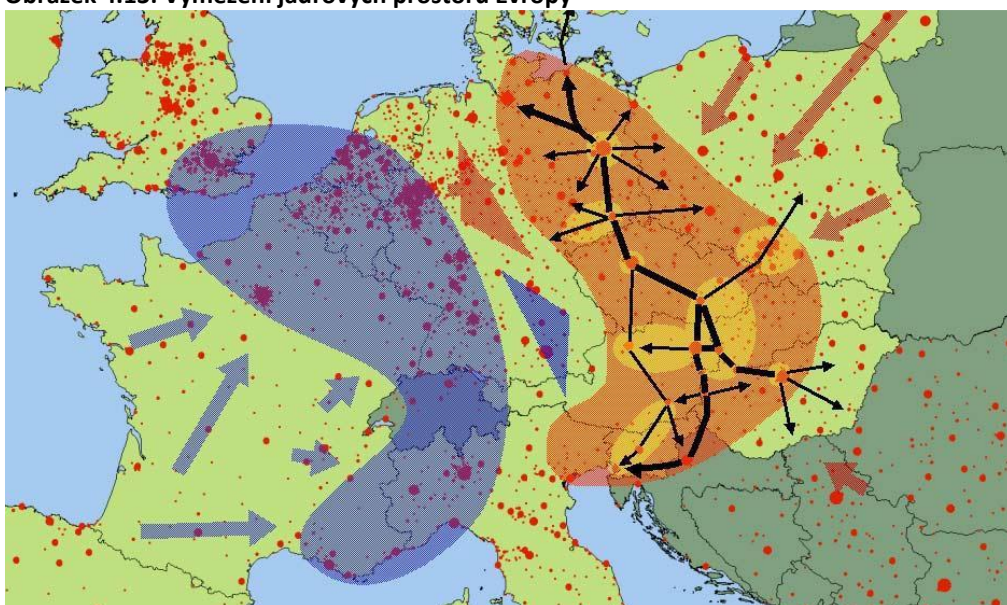
Polycentrické pojetí rozvoje území je vnímáno jako strategie na vyřešení současného nežádoucího rozdělení evropského prostoru na jádro a periferii⁸³. Koncepce polycentrického rozvoje osídlení má za cíl:

- vyhnout se ekonomické a demografické koncentraci v jádrových oblastech;
- napomáhat rovnoměrnějšímu vývoji regionů;
- podporovat lepší využití ekonomického potenciálu regionů;
- napomáhat většímu zapojení regionů do globální ekonomiky a tím ke zvýšení konkurenceschopnosti Evropské unie v globálním měřítku.

Existuje několik pohledů, jak koncept polycentrického rozvoje uvést do praxe. Jedním z nich je posílení několika větších oblastí při integraci Evropské unie do globální ekonomiky včetně periferních oblastí, a to prostřednictvím nadnárodních strategií územního rozvoje. Druhým je posílení polycentrické struktury a lepší vyvážení metropolitních systémů a aglomerací, a to prostřednictvím užší spolupráce mezi strukturálními politikami a politikami transevropských sítí (TEN) a zlepšení vazeb dopravních sítí na úrovni mezinárodní – vnitrostátní a regionální – místní.

V rámci Evropy je vymezen jeden jádrový prostor, který je charakterizován vysokou hustotou obyvatelstva, výskytem největších metropolitních oblastí s vysokou hustotou kvalitních dopravních sítí a velkou ekonomickou výnosností, který se nazývá „Modrý banán“. Novou vizi (záměr) žádoucího prostorově ekonomického rozvoje v Evropě představuje tzv. „Nový banán“ (oranžová oblast, viz níže uvedený obrázek). V rámci širších vazeb struktury osídlení je nutno podotknout, že Ostravská aglomerace je součástí této nové vize.

Obrázek 4.13: Vymezení jádrových prostorů Evropy

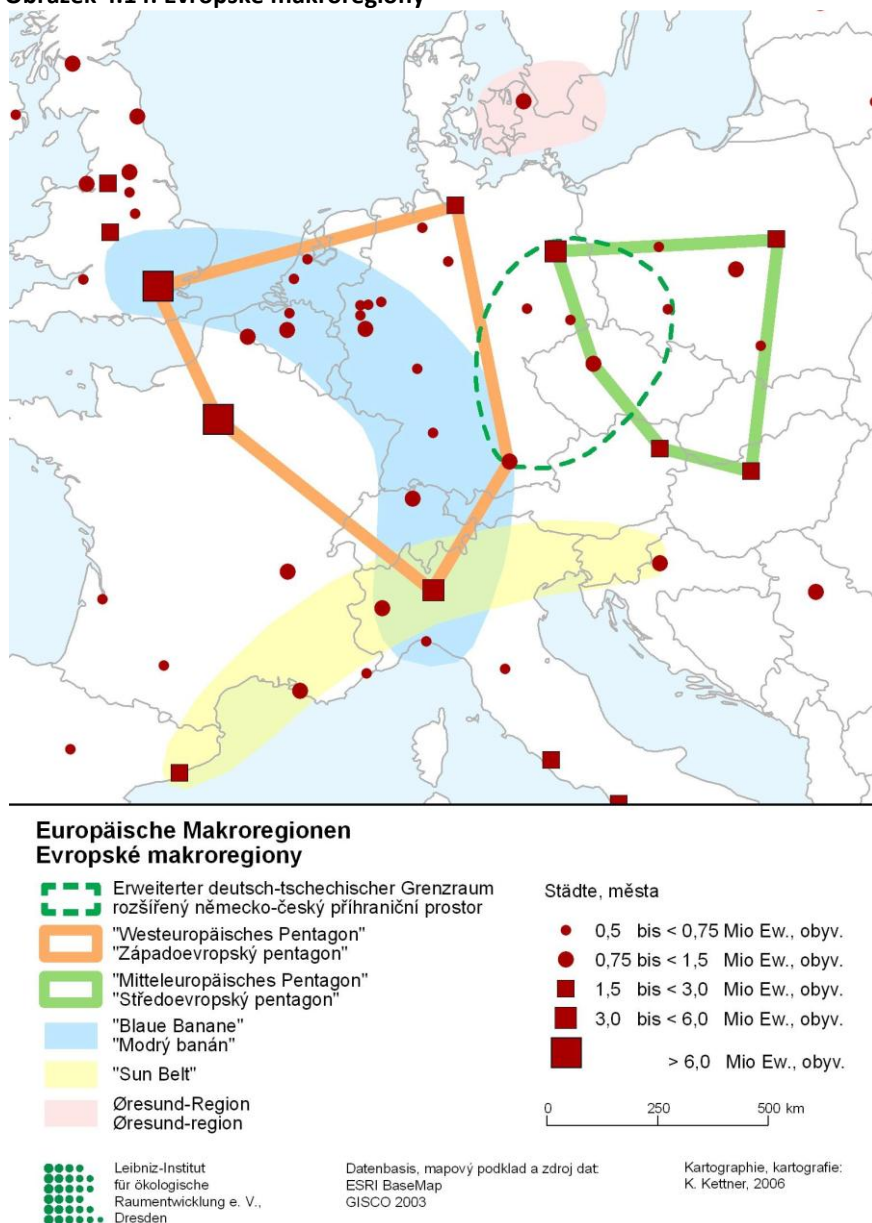

Zdroj: MMR (2008).

⁸³ Rozvojový potenciál periferních oblastí, stejně jako nebezpečí koncentrace v jádrových oblastech, jsou uvedeny v materiálu *European Spatial Development Perspective (ESDP)*.

Dalším přístupem při prostorovém plánování v EU je vymezování významných makroregionů, kam kromě zmíněného „Modrého banánu“ patří makroregion Øresund s centry Kodaň a Malmö, a Sluneční pás (Sun Belt) lokalizovaný od Barcelony přes Miláno až po Záhřeb. Pro středoevropský prostor je v této souvislosti důležité vymezení Středoevropského pentagonu, v němž se Ostravská aglomerace nachází. To posiluje její význam, který je spojený i s rozvojem panevropského severojižního koridoru.

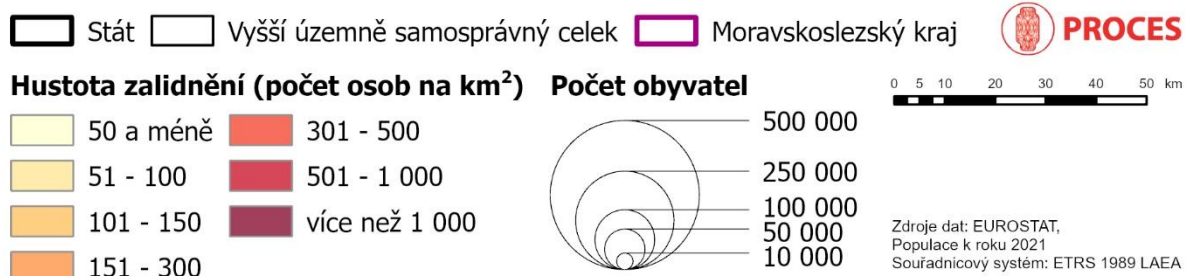
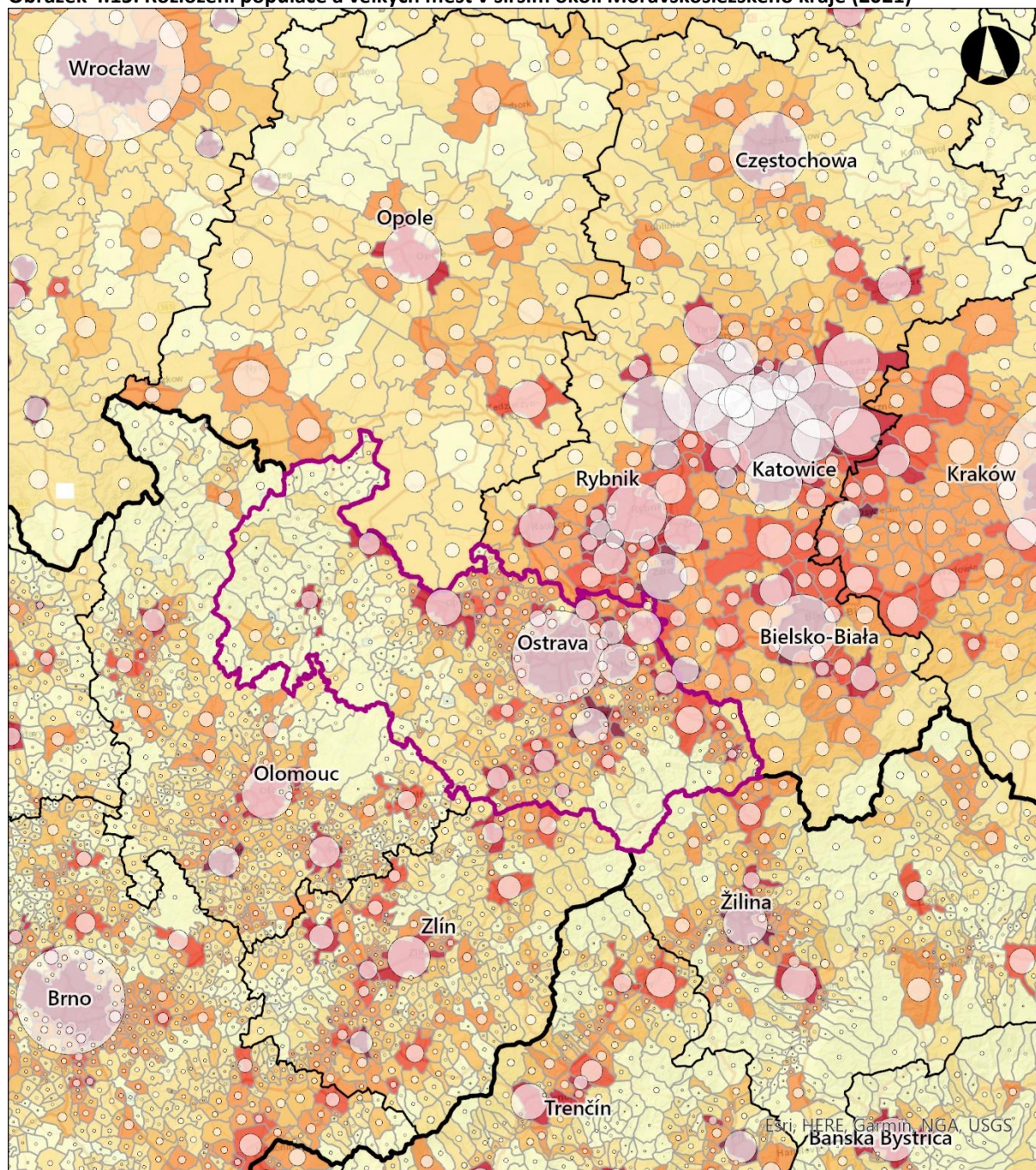
Obrázek 4.14: Evropské makroregiony

Zdroj: MMR (2008).

V rámci Evropské unie jsou vytvářeny strategie také pro odlišné makroregiony, konkrétně se jedná o makroregiony Baltského moře (EU Strategy for the Baltic Sea Region), kam spadá Polsko, a povodí Dunaje (EU Strategy for the Danube Region), kam patří Česká republika a Slovensko. Nevýhodou je, že tyto strategie rozdělují prostor mezi Ostravskou aglomerací a Katowickou aglomerací a nepřispívají k jejich propojení. Přesto lze očekávat, že vazby na Polsko a Slovensko se budou rozvíjet velmi dynamicky, a to ve vazbě na postupný pokles významu státních hranic v Evropské unii.

Obrázek 4.15: Rozložení populace a velkých měst v širším okolí Moravskoslezského kraje (2021)

Zdroj: Eurostat (2021), zpracování PROCES.

Nejdůležitější pro další vývoj je propojení Ostravské aglomerace a metropolitní oblasti Katowice, jelikož tato oblast patří k potenciálně nejlépe integrovaným přeshraničním prostorům Česka. To dokumentuje i výše uvedený kartogram, který dokazuje, že se jedná o silně zalidněný prostor, který by měl být rozvíjen. Jedná se o rozvoj hlavní osy rozvoje osídlení. Úkolem je dobudování návaznosti rozvojových os, konkrétně by se měl vytvořit trojúhelník Ostravská aglomerace – Katowická aglomerace – funkčně urbanizovaný prostor Bielsko-Biala. Rovněž klíčové je propojení Ostravy se Žilinou. Na základě výše zmíněných vazeb vzniklo v roce 2013 Evropské seskupení pro územní spolupráci (ESÚS) TRITIA. V současné době ho tvoří tři regiony: Moravskoslezský kraj, Žilinský samosprávný kraj a Slezské vojvodství. Opolské vojvodství ukončilo své členství k 1.1.2018.

Tabulka 4.9: Základní charakteristiky regionu TRITIA

Region	Populace	Rozloha (km ²)	Hustota zalidnění	Počet obcí	Průměrný počet obyvatel obce	HDP	
						mi. Euro	v PPS na osobu (EU27=100)
Moravskoslezský kraj	1 189 204	5 427	219	300	3 964,0	27 292	71
Slezské vojvodství	4 217 521	12 333	342	167	25 254,6	89 111	80
Žilinský kraj	687 174	6 809	101	315	2 181,5	13 668	65
ESÚS TRITIA	6 093 899	24 569	248	782	7 792,7	130 070	77

Zdroj: EUROSTAT, zpracování PROCES.

Pozn.: * 1.1.2024; ** 2023.

Přeshraniční území TRITIA má 6 mil. obyvatel, oproti tomu Pražská metropolitní oblast⁸⁴ má jen 2,3 mil. obyvatel. Z hlediska sídelní struktury není vhodné Moravskoslezský kraj porovnávat s Prahou a jejím zázemím nebo s Jihomoravským krajem, ale je případnějši i přes určitou rozmanitost provést porovnání v rámci území TRITIA, které vykazuje podobné vývojové demografické trendy. Před komparací je nutno zmínit, že v rámci všech zemí OECD se Česká republika vyznačuje nejmenšími obcemi z hlediska počtu obyvatel (průměrně 1 688 obyvatel), na druhém místě je Slovensko (1 854 obyvatel) a na třetím místě je Francie (1 885 obyvatel). V ostatních zemích OECD je výrazně větší populační velikost územních samosprávních jednotek⁸⁵. Polsko (průměrně 15 507 obyvatel), které je na 16 místě z 35 zemí, prošlo etapou integrace, která reagovala na obecný vývojový trend související s vylidňováním venkova a s růstem nároků na služby⁸⁶ v 70. letech minulého století. V současné době mají většinou venkovské obce 2 tis. až 9. tis. obyvatel, jsou složeny i z více než 20 vesnic a fungují se systémem tzv. sołectwo, tj. samosprávy na úrovni sídel/vesnic. I přes výše zmíněnou integraci, nebo možná právě kvůli ní, je postavení obcí v Polsku velmi silné, což se projevuje i v ústavních principech vyjádřených v první hlavě ústavy, kde je zakotvena decentralizace veřejné moci⁸⁷. Velikost obcí ovlivňuje i jejich schopnost řešit

⁸⁴ HRUŠKA, L.; KUBÁŇ, D. a kol. (2024) Nmap – Územní vymezení Pražsko-středočeské aglomerace (Pražské metropolitní oblasti) s vyznačenou mírou integrace obcí. MVČR.

⁸⁵ OECD, Subnational Government Structure and Finance, 2016. Nejnížší samosprávná úroveň, resp. lokální vlády.

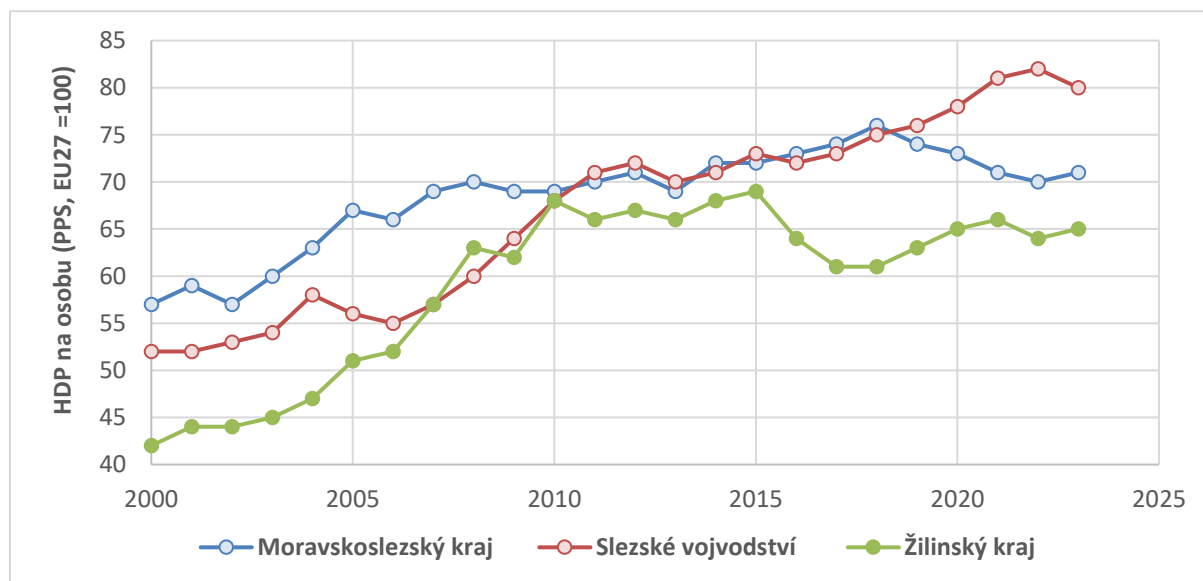
⁸⁶ V letech 1972–1975 proběhla administrativní reforma, v rámci které bylo ze 4 313 gromad vytvořeno 2 365 gmin (obcí), a to na základě zhodnocení, že gminy jsou schopny lépe zabezpečovat potřeby obyvatel v oblasti ekonomické a socio-kulturní, viz SUCHODOLSKI, B. Zarys historii administracji samorządowej w Polsce. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu przyrodniczo-humanistycznego w Siedlcach. 2013, roč. 23, č. 96, s. 188.

⁸⁷ Dominantní postavení obcí ve sféře místní správy je možné vyvodit z čl. 163 ústavy, podle kterého „Územní samospráva plní veřejné úkoly, které nejsou ústavou ani jiným zákonem vyhrazené jiným orgánům veřejné moci“. Jedná se o široce vymezenou pozici, která se v Evropě vyskytuje zřídka, viz PALÚŠ, I. Verejná správa v strednej Európe. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, 2015, s. 57.

samosprávné problémy na svém území. Např. ve Slezském vojvodství (SW) neexistují obce menší než 2 tis. obyvatel, nejvíce obcí zahrnuje kategorie 5 až 10 tis. obyvatel. Zcela odlišná situace panuje v MSK, potažmo v Žilinském kraji, kde se podíl obcí ve velikostních kategoriích menších než 5 tis. obyvatel pohybuje kolem 90 %. Rozdíl ve struktuře těchto dvou krajů hraje především geomorfologie. Rovinný charakter reliéfu na Ostravsko-Opavsku dal možnost vzniku Ostravské aglomeraci, zatímco v hornaté krajině Žilinského kraje jsou pouze 2 města nad 50 tis. obyvatel (Žilina a Martin). Výše uvedenému odpovídá rovněž podíl obyvatel žijících v jednotlivých velikostních kategoriích obcí. Přeshraniční polycentrická Ostravsko-katovická aglomerace ovlivňuje rozmístění obyvatelstva do takové míry, že ve městech nad 100 obyvatel žije na území SW 49 % populace (rovněž zde působí vliv Czesłochove s 5 % obyvatel vojvodství), v MSK, respektive v samotné Ostravě, činí tento podíl 24 % obyvatel celého kraje. V Žilinském kraji v městech Žilina a Martin žije jen 20 % obyvatel kraje.

Při analýze desetileté změny je výrazný trend poklesu ve městech nad 50 000 obyvatel ve všech regionech ESÚS TRITIA. V Moravskoslezském a Žilinském kraji dochází k poklesu populační velikosti měst i ve velikostní kategorii 10 tis. až 50 tis. obyvatel, ale naopak dochází k nárůstu obcí pod 5 000 obyvatel. V regionech je identifikován typický trend suburbanizace, který se projevuje snižováním počtu obyvatel ve větších městech oproti jejich zázemí. Ve velkých městech jsou lokalizována pracovní místa a služby, za kterými obyvatelé ze zázemí dojíždějí.

Obrázek 4.16: Ekonomický výkon regionu ESÚS TRITIA

Zdroj: EUROSTAT, zpracování PROCES.

Rozvojové trendy Moravskoslezského kraje jsou dočasně přerušeny hospodářskou recesí, na rozdíl od Slezského vojvodství, což dokládá výše uvedený obrázek znázorňující vývoj regionálního HDP na obyvatele, měřeno v paritě kupní síly (PPS), která eliminuje problém kurzových rozdílů, protože je založena na tom, kolik zboží a služeb si lze v jednotlivých zemích za stejnou částku peněz skutečně koupit. To lépe odráží skutečnou ekonomickou aktivitu. Pro komparaci výkonů regionů je využita úroveň EU27 (hodnota 100).

Ukazuje se, že pro Moravskoslezský kraj je možné navázat na schopnosti rozvoje území zejména s využitím **exaptivní odolnosti** (tj. schopnost regionů nově využívat své stávající zdroje a dovednosti

k neočekávaným účelům tak, aby se dokázaly přizpůsobit ekonomickým šokům a vnějším výzvám). Tento koncept vychází z odlišnosti adaptace (přizpůsobení se) a exaptace (zpětné využití původně jinak zamýšlených zdrojů). V kontextu regionálního rozvoje lze v současnosti tento koncept považovat za jednu z klíčových strategií v „kreativní ekonomice“ – regiony čelící změnám často ob stojí díky tomu, že využijí existující zdroje k novým účelům namísto původního využití. Ekonomické studie dokládají, že mnoho inovací nakonec nalézá uplatnění jinak, než bylo původně zamýšleno, což zvyšuje odolnost regionů vůči nepředvídatelným změnám. OECD ve svých analýzách regionální odolnosti v Evropě potvrzuje, že právě tato schopnost flexibilně přerozdělit zdroje a implementovat se do nových odvětví je zásadní pro úspěšné zvládnání krizí.

Hlavní závěry OECD k odolnosti regionů⁸⁸

OECD ve svých studiích identifikovala několik společných faktorů, které ovlivňují odolnost evropských regionů v dobách krize:

- **Vyšší produktivita a inovace jako štít proti ekonomickým šokům:** Regiony s vyšší úrovní produktivity a inovativní ekonomikou zaznamenávají menší propady během hospodářských recesí a rychlejší návrat k růstu. Analýza OECD pokrývající 40 let vývoje v evropských regionech ukázala, že před krizí produktivnější regiony ztratily při recesi méně pracovních míst a častěji se vrátily na předkrizovou úroveň zaměstnanosti. Naproti tomu **nejméně odolné regiony** (s největším poklesem zaměstnanosti) trpěly trvalejším oslabením – po recesi zůstávaly na **trvale nižší trajektorii zaměstnanosti**, takže ztracená pracovní místa se již neobnovila. To ukazuje, že **hluboké šoky na trhu práce mohou mít nevratné dopady**, pokud region nemá dostatečné kapacity k oživení.
- **Flexibilita a sektorová diverzifikace:** Odolné regiony jsou **schopné se rychle přeorientovat** – přesouvat pracovní sílu a kapitál do nových perspektivních odvětví. Výzkum OECD potvrzuje, že **flexibilní přerozdělování zdrojů a rozvoj nových průmyslových či technologických směrů** (tzv. branching) je společným jmenovatelem jak pro vysokou produktivitu, tak pro ekonomickou odolnost. Jinak řečeno, regiony, které dokáží **využít své znalosti a infrastrukturu k jiným účelům**, případně rozvinout nové specializace, lépe zvládají dopady krizí. Tato schopnost exaptivní adaptace zvyšuje jak výkon ekonomiky v dobrých časech, tak pružnost v dobách šoku.
- **Význam zaměstnanosti a lidského kapitálu:** Mnohé studie OECD k regionální odolnosti kladou důraz na **udržení zaměstnanosti a kvalifikace pracovní síly** během krize. Velké ztráty pracovních míst v recesi mohou region „zabrzdit“ na mnoho let. Proto OECD doporučuje zaměřit politiky právě na **odolnost zaměstnanosti** – např. programy na udržení pracovních míst či rekvalifikace – aby se předešlo trvalému odlivu lidí a dovedností z postiženého regionu. **Lidský kapitál** a jeho rozvoj (např. vzdělávání, rekvalifikace) je považován za klíčový prvek, který umožňuje regionům přejít do nových odvětví a obnovit růst.

⁸⁸ Dostupné z: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/09/forty-years-of-productivity-and-labour-market-resilience-in-european-regions_5d80d48a/3ba1e1e6-en.pdf

Z geografické pozice Moravskoslezského kraje a vymezení jeho územního obvodu vyplývají požadavky na koordinaci využívání území v rámci širších vazeb jednak se sousedními kraji ČR (Olomoucký a Zlínský kraj), jednak s přilehlými oblastmi Polska (Województwo Śląskie, Województwo Opolskie) a Slovenska (Žilinský samosprávny kraj).

Z hlediska osídlení a urbanizace jsou z pohledu širších vztahů Moravskoslezského kraje významné vnitrostátní vazby na Olomouckou aglomeraci, resp. OB8 Rozvojovou oblast Olomouc, v mezinárodních souvislostech potom vazby na Górnóśląsko-Zagłębiowskou Metropoli (2,1 mil. obyvatel k 1. 1. 2024)⁸⁹, Opolskou aglomeraci (324 tis. obyvatel) v Polsku, resp. Žilinsko-martinskou aglomeraci (238 tis. obyvatel) na Slovensku. Mezinárodní dopravní vazby jsou realizovány v rámci větve VIb severojižního transevropského multimodálního koridoru (TEMMK) transevropské dopravní sítě (Trans European Network Transport; TEN-T), která propojuje významné sídelní a ekonomické struktury střední a východní Evropy v relaci Katowice – Ostrava – Vídeň.

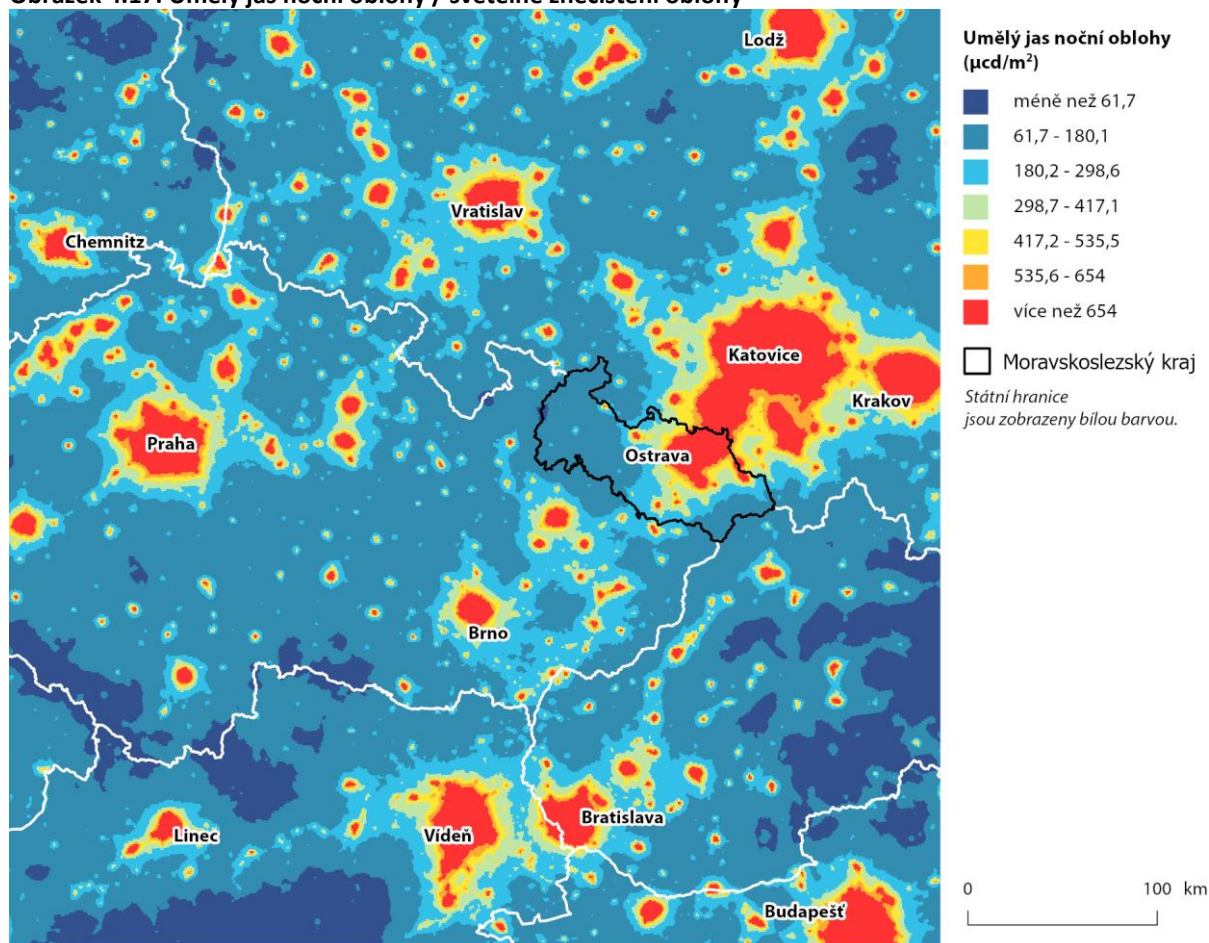
Z koridorů dopravní a technické infrastruktury vyžaduje územní koordinaci koridor s pokračováním na území Slovenska, a to Silnice I/11 Hrádek – Jablunkov – Mosty u Jablunkova – st. hranice ČR/SR. Dle Územního plánu velkého územního celku Žilinského kraje navazuje koridor D40 na území Slovenské republiky na koridor silnice I/11. Na koridor vysokorychlostní trati (VRT) z Olomouckého kraje navazuje koridor VRT do Ostravy a dále na hranici s Polskem, kde je koordinován s pokračováním trati na polské straně.

Dokončení tahů polských dálnic navazujících na dálnici D1 u Bohumína způsobilo podstatný nárůst automobilové dopravy v obou směrech na této komunikaci. Města Krakov a Katowice s mezinárodními letišti se tak stala pro obyvatele kraje snadněji dostupnými než Praha. Pro posílení vazby na Opolské vojvodství by bylo vhodné zmodernizovat silnici I/47 z Krnova, která na hraničním přechodu Bartultovice navazuje na polskou I/41 do Prudniku a Nysy.

Abychom mohli komplexně zhodnotit procesy a vývoj území, je nutné vždy v dalších strategiích, koncepcích i celokrajských územních studiích či prediktivních analýzách zohlednit vzájemné prostorové vztahy včetně přeshraničních. Právě v rozvoji přeshraniční spolupráce se sociálně i kulturně blízkými oblastmi je další rozvojový potenciál území MSK. Je tedy potřeba podpořit zvýšenou kooperaci se Slezským a Opolským vojvodstvím i s Žilinským krajem. Spolupráce představitelů územních samosprávných celků je stále nedostatečná, a tak se rozvíjí spolupráce především podnikatelských subjektů a kulturních institucí. Nevyužitím tohoto zatím latentního potenciálu v rámci procesů v postindustriální společnosti se území stane s vysokou pravděpodobností periferií jiných rozvíjejících se center.

⁸⁹ Dostupné z: <https://infoqzm.metropoliagzm.pl/info-mapa/>

Obrázek 4.17: Umělý jas noční oblohy / světelné znečištění oblohy

PROCES

Zdroj dat: The New World Atlas of Artificial night Sky Brightness, Falchi a kol., 2016, ČÚZK (RÚIAN)
Souřadnicový systém: ETRS 1989 LAEA

Zdroj: Česká astronomická společnost (2017), na základě The New World Atlas of Artificial Night Sky Brightness Falchi a kol. (2016), zpracování PROCES, 2024.

Výše uvedený obrázek ukazuje na světelné znečištění noční oblohy, které je v některých studiích používáno jako ukazatel pro vymezování aglomerací⁹⁰. Z rozprostření světelného znečištění je zřejmé, že předpoklad možnosti rozvoje území aglomerací Ostravy, Katovic a potažmo Krakova je opodstatněný. V tomto prostoru žije téměř 5 milionů obyvatel. Rozvoj přeshraniční katovické a ostravské aglomerace je taktéž předpokládán v Konceptu prostorového rozvoje Polské republiky do roku 2030 (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2012). Polské koncepční a strategické dokumenty vždy sledují rozvoj území Polska v kontextu okolních států. V České republice toto pojetí chybí, okolní státy jsou jen bílé plochy, podobně jak bylo uváděno na starých mapách hic sunt leones (zde žijí lvi), jako bychom o tomto území neměli informace, jinak také terra incognita (země neznámá).

⁹⁰ Algoritmus NTL, který byl vytvořen v roce 2014 a identifikuje a vymezuje metropolitní oblasti na základě „prahování údajů o nočním osvětlení“ (Night-Time Lights NTL), podobně jako například ELLIS, P.; ROBERTS, M. (2016). Leveraging Urbanization in South Asia: Managing Spatial Transformation for Prosperity and Livability. nebo BOSK, M. a kol. (2018) Definition Matters: Metropolitan Areas And Agglomeration Economies In A Large Developing Country. World Bank.

5 Seznamy

5.1 Seznam informačních zdrojů a literatury

1. BAŠE, M. (2010) Kapitola B. 2.2. Sídla. In: Principy a pravidla územního plánování Koncepce územního rozvoje obcí a jejich trendy [online]. 2010 [cit. 2010-03-02]. Dostupné z WWW <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>>.
2. BOSK, M. a kol. (2018) *r Definition Matters: Metropolitan Areas And Agglomeration Economies In A Large Developing Country*. World Bank.
3. CVVM (2024). Ukrajínští uprchlíci v ČR 2024. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření mezi registrovanými žadateli o prodloužení dočasné ochrany. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR pro MVČR, březen/květen 2024.
4. CzechTourism (2024) Nejnavštěvovanější turistické cíle 2023 podle krajů – inspirace na výlety ze všech regionů Dostupné z <<https://www.kudyznudy.cz/aktuality/nejnavstevovanejsi-turisticke-cile-podle-kraju>>
5. ČSÚ (2008) Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006. 2008. Odbor informačních služeb Praha. ISBN 978-80-250-1755-5. [online]. [cit. 2011-9-11]. Dostupné na: <[http://czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/D70030F0EE/\\$File/130808.pdf](http://czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/D70030F0EE/$File/130808.pdf)>
6. ČSÚ (2024) Projekce obyvatelstva v krajích ČR – do roku 2080. Dostupné na <https://csu.gov.cz/produkty/projekce-obyvatelstva-v-krajich-cr-do-roku-2080>
7. ČSÚ (2024) Satelitní účet cestovního ruchu. Metodika satelitního účtu ČR. Dostupná z <https://csu.gov.cz/produkty/tabulky_satelitniho_uctu_cestovniho_ruchu>.
8. ELLIS, P.; ROBERTS, M. (2016). *Leveraging Urbanization in South Asia: Managing Spatial Transformation for Prosperity and Livability*.
9. ESPON (2013) METROBORDER – Cross-Border Polycentric Metropolitan Regions. <https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2013/targeted-analyses/metroborder-%E2%80%93-cross-border-polycentric-metropolitan>
10. ESPON (2024) Role malých a středně velkých měst v územním rozvoji a soudržnosti. Dostupné <https://www.uur.cz/media/qypm3n4q/espon-role-malych-a-stredne-velkych-mest-v-ur-a-soudrznosti-2024-07-02.pdf>
11. EUROPEAN COMMUNITIES (1999) *European Spatial Development Perspective (ESDP)*.
12. FOLDYNOVÁ, I.; IVAN, I.; TVRDÝ, L. (2009) Trh práce a krize v Moravskoslezském kraji. IN: Sucháček, J (eds.) *Regionální rozvoj včera dnes a zítra*. Ostrava: Ostrava: VSB-TU Ostrava, 2009, str. 63 -82. ISBN 978-80-248-1983-9.
13. GAREP (2023) *Fungování obchodů na venkově. Výzkumná zpráva projektu „Využití faktorů lokalizace obchodů na venkově při optimalizaci a udržení základního zásobování venkova“ (TL05000558)*.
14. GZM (2025) Info Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia. Dostupné z: <https://infogzm.metropoliagzm.pl/info-mapa/>
15. HAMPL, M. (2005) *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
16. HAMPL, M.; MÜLLER, J. (1996) Komplexní organizace systému osídlení. In HAMPL, Martin, et al. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 1996. s. 53-89. ISBN 80-902154-2-4.
17. HEŘMANOVÁ, E. (1996) Aglomerace. In: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
18. HORÁK J. (2011) *Prostorové analýzy dat*. 2011. 3 vyd. VŠB-TU Ostrava. 127 s. [online].[cit. 2011-6-6]. Dostupné na: <<http://gisak.vsb.cz/~hor10/PAD/Skripta/>>.
19. HRUŠK, L.; KUBÁŇ, D. a kol. (2024) Nmap – Územní vymezení Pražsko-středočeské aglomerace (Pražské metropolitní oblasti) s vyznačenou mírou integrace obcí. MVČR.
20. HRUŠKA – TVRDÝ, L. a kol. (2011) *Industriální město v postindustriální společnosti (4. díl) Závěrečná monografie*. Ostrava: ACCENDO o.p.s., 2011. ISBN: 978-80-904810-1-5
21. HRUŠKA, L. a kol, (2024) *Metodika Hodnocení image venkova*. MMR.
22. HRUŠKA, L. a kol, (2024) *Metodika Ukazatelé rozvoje venkova*. MMR.
23. HUBÁČKOVÁ, V.; KREJČÍ, T. (2007) Regionální vliv Slováků pohledem Reillyho modelu. In: X. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků z kolokvia konaného v Pavlově 20. – 22. června 2007. 1. vyd. Brno: Ekonomicko-správní fakulta MU, 2007. s. 220-227. ISBN 978-80-210-4325-1.
24. HUDEČKOVÁ, H.; LOŠŤÁK, M. (2002) *Sociologie a její aplikace v regionálním/rurálním rozvoji*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, s. 87.
25. IVAN, I.; HORÁK, J. (2010) Využití prostorových metrik pro studium procesu deindustrializace na příkladě Ostravy. In: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. p. 674-681. ISBN 978-80-7368-903-2. https://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Geografie_mesta/Vyuziti_prostorovych_metrik.pdf
26. IVAN, I.; TVRDÝ, L. (2007) Regionalizace Moravskoslezského kraje 2001. IN: *Symposium GIS Ostrava 2007, Poster*, Ostrava: VSB-TU Ostrava, HGF, Institut geoinformatiky, 2007.
27. IVAN, I.; TVRDÝ, L. (2008) *Sociodemografické faktory ovlivňující vzdálenost migrace a její vývoj*. Regionální studia. Praha: VŠE, 2008.

28. JEŽEK, J. (2004) Aplikovaná geografie města. 1. vyd. Plzeň: ZČU v Plzni. s.145. ISBN 80J7043J275J6.
29. KELLER, J. (2010) Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-031-5.
30. KELLER, J.; TVRDÝ, L. (2008) Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-78-6.
31. KOUTSKÝ, J. (2005) Mění se postavení původně periferních pohraničních oblastí, případová studie Euroregion Krušnohoří. IN: Problémy periferních oblastí. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-86561-21-6. s. 126.
32. LANG, P. MATOUŠEK, R. (2020) Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území. Praha: MMR.
33. MARADA, M., KOMÁREK, M., ŠIMBERA, J. (2023): Metropolitní polynodální jádra jako základ nové regionální organizace Česka. Geografie, 128, 1, 49–74.
34. MAREŠ, P. (2004) Sociální exkluze a inkluze. In SIROVÁTKA, T. (ed.) Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Brno: Masarykova univerzita.
35. MAREŠ, P. (2006a) Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV Praha. ISBN 80-87007-15-8.
36. MAREŠ, P. (2006b) Sociální exkluze, sociální inkluze a sociální koheze: diskurs a realita. In SIROVÁTKA, T. (ed.) Sociální vyloučení a sociální politika. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4225-7, s. 15-24. .
37. MMR (2019) Koncepce rozvoje venkova. Praha. str. 16. Dostupná na: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/regionalni-politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova>.
38. MMR (2022) Vyhodnocení potřeby zastavitelných ploch. Metodický pokyn. Dostupné na https://www.uur.cz/media/fdujhbrs/69-mmr-1640_2022_81-vyhodnoceni-potreby-zastavploch-metodika-2022-01-12.pdf
39. MMR (2024) Centra osídlení České republiky. Vymezení vyšších a středních center a metodický postup pro vymezení nižších a malých center. 3. vydání.
40. MSK (2011) Studie sídelní struktury Moravskoslezského kraje. Ostrava: PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o.
41. MSK (2018) Urbanistické hodnoty a hodnoty krajiny Moravskoslezského kraje. Dostupné z https://www.msk.cz/assets/temata/uzemni_planovani/final_hodnoty-uzemi-msk.pdf
42. MSK (2023) Územní studie: Vyhodnocení území Ostravské aglomerace z hlediska rizika přehřívání. Dostupná z https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni_planovani/vyhodnoceni-uzemi-ostravske-aglomerace-z-hlediska-rizika-prehrivani-2023-16064/
43. MSK (2024) Územní studie: Lokalizace oblastí Moravskoslezského kraje s rizikovým vsakováním srážkových vod. Dostupná z https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni_planovani/lokalizace-oblasti-moravskoslezskeho-kraje-s-rizikovym-vsakovanim-srazkovych-vod-2024-18110/
44. MUSIL, J. (1988) Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. Územní plánování a urbanismus, 1988, ročník 15, číslo 2, str. 67-72.
45. MUSIL, J.; MÜLLER, J. (2008) Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2008, Vol. 44, No. 2: 321-348.
46. MVČR (2024) Hodnotící zpráva dopravní mobility obyvatel Česka a identifikace jejich potřeb pro zajištění územní dostupnosti služeb veřejné správy. Dostupná na <https://www.mvcr.cz/clanek/zlepseni-podminek-pro-decentralizaci-a-dostupnost-verejne-spravy-v-uzemi.aspx> Výstupy jsou na portálu <https://www.kamdojizdime.cz/>
47. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1679 ze dne 13. června 2024 o hlavních směrech Unie pro rozvoj transevropské dopravní sítě, o změně nařízení (EU) 2021/1153 a (EU) č. 913/2010 a o zrušení nařízení (EU) č. 1315/2013.
48. NETRDOVÁ, P., NOSEK, V. (2018): Vývojové pravidelnosti a specifika geografické diferenciacie obyvatelstva a jeho struktury na úrovni obcí v Česku v transformačním období. Geografie, 123, 2, 225–251.
49. OECD (2016) Subnational Government Structure and Finance.
50. OECD (2022) The OECD Regions and Cities Atlas. Dostupné na: https://regions-cities-atlas.oecd.org/TL2/x/x/REGION_DEMOGR-T-T/2021
51. OUŘEDNÍČEK, M. a kol. (2020) Vymezení území aglomerací a metropolitních oblastí pro programové období 2021-2027. 3. vydání. Praha: MMR.
52. PALÚŠ, I. Verejná správa v strednej Európe. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, 2015, s. 57.
53. PEŇÁZ, T. (2006) Síťové analýzy v prostředí GIS. Ostrava 2006. [online]. [cit. 2011-7-20]. Dostupné na: http://gisak.vsb.cz/~pen63/Systemy_GIS_v_PO/Sitove_analyzy_GIS.pdf.
54. PERLÍN a kol. (2019) Typologie mikroregionů Česka Urbanismus a územní rozvoj, 2019, 22(4), s. 8–13.
55. ŘEHÁK, S.; HALÁS, M.; KLAPKA, P. Několik poznámek k možnostem aplikace Reillyho modelu. 1. Vydání. UP Olomouc. s. 47. ISBN 978-80-244-2464-4.
56. SAKTOROVÁ, D. (2009) Typy venkovského osídlení na území Moravskoslezského kraje. 2009. [online]. [cit. 2011-10-10]. Dostupné na: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/mapy/typy-venkovskeho-osidleni-na-uzemi-moravskoslezskeho-kraje-3424/>

57. SUCHÁČEK, J. (2009) Regionální rozvoj včera, dnes a zítra. VŠB-TU Ostrava, 2009. ISBN 978-80-248-1983-9, s. 19–27.
58. SUCHODOLSKI, B. Zarys historii administracji samorządowej w Polsce. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu przyrodniczo-humanistycznego w Siedlcach. 2013, roč. 23, č. 96, s. 188.
59. TONEV, P., HALÁS, M., KLAPKA, P. (2018) Prostorová neurčitost funkčních regionů: porovnání pracovní dojížděky v letech 1991-2011. In XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 285–292.
60. TSVETKOV, A. (2024) Forty years of productivity and labour market resilience in European regions. OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers 2024/08. Dostupné z: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/09/forty-years-of-productivity-and-labour-market-resilience-in-european-regions_5d80d48a/3ba1e1e6-en.pdf
61. TVRDÝ, L. (2008) Změny na trhu práce a perspektivy vzdělanosti. Ostrava: VSB-TU Ostrava, 2008. ISBN 978-80-248-1729-3.
62. UÚR (2024) Slovník územního rozvoje. Verze k 26. 6. 2024. Dostupné z <https://www.uur.cz/media/hq4jrrsj/slovník-ur-20240626.pdf>
63. VOTRUBEC, C. (1980) Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě. 1. vyd. Praha:
64. ŽENKA, J. a kol. (2017) Rozmístění znalostně náročných obchodních služeb v českých (ne)metropolitních regionech. Geografický časopis, roč. 69, č. 2, s. 129-144.
65. ŽENKA, J.; SLACH, O. a kol. (2018) Rozmístění služeb v Česku. Ostrava: Ostravská univerzita.

5.2 Seznam tabulek

Tabulka 1.1: Počet obcí v ČR a v MSK.....	11
Tabulka 1.2: Kategorie center osídlení ČR dle MMR (2024)	29
Tabulka 1.3: Základní kritéria pro stanovení center osídlení v kategorii nižších sídel.	30
Tabulka 1.4: Vyšší a střední centra osídlení seřazená dle komplexní velikosti (KV)	34
Tabulka 1.5: Nižší a malá centra osídlení seřazená dle komplexní velikosti (KV).....	36
Tabulka 1.6: Obec plnící částečně funkci města.....	41
Tabulka 1.7: Obec nad 2 000 obyvatel s charakterem suburbia	42
Tabulka 1.8: Statistické charakteristiky typů obcí	43
Tabulka 1.9: Vývoj rezidenční funkce u měst	48
Tabulka 1.10: Vývoj rezidenční funkce u měst	49
Tabulka 1.11: Počty migrantů v MSK podle typů stěhování.....	53
Tabulka 1.12: Vývoj migračního salda (MS) a hrubé míry migračního salda (HMMS) od roku 2000 do roku 2023	54
Tabulka 1.13: Vývoj dlouhodobého a krátkodobého migračního salda a hrubé míry migračního salda (HMMS)	59
Tabulka 1.14: Popisná statistika podílu nezaměstnanosti v období 2015 až 2024	68
Tabulka 1.15: Index nesourodosti pro SO ORP a MSK	71
Tabulka 1.16: Moranův index pro MSK	71
Tabulka 1.17: Vývoj migračního salda a hrubé míry migračního salda pro SO ORP C2	86

Tabulka 1.18: Vývoj migračního salda (MS) a hrubé míry migračního salda (HMMS) od roku 2000 do roku 2023	88
Tabulka 2.1: Významné průmyslové podniky vč. IT v MSK ve velikostní kategorii 1 000 až 3 000 zam.	105
Tabulka 2.2: Vývoj zaměstnanosti v průmyslu v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023	106
Tabulka 2.3: Dynamika vývoje vzniku nových subjektů ve zpracovatelském průmyslu.....	109
Tabulka 2.4: Počet příjezdů hostů a počet přenocování v ubytovacích zařízeních ORP MSK v roce 2023	119
Tabulka 2.5: Počet návštěvníků na 100 obyvatel	121
Tabulka 2.6: Geografický rozměr služeb	128
Tabulka 2.7: Vývoj zaměstnanosti v sektoru služeb v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023	130
Tabulka 2.8: Významní zaměstnavatelé ve službách v MSK ve velikostní kategorii nad 1 tis. zaměst.	130
Tabulka 2.9: Velikost dojížděky za službami do center MSK v roce 2022 (jaro)	136
Tabulka 2.10: Hierarchie obslužných sídel dle jejich významu v kraji.....	142
Tabulka 2.11: Vývoj struktury zaměstnanosti v Moravskoslezském kraji mezi lety 1993 a 2023.....	147
Tabulka 2.12: Změna pracovních pozic v Moravskoslezském kraji v letech 1993 a 2023.....	148
Tabulka 2.13: Vývoj obsazených pracovních míst v SO ORP Moravskoslezského kraje.....	152
Tabulka 3.1: Vývoj výkonu dopravy v Moravskoslezském kraji v letech 2013–2023	161
Tabulka 3.2: Vybrané ukazatele dopravy v Moravskoslezském kraji v letech 2008–2023	163
Tabulka 4.1: Ukazatele pro vymezení Ostravské polycentrické aglomerace (2024)	168
Tabulka 4.2: Parametry plodnosti pro Moravskoslezský kraj.....	169
Tabulka 4.3: Parametry pro Moravskoslezský kraj (životnost při narození)	169
Tabulka 4.4: Prognóza demografického vývoje SO ORP v MSK do roku 2040	171
Tabulka 4.5: Prognóza demografického vývoje měst nad 20 tis. obyvatel v MSK do roku 2040.....	172
Tabulka 4.6: Byty dle SO ORP podle druhu domu a obydlenosti v MSK	174
Tabulka 4.7: Vývoj počtu dokončených bytů dle SO ORP v MSK.....	178
Tabulka 4.8: Seznam lokalit komerční suburbanizace.....	186
Tabulka 4.9: Základní charakteristiky regionu TRITIA	194

5.3 Seznam obrázků

Obrázek 1.1: První zmínka o částech obcí v MSK	8
Obrázek 1.2: Vývoj počtu obyvatel v MSK.....	9
Obrázek 1.3: Vývoj indexu heterogenity v MSK	10
Obrázek 1.4: Porovnání struktury obcí dle velikosti v roce 2021	12
Obrázek 1.5: Porovnání struktury obcí dle podílu obyvatel v roce 2021	12
Obrázek 1.6: Vývoj sídelní struktury podle změny počtu obyvatel od roku 2001 do roku 2021	13
Obrázek 1.7: Dlouhodobý vývoj obytné funkce v krajích vyjádřený populačním růstem, resp. poklesem	14
Obrázek 1.8: Dvacetiletý vývoj obytné funkce v krajích vyjádřený populačním růstem, resp. poklesem	15
Obrázek 1.9: Dvacetiletý vývoj pracovní funkce v krajích vyjádřený obsazenými pracovními místy ...	15
Obrázek 1.10: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) krajů	17
Obrázek 1.11: Dlouhodobý vývoj obytné funkce vyšších center typu A vyjádřený populační změnou	18
Obrázek 1.12: Dvacetiletý vývoj obytné funkce vyšších center typu A vyjádřený populační změnou .	19
Obrázek 1.13: Dvacetiletý vývoj pracovní funkce vyšších center typu A vyjádřený obsazenými pracovními místy	19
Obrázek 1.14: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) vyšších center typu A	20
Obrázek 1.15: Dvacetiletý vývoj komplexní velikosti (KV) vyšších center typu A3	21
Obrázek 1.16: Schéma vymezení FUA	22
Obrázek 1.17: Funkční městské oblasti ve středoevropském prostoru	23
Obrázek 1.18: Funkční městská oblast Ostravy.....	23
Obrázek 1.19: Metropolitní oblast, řídce osídlené oblasti a ostatní území v MSK	27
Obrázek 1.20: Centra osídlení vyšší a střední kategorie v ČR.....	28
Obrázek 1.21: Maradova sociálně geografická regionalizace 2023	31
Obrázek 1.22: Funkční mikroregiony.....	32
Obrázek 1.23: Funkční submikroregiony.....	33
Obrázek 1.24: Centra osídlení v MSK – varianta MSK	35
Obrázek 1.25: Kategorizace obcí v MSK podle typu osídlení	40
Obrázek 1.26: Rozložení rezidenční funkce dle typů obcí	47
Obrázek 1.27: Vývoj prostorové organizace společnosti	52

Obrázek 1.28: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP na území Moravskoslezského kraje (2002–2023).....	55
Obrázek 1.29: Hrubá míra migračního salda v obcích MSK v letech 2002–2021	56
Obrázek 1.30: Hrubá míra migračního salda v obcích MSK v letech 2022–2023	57
Obrázek 1.31: Migrační saldo v obcích MSK v letech 2002–2021	58
Obrázek 1.32: Migrační saldo v obcích MSK v letech 2022–2023	58
Obrázek 1.33: Vývoj hrubé míry migračního salda ve SO ORP typu A1 v letech 2001–2023.....	60
Obrázek 1.34: Vývoj hrubé míry migračního salda ve SO ORP typu A2 v letech 2001–2023.....	60
Obrázek 1.35: Vývoj hrubé míry migračního salda v rámci SO ORP Frýdek-Místek v letech 2001–2023	61
Obrázek 1.36: Vývoj hrubé míry migračního salda v rámci SO ORP Ostrava v letech 2001–2023.....	61
Obrázek 1.37: Migrační saldo z Ostravy v roce 2022	62
Obrázek 1.38: Regionální rozdíly v MSK měřeno mírou nezaměstnanosti v letech 1995 až 2011	67
Obrázek 1.39: Regionální rozdíly v MSK měřeno podílem nezaměstnanosti v letech 2014 až 2024....	68
Obrázek 1.40: Rozložení obcí MSK dle průměrného podílu nezaměstnaných v letech 2015, 2020, 2024	69
Obrázek 1.41: Regionální rozdíly v MSK měřeno KV v letech 2014 až 2024	70
Obrázek 1.42: Hot Spot analýza podílu nezaměstnaných (2024).....	72
Obrázek 1.43: Hot Spot analýza podílu dětí ve věku 0 až 14 let (2021)	73
Obrázek 1.44: Hot Spot analýza podílu seniorů ve věku 65 a více let (2021)	74
Obrázek 1.45: Vymezení Ostravské aglomerace dle nařízení vlády ze dne 17. srpna 1994	77
Obrázek 1.46: Vymezení Ostravské aglomerace v roce 1994	78
Obrázek 1.47: Schéma postupu vymezení aglomerace v roce 2011	79
Obrázek 1.48: Vymezení aglomerace 2011 dle vybraných ukazatelů v MSK	80
Obrázek 1.49: Vymezení aglomerace 2011 a porovnání s metropolitní oblastí ITI 2021+	81
Obrázek 1.50: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace v roce 2024 a porovnání s rokem 2011	82
Obrázek 1.51: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace v roce 2024.....	83
Obrázek 1.52: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP Bruntál, Krnov, Rýmařov v letech 2001–2023.....	86
Obrázek 1.53: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP Vítkov, Odry v letech 2001–2023	87

Obrázek 1.54: Vývoj hrubé míry migračního salda v SO ORP v letech 2011–2023	87
Obrázek 1.55: Vývoj podílu seniorů v SO ORP v letech 2001–2024	89
Obrázek 1.56: Vývoj naděje dožití při narození v Moravskoslezském kraji	89
Obrázek 1.57: Naděje dožití při narození v letech 2021-2023 podle ORP Moravskoslezského kraje...	90
Obrázek 1.58: Vývoj podílu dětí v SO ORP v letech 2001–2024.....	90
Obrázek 1.59: Vývoj podílu nezaměstnaných v letech 2015–2024.....	92
Obrázek 1.60: Vývoj indexu sociálního vyloučení v letech 2016–2023.....	93
Obrázek 1.61: Perifernost dle obcí v MSK.....	94
Obrázek 2.1: Vymezení Ostravské polycentrické aglomerace (2024) dle reliéfu krajiny.....	97
Obrázek 2.2: Změna rozlohy orné půdy mezi léty 2023 a 2018.....	99
Obrázek 2.3: Změna rozlohy zastavěné plochy mezi léty 2023 a 2018.....	100
Obrázek 2.4: Oblasti s překročeným některým imisním limitem v roce 2011 a 2023	101
Obrázek 2.5: Příklad trvání a počtu horkých vln v Ostravě, Opavě a Mošnově v období od roku 1961	103
Obrázek 2.6: Hrubá přidaná hodnota odvětví v Moravskoslezském kraji v období let 2005–2023 ...	106
Obrázek 2.7: Podíl podniků ve zpracovatelském průmyslu v SO ORP MSK v roce 2024.....	107
Obrázek 2.8: Podíl sekundárního sektoru v ORP MSK v roce 2024.....	107
Obrázek 2.9: Dynamika vývoje vzniku nových subjektů dle sektorů.....	108
Obrázek 2.10: Průmyslové uzly v MSK 2001	110
Obrázek 2.11: Průmyslové uzly v MSK 2024	112
Obrázek 2.12: Ekonomický výkon cestovního ruchu v MSK.....	115
Obrázek 2.13: Vývoj zaměstnaných osob v cestovním ruchu v MSK	115
Obrázek 2.14: Vývoj počtu hostů v Moravskoslezském kraji	116
Obrázek 2.15: Vývoj počtu hromadných ubytovacích zařízení v Moravskoslezském kraji	117
Obrázek 2.16: Vývoj počtu lůžek v Moravskoslezském kraji.....	117
Obrázek 2.17: Počet zařízení dle typu v ORP MSK v roce 2024.....	118
Obrázek 2.18: Kapacita lůžek v ORP MSK v roce 2024	118
Obrázek 2.19: Rozložení návštěvníků v MSK.....	120
Obrázek 2.20: Významné atraktivity cestovního ruchu v MSK.....	122
Obrázek 2.21: Druh a počet sportovních zařízení v obcích MSK	123

Obrázek 2.22: Zastoupení rekreačních objektů v obcích MSK v roce 2024	124
Obrázek 2.23: Podíl osob zaměstnaných ve službách dle místa jejich bydliště v obcích MSK v roce 2021	131
Obrázek 2.24: Podíl organizací ve službách na ostatních ekonomických subjektech v SO ORP v roce 2024	132
Obrázek 2.25: Rozložení pracovních míst ve službách v roce 2024	132
Obrázek 2.26: Hierarchie sídel v MSK podle poskytovaných služeb v roce 2022	137
Obrázek 2.27: Dostupnost obchodů se zbožím denní potřeby v obci.....	139
Obrázek 2.28: Dostupnost doručovacích služeb v obci.....	141
Obrázek 2.29: Sociálně problémové oblasti dle obcí MSK v roce 2010	144
Obrázek 2.30: Vývoj HDP na osobu v Moravskoslezském kraji.....	149
Obrázek 2.31: Obsazená pracovní místa ve vztahu k počtu obyvatel v MSK	150
Obrázek 2.32: Změna obsazených pracovních míst od 2013 do roku 2023 v MSK.....	151
Obrázek 2.33: Míra podnikatelské aktivity na úrovni obcí v roce 2024 v MSK	153
Obrázek 3.1: Veřejná dopravní infrastruktura na území MSK v roce 2024.....	157
Obrázek 3.2: Hlavní dopravní uzly na území MSK – Slezský kříž	159
Obrázek 3.3: Intenzita celkové dopravy v MSK v roce 2021	160
Obrázek 3.4: Vývoj intenzity dopravy na území MSK v roce 2010 a 2021	161
Obrázek 3.5: Intenzita osobní dopravy v MSK 2021.....	162
Obrázek 3.6: Intenzita nákladní dopravy v MSK 2021.....	162
Obrázek 3.7: Průměrné dojezdové časy z obcí do Ostravy v listopadu 2024.....	165
Obrázek 3.8: Průměrné dojezdové časy z obcí do ORP v listopadu 2024	166
Obrázek 3.9: Průměrné dojezdové časy z obcí do POÚ v listopadu 2024	166
Obrázek 4.1: Prognóza demografického vývoje MSK do roku 2060	170
Obrázek 4.2: Rozložení bytového fondu v MSK v roce 2023.....	175
Obrázek 4.3: Průměrný počet obyvatel na byt v MSK v roce 2024.....	176
Obrázek 4.4: Průměrný počet bytů na 1 dům v MSK v roce 2024	176
Obrázek 4.5: Vývoj počtu dokončených bytů v Moravskoslezském kraji.....	177
Obrázek 4.6: Výstavba nových bytů v období 2003 až 2023 k celkovému počtu bytů v obci v MSK..	179
Obrázek 4.7: Podíl residenční zástavby v roce 2021	181

Obrázek 4.8: Změna residenční zástavby v roce 2003 až 2021	181
Obrázek 4.9: Změna residenční zástavby v roce 2003 až 2021	182
Obrázek 4.10: Lokality komerční suburbanizace v MSK	186
Obrázek 4.11: Nárůst zastavěných ploch pro komerční účely v MSK v období 2003–2021	187
Obrázek 4.12: Nárůst zastavěných ploch pro komerční účely v jádru Ostravské aglomerace v období 2003–2021	188
Obrázek 4.13: Vymezení jádrových prostorů Evropy	191
Obrázek 4.14: Evropské makroregiony	192
Obrázek 4.15: Rozložení populace a velkých měst v širším okolí Moravskoslezského kraje (2021) ...	193
Obrázek 4.16: Ekonomický výkon regionu ESÚS TRITIA	195
Obrázek 4.17: Umělý jas noční oblohy / světelné znečištění oblohy	198